

**T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI**

**YENİ SANAYİLEŞEN ÜLKELERİN KALKINMA PERSPEKTİFİNİN
YENİ EKONOMİK DÜZEN İÇERİSİNDEKİ İŞLERLİĞİ: GÜNEY
KORE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Feridun TUR**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK**

Ankara - 2008

ONAY

Feridun TUR tarafından hazırlanan “Yeni Sanayileşen Ülkelerin Kalkınma Perspektifinin Yeni Ekonomik Düzen İçerisindeki İşlerliği: Güney Kore Örneği” başlıklı bu çalışma, 14.07.2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK (Başkan)

Prof. Dr. Cem SOMEL

Prof. Dr. Arslan YİĞİDİM

ÖNSÖZ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir grup Doğu Asya ülkesinin yakaladığı kalkınma başarısı kapitalizm, az gelişmişlik ve kalkınma konusunda çok önemli bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bu başarının arkasında yatan sebepler ve uygulanan politikalara ilişkin iktisat yazınında farklı ekoller tarafından alternatif yaklaşımlar ortaya koyulmuştur. Tartışmalarda temel olarak başarılı neticeye ulaşmada devletin üstlendiği rol ve başarının tekrarlanabilirliği konuları üzerinde durulmuştur. Tez çalışması kapsamında Güney Kore'nin uygulamış olduğu politikalar analiz edilmeye çalışılmış, bu politikaların günümüz iktisadi düzeninin temel şekillendiricileri olarak seçilmiş olan TRIPs, TRIMs ve STÖ anlaşmaları çerçevesinde bugün uygulanabilirliğine ilişkin cevaplar aranmıştır.

Hayatım boyunca olduğu gibi bu tez çalışması boyunca da anlayışlı, sabırlı yaklaşımlarından ve karşılık beklemezsiniz verdikleri sürekli desteklerinden dolayı babam Mehmet Ali Tur, annem Ayşe Sıddıka Tur, ablam Seher Tur Özdoğan ve abim Fırat Tur'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmanın tamamlanması sürecindeki kıymetli yorum ve katkıları için tez danışmanım sayın Prof. Dr. Muhteşem Kaynak'a; değerli görüşleri ve anlayışlı, yapıcı tavrı için sayın Prof. Dr. Cem Somel'e; kritik tavsiye ve yönlendirmeleri için sayın Prof. Dr. Arslan Yiğidim'e şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca geçen süre zarfında destek ve yardımlarını bir an olsun esirgemeyen değerli meslektaşlarım Arş. Gör. Gönül Dinçer ve Arş. Gör. Tolga Dağlaroğlu ile sevgili Neşe İstanbulluoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Şüphesiz, tezimde yer alan tüm eksikliklerden ve olası hatalardan sadece ben sorumluyum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	viii
GRAFİKLER DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ, MEVCUT KÜRESEL ÇEVİRİM VE POLİTİKA ALANININ DARALMASI

1. 1. KALKINMA KAVRAMINA YAKLAŞIMLAR.....	5
1. 1. 1. Az gelişmişlik Kavramı.....	5
1. 1. 2. Kalkınma Kavramı.....	8
1. 2. SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ.....	11
1. 2. 1. İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi.....	11
1. 2. 2. İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejileri.....	17
1. 3. DOĞU ASYA KALKINMASINA YAKLAŞIMLAR.....	27
1.3.1. Neo-Klasik Yaklaşım.....	28
1.3.2. Devletçi (Revizyonist)Yaklaşım.....	30
1.3.3. Piyasa Dostu Yaklaşım.....	33

1. 4. "POLİTİKA ALANI" NİN DARALMASI.....	35
1.4.1. Liberal Çevrim.....	36
1.4.2. Kurumlar ve Kurallar.....	41
1.4.3. Bölgesel Entegrasyon.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNEY KORE'NİN EKONOMİK KALKINMASI (1960-1985)

2. 1. GÜNEY KORE'NİN TARİHSEL VE COĞRAFİ KOŞULLARI.....	46
2. 2. GÜNEY KORE'DE 1960-1985 YILLARI ARASINDA YAŞANAN MAKRO DÖNÜŞÜM.....	54
2. 3. GÜNEY KORE'NİN EKONOMİK KALKINMASININ YATIRIM TEDBİRLERİ, FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE SANAYİ TEŞVİKLERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	73
2. 3. 1. 1960-1972 KalkışAşaması.....	73
2. 3. 1. 1. Teşvik Politikaları	80
2. 3. 1. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım Politikaları.....	88
2. 3. 1. 3. Teknoloji Politikaları.....	96
2. 3. 1. 4. Dönem Değerlendirmesi.....	102
2. 3. 2. 1973-1980 Ağır Sanayi Dönemi.....	103
2. 3. 2. 1. Teşvik Politikaları.....	104
2. 3. 2. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım Politikaları.....	110

2. 3. 2. 3. Teknoloji Politikaları.....	116
2. 3. 3. 1980-1985 Yapısal Uyum ve Liberalizasyon Dönemi.....	120
2. 3. 3. 1. Teşvik Politikaları.....	123
2. 3. 3. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım Politikaları.....	125
2. 3. 3. 3. Teknoloji Politikaları.....	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DTÖ BÜNYESİNDE İMZALANAN ANLAŞMALAR

-Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması, Sübvansiyonlar Ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması-

3. 1. TİCARETLE BAĞLANTILI YATIRIM TEDBİRLERİ ANLAŞMASI....	134
3. 1. 1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Genel Özellikleri.....	135
3. 1. 2. Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması'nın Getirdikleri.....	142
3. 2. TİCARETLE BAĞLANTILI FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI ANLAŞMASI.....	145
3. 3. SÜBVANSİYONLAR VE TELAFİ EDİCİ ÖNLEMLER ANLAŞMASI.....	151
SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA.....	170
ÖZET.....	183
ABSTRACT.....	185

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	Az Gelişmiş Ülke
ARGE	Araştırma ve Geliştirme
BBYKP	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EPB	Economic Planning Board Ekonomik Planlama Kurulu
FMH	Fikri Mülkiyet Hakları
GATS	General Agreement on Trade in Services Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülke
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

HCI	Heavy and Chemical Industries Ağır ve Kimya Sanayileri
IMF	International Monetary Fund Uluslararası Para Fonu
İBYKP	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOGERA	Korea Genetic Engineering and Research Association Kore Genetik Mühendislik ve Araştırma Kuruluşu
KIST	Korea Institute of Science and Technology Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MFN	Most Favoured Nation Treatment En Çok Kayrılan Ülke İlkesi
MOST	Ministry of Science and Technology Kore Bilim ve Teknoloji Bakanlığı
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STÖ	Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler

TRIMs	Trade Related Investment Measures Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri
TRIPs	Trade Related Intellectual Property Rights Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	United Nations Development Programme Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	United Nations Children's Fund Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UR	Uruguay Round
WIPO	World Intellectual Property Organization Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü
WTO	World Trade Organization Dünya Ticaret Örgütü
YSTK	Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. 1: Doğu Asya Ekonomilerinde Büyüme (1960-1980)

Tablo 1. 2: Doğu Asya Ekonomilerinde İhracatın Artışı (Yılda Ortalama, %)

Tablo 1. 3: Gelişmekte Olan Ükelere Net Sermaye Akışı (1970-1998)
(Milyar\$)

Tablo 2. 1: Güney Kore'de Ortalama Yıllık Büyüme Hızı (%)

Tablo 2. 2: Güney Kore'de Mal Gruplarına Göre İhracat (%)

Tablo 2. 3: Güney Kore'nin Dış Ticaretinde Ortalama Büyüme Oranları
(1965-1985)

Tablo 2. 4: Güney Kore'de Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın Sektörler Arası
Dağılımı (1960-1985, %)

Tablo 2. 5: Güney Kore'de Yatırım Tasarruf ve Cari Hesap Dengesi (1965-
1985)

Tablo 2. 6: Güney Kore'de GSYİH'in Tüketim, Yatırım ve Tasarruf Arasında
Dağılımı (1965-1985)

Tablo 2. 7: Güney Kore'de Yatırımlar ve Fonların Kaynakları (1961-1985)

Tablo 2. 8: Güney Kore'de Mali Göstergeler (%) (1962-1985)

Tablo 2. 9: Güney Kore'de Toplam Eğitim Harcamalarının İçinde Özel Kesim
Harcamalarının Payı (%)

Tablo 2. 10: Güney Kore İçin Seçilmiş Sosyal Göstergeler (1965-1985)

Tablo 2. 11: Güney Kore'de Teşvik Kanunlarının Temel İçeriği

Tablo 2. 12: Güney Kore'de Finansal Alanına Göre Uzmanlaşmış Bankalar

Tablo 2. 13: Güney Kore'de Genel Teknoloji Politikası

Tablo 2. 14: Güney Kore'de Yabancı Sermayeli Yatırımların Sahiplik Oranları
(1972, Aralık)

Tablo 2. 15: Samsung'un Dışarıdan Satın Aldığı Teknoloji Lisansları

Tablo 2. 16: Güney Kore'de ARGE Harcamalarının Yapısı

Tablo 2. 17: Güney Kore'de Teknolojik Kapasite Oluşturma Süreci

Tablo 2. 18: Güney Kore'de Teknoloji Transfer Sürecinde Yaşanan Temel Dönüşümler

Tablo 2. 19: Güney Kore'de Temel Teknoloji Politikalarının Evrimi

Tablo 2. 20: Güney Kore'nin Karşılaştırmalı Sanayi Performansı, 1979-1988 (Üretimin yıllık reel büyüme oranı)

Tablo 3. 1: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının, Kaynak Giriş\Çıkışı ve Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri

Tablo 3. 2 : TRIMs Anlaşmasının Kapsamı

Tablo 3. 3: TRIPs Anlaşmasının Kapsamı

Tablo 3. 4 : STÖ Anlaşmasının Kapsamı

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 2. 1: Güney Kore'de Kişi Başına GSYİH (1970-1985)

Grafik 2. 2: Güney Kore'de Sabit Sermaye Yatırımlarının Kamu ve Özel Sektör Arasında Dağılımı (1975-1986)

Grafik 2. 3: Güney Kore'nin İhraç Malları Profilindeki Değişim

Grafik 2. 4: Güney Kore ve Meksika'da Bilgi Birikimi ve Ekonomik Büyüme (1950-2000)

Grafik 2. 5: Güney Kore'de GSYİH'nin Tüketim, Yatırım ve Tasarruf Arasında Yüzde Dağılımı (1970-1985)

GİRİŞ

Güney Kore'nin de içinde bulunduğu Asya ülkeleri yirminci yüzyılın ikinci yarısından başlayıp 1997 yılındaki Asya Krizi'ne kadar aralıksız yüksek büyüme oranlarıyla uluslararası karşılaştırmalarda üst basamaklara yükselmişlerdir.

1950'lerde bağımsızlığını yeni kazanmış, savaştan yeni kurtulmuş, kişi başına gelir düzeyi çok düşük, ortalama bir az gelişmiş ülke konumunda olan Güney Kore, 1990'ların başında OECD'ye üye olan, dış pazarlara mal satan, teknoloji üreten güçlü bir Doğu Asya ülkesi halini almıştır. Güney Kore yaşamış olduğu yarım yüzyıllık kalkınma tecrübesiyle pek çok erken sanayileşmiş ülkeyi birçok makro göstergede yakalamış ve hatta geride bırakmıştır. Bu ilerlemeci ve istikrarlı çizgi iktisatçıların dikkatlerini bu ülkeye yönlendirmelerine neden olmuştur.

Güney Kore'nin kalkınma sürecinde devletin oynamış olduğu rol son derece önemlidir. Kalkınmacı devlet profiline uygun şekilde uzun vadeli programlar yapan ve bu programlarla özel sektörü yönlendiren, miyopluktan uzak, rasyonel bürokratik bir yapıya sahip olan Güney Kore devleti kalkınmanın önemli ateşleyici ve sürükleyici odak noktalarından birisi olmuştur.

Tezin cevaplamaya çalıştığı temel soru, Güney Kore devletinin etkin tavrı noktasında ortaya çıkmaktadır. Bugün bir gelişmekte olan ülke, Güney Kore'nin 1960-1985 döneminde uygulamış olduğu politikaları uygulayabilecek özgürlüğe, politika enstrümanlarının hakimiyetine sahip midir? Nitekim mevcut küreselleşme dalgasında uluslararası kuruluşlar ile gelişmiş ülke ve ülke gruplarının gelişmekte olan ülkelerin makro ekonomi politikalarına müdahil olmaları söz konusudur. Yapısal uyum programları, ülkelerin ekonomilerini daha liberal politikalar uygulamak konusundaki ısrar ve baskılar

ve küresel sistemin kurallarının koyulduğu uluslararası anlaşmalara uyma yükümlülükleri geliştirmekte olan ülkelerin ellerindeki politika enstrümanlarını ya ortadan kaldırmakta ya da etkisini zayıflatmaktadır.

Dolayısıyla Güney Kore'nin ulusal ekonomi politikasında yoğun olarak kullandığı politika araçlarının bugün ne kadar kullanılabilir olduğu önemli bir soru gibi görünmektedir. Ancak tezin sınırlarını belirleyebilmek adına politika alanına etki eden faktörler Dış Ticaret Örgütü'nün üç anlaşması özelinde incelenecektir. Bu anlaşmalar Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (TRIMs), Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPs) ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması'dır (STÖ).

Tezin birinci bölümünde az gelişmişlik ve ekonomik kalkınma kavramları üzerinde durulacaktır. Daha sonra az gelişmişlikten kurtulmak için uygulanabilecek temel iki sanayileşme politikası olan ithal ikameci sanayileşme ve ihracata yönelik sanayileşme politikaları ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Ardından Doğu Asya'da yaşanan kalkınma deneyimine yönelik yaklaşımlar özetlenecek; bu çerçevede neoklasik yaklaşım, revizyonist ya da devletçi yaklaşım, Dünya Bankası'nın piyasa dostu yaklaşımı ve Bağımlılık Okulu'nun yaklaşımları derlenecektir. Son olarak da günümüz iktisadi çevriminde geliştirmekte olan ülkelerin politika alanının daralmasından ve bu durumun nedenlerinden bahsedilecektir.

İkinci bölümde Güney Kore ekonomisi ve uygulanan ekonomi politikaları analiz edilecektir. Bu doğrultuda öncelikle Güney Kore'nin tarihi ve coğrafi koşulları ortaya koyulacak ardından 1960-1985 yılları arasında uygulamış olduğu politikalar ve sonuçları genel olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. İkinci bölümün üçüncü kısmında, Güney Kore'nin tezin analiz döneminde, ilgili Dış Ticaret Örgütü anlaşmaları kapsamında uygulamış olduğu politikalar, yani sübvansiyon politikaları, doğrudan yabancı yatırım politikaları ve teknoloji politikaları üç ayrı dönem altında analiz edilecektir. Dönemlendirmede Güney Kore'nin uyguladığı temel sanayileşme ve

kalkınma politikalarındaki kırılmalar göz önüne alınmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda birinci dönem hafif sanayilerde uzmanlaşılacak olan, kalkış aşaması olarak adlandırılabilir olan 1962-1972 yılları arası dönemdir. İkinci dönem Güney Kore’de ağır sanayilerin teşvik edilmesinin kriter olarak belirlendiği 1973-1980 dönemidir. Üçüncü dönem ise uluslararası ekonomik yapıya eklenme ile temsil edilen yapısal uyum ve liberalizasyonun temel alındığı 1980-1985 yıllarını kapsamaktadır.

Üçüncü bölümde söz konusu Dış Ticaret Örgütü anlaşmaları incelenecektir. Öncelikle doğrudan yabancı yatırımların genel özellikleri, ülke ekonomisine etkileri tartışılacak daha sonra Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması kapsamında hangi tedbirlerin yasak, hangilerinin uygun olduğu özetlenecektir. Benzer şekilde fikri mülkiyetin konusu, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması’nın potansiyel faydaları ve zarar doğurma riskini ortaya koyan nedenler ile anlaşmanın bu konudaki hükümleri ifade edilecektir. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması’nın maddeleri ve hangi sübvansiyonların verilmesinin mümkün olduğu konusu son kısımda incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ VE MEVCUT KÜRESEL ÇEVİRİM

Doğu Asya ülkelerinin ve Güney Kore'nin 1960'lardan 1997 yılındaki Asya Krizi'ne kadar sergilemiş oldukları yüksek büyüme oranları, iktisatçıların ilgilerini bu bölgeye yönlendirmelerine neden olmuştur. Azgelişmişlik sarmalından kurtulmayı başaran bu bölge ekonomileri, kendi içlerinde farklılaşmakla birlikte ortak bazı temel politikalar uygulamışlar, soğuk savaşın ve dünya iktisadi çevriminin lehlerine bir seyir izlemesinden de yararlanarak 1960'lardaki durumlarına göre günümüzde uluslararası karşılaştırmalarda daha üst basamaklarda yerlerini almışlardır.

Tezi çalışmasının birinci bölümünde öncelikle azgelişmişlik ve kalkınma kavramları ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Kalkınmanın ön koşulu olarak sanayileşmenin temel alınması ile iki temel sanayileşme stratejisi (İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi ve İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi) irdelenecektir. Bu iki strateji arası geçiş dönemi koşulları ve küresel iktisadi sistem birlikte analiz edilmeye çalışılacaktır. Doğu Asya'da yaşanan iktisadi dönüşüme ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar neoklasik, revizyonist ya da devletçi, piyasa dostu ve bağımlılık yaklaşımları başlıkları altında irdelenecek ve birinci bölümün üçüncü alt başlığını oluşturacaktır. Son olarak mevcut iktisadi çevrimin gelişmekte olan ülkeleri içine alarak oluşturduğu yeni yapılanma, politika alanının daralması ve bu süreçteki temel sacayakları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

1. 1. KALKINMA KAVRAMINA YAKLAŞIMLAR

Kalkınma¹ kavramı İkinci Dünya Savaşı'nı takiben uluslararası sistemin yeniden yapılanma sürecinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte kalkınma kavramının doğrudan muhatabı esas olarak siyasal bağımsızlıklarını yeni kazanmış eski sömürgeler olmuştur (Türkey, 2000). Bu ülkeler çoğunlukla iktisat yazınında “azgelişmiş” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla azgelişmiş ülkeleri muhatap alan kalkınma kavramının içeriğine geçmeden önce “azgelişmişlik” kavramının neyi ifade ettiği kısaca ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Bu çerçevede öncelikle azgelişmişlik tanımlamalarına değinilecek, daha sonra kalkınma kavramının alternatif tanımlamaları üzerinde kısa bir gözden geçirme yapılacak, ardından bu çalışmada kavramın nasıl değerlendirileceği ifade edilecektir.

1. 1. 1. Azgelişmişlik Kavramı

Azgelişmişlik sorunu ile ilgili çok çalışılmış ve tartışılmış olmasına karşın, kavram üzerinde uzlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Buna karşın bu bölümde azgelişmişliğin tespitinde kullanılabilecek belli başlı ölçütler ifade edilmeye çalışılacaktır.

Azgelişmişlik bir görüşe göre üretim yapısının doğadan bağımsızlaştırılması sürecinin düşük düzeylerde gerçekleşmesini ifade etmektedir. Bu görüşe göre azgelişmişlik sanayileşme sürecinde geride kalmak şeklinde ele alınabilir. Bu bağlamda sanayi devrimi, çağdaş azgelişmişliğin tarihinin de başlangıcı olarak düşünülebilir. Nitekim sanayi devrimi sonrası uluslararası işbölümünde toplumların rolleri sanayileşme

¹ Kalkınma kavramı, gelişme kavramıyla örtüşüyor olmasına karşın, gelişme kavramı daha ziyade sosyologlarca kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada “kalkınma” ifadesi tercih edilecektir.

derecelerine göre biçimlenmiştir. Sanayileşmiş ülkeler sınai ürünlerin üreticisi ve ihracatçısı olmak rolünü üstlenirken, sanayileşmemiş ülkeler sınai ürünlerin pazarı ve birincil ürün sunucusu konumundadır.

“Azgelişmişlik işte bu işbölümüne dayanarak tanımlanır çünkü üretim düzeyinde tanımlanan işbölümü toplumsal yapılar düzeyinde ciddi bir farklılaşma yaratır. Sanayileşmiş ülkelerde sanayi sermayesinin egemenliği üretken sermayenin genişleyen ölçekte birikimini ve yeniden üretimini belirlerken, ikinci grup ülkelerde egemenlik toprağa bağlı çıkarlarla sermayenin bu ülkelerdeki tek biçimi olan ticaret sermayesinin elindedir² (Gülalp, 1987: 17)”.

Somel (2000: 74) ise gelişmiş kapitalist ekonomiyi “kendi dinamiği ile yani kendi toplumsal ve teknolojik değişmelerinin itkisi ile gelişen” bir ekonomi olarak tanımlayarak az gelişmişlikten ayırmış ve bir anlamda gelişmiş olmayanları az gelişmiş saymıştır.³

Bazı kalkınma iktisatçıları azgelişmiş ülkelerin gelişmek konusunda geç kaldığını ya da kalkınma sürecine geç başladığını ve bu ülkelerin ileride olanları geriden takip ettiklerini ifade etmektedirler. Söz konusu ülkelerin geri kalmışlıklarının temel belirleyicilerinden birisi yetersiz sermaye birikimidir (Ercan, 2001). Ne kadar geride kaldığının ölçüsü ise kişi başına düşen milli gelirdir (Başkaya, 2001: 45). Buna karşılık Amin (1991), kişi başına gelir düzeyinin gelişmişlik-azgelişmişlik ayrımında yeterli bir ölçüt olmadığını, bu

² Bu bağlamda Gülalp (1987) Latin Amerika'nın azgelişmişlik tarihinin 1850 dolaylarında, kıta ülkelerinin siyasal bağımsızlıklarını elde etmelerinden sonra başladığını öne sürmektedir. Serbest ticaret politikası uygulanan bu ilk dönem 1929 büyük bunalımına kadar sürmüştür. Benzer şekilde Türkiye için çağdaş azgelişmişlik 1838 yılında başlayan ‘serbest ticaret’ yoluyla dünya sistemine katılma süreciyle başlamış ve bu dönem 1929 yılına kadar sürmüştür (Gülalp, 1987: 18).

³ “Lewis’in işaret ettiği gibi, “... uzun vadede önemli olan bugünün gelirin ne kadar büyük olduğu değil, hasılanın makul bir düzeyde, kendi kendini besleyen bir büyümeyi mümkün kılmada ne ölçüde kullanıldığıdır. Buna üretken tarım, altyapı, modern seçkinler ve mali kapasite yaratmak için neler yapıldığı dahildir.” (Reynolds, 1996: 58).

ülke grupları arasında birbirine karıştırılmayacak kadar önemli yapısal farklılıklar olduğunu ifade etmiştir.

Az gelişmiş ülkeleri gelişmiş ülkelere ayıran bazı ortak noktaları vardır. Bunlar Kaynak (2007)'ye göre şunlardır:

- Kişi başına reel gelir düzeyinin düşüklüğü
- Nüfus büyüme oranının yüksekliği
- İşgücü piyasasında niteliksiz işgücü yönünden talep; nitelikli işgücü yönünden arz sorunu yaşanması
- Eşitsiz gelir dağılımı
- Ekonomik yapıda tarımın hakimiyeti
- Dış ticarete birincil malların net ihracatçısı; sanayi mallarının net ithalatçısı konumunda olma
- Yeterince gelişmemiş sermaye piyasası
- Girişimci kıtlığı ve üretim organizasyonundaki başarısızlık

Bu kriterlerde sağlanan başarılar, ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri hakkında bir fikir vermesi bağlamında önemli görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar, tam istihdam durumundaki ekonomik büyümeyi araştıran büyüme teorileri egemen durumda iken; savaş sonrasında bu teorilerin siyasal bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan ve yapısal anlamda gelişmiş ülkelere büyük farklılıklar göstermekte olan az gelişmiş ülkelerin sorunlarına çözüm olamayacağı genel kabul görmüştür. Farklı yapısal sorunlara farklı çözümler getirme gerekliliği, az gelişmiş ekonomilerde serbest piyasa varsayımının geçersiz olması ihtimalinin bulunması gibi nedenlerle az gelişmiş ülkeler için yeni bir yazın oluşmaya başlamıştır. Yani kalkınma kavramının ortaya çıkması ve bu yönde çalışmaların ağırlık kazanması, yukarıda ifade

edildiği gibi, az gelişmiş ülkelerin farklılıklarından, dolayısıyla ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır.

1. 1. 2. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramsal olarak büyümeden farklı bir olguya karşılık gelmektedir. Büyüme ekonominin genelinde belirli bir yıldan diğerine toplam üretim miktarındaki artıştır⁴. Bu tanım, özü itibarıyla niceliksel bir artışı konu edinir. Tam da bu noktada kalkınma ile büyümenin farkı ortaya çıkmaktadır. Öztürk'ün ifade ettiği gibi (2005: 7) kalkınma, bir ülkenin hem milli gelirindeki artışı hem de ülkenin yapısındaki sosyal, politik, kültürel, dini hatta ahlaki ve geleneksel değişimini ifade etmektedir, yani nitelikseldir.

Stiglitz (1998), kalkınmayı toplumun dönüşümü olarak ele almakta; geleneksel ilişkilerden, geleneksel düşünce şeklerinden ve üretim ile sağlık konusundaki geleneksel metotlardan sıyrılarak daha modern yollara doğru bir dönüşüm olarak tanımlamaktadır. Yeldan (2002: 4) ise, kalkınmayı "uluslararası işbölümünde daha yüksek bir konuma ulaşma ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi" olarak tanımlamaktadır ki bu da, niteliksel olgulara vurgu yapan bir tanımdır. Nitekim az gelişmişliğin özelliklerinin büyük bir çoğunluğunun niteliksel konuları içeriyor olması da, az gelişmişliğin üstesinden gelinmesi sorununun niceliksel algılanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Yeldan ve Adelman'a (2000: 95) göre, iktisadi kalkınmadan söz edebilmek için beş olgunun bir araya gelmesi gerekmektedir:

- Kendi kendine sürdürülebilir büyüme,
- Üretim kalıplarında yapısal bir dönüşüm,

⁴ Bu artış üretim faktörlerinin miktarlarındaki artıştan kaynaklanabileceği gibi bu faktörlerin verimliliklerindeki artıştan da kaynaklanabilmektedir.

- Teknolojik ilerleme,
- Sosyal, politik ve kurumsal modernleşme,
- Yaşam standartlarında kayda değer iyileşme,

Kaynak (2007: 43) ise, iktisadi kalkınmanın 6 amacı ve anlamına değinmiştir. Bunlar:

- Yaşayabilmek ve yaşamı devam ettirebilmek için doğaya karşı mücadele yani doğayı kontrol altına almak (üretim ve teknoloji boyutu)
- Yaşam standartlarını yükseltmek (insani boyutu)
- İstihdam olanaklarını genişletmek ve çalışma koşullarını iyileştirmek (istihdam boyutu)
- Toplumlar ya da ülkeler arası yarışta önde yer almak (hakimiyet boyutu)
- Bu çabaları çevreye en az zarar vererek gerçekleştirmek (çevre boyutu)
- Ve sonunda, ekonomik, siyasal ve sosyal yönden özgürlük düzeyini yükseltmek (özgürlük boyutu)

Süreç açısından incelendiği takdirde elde edilecek bir kalkınma çizgisinin ancak bu altı amaca yaklaşabildiği ölçüde anlamlı olacağı söylenebilir.

Nitekim büyüme kavramı mevcut ekonomik yapıyı esas alarak bir ilerlemeyi öngörürken, kalkınma kavramı mevcut ekonomi yapıya sıkışmayı reddedip değişim yönünde çaba sarf etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Veltmeyer (2006) kalkınmayı koşulsal anlamda kişi başına ekonomik büyümedeki görece ilerleme, yapısal olarak ise sanayileşme ve modernleşme olarak ele almış ve bu anlayışla kalkınmanın aşağıdaki olguları gerektirdiğini ifade etmiştir.

- Tasarruf ve yatırım -fiziksel ve mali sermaye birikimi-oranlarında bir artış,
- Bu sermayenin sanayiye yatırılması⁵,
- Yerli bir kapitalist sınıfın yokluğunda veya zayıflığında devletin, sermayenin temel işlevlerini yerine getirmesi,
- Stratejik sanayilerdeki ekonomik teşebbüslerin kamulaştırılması,
- Ücretlerde ve maaşlarda sürekli bir artışla birlikte, yerel pazarı genişletecek bir biçimde ekonominin içe yönelimi,
- Pazar için üretim yapan firmaların korunması (ve devlet ödeneği) ve bu firmaların dünya ekonomisinin rekabete dayalı baskılarından yalıtılması,
- Üretim aygıtının, devletin ve sosyal kurumların modernleştirilmesi ve bunların ekonomik büyüme için işlevsel olan değerlere ve normlara yeniden yönlendirilmesi,

Kalkınma sürecinin yarattığı niteliksel dönüşüm insanlığın doğa üzerindeki denetimini arttırmak yönünde olacaktır (Kaynak, 2007: 49). Doğaya olan bağımlılığın azaltılması ile oluşacak üretim yapısı, kalkınmanın niteliksel dönüşümünün üretim ile ilgili yanını ifade etmektedir.

Bu tez çalışmasında “kalkınma”, büyüme kavramından farklı olarak niteliksel boyutları da göz önüne alan ulusal bir kavram olarak değerlendirilecektir. Bu bağlamda kalkınma olgusu, üretim yapı ve sürecinin modern işleyiş dinamikleri yönünde bir değişim geçirdiği, *toplumun bir bütün olarak* az gelişmişlik özelliklerinden soyutlanma yönünde adımlar attığı, niteliksel dönüşümü ifade edecektir.

---

⁵ Veltmeyer’in ifade ettiğine göre (2006: 15), sanayiye yatırılan bir birim sermaye, teoride tarımsal yatırımdan sağlanandan 5 kat daha fazla kazanç yaratır

Az gelişmiş ülkeleri gelişmiş ülkelere ayıran ve yukarıda ifade edilen özellikler, İkinci Dünya Savaşı'na kadar üzerinde çalışılmış olan "tam istihdam durumunda büyüme" yazınından daha farklı bir yazının ortaya çıkma gerekliliğine işaret etmiştir. Kalkınma kavramının bu dezavantajları bertaraf edecek bir kapsama sahip olması gereği genel olarak kabul görmüştür. Bu tez çalışmasında bir ülke yukarıda ifade edilen az gelişmişliğin ortak özelliklerinden kurtulabildiği ölçüde kalkınmış sayılacaktır.

1. 2. SANAYİLEŞME STRATEJİLERİ

Kalkınma olgusu, özünde ekonomik yapının doğadan bağımsızlaştırılması olarak ele alınabilir. Bu şekilde mevsimsellikten uzak ve kontrol edilebilir kılınan ekonomi daha istikrarlı bir görünüm sergileyecek, bu durumda öngörülebilirlik sağlanacağı için kaynak dağıtımı daha başarılı olacak, toplumsal refah artacaktır. Kontrol edilebilir bir ekonomik yapı bilindiği gibi toplam üretimin içinde tarım kesiminin ağırlığının azaltılması yoluyla sağlanabilir ki, bu sürecin en önemli ayağı sanayileşmedir. Bu çerçevede öncelikle sanayileşme stratejileri tarihsel gelişimleri çerçevesinde kısaca ele alınacaktır.

Temelde iki ana stratejiden söz edilebilir: İhracata Yönelik Sanayileşme ve İthal İkameci Sanayileşme. Bu stratejilerin teorik çerçevesi özetlendikten sonra, tarihte revaçta oldukları dönem, özellikleri çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır.

1. 2. 1. İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi

İthal ikameci sanayileşme stratejisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada genel kabul gören, kalkınmanın yolunu açan strateji olarak benimsenmiştir. Krugman ve Obstfeld (2003) bu sürecin İkinci Dünya

Savaşı'ndan sonra başlayıp 1970'lere kadar sürdüğünü; bu zaman aralığında iç piyasaya yönelik üretim yapan bir imalat sanayinin oluşumu için yüksek gümrük duvarlarının kullanıldığını ifade etmektedir. Bu stratejinin temel teorik dayanağı Frederich List'in Bebek Endüstri Tezi'dir.

Bebek Endüstri Tezi'ne göre gelişmekte olan ülkeler imalat sanayisinde potansiyel bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ancak bu karşılaştırmalı üstünlük potansiyeli, sanayileşmenin ilk aşamalarında ortaya çıkamamaktadır. Uluslararası arenadaki rakiplerine karşı ölçek açısından dezavantajlı olan gelişmekte olan ülke firmalarının, uzun dönemde rekabet gücünün olabilmesi için o sektörde üretim sürecinin ilk aşamalarında yüksek gümrük duvarları gereklidir. Bu sayede firmalar iç piyasaya yönelik üretim yaparak zamanla gelişecek, ekonomik artığı tekrar yatırarak ölçeğini büyütecek ve ileride gümrük korumasının kaldırılması sonrasında küresel bir aktör olabilecektir. Gelecekte uluslararası karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olabilecek ve kalkınma sürecinin başında tespit edilecek olan bu sektörler devlet tarafından teşvik edilecek ve korunacak ki bu sayede, orta vadede küresel bir güç haline gelecek firmalar yaratılacaktır. Burada kilit nokta devlet sübvansiyonununun geçici bir süre verilecek olmasıdır.

List, çalışmasında korumacılığa önem vermenin yanında serbest ticaretin benzer sınıai kalkınma düzeyindeki ülkeler arasında yararlı olduğunu, farklı kalkınma düzeyine sahip ülkeler arasında yararlı olmadığını savunmuştur. Nitekim bunun için Alman devletleri arasında yapılacak bir gümrük birliğini, Zollverein'i önermiştir (Chang, 2004;20). Benzer şekilde Alpar (1982) GOÜ'lerin piyasa ekonomileri ile yoğunlaşmış olan ticaretlerini kendi aralarında yapacakları ticarete kaydırmalarını önermektedir.⁶

---

⁶ Alpar (1982)'ye göre GOÜ'lerin konvertibil döviz bulmak yönündeki sıkıntıları, kendi aralarında kuracakları bir ödemeler sistemi ve bunu düzenleyecek bir uluslararası kuruluş ile aşılabilecektir. Bu sayede hem gelişmiş piyasa ekonomilerine bağımlılık azalacak hem de ticaret hacminin ve sanayileşme düzeyinin artması sağlanabilecektir.

Korumacılık ülkeden ülkeye ve zamandan zamana farklı şekillerde uygulanmıştır. Örneğin ABD tarife korumasını Almanya'dan daha fazla kullanmıştır, öte yandan Alman devleti, ABD'ye oranla bebek sanayilerin korunmasında daha doğrudan ve kapsamlı bir rol oynamıştır. Ya da İsveç, örneğin Britanya'ya göre kamu ve özel sektörün ortak faaliyetine daha fazla önem vermiştir. Buradan korumacılığın tarihsel süreci içinde hedeflere ve şartlara göre şekil değiştirebileceği ve farklılaşabileceği sonucu çıkarılabilir (Chang, 2004: 118). Çıkarılabilecek bir başka sonuç ise bugünün kalkınmış ülkelerinin, kendi kalkınma süreçlerinin başlangıç aşamalarında korumacılıktan, farklı düzeylerde de olsa faydalandıkları, kendi sanayilerini korumaktan yani, serbest ticaretin önüne engeller koymaktan çekinmemiş olduklarıdır.

Korumacılığı ve bebek endüstri tezini eleştirenlere yönelik Chang (2004: 109-111):

“Neredeyse bütün başarılı ekonomiler “yakalama” döneminde bebek sanayi korumasını ve diğer etkin devlet tarafından uygulanan sanayi ticaret ve teknoloji politikalarını kullanmışlardır. Yaygın söylencenin aksine, on dokuzuncu yüzyıl ortalarında sanayi alanında hegemonyasını tesis edene ve serbest ticareti benimseyene kadar Britanya, bebek sanayi korumasına yönelik etkin sanayi, ticaret ve teknoloji politikalarının saldırgan bir kullanıcısı hatta bazı alanlarda öncüsü olmuştur.”

İthal ikameci sanayileşme stratejisinin temel teorik önermesi sayılabilecek “bebek endüstri tezi” üzerine Krugman ve Obstfeld (2003) imalat sanayisinin korunmasının rekabetçi bir ortam yaratmadığı süreci iyi/verimli olmayacağını ifade etmiş, örnek olarak da Hindistan ve Pakistan'ı göstermişlerdir. Nitekim bu iki ülkede yıllarca imalat sanayilerini korumuşlar ancak son zamanlarda dikkate değer ihracat yapmaya başlamışlardır. Üstüne

üstlük yaptıkları ihracatta tekstil gibi hafif imalat sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Bu noktada, acaba Hindistan ve Pakistan hiç korumacılık uygulamasalardı da, geçen süre zarfında bu kadar ve hatta bundan daha fazla ihracat yapabilirler miydi? sorusu Krugman ve Obstfeld (2003)'e göre üzerinde düşünülmesi gereken bir sorudur.

Krugman ve Obstfeld (2003) çalışmalarında ithal ikameci sanayileşmenin umulan ekonomik büyüme oranlarıyla sonuçlanmadığını açıklamaktadır. Hindistan örneğinin bu konuda destekleyici sonuçlar verdiği, 1950-1970 döneminde uygulanan korumacı ve plancı politikalar sonrasında ulusal üretimlerinin ancak küçük bir yüzde büyüme ile sonuçlandığı ifade edilmiştir. Beklenen sonuçların elde edilememesinin nedenleri üzerinde duran Krugman ve Obstfeld (2003) bu konuda, korumacılığın bir bebek endüstrinin uzun dönemde rekabet edebilir hale gelmesini sağlamak için başarılı bir politika olmayabileceğini nitekim tarihsel gerçeklerin de bize bunu gösterdiğini işaret etmektedir. İşgücü, girişimci ve yönetim kabiliyeti açısından zayıf olan gelişen ekonomilerin sadece dış koruma ile bu yapısal problemlerinin çözülemeyeceğini ve nitekim çözülemediğini söyleyerek ithal ikameci stratejinin başarısızlık sebebini açıklamaya çalışmışlardır.

Onlara göre yüksek gümrük duvarları verimli olmayan imalat sanayisini dış piyasaya karşı korumakta başarılı olabilecek ancak sadece bu politika onların daha verimli çalışmasını sağlamaya yetmeyecektir. Ayrıca yapılan çalışmalara göre etkin koruma düzeyinin belirsiz olduğunu ve çoğu zaman istenilenden daha sert koruma gerçekleştirildiğini ifade eden Krugman ve Obstfeld (2003: 260-262), bu yüksek koruma duvarları içinde üretim yapan firma sayısı tek olursa çok ciddi bir monopol karı elde edeceğini ifade etmişlerdir. Bu durumun gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkisinin olacağı, ithal malı ikame eden sanayicilerin ciddi miktarlarda rant elde edecekleri ve gelir dağılımında kısa dönemde bozulma eğilimi olacağı söylenebilir. Eğer yatırımcılar elde ettikleri, korumadan kaynaklı aşırı karlarını tekrar yatırmaz,

ölçeklerini büyütme ya da çeşitli kanallarla verimliliklerini arttırmaya çalışmazlarsa sanayileşme stratejisi amacına ulaşamayacaktır.

Krugman ve Obstfeld ithal ikameci sanayileşmenin başarısız olduğu varsayımına dayanarak eleştirilerini böylece sıralarken, bu bakış açısından adeta habersizce, Şenses (2003: 94); “AGÜ’nün 2. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki performansı ile ilgili değerlendirmeler, bu performansın genellikle çok olumlu olduğu noktasında birleşmektedir” demektedir.

“1950-1990 dönemi bir bütün olarak ele alındığında, bu dönemde AGÜ’nün GSYİH düzeylerini 6,8 misli, kişi başına GSYİH düzeylerini ise 2,9 misli arttırdıklarına işaret edilerek gerçekleştirilen yıllık %4,9’luk GSYİH ve % 2,7’lik kişi başına yıllık ortalama GSYİH artışının birkaç açıdan tarihsel bir önemi olduğu vurgulanmaktadır. AGÜ’de sağlanan bu hızlı büyümenin sanayileşmiş ülkelerin 1870-1986 döneminde gerçekleştirdikleri %2,7’lik GSYİH ve %1,7’lik kişi başına GSYİH oranının çok üstünde olduğu, Japonya’nın 1885-1936 hızlı büyüme döneminde gerçekleştirdiği yaklaşık %3’lük GSYİH artışını da önemli ölçüde aştığı...” (Şenses, 2003; 95)

“ ...gelişmekte olan ülkelerin temsil ettikleri büyük kitle ve söz konusu dönemin uzunluğu ön plana çıkararak AGÜ’nün 1950-1990 döneminde gerçekleştirdiği büyümeyi “tarihin en hızlı ve kayda değer” büyümesi olarak nitelendirilmektedir”. (Şenses, 2003;95)

Görüldüğü üzere Krugman ve Obstfeld gibi iktisatçılara göre ithal ikameci sanayileşme dönemi ekonomik kalkınmayı sağlayamamanın yanında gelir dağılımındaki bozukluğu ağırlaştırmış, ithalatı ikame eden sanayicilere ciddi rant transferi ile sonuçlanmış; bir başka grup iktisatçıya göre ise bu

dönem “tarihin en hızlı ve kayda değer büyümesi” olarak nitelendirilmiştir. İki karşıt tespitin de kendine göre geçerli istatistiki verileri olmasına karşın, toplulaştırılmış sonuçların tekil ülke örneklerinden daha anlamlı olduğu kabul edilirse ithal ikameci dönemin başarılı bir sürece karşılık geldiği ifade edilebilir. Nitekim Krugman ve Obstfeld’in (2003) korumacı politikalara yönelik eleştirilerinde, korumacılığın tek başına yeterli olmayacağı, yapısal dönüşümü sağlamayacağı için verimsizliğin devam edeceği olgusu, korumacılığın diğer politikalarla desteklenmesi gerektiği şeklinde yorumlanırsa, Hindistan ya da Pakistan ekonomilerinin korumacılığı, destekleyici politikalar olmadan uyguladıkları için başarısız oldukları sonucuna ulaşabiliriz ki, bu olgu korumacılığın yanlış bir strateji olduğu yargısına ulaşmamızı sağlamaktan çok korumacılığın bu ülkelerde eksik/yanlış uygulandığı sonucuna ulaşmamızı sağlar. Bu açıklama ise Şenses (2003)’ün ifade ettiği büyüme rakamlarının şişirticiliğini biraz olsun azaltmaktadır.

Burada ise karşımıza başka bir soru çıkmaktadır: Madem ithal ikameci sanayileşme “tarihin en hızlı ve kayda değer büyümesi” ile sonuçlandı, ne oldu da bu strateji 1970’lerde birçok gelişmekte olan ülke tarafından terk edildi?

Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerde teknoloji açığı ile ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerin teknolojik ilerlemelerde çok ciddi yol kat etmeleri ile üretim teknolojisi çok daha fazla karmaşıklaşmıştır. Henüz teknoloji üretemeyen GOÜ’ün ise hem teknolojik bağımlılıkları hem de teknoloji için katlandıkları döviz cinsinden maliyetleri artmıştır. Aynı dönemde ara mallar üretiminde ithal ikame aşamasına geçilememiş olması, ve T.Vebler’in ifade ettiği gibi GOÜ’lerdeki “gösteriş tüketimi” gibi etmenler ithalatın artmasına yol açmıştır. Ülke gelişmeye ve büyümeye başladıkça sermaye hasıla oranı daha yüksek yatırımlara sıra gelmiştir ki bu daha riskli yatırımların, daha fazla sermaye ile yapılacak olması anlamına gelmektedir. GOÜ’nün düşük hasıla ve gelir düzeyi dolayısıyla tasarruflarının da düşük

gerçekleşeceği ve düşük yatırımlarla sonuçlanacağı düşük gelir denge tuzağı olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede yüksek sermaye gerektiren yatırımların yapılma ihtiyacı karşısında GOÜ'lerdeki düşük tasarruf düzeyi yapısal bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İç tasarrufların yetersizliği sorununun yatırımcının dış tasarrufları kullanma çabası ile telafi edilmeye çalışılması dış kredilere olan bağımlılığın artması ile sonuçlanmıştır. 1970'lerin sonundaki borç krizlerinin temelleri böylelikle atılmış olmaktadır denilebilir. Bu etkilerin yanında ithal ikamesine yönelen sanayiciler için gerçekleşen bir diğer olumsuz gelişme ise iç pazarın sınırlarına çabuk ulaşılması olmuştur. Krugman (1995) çalışmasında ekonomideki işbölümünün iç piyasanın genişliğiyle sınırlandığını ifade etmiştir. Krugman'a göre bu iki olgu arasındaki karşılıklı bağımlılık yaratan dairesel etkileşim ile bir ülke kendi kendini besleyen bir sanayileşme sürecine girebileceği gibi sanayileşme konusunda başarısız da olabilir. İç pazarın sınırlarına çabuk ulaşılmış olduğu durumları eğer bu bağlamda ele alırsak, sorun yukarıda bahsedilen dairesel etkileşimin gerçekleştirilememesine dayandırılabilir, ki bu ithal ikameci sanayileşmenin, teorik düzlemde başarısız olduğunu göstermekten ziyade uygulamada hatalar yapılmış olabileceğini düşünmeye yönlendirir.

1. 2. 2. İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi

Az gelişmiş ülke ekonomilerinin ithal ikamesi sürecinde döviz açığı ve iç tasarruf yetersizliği dolayısıyla dış kredi kullanımının ve hatta bağımlılığının arttığı bir önceki bölümde ifade edilmiştir. Dış kredi ihtiyacının artma eğiliminde olduğu 1970'lerde, uluslararası arenada yaşanan petrol krizi sonrasında OPEC üyesi ülkelerin petrol gelirlerinde muazzam artışlar gerçekleşmiştir. Petrol ihracatçısı ülkelerin elde ettikleri bu dolarların (petrodolar) gelişmiş ülkelerin finansal sistemine doğru yönelmesi ile gelişmiş ülke bankalarının ellerinde kredi olarak plase edilmeyi bekleyen çok ciddi bir fon birikimi oluşmuştur.

Bu ortamı bir kez daha tanımlarsak: GOÜ'lerin döviz ve tasarruf açığı dolayısıyla giderek artan miktarlarda dış finansman ihtiyacı varken, gelişmiş ülke finansal sisteminde plase edilmeyi bekleyen çok büyük bir fon havuzu vardır. Elllerinde atıl fon bulunduran gelişmiş ülke finansal aktörleri GOÜ'lerin yaşadığı ithal ikamesi sürecinin yarattığı döviz ihtiyacını karşılamışlardır. Bu süreçte gelişmiş ekonomi piyasalarına göre daha yüksek reel faiz elde etmiş olan uluslararası finansal aktörler hem GOÜ'lerin döviz açığının kapatılmasını sağlamış hem de gelişmiş ülke mallarına yönelik talebi sürekli kılarak küresel istikrara katkıda bulunmuştur. Ancak bu iki tarafın da yararına görünen strateji (kazan-kazan stratejisi) 1982'de Meksika'nın borç krizine girmesi ile sonlanmıştır. Nitekim dış finansmana ihtiyaç duyan GOÜ'lerin dış borç miktarı sürekli olarak artmış ancak bu ödünç alınan kaynaklar getirisi yüksek olan alanlara yatırılmadığı için geri ödeme döneminde sorunlar çıkmıştır. Ayrıca 1970'lerin sonlarında mal fiyatlarının küresel ölçekte düşmeye başlaması ve ardından 1981-1982'de küresel bir durgunluk yaşanması GOÜ'lerin döviz gelirlerinde çok ciddi düşümlere yol açmıştır (Willis, 2005) ki, borçların geri ödenme sorununda bu durumun etkisi göz ardı edilmemelidir.

Uluslararası dış borç krizlerinin yaşandığı bu dönemden sonra gelişmiş ülke finansal aktörleri kredilerin geri dönüşüne daha fazla önem vermiştir. 1960'ların ortalarından itibaren Doğu Asya ekonomilerinin gerçekleştirmiş oldukları yüksek oranlı büyüme performansı dünya iktisadi ve siyasi karar birimlerince önemle takip edilmiştir.

**Tablo 1. 1: Doğu Asya Ekonomilerinde Reel GSYİH Artış Oranı
(1960-1980)**

	Yıllık Ortalama 1960-1970	Yıllık Ortalama 1970-1980
Japonya	9,5	4,1
Güney Kore	6,0	8,3
Hong Kong	7,5	8,7
Singapur	6,5	6,8

Kaynak: The World Bank, World Development Reports (WDR), 1987, 1978

Tablo 1. 1'den de görüldüğü üzere petrol krizlerinin dahil olduğu dönemlerde bile çok yüksek büyüme oranlarına sahip olan ülkelerin ulusal üretimlerinin içindeki ihracat payı da diğer gelişmekte olan ülkelere göre hayli yüksek değerlere ulaşmıştır.

**Tablo 1. 2: Doğu Asya Ekonomilerinde İhracatın Artışı
(Yılda Ortalama, %)**

	1960-1969	1970-1979
Japonya	16,5	20,3
Güney Kore	39,1	37,9
Hong Kong	13,6	22,1
Singapur	3,5	27,9

Kaynak: Uluslar arası Para Fonu, IMF, International Financial Statistics (IFC), çeşitli yıllar

Tablo 1. 2'den de görülebileceği gibi ihracat artış hızları son derece yüksek olan Doğu Asya Ekonomileri'nin bir başka önemli özelliği ise toplam ihracatları içinde sanayi ihracatını da artırmayı başarmış olmalarıdır. Nitekim bu ülkeler 1965-1975 yılları arasında toplam az gelişmiş ülke sanayi ihracatının %65'ini gerçekleştirmiştir (Canbolat, 2004: 123).

Burada iki önemli nokta ortaya koyulmalıdır. Birincisi İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde Doğu Asya ekonomileri dışında kalan az gelişmiş ülkeler büyük ölçüde ithal ikameci sanayileşme stratejisini benimsemişlerdir. Doğu Asya'da ise ithal ikameci süreç diğer az gelişmiş ülkelere göre çabuk geçilmiş ve bu bölge ülkeleri ihracata yönelmiştir.

Dolayısıyla dış piyasada pazar oluşturma konusunda Doğu Asya ülkeleri diğer azgelişmiş ülkelerle rekabet etmek zorunda kalmamıştır. İkinci nokta ise dünya ticaretinin büyüme oranları ile ilgilidir. 1910-1940 yılları arasında dünya ticareti yılda ortalama %1 büyümüş iken, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya ticaretini artırmaya yönelik girişimler olumlu sonuç vermiş ve 1953-1973 yılları arasında ortalama yıllık %8 artış göstermiştir (Kaynak, 1989). Bir diğer deyişle; dünya ticaret hacminde çok ciddi bir büyümenin söz konusu olduğu dönemde Doğu Asya ekonomileri diğer azgelişmiş ülkeler ile rekabet etme zorunluluğu olmadan dünya ticaret sistemine entegre olabilmişlerdir.

Bu paralelde GOÜ'lerin içinde buldukları durum ve uyguladıkları stratejinin onları dış finansmana mahkum bırakıyor olduğunu gözlemleyen uluslararası finans çevreleri, Asya Kaplanları'nın yukarıda bahsedilen gelişmesinden öylesine etkilenmiştir ki artık GOÜ'lere kredi plase etmeden önce geri dönüşü garanti edebilmek için ithal ikameci sanayileşmeden ziyade ihracata dönük sanayileşme modelini benimsemelerini, artık dünya pazarlarına açılmalarını ön koşul olarak koymuştur. Böylelikle dış finansmana ithal ikamesi dolayısıyla bağımlı kalan GOÜ'ler ekonomilerini liberalleştirme ve sanayileşme stratejilerini değiştirme yönünde baskıya maruz kalmışlardır.

Bunun yanında 1945'ten sonra *dünya ticaretinin hızla genişlemiş olması ve sermaye ve üretimin uluslararasılaşmaya başlamış olması* da ülkelerin dünyaya açılmaları yönünde etkide bulunmuştur. Nitekim batıda refah devleti politikalarının ağırlık kazanması⁷ ile ücret maliyetleri o dönemde yükselmiştir, ki bu da üretim sürecinin parçalara bölünerek

---

7 Refah Devleti terimi iktisat yazınına 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile girmiştir. Bu raporla birlikte devlete kişinin yaşam boyu refah düzeyine ilişkin sorumluluk yüklenmiştir (Gough, 2006). Bu bağlamda refah iktisadı, devletin toplumdaki bireylerin refah düzeylerinden sorumlu olmasını, belirli bir refah düzeyinin sağlanması konusunda devletin görevli olmasını ifade eden düşünce paralelinde gelişmiştir. Refah iktisadının ortaya çıktığı döneme göz atıldığında (1950'ler) dünyada üç önemli olgu dikkati çekmektedir. Bunlardan biri devletin ekonomide talep dengesizliklerini giderici bir rol oynaması, talep yetersizliği durumunda devletin talep yaratması gerektiğini söyleyen Keynesyen iktisadın yükselişi; ikincisi kapitalist dünyada özellikle ikinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan sosyalizm tehdidi, üçüncüsü ise savaş sonrasında devletlerin yaraların kapanmasında etkin rol oynama isteği ve gereği.

uluslararasılaşmasına yol açmıştır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmenin bu süreci teşvik etmesi ile birlikte gelişmiş ülke girişimcileri GOÜ'lere yönelmiştir.

İhracata Yönelik Sanayileşme stratejisinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için ülkede mutlaka risk üstlenmeye hazır, sermayesi olan bir girişimci sınıf bulunmalıdır. Piyasaların etkin işleminin mümkün olabilmesi için, bu sınıfın varlığı ekonomide devletin müdahalesine gerek duyulmamasını sağlamalıdır. İhracata yönelik sanayileşme stratejisi ekonomiye müdahale edilmemesi önermesinin yanında, dış ticaretin serbestleştirilmesi ve doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesini de tamamlayıcı ve gerekli görmektedir. Tabii bu çerçevede yabancı yatırımcıyı çekebilmek için özendirici politikalar uygulanması önerilmektedir. Örneğin ihracata yönelik sanayileşmenin başarılı örnekleri olarak gösterilen Güney Kore ve Tayvan'da kurulan serbest ticaret bölgelerinde şirketlere, gelir ve gümrük vergisi bağışıklıkları ve hükümet tarafından alt yapı eksikliklerinin tamamlanması kolaylıkları sağlanmıştır. Ancak verilen bu teşviklerden yerli sanayiciler yararlanamamıştır (Alpar, 1982).⁸

Bu noktada ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin politika önermelerini incelemek faydalı olacaktır. Her şeyden önce stratejinin adından da anlaşıldığı üzere ihracata yönelik sanayiler devlet tarafından çeşitli politikalar ile teşvik edilmelidir. Bunun yanında dış ticaretin serbestleştirilmesi yani ithalatta gümrük ve kotaların kaldırılması veya düşürülmesi önerilmektedir. Bu sayede ihracat yapabilmek için ihtiyaç duyulan ithal ara mallara ulaşma imkanı kolaylaşacak ve maliyeti düşecektir. Ayrıca kambiyo ve sermaye rejimlerinin serbestleştirilmesi yoluyla yabancı yatırımların ülkeye gelmesi kolaylaştırılacaktır. Sabit döviz kurunun sürdürülebilirliği ile ilgili

---

⁸ Yabancı sermayenin ülkeye bu kadar önemli teşvikler ile çekilmesinin ardından gelen yatırımın montajcılık düzeyinde üretim yapıyor olması ve yurt içinde sadece ucuz olan işgücünü talep etmesi durumunda, yatırımın ekonomiye katkısı da sınırlı olmaktadır. Asya Kalkınma Bankası (1971)'den aktaran Alpar (1982) bazı ülkelerin, bu olumsuzluğu bertaraf etmek adına, "serbest ticaret bölgelerinde üretim yapılabilmesi için katma değer en az %50'sinin yurt içinde kalması koşulu" aradığını belirtmektedir.

tereddütlerden ve ihracatçıyı yüreklendirecek bir başka düzeyde kurun oluşması isteğinden dolayı, devalüasyonlar aracılığıyla aşamalı olarak kur politikası serbestleştirilecektir. Bu modelde dış dengenin sağlanmasında temel aktör kur düzeyi olmaktadır. Nitekim eğer dış açık gerçekleşirse bu dövize yönelik talebi arttıracak, yerli para değer kaybedecek, ihracat artacak, ithalat miktarı düşecek ve dış dengenin sağlanmasına yönelik bir hareket gerçekleşmiş olacaktır.⁹ Bu sanayileşme modeli, piyasa mekanizmasının etkin dengeyi gerçekleştireceğine olan inancına paralel olarak bütün piyasalarda esnekliği savunmakta ve faiz hadlerinin de piyasaca belirlenmesi, serbest olması gerektiğini önermektedir. Devlet bu modelde, ihracatı bilinçli sübvansiyonlarla teşvik etmeli, piyasanın etkin işlemlerini sağlamalı, altyapı yatırımlarını ve eğitilmiş işgücü üretimini gerçekleştirmelidir.

Dışa açılma sürecinde artık üretim iç pazara değil dış pazara yöneliktir ki bu durum, GOÜ sanayicilerinin uluslararası rekabete açılmasını beraberinde getirmektedir. Bilinçli ve etkin uygulanması planlanan ihracatı teşvik politikalarının yanında uluslararası mal, hizmet ve sermaye piyasalarının eklenmesi, devlet müdahalesinin minimal düzeyde olması gerektiği savıyla beraber yükselmiştir.

Willis (2005: 45) kalkınma teorilerinde yaşanan bu kaymayı bir “karşı devrim” olarak tanımlamaktadır. Bu karşı devrimin değiştirmeye odaklandığı üç temel politika yaklaşımı vardır. Bunlar:

- Kamu sektörünün aşırı genişlemesi
- Ekonomi politikalarında yatırımın fiziksel sermayeye gereğinden fazla odaklanmış olması (eğitim veya sağlık gibi beşeri sermaye birikimine gerektiği kadar önem verilmemiş olması)

---

⁹ Veya tam tersi şekilde dış fazla verilmesi durumunda yurtiçinde döviz arzı artacak, yerli para değerlenecek, ithalat artacak, ihracat azalacak ve dış dengenin sağlanmasına doğru bir hareket gerçekleşecektir.

- Fiyat mekanizmasını çarpıtan tarife, kota ve sübvansiyonların aşırı kullanılması

Piyasaların müdahalelerden arındırılması savının temel önermesi müdahale durumunda fiyat mekanizmasının etkin işlemeyeceğidir. Bilindiği üzere fiyat mekanizması kapitalist üretim sürecinde hangi malın ne kadar üretileceğini belirlemek yoluyla kaynakların etkin dağılımını sağlayan unsurdur. Bu mekanizmadaki çarpıklıklar fazla ya da eksik üretim ile dolayısıyla da toplumsal refah kaybıyla sonuçlanacaktır. Dolayısıyla piyasa hem serbestleştirilmeli hem de dışa açılmalıdır. Dışa açık ülkeler kendi üretim faktörlerine bakarak uluslararası karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları alanlarda uzmanlaşacak, bu sayede piyasalarda optimum ölçekte çalışan çok sayıda firmanın yer aldığı bir yapı oluşacak ki büyüme bu sayede hızlanacaktır. Ancak bu konu tartışmalıdır, nitekim Baldwin (2003) Rodriguez ve Rodrick'in 1975-1994 yıllarını kapsayan çalışmalarında dışa açıklıkla büyüme arasında çok küçük bir ilişki bulunduğunu ifade etmiştir.

Diğer yandan dışa açılma süreci ile iç pazarın yetersizliği dolayısıyla küçük ölçekte kurulacak firmaların verimsiz çalışacağı savı devre dışı bırakılabilir hale gelecek, çünkü uluslararası pazara üretimin hedef haline gelecek olması, ölçek ekonomilerinden faydalanabilir olmayı sağlayacaktır. Ancak GOÜ'ler küresel piyasalarda rekabet edebilecek ölçekte firmaların kurulması için gereken kaynak konusunda çok da rahat değillerdir. Bilindiği üzere bu ülkelerde düşük gelir denge düzeyinden¹⁰ kaynaklanan düşük tasarruf oranları vardır ki bu durum, büyük ölçekli yatırımların yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu noktada Krugman ve Obstfeld (2003) küçük ülkelerin ölçek sorununu, sınırlı sayıda malın ihracatında odaklanarak elde edilecek dövizlerle geri kalan malların ithal edilmesiyle çözümlenmeyi önermiştir. Bu paralelde Güney Doğu Asya ekonomilerinin belirli sanayi dallarında

¹⁰ Düşük gelir denge düzeyi her iki sanayileşme stratejisinde de gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim gelişmekte olan bir ülke düşük gelir denge tuzağından kurtulabilmek ve sanayileşebilmek için mutlaka iç tasarruf oranlarını artırmalıdır.

uzmanlaşmayı seçmiş olmalarını ifade etmesini takiben, bu dalların korunmasında sadece tarife, kota, ihracat sübvansiyonu ve ithalat kısıtlaması gibi sanayi politikaları değil, aynı zamanda düşük faizli krediler ve araştırma geliştirmeye devlet desteği gibi politikalar da izlemişler olduklarını vurgulamışlardır.

İhracata dayalı sanayileşme, küresel konjonktürün de etkisiyle, 1970'lerin sonundan itibaren benimsenmeye başlamış; küreselleşme olgusunun ekonomik boyutu kayda değer şekilde yol kat etmiştir. Bu dönemde dünya çapında ülkelerarası mal ve sermaye piyasaları eklemlenmiş, üretim uluslararasılaşmış, uluslararası ticaret ve fon aktarım hacmi çok büyük boyutlara ulaşmıştır.

Ancak dünyadaki bu serbestleşme ve ihracata yönelme dalgalarına yönelik ciddi eleştirileri de göz ardı etmemek gerekmektedir. Nitekim ihracata yönelik sanayileşme savını öne süren bilim insanlarının başarılı örnekler olarak gördükleri Asya ülkeleri hakkında farklı gözlemler vardır. Örneğin Şenses (2003) Güney Kore örneği ile ilgili;

“Gerçekten de, Kore deneyimi katışıksız bir serbest piyasa modeli veya katışıksız bir “dışa dönük” model olarak algılanmamalıdır. Bu deneyimin, farklı yaklaşımlardan önemli ve belirgin izler taşıyan “melez” bir model oluşturduğu söylenebilir. Örneğin, yabancı sermayeye ve teknoloji transferlerine karşı devletin kısıtlayıcı tutumu, dışa açık modelle uyumlu değildir. Bunun gibi, ithalat liberasyonunun hızlı ve topyekun uygulanmamış olması ve sadece 1950’lerde değil, ihracata yönelik stratejiye geçildikten sonra da selektif alanlarda etkin ithal ikamesine başvurulmuş olması, bu “melez” yaklaşımın kimi göstergeleri arasında sayılabilir.”

demektedir. Nitekim benzer tespiti Alpar (1982: 127)'nin Balassa(1978)'den aktardığında da görülebilir;

“ Uzakdoğu Asya ülkelerinin, ithal ikamesi politikasının ilk dönemlerinde, aynı zamanda ihracatı da teşvik ettiklerinden Latin Amerika ülkelere nazaran ihracatta daha başarılı oldukları...”

Analiz çalışmamıza devam ederken Asya ülkelerinin o dönemde benimsemiş olduğu politikanın “salt ihracata yönelme” olması önermesinin yanında, bu stratejiyi seçici ve sınırlı şekilde uyguladıklarını, bunun yanında ithal ikamesini önemsediklerini ve “melez” bir model uyguladıklarını öneren bir literatürün varlığı ihmal edilmemelidir.

Alpar (1982) ihracata dayalı sanayileşmenin, ithal ikamesinin bir alternatifi gibi gösteriliyor olmasını eleştirmektedir. Alpar'a göre az gelişmiş bir ekonomi tüm üretim faktörlerini uluslararası karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu alanlara kaydırduğunda kısa dönemde büyüme ve döviz girdisi elde edebilir, ancak bu uzun dönemde sürekli teknolojik yeniliklerin uygulanabildiği yatırım malları üretimine ulaşmasına yetmeyecektir. Bu sanayileşme seviyesine çıkabilmesi ancak ihracata yönelik stratejinin ithal ikamesi ile desteklenmesine bağlıdır.

Diğer taraftan ihracata yönelik sanayileşme stratejisinde GOÜ'lerin fiyat rekabetiyle büyümeye çalışıyor olduğunu varsayarsak; Somel (2000) bu konuda bir refah büyüme ödünleşmesi tespit etmektedir. Bu önermeye göre GOÜ'ler yatırım malı alabilmek için ithalat, bunun içinse ihracat yapmak zorundadır. İhracatı fiyat rekabetiyle yapmaya çalışan GOÜ'ler dolayısıyla döviz girdisi sağlayabilmek için “bütün milli kaynaklarını, bu arada toplumun emeğini ucuz tutmak zorundadır”. Dolayısıyla ülkeler, büyüme uğruna refah kayıplarını kabullenmek zorunda kalmaktadır.

İhracata yönelik sanayileşmede temel nokta dış talep miktarıdır. Bu durum ülke ekonomisinin dış ekonomik çevrime bağlı bir gelişim seyredeceğini ifade etmektedir. Dünya ekonomilerinin eklenmesiyle sonuçlanan bu strateji sonunda ticarete önemli ortak olan ülke ekonomilerinin girdikleri reel veya finansal krizler görece istikrarlı ekonomileri etkileyebilmektedir. Ekonomik bunalıma giren ülkenin gelirindeki ve dolayısıyla ithalatındaki düşme doğrudan ticaret ortağını olumsuz etkileyecektir. Nitekim 1994'te Meksika Tekila Krizi ya da 1997 yılındaki Asya Krizi'nin yayılması bu konuda önemli birer örnek olarak hafızalarda yer etmiştir. Her iki krizde de bir ülkeden kaynaklanan kriz başta büyük ticaret ortaklarına, oradan da diğer ülkelere yayılmıştır. 1998 yılındaki Rusya Krizi'nde de aynı etki gözlemlenebilmektedir. Bu noktada Rusya Krizi'nin 1997 yılında ortaya çıkan Asya Krizi'nin bir yansıması olduğu yolundaki önermeler göz ardı edilmemelidir.

İhracatı teşvik etmek amacıyla serbest kur uygulanıyor olması çoğu kez ithal edilen ara ve yatırım malları fiyatlarını arttırmakta, bu da maliyet enflasyonuna yol açmaktadır. Enflasyonun, genel maliyetlerinin yanı sıra, devalüasyonları sürekli hale getirmesi ülkenin dış borçlarının ödeme koşullarını olumsuz etkilemesi ile birlikte gelir dağılımını da ihracatçı sektörler lehine bozmaktadır.

Doğruel ve Doğruel (2006) ise ithal ikameci ve ihracata dayalı sanayileşme stratejilerini farklı bir bakış açısıyla karşılaştırmaktadır. Doğruel ve Doğruel'e göre bu iki sanayileşme stratejisi uygulaması arasında piyasa yapıları açısından önemli bir farklılık yaşanmamaktadır.

“Optimum ölçüğe yaklaşma ve bir ölçüde kaynakların daha etkin kullanımı sonucu ithal ikameci sanayileşmenin şiddetlendirdiği sorunlar çözülebilmekte, ancak piyasaya girişlerdeki kısıtlamalar bütünüyle ortadan kalkmamakta ve uluslararası rekabete açılmanın sağladığı yararların iç

pazarlara, dolayısıyla tüketiciye yansımaları sağlanamamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin tekelci ve oligopolistik piyasa yapılarının ortaya çıkmasına neden olan temel özellikleri, her iki tür sanayileşme stratejisi ile de giderilememekte; ancak, ortaya çıkan sorunların niteliği değişmektedir.” (Doğruel ve Doğruel, 2006: 27)

Doğruel ve Doğruel (2006) piyasaya girişlerdeki kısıtların bütünüyle ortadan kalkmadığını söylerken Kwon ve Williams (1982)'den Güney Kore örneğini aktararak önermesini güçlendirmektedir. Buna göre 1980 yılında alınan bir dizi kararlar bu ülkedeki en büyük 26 şirket topluluğunun uzmanlaşma alanları belirlenmiş ve bu alanlar için temel olmayan üretim faaliyetlerini tasfiye etmeleri istenmiştir.

Doğruel aynı eserinde sanayileşme stratejisindeki farklılaşmaların uygulama alanında çok da önemli niteliksel değişimler yaratmadığını; korumacılık faaliyetinin iç pazara yönelik üretim yapan şirketlerden dış pazara yönelik şirketlere kaydığını ifade etmektedir.

İhracata yönelik sanayileşme stratejisi, ithal ikameci sanayileşme stratejisi gibi çeşitli eleştirilere maruz kalmış olmasına karşın 1980'ler boyunca genel geçer kabul gören sanayileşme stratejisi olmuştur.

1.3. DOĞU ASYA KALKINMASINA YAKLAŞIMLAR

Doğu Asya ekonomilerinin tecrübe etmiş olduğu gelişmenin iktisatçılar tarafından açıklanması büyük farklılıklar arz etmektedir. Kalkınma sürecinde bölge ekonomilerinin uygulamış olduğu politikalar çeşitli iktisat okullarınca farklı değerlendirilmiş, diğer gelişmekte olan ülkelere bu politika demetlerinin uygulanması için dersler çıkarılmasında farklı bakış açıları ortaya koyulmuştur. Kimi okullara göre uygulanan politikalar liberal ağırlıklı,

kimilerine göre piyasa güçlerinden bağımsız gerçekleşmiş iken, kimi okullara göre bu başarı tekrarlanabilir kimilerine göre tekrarlanamaz nitelik arz etmektedir. Bu alt başlıkta Doğu Asya ekonomilerinin gerçekleştirmiş oldukları başarıların açıklanmasında farklı ekollerin bakış açıları özetlenmeye çalışılacaktır.

1. 3. 1. Neo-Klasik Yaklaşım

Doğu Asya'daki gelişmeye yönelik 1970'lerde ortaya çıkan neo-klasik yaklaşımın temel noktaları Wade (1992; 271) tarafından derlenmiştir. Neo-klasik yaklaşıma göre kısa vadede kaynakların optimal dağılması uzun vadeli büyümenin maksimize edilmesine yol açacaktır. Kısa vadede optimal kaynak dağılımı ise fiyatların yerel ve uluslararası piyasalarda serbestçe belirlenmesi ile doğru oluşmasına (getting the prices right) bağlı olacaktır. Yani arz ve talep koşullarına bağlı oluşacak fiyatlar kısa vadede ve dolayısıyla uzun vadede ekonominin büyümesini maksimize edecektir.

Neo-klasik iktisatçılara göre piyasa başarısızlığı ekonomide devlet müdahalesinin varlığından kaynaklanmaktadır. Devletin ekonomiye müdahale ettiği durumlarda oluşturduğu refah kazançları, müdahale dolayısıyla oluşan refah kayıplarından daha küçüktür. Fiyatlarının doğru oluşmasının önündeki devlet müdahalesi engeli, hem piyasa başarısızlığına hem de uzun vadeli ekonomik büyüme oranında düşüşe neden olacaktır.

Bir başka önemli nokta ise kapitalist ekonomilerin doğal olarak büyüme eğilimi içinde oldukları varsayımının kabul edilmesidir. Bu varsayımla birlikte devletin ekonomik büyümeyi harekete geçirecek müdahalelerinin anlamsızlığı vurgulanmakla birlikte, kamusal malların, altyapı yatırımlarının, sistemin düzgün işlemesine yönelik gerekli yasal zeminin oluşturulması gibi yükümlülüklerin devlet tarafından tedarik edilmesi gerektiği eklenmektedir. Bu sayede kapitalist girişimciler için ortamın oluşturulması ile kapitalist

dinamiğin, ekonomiyi büyüme sevk edeceği varsayılmaktadır. Wade (1992)'de ifade edilen bir başka önemli nokta ise, benimsenen temel prensiplerin evrensel olduğu, her ülke için geçerli olduğu varsayımdır. Hirschman tarafından monoeconomics olarak ifade edilen bu varsayım, yukarıda temel noktaları ifade edilmeye çalışılan anlayışın ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, coğrafi ve sosyolojik özellikleri ve yapısal gerçekliklerinden bağımsız olarak her ülkede başarı getireceğini ifade etmektedir (Alvin ve Chiu, 1995; 5).

Bela Balassa 1988 yılında yapmış olduğu çalışmasında Doğu Asya'daki ilerlemeyi değerlendirirken ihracata yönelik sanayileşme stratejisine geçilmiş olmasını önemli bir kırılma noktası saymıştır. Balassa (1988; 280, 281)'ya göre ihracata yönelik sanayileşme kaynak dağılımının karşılaştırmalı üstünlüklere göre gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında dış piyasaya yönelik üretim yapıyor olmak iç piyasanın darlığının yarattığı kısıtları ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca dış piyasa ile rekabetin içeride biriken yatırılabılır kaynağın teknolojik geriliğin giderilmesine yönelik yatırımlara kaynak olduğunu, bu sayede ihracatçı sanayilerin modern teknolojileri edinmeleri ve verimli hareket etmeleri konusunda bir baskı oluşturduğunu vurgulamıştır.

Doğu Asya ekonomilerinin gelişmesinin aynı dönemlerdeki Latin Amerika ülkelerinin gelişmeleriyle kıyaslandığında daha başarılı olduğunun altını çizen Balassa (1988), bunun önemli sebeplerinden birinin Doğu Asya ülkelerinin ihracata yönelik sanayileşmeye geçmek konusunda doğru zamanda doğru kararı vermesi olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında devletin iktisadi sistem içindeki rolünün bölgelerarasında farklılık arz ettiğini ifade eden Balassa (1988; 286, 287), gelişme hızlarındaki farklılıkların nedenlerine ilişkin soruların cevaplarının bu farklılıkla açıklanabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Doğu Asya ülkelerinde teşvik sisteminde istikrarlı bir yapının varolmasının yarattığı öngörülebilirliğin önemi, bürokrasinin ve devletin ihracatın desteklenmesi konusunda etkin tavrı, işgücü ve sermaye

piyasalarının Latin Amerika'ya göre çok daha serbest olduğu, kamu girişimciliğinin GSMH içindeki payının daha önemsiz boyutlarda olduğu ve özel yatırımlara atfedilen önem vurgulanmıştır.

Bunların yanında neo-klasik bakış açısı istikrarlı bir makro ekonomik yapı, fiyat kontrollerinin olmaması, diğer gelişmekte olan ülkelere göre fiyat bozucu davranışların daha az sergilenmesi ve insana, sağlığa, eğitime, dolayısıyla beşeri sermayeye yapılmış yatırımların öneminin altını çizmektedir (World Bank, 1993a; 7). Neo-klasik yaklaşım Doğu Asya ülkelerindeki gelişmenin temel noktasını fiyatların doğru belirlenmesine müsaade edilmesine dayandırmış olduğu söylenebilir.

1. 3. 2. Devletçi (Revizyonist)Yaklaşım

Devletçi yaklaşım neo-klasik yaklaşıma bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Bu paralelde devletçi yaklaşımda Doğu Asya'da serbest piyasalar, liberal ticaret rejimi, devletin sınırlanmış rolü gibi önermeler yerine yerel ve uluslararası piyasa güçlerinin ulusal çıkarlar doğrultusunda etkiler yaratabilmesi için yapılmış olan müdahalelere vurgu yapılmaktadır. Bu yaklaşımda cari dönemdeki karşılaştırmalı üstünlüklere göre kar maksimizasyona odaklanılmasından çok “geç sanayileşme”ye odaklanılmaktadır (Alvin ve Chiu, 1995; 12). “Geç sanayileşme” kavram olarak, teknik anlamda daha donanımlı olan toplumlardan teknolojilerinin ödünç alınması ve bu sayede öğrenilmesini barındırmaktadır¹¹ (Amsden, 1990; 15).

Bu yaklaşımda Doğu Asya'da teşvik mekanizması aracılığıyla yatırımların piyasa koşullarında yönelmeyeceği sanayilere akması ile başarı sağlandığı kabul edilir. Bu noktada teşvikler fiyatların “doğru” oluşmasının

¹¹ “Geç sanayileşen ülkeler” ise yeni bir teknolojinin üretimi ve bu teknolojinin sağladığı tekel hakkı ile rekabet avantajına sahip olmayan ülkeler olarak tanımlanmaktadır (A11,; 5)

sağlanması yerine, fiyatların bilinçli şekilde yanlış oluşmasını sağlamıştır (World Bank, 1993a; 9).

Geç sanayileşen ülkelerin kalkınma deneyimlerinde teşvikin son derece önemli olduğu kabul edilmektedir (Amsden, 1990). Nitekim geç sanayileşen ülkelerde düşük ücret avantajı tek başına gelişmiş ülkelerin üretkenlikleriyle rekabet etmeye yetmemiştir. Eğer birinci sanayi devrimindeki temel mekanizma “laissez-faire” ve ikinci sanayi devriminde “bebek sanayi koruması” ise geç sanayileşen ülkelerde geç kalmışlığın yarattığı dezavantajlar teşvikler yardımıyla telafi edilmeye çalışılmıştır. Burada teşvik kavramı sadece tarife korumasını değil, girdilerde teşviki, ihracata teşviki, sanayilerarası iktisadi ve teknolojik bağların kurulması konusunda devlet desteğini ve devletin sosyal harcamalarını kapsamaktadır. Bu teşvik uygulamalarıyla fiyatların yanlış belirlenmesi ile bir sanayileşme politikası temel alınmıştır (Amsden, 1990; 16).

Birinci sanayi devrimindeki iktisadi aktörleri disipline edici mekanizma çok sayıda küçük firmanın rekabet etmesidir. Rekabetçi piyasa yapısının erozyona uğramasından sonra Schumpeter disipline edici unsurun teknolojik değişme haline geldiğini ifade etmiştir. Ancak geç sanayileşen ülkelerin yapısında ne çok sayıda küçük firma ne inovasyon teşhis edilebilmektedir. Firmaların üretken ve verimli olmasını sağlayacak otomatik disipline edici bir güç bu ülkelerde ve ekonomik yapılarında bulunmamaktadır. Dolayısıyla büyüme sübvansiyona bağlıdır (Amsden, 1990; 21). Bu açıdan bakıldığında neo-klasik görüşün “*büyüme kapitalist ekonominin kendinde varolan dinamiğidir*” önermesi eleştirilmektedir. Özet olarak içsel olduğu varsayılan bu dinamiğin geç sanayileşen ülkelerde bulunmaması, bu dinamiğin dışsal bir etkenle, bir motivasyon aracılığıyla harekete geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır ki bu devletin etkin teşvik mekanizması oluşturmasıyla mümkün olacaktır/Doğu Asya’da olmuştur. Dolayısıyla Doğu Asya’da kalkınmacı

devletin¹² ortaya çıkması “geç” kalınmış olmasından ve bu geç kalmışlığın neden olduğu yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Ancak sübvansiyon, kaynakların yanlış fiyatlar temel alınarak dağıtılmasında kötüye kullanım ve yozlaşma gibi tehditler doğurmaktadır. Doğu Asya ekonomilerinde ve özellikle Güney Kore’de bu tehditler önemli ölçüde bertaraf edilmiştir (Amsden, 1990; 21). Nitekim Güney Kore’de Sübvansiyon uygulamalarındaki yozlaşma ve kötüye kullanımın önüne geçmek için 4 adet kontrol mekanizması geliştirilmiş ve bu mekanizmalara sübvansiyondan faydalanan istisnasız tüm firmalar tabi tutulmuştur. Bunlar (Amsden, 1990; 22):

- Her firma er ya da geç, az ya da çok ihracat yapmak zorundadır
- Bütün finansal kurumlar devlet kontrolünde işlem yapabilmektedir
- Piyasayı domine eden firmalarla yıllık fiyat kontrol görüşmeleri yapılmıştır

¹² “Kalkınmacı Devlet” kavramını ilk kez kullanan Chalmers Johnson’ın kavramlaştırmasına göre bu türden bir devlet bazı özellikleri bünyesinde barındırır (Weiss, 1999; 175). Bunlar:

1. devletin faaliyetinin temel amacı büyüme ve üretime (tüketim ve bölüşüm aksine) öncelik vermek
2. yararlılık temelinde oldukça yetenekli, sadık ve disiplinli bir ekonomik bürokrasiyi istihdam etmek
3. bürokratik yeteneği, endüstriyel değişimle görevlendirilmiş rehber bir kurumda (Kore örneğinde ki Ekonomik Planlama Kurulu gibi) toplamak
4. etkin bir karar alma mekanizmasının temeli olarak, bilgi alışverişi ve önemli konularda işbirliğini teşvik etmek için bürokratik ve iş çevrelerinin elit kesimleri arasında yakın bağları kurumsallaştırmak
5. bu politik grupları özel çıkar gruplarının gündelik baskılarından ve büyümeden taviz isteyen taleplerden uzak tutmak
6. kalkınma politikalarını, kurumsallaşmış bir hükümet ve endüstri şebekesi ve finans gibi kilit kaynaklar üzerindeki kamu kontrolü bileşimiyle uygulamak

Kalkınmacı devlet konusundaki önemli isimlerden biri olan Peter Evans’a göre üç ayrı devlet tipi vardır; yağmacı, vasat, kalkınmacı. Buna göre tutarsız ve etkinlikten uzak bir devlet yönetimi yağmacı devlete karşılık gelmekte iken, Max Weber’de görülen ideal tip bürokrasiyi andıran bir yapı ile tutarlı ve öngörüye sahip bir devleti ise kalkınmacı devlet kavramı ifade etmektedir. Yağmacı ve kalkınmacı devlet arasındaki temel fark bu devlet yapılarının siyasi güç ve çıkar gruplarıyla ilişkilerinde aranmaktadır. Nitekim yağmacı olarak adlandırılan devletler, toplumsal kaynakları kendisinin, yakın çevresindeki bireylerin ve çıkar gruplarının ihtiyaçları ve arzuları doğrultusunda kullanmaktadır. Oysa kalkınmacı devletlerde temel güdü bu çıkar gruplarıyla ve büyük iş örgütleriyle sıkı ilişki içinde olup belirli bir iş bölümüne göre hareket etmektedir. Bu analize göre devlet uzun döneme ilişkin stratejik karar alma konusunda egemenliğini elinde tutar, kısa vadede özel sektörün faaliyetlerine karışmamakla beraber ulusal ekonomik yapının gelecekte nasıl şekilleneceğine ilişkin genel çerçeveyi çizer (Erdoğan, 2000).

- Sermayenin (1 000 000\$ ve üzeri) yasadışı olarak yurtdışına çıkışı çok ağır şekilde cezalandırılmıştır

Alice Amsden (Amsden, 1990; 6) neo-klasik görüşün önermelerini Güney Kore bağlamında değerlendirmiş ve Güney Kore’de sermaye piyasalarının son derece politize olduğunu, tüm ticari bankaların devletleştirilmiş olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca borç veren yabancı firmaların devletten geri ödeme garantisi istediklerini vurgulayan Amsden (1990), devletin dövizin sektörlerarası dağılımını gözeterek, ulusal çıkarlar doğrultusunda hangi firmanın borçlanacağını bu garanti sistemi aracılığıyla belirlediğinin altını çizmiştir. Neo-klasik yaklaşımın tersine devletçi yaklaşımda fiyatların bilerek, isteyerek ve uzun vadeli bir vizyona göre tercihlerde bulunarak yanlış belirlenmesine müsaade edildiği vurgulanmış ve Doğu Asya’daki kalkınma deneyiminin piyasa mekanizmasının yarattığı etkinlik ile açıklanamayacağını ifade etmiştir.

1. 3. 3. Piyasa Dostu Yaklaşım

Bu yaklaşım Dünya Bankası’nın 1993 yılında yayımladığı “Doğur Asya Mucizesi-Ekonomik Büyüme ve Kamu Politikası” adlı eser ile yazına girmiştir. Bu çalışmada Dünya Bankası neo-klasik bakış açısı ve devletçi (raporda “revizyonist” olarak adlandırılmış) bakış açılarını özetlendikten sonra bu iki yaklaşıma alternatif olarak devletin etkin rolüne değinmiş ancak bu rolün dikkatlice sınırlandırıldığını vurgulamış, bu bağlamda devletin piyasa dostu müdahalesinden bahsetmiştir.

1991 yılındaki Dünya Kalkınma Raporu’nda devlete atfedilen 4 temel görev vardır. Bunlar gerekli düzeyde beşeri yatırım yapılmasının sağlanması, özel girişimci için rekabetçi ortam yaratılması, dış ticarete açık bir ekonomik yapı oluşturulması ve istikrarlı bir ekonomik yapı tesis edilmesidir. Bu dört görev yerine getirilirken müdahalelerin piyasa dostu olmasının önemine

değnilmiş ve piyasa dostu olmadığı durumda müdahalelerin yaratacağı olumsuz etkilerin olumlu etkilerden fazla olacağını üzerinde durulmuştur (World Bank, 1993a). Piyasa dostu yaklaşıma göre Güney Kore'nin de dahil olduğu Yüksek Performanslı Asya Ekonomileri (YPAE) yukarıda ifade edilen 4 görevi de başarıyla yerine getirmiştir. YPAE ülkelerinde makroekonomik istikrarı tesis etmiş ve birikim, etkin tahsis ve hızlı teknolojik atılım olarak başlıklandırılabilir büyümenin üç kaynağını sağlamışlardır (World Bank, 1993a; 8).

Dünya Bankası'nın ortaya koyduğu bu yaklaşıma göre YPAE'nde başarılı sonuçlar piyasa temelli olan politikalar ile devletçi temele dayanan politikaların zaman ve ekonomik yapıya göre değişen kombinasyonları ile elde edilmiştir. Adı geçen çalışmada uygulanan politikalar iki temel başlık altında ele alınmıştır. Bunlardan biri makro ekonomik istikrar, beşeri sermayeye büyük yatırımlar, istikrarlı ve güvenli finansal sistem, sınırlı fiyat bozucu davranışlar ve yabancı teknolojiye açıklık politikalarını barındıran *temel politikalar* iken; ikinci temel başlık sınırlı finansal baskı (faiz oranlarını pozitif ama düşük seviyelerde tutma), kredilerin yönlendirilmesi, seçici sanayi teşvikleri, geleneksel olmayan ihracatın ticaret politikaları ile teşviki gibi politika uygulamalarını kapsayan *seçici müdahaleler*dir (World Bank, 1993a; 10).

Piyasa dostu yaklaşımın Doğu Asya kalkınmasına ilişkin vurguladığı en temel noktalardan biri *rekabetçi disiplin* ve *yarışmacı piyasa* (contestable market) kavramlarıdır. Birçok ülkede rekabet sadece piyasa temellidir. Ancak YPAE'nde bir adım ileri gidilmiş ve yarışmacı zihniyet rekabetçi yapının oluşturulmasında kullanılmıştır. Yarışma mantığı örneğin krediye ulaşma ayrıcalığı konusunda gerçekleşmiş olduğu gibi, özel sektör ile hükümet arasındaki "müzakere konseyi" (deliberation council) ile de gerçekleşmiştir. Bu konseylerde özel sektör yatırımlarının koordinasyonu ve denetimi, eksikliklerin tespiti gibi konular görüşülmüş, çözüm aranmıştır.

Devletin ekonomiye müdahil olmasının rant kollama faaliyetlerini artırma riski doğurduğu devletçi yaklaşımda da ifade edilmişti. Bu noktada müzakere konseyleri sadece yarışmacı bir mantığın yerleşmesine hizmet etmekle kalmamış aynı zamanda rant kollama faaliyetlerinin diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha az gerçekleşmesini sağlamıştır. Nitekim bu konseyler sayesinde kurallar, prosedürler ve uygulamaların açık olması, yani bilgiye ulaşmanın maliyetlerinin azalması ile şeffaflığın artması sonucunda rant kollama faaliyetleri azalmıştır (Campus ve Lien, 1994; 1, 17). Ayrıca müzakere konseyleri ihracat teşvik mekanizmasının bir parçası olarak işlev görmüş, bu müzakereler sonucunda yarışmacı piyasalarda önde olan firmalara dövize erişim imkanı ve ithalat lisansları tahsis edilmiştir (World Bank, 1993b; 2).

Bu konseyler özel sektör temsilcilerinin ve yüksek düzey hükümet görevlilerinin bir araya geldiği bir danışma kurulu niteliği taşımıştır. Bu konsey yapılanmasının diğer gelişmekte olan ülkelerdeki muadillerinden temel farkı, politika dizaynı sürecindeki etkisidir. YPAE'nde kalkınmacı devletin varlığına değinen yaklaşımlar Dünya Bankası'na göre (World Bank, 1993a, 13) hükümet ile özel sektörün işbirliğini göz ardı etmektedir. Nitekim YPAE'nin hükümetleri otoriter de olsa özel sektör liderlerine akılcı şekilde yol göstermiş, işbirliği yapmıştır.

1. 4. "POLİTİKA ALANI" NIN DARALMASI

Ulusal ekonomi politikasının bağımsızlığı (Autonomy of National Economic Policy), ulusal politika hedeflerine ulaşmada kullanılan politika araçlarının etkinliğini ifade etmektedir (Akyüz, 2007; 2). Bağımsız ekonomi politikası uygulayabilme gücü ise *politika alanı* kavramı ile ifade edilmektedir. Politika alanının daralmasına neden olan faktörler üç başlık altında analiz edilmeye çalışılacaktır. Bunlar liberal çevrim, kurumlar ve kurallar ile bölgesel entegrasyon politikalarıdır.

1. 4. 1. Liberal Çevrim

Gelişmiş ülkelerden geliştirmekte olan ülkelere yönelik sermaye akışı 1980-1990 döneminde, bundan önceki 1960-1970 dönemine kıyasla son derece yükselmiştir. Bu durumun küreselleşme, Güney ve Kuzey'in entegrasyonu, iletişim ve ulaşım sektörlerindeki teknolojik gelişmeler gibi sebeplerinin yanında geliştirmekte olan ülkelerin yabancı sermayeye olan bakış açılarındaki değişikliğin de önemli bir rolü vardır. Nitekim 1960-1970 döneminde geliştirmekte olan ülkeler yabancı sermayeye yönelik daha temkinli davranmış; çok uluslu firmaların hareketlerini kontrol altına almaya ya da en azından düzenlemeye uğraşmıştır. 1980 yılından itibaren süregelen süreçte ise geliştirmekte olan ülkeler yabancı sermaye miktarını artırmak ve mümkün olduğu kadar fazla çok uluslu şirket çekmeye çalışmışlardır (Singh, 2001; 4). Bu olgunun sebeplerini arasında kaynak kıtlığı sorununa çözüm üretme çabası ile ekonomik büyümelerini hızlandırma çabası ön plana çıkmaktadır. Nitekim geliştirmekte olan ülkeler, uluslararası doğrudan yabancı yatırımlara destek vererek kaynak ihtiyaçlarını karşılamayı, kaynak sıkıntısından istihdam edilemeyen üretim faktörlerine istihdam olanağı sağlamayı ve döviz temin ederek dış denge sorununu çözebilmeyi hedeflemişlerdir. Ülke doğrudan yabancı sermaye yatırımını çekerek hem döviz girdisi sağlayacak hem de bundan önce ithal edilen ürünleri artık yurtiçi piyasadan temin edebilecek ve hatta ihraç edebilecek duruma gelecektir. Bu sayede kazanılacak olan dövizlerle de cari denge sorununa çözüm bulunabileceği ümit edilmiştir (Balkanlı, 2002; 15).

Geliştirmekte olan ülkelere akan net sermaye miktarında yıllar itibariyle çok ciddi artışlar gerçekleşmiştir. 1970 yılında 11,3 milyar dolarlık toplam net kaynak akışı, 1980 yılında 82,8 milyar dolara, 1990 yılında 100,8 milyar dolara ve 1998 yılında da 275 milyar dolara çıkmıştır.

Tablo 1. 3: Gelişmekte Olan Ükelere Net Sermaye Akışı (1970-1998)
(Milyar\$)

	1970	1980	1990	1995	1996	1997	1998
Net uzun vadeli borç (IMF hariç)	6,9	65,2	43,4	77,0	87,6	118,7	82,9
Net doğrudan yabancı yatırım	2,2	4,4	24,5	95,5	119,0	163,4	155,0
Portföy akışları	0,0	0,0	3,7	32,1	45,8	30,2	14,1
Yardımlar (Teknik işbirliği hariç)	2,2	13,2	29,2	32,6	29,2	25,7	23,0
Toplam net kaynak akışı	11,3	82,8	100,8	237,2	281,6	338,0	275,0

Kaynak: World Bank Global Development Finance derleyen (Singh, 2001)

Gelişmekte olan ülkelere yönelik net yabancı sermaye akışının yıllar itibariyle kompozisyonuna bakıldığında ise, önemli bir farklılaşma görülmektedir. 1970 yılı itibariyle toplam kaynak akışının %61'ini net uzun vadeli borçlar oluştururken, 1998 yılında ancak %30'unu oluşturur duruma gelmiştir. 1980'lerin başındaki borç krizlerinden etkilenen uzun vadeli borç kalemi 1990 yılında, bir önceki döneme göre azalış göstermiştir. Bu dönemde doğrudan yabancı yatırımların payının ciddi ölçüde artması ile birlikte, 1998 yılında temel dış finansman kaynağının doğrudan yabancı yatırımlar halini aldığı görülmektedir (%56). 2000'li yıllarda ise net portföy yatırımlarında çok ciddi artışlar gerçekleşmiştir. 1998 yılı itibariyle toplam net kaynak akışının %5'ini oluşturan portföy yatırımları, küresel likidite bolluğu sonrası 2007 yılında 145,1 milyar\$'a yükselmiştir ki, bu rakam toplam net kaynak akışının %14'üne tekabül etmektedir. 1998-2007 yılları arasında net doğrudan yabancı yatırımlarda %300'ün üzerinde artışlar gerçekleşmiş olmasına karşın net doğrudan yabancı yatırımların toplam net kaynak akışındaki payı %45'e gerilemiştir¹³.

¹³ 1998-2007 yılları arasına ilişkin veriler World Bank, Global Development Finance, 2007.

1980'lerdeki bir başka önemli gelişme ise liberal söylemlerin ağırlık kazanması ve geliştirmekte olan ülkelerin serbestleşme sürecine girmeleri; dolayısıyla portföy yatırımlarının dış finansman kaynağı olarak ortaya çıkmasıdır. Mevcut hukuki ve iktisadi sistemin değişmesi ile geliştirmekte olan ülkelerin tanıştığı portföy yatırımları 1990–1998 döneminde ciddi oranda artmış, hatta doğrudan yatırımların artış hızından daha iyi bir performans sergilemiştir. Her bir finansman türünün ve toplam net kaynak akışının 1997-1998 yılları arasında yaşadığı keskin düşüş ise Asya Krizi'nden kaynaklanmıştır.

Burada bir başka önemli nokta ise özellikle 1970'lerde başlayıp 1980'lerde hızlanan geliştirmekte olan ülkelere yönelik sermaye akışının, bu ülkelerin küresel mali sisteme entegrasyonunun bir göstergesi olarak kabul edilebilmesidir. Bu eklemlenme neticesinde geliştirmekte olan ülkeler bir yandan kısa vadeli döviz finansman sorunlarını çözmek konusunda başarılı olmuş, diğer yandan ise bu eklemlenmenin maliyeti olan uluslararası sistemin kurallarına uymak yükümlülüğü altına girmişlerdir. Nitekim kullanılan dış kaynak bir süre sonra geliştirmekte olan ülkelerde bir bağımlılık ilişkisi yaratmıştır.

Küresel sisteme entegre olarak büyüme önermeleri geçen zaman içinde uluslararası arenada geçerliliğini korumuş ve hatta arttırmıştır¹⁴. Bu paralelde 1990 yılına gelindiğinde John Williamson bu dışa açık modelin neoklasik önermelerini derlemiş ve bütün ülkeler için geçerli olabilecek on maddeden oluşan, *Washington Uzlaşması* olarak adlandırılan, bir politik reform paketi oluşturmuştur.

- Finansal disiplin

¹⁴ Bu gerçekliğin oluşmasında, Şenses (2004)'ün de ifade ettiği gibi, Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının “başka alternatif yok” söylemini yaygınlaştıran etkisi ihmal edilmemelidir.

- Kamu harcamalarının yüksek ekonomik getirisi olan ve gelir dağılımını iyileştirme potansiyeli olan temel sağlık, temel eğitim ve altyapı gibi yatırımlara yönlendirilmesi
- Marjinal oranları düşürecek ve vergi tabanını genişletecek bir vergi reformu
- Faiz oranlarının serbestleştirilmesi
- Rekabetçi bir döviz kuru
- Ticaretin serbestleştirilmesi
- Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişinin serbestleştirilmesi
- Özelleştirme
- Deregülasyon (piyasaya giriş ve çıkış engellerinin kaldırılmasına yönelik)
- Mülkiyet haklarının güvence altına alınması (Williamson, 2000).

Bu öneri demetinin yabancı sermayeye ihtiyaç duyan ve küresel sistem ile bütünleşmek isteyen geliştirmekte olan ülkelerin başarılı bir kalkınma patikasına girmesini sağlayacağı düşünülmüştür. Buna karşın Washington Uzlaşması'nın bu önermelerinin pek çok ülke tarafından uygulandığı 1990'larda da geliştirmekte olan ülkelerde (Doğu Asya ekonomileri hariç) kayda değer büyüme oranları görülmemiş, tam tersine dünya bu dönemde finansal krizlerle sallanmıştır. 1997 yılında mevcut sistemin medarîiftiharı Asya ülkelerinin de krize girmiş olması Washington Uzlaşması'nın gözden geçirilmesi gerektiği şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim bu durumu dönemin IMF başkanı Michel Camdessus da 1997 yılında ifade etmiştir.

Camdessus küreselleşmenin getirilerinden az gelişmiş ülkelerin de faydalanabilmesi için finansal sektör, işgücü piyasaları ve mali kesime yönelik ciddi reformlar önermiştir. Dani Rodrick tarafından *Genişletilmiş Washington Uzlaşması* olarak formüle edilen bu talepler Washington Uzlaşması'nın temelindeki on reform önerisine aşağıdakileri eklemektedir:

- Yasal/politik reform
- Düzenleyici kurumlar
- Yolsuzluk ile savaş
- İşgücü piyasalarında esneklik
- Dünya Ticaret Örgütü anlaşmaları
- Finansal konuda kanunlar ve standartlaşma
- 'Dikkatli' bir sermaye açılımı
- Aracı olmayan döviz kuru rejimi
- Sosyal güvenlik sistemi
- Yoksulluğun azaltılması (Rodrik, 2006; 978)

Liberal politika uygulamaların yaygınlaşması ve gelişmekte olan ülkelerin küresel sisteme entegrasyonu ile ulusal sınırların mal ve hizmetlere, paraya, sermayeye ve işçiye açılması ile politika alanının sınırlanması iki nedenden dolayı gerçekleşir. Bunlardan birincisi açıklığın yurtiçi politika araçlarının etkisini zayıflatmakla birlikte, dış ülkelerin politikalarının ve piyasa koşullarının yurtiçindeki etki gücünü artırıyor olması iken, ikincisi politika araçlarının kontrol yeteneğini azaltıyor olmasıdır. Bunun en önemli sebebi küresel işleyişle yakın bağlar kurabilmenin, küresel yönetim sistemine dahil olmak ve uluslararası yükümlülüklerin artmasıyla mümkün olmasıdır (Akyüz, 2007; 3).

Asya Krizi'nden sonra ise makro dengelerin istikrarının korunabilmesi için mikro reformların ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu önemli tespit Post- Washington Uzlaşması olarak önerilen yeni politika demetinin bel kemiğini oluşturmaktadır (Stiglitz, 1991, 1998). Bu tespitle birlikte gelişmekte olan ülkelerin mikro düzenlemeler yapmaları konusunda baskı artmış, bir anlamda politika alanını daraltan bir başka unsur ortaya çıkmıştır.

1. 4. 2. Kurumlar ve Kurallar

Politika alanının daralmasına etki eden kurumlar ve/veya kurallardan ilki Bretton Woods ikizleridir. Politika alanının bu kurumların etkisiyle daralması 1982'deki borç krizinden sonra IMF ve Dünya Bankası'nın geliştirmekte olan ülkelere aktardığı fonlara bağlı koşulların sayısının ve etkisinin artması ile gerçekleşmiştir. 1980'lerde Dünya Bankası ve IMF geliştirmekte olan ülkelere yönlendirecekleri krediler için yapısal uyum paketleri adı altında ticaretin liberalizasyonu, miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve tarife dışı önlemlerin azaltılması konularında taleplerde bulunmuştur. Bu talepler büyük ölçüde Washington Uzlaşması ile uyumlu görünüm sergilemiştir.

1997 yılındaki Asya Krizi¹⁵ sonrası geliştirmekte olan ülkeler üzerinde verilecek olan krediye bağlı *tavsiyeler* daha da artmıştır. Asya Krizi ile ekonominin sadece makro dengesinin olumlu bir seyir izliyor olmasının kafi olmadığı, mikro ölçekteki başarısızlıkların, kurumsal çürümüşlüklerin, istikrarlı makro göstergeleri etkileyebildiği ve bir kriz ortamı yaratabildiği görülmüştür. Bu bağlamda uluslararası kuruluşlar geliştirmekte olan ülkelere mikro reformlar ile daha gelişmiş bir kurumsal altyapı oluşturulmasını talep etmişlerdir. Bu talepler bir önceki alt başlıkta ifade edildiği üzere Post-Washington Uzlaşması çerçevesinde ortaya koyulmuştur.

---

15 Liberal iktisatçılara göre Asya Krizi'nin sorumlusu borç verme-alma ilişkilerini chaebollerin oluşum sürecinde yozlaştıran devletin sanayi politikasıdır (Hardt-Landsberg ve Burkett, 2001). Stanley Fischer'a göre Asya Krizi'nin sebebi ekonomide ortaya çıkan aşırı ısınmayı önleme konusunda yetersiz kalınmasıdır. Bu durum çok yüksek ödemeler bilançosu açıklarına, hisse senedi ve gayrimenkul fiyatlarında aşırı şişmelere neden olmuştur. Asya ülkeleri paralarının ABD dolarına olan bağlantısı uzun süre sabit tutulduğu için yurt dışı kredi talebinde kur riskinin göz önüne alınmaması sonucunu doğurmuştur. Kötü kriz yönetimi ve banka denetiminin zayıf olması krizi derinleştirmiştir. IMF'e göre Tayland'da başlayan krizin diğer bölge ülkelerine yayılmasında, piyasa tahminlerinin aniden değişmesine neden olan şey Asya ülkelerinin politik zayıflığıdır (Demir, 1999). Kalkınmacı devleti savunan iktisatçılara göre ise bu kriz aşırı değil, regülasyonların eksik yapılmasından kaynaklanmıştır. Her iki görüşünde ortak olduğu nokta ise borçlanma süreci ve bu sürecin sonundaki durumun krizin derinliğini artırmış olmasıdır.

Günümüzde uluslararası kuruluşlar bütçe açıkları, parasal genişleme, özelleştirme, ticaretin serbestleşmesi, merkez bankası bağımsızlığı, özel sektör borçlanmaları gibi pek çok alanda gelişmekte olan ülkelere akacak olan borçlara bağlı kriterler getirmektedir. Benzer tavsiyeler gelişmekte olan ülkelere yardım eden, borç veren gelişmiş ülkeler tarafından da verilmektedir. Yardım yaparken gelişmekte olan ülkenin iktisadi ve siyasi yönetimine ilişkin tavsiyeler veren¹⁶, yardım fonlarını bu tavsiyelerin uygulanma başarısı (performans kriterleri) üzerine inşa eden gelişmiş ülkeler, politika alanını daraltıcı uygulamalarda ikinci önemli kurum olarak ortaya çıkmaktadır.

Rusya, Asya ve Meksika Krizi'nden de anlaşılacağı üzere birbirine eklenmiş ülke ekonomilerinin birinde meydana gelen gelecek olan bir dengesizlik, istikrarsızlık diğer ülkelere de yansiyabilecektir. Riskin ve hatta krizin yayılması uluslararası mal ve sermaye hareketlerinin değişen kompozisyonundan kaynaklanmaktadır. Nitekim 1970'li yıllara kadar küresel sermayenin hareketleri gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşmiş; 1970'lerden, özellikle 1980'lerin ikinci yarısından sonra gelişmekte olan ülkelere de yayılmıştır. Benzer şekilde dünya ticaretinin 1970'lerden itibaren hızla genişleyen yapısı ile de ülkeler birbirlerinin gelir düzeylerinden ve istikrarından etkilenir hale gelmiştir. İhracata yönelik sanayileşmenin uluslararası mal ticaretinin gelişmesindeki ve finansal serbestleşme üzerindeki katkısı göz ardı edilmemelidir.

---

¹⁶ Fukuyama'ya göre gelişmekte olan ülkelerde demokratik bir kalkınma sürecinin gerçekleşebilmesi (ki tercih bu doğrultuda olmalıdır) için demokratik yapının sağlıklı işlemini sağlayacak kurumlara yönelik bir talebin olması gerekmektedir. Nitekim bugün gelişmiş ülke olarak adlandırılan ülkelerde böylesi taleplerin ardından demokratik altyapı arz edilmiş, bu şekilde özgür bireyi temel alan gelişmişlik düzeyi yakalanabilmiştir. Ancak Fukuyama bu noktada az gelişmiş ülkelerde demokrasinin vazgeçilmez öğelerine ilişkin talebin yetersiz olduğunu hatta çoğu zaman mevcut bulunmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla kurumların arzı işlevi toplumun genelinden soyut bir şekilde de olsa yukarıdan gelmeli; talebin arzı takip etmesi beklenmeli, bu sayede demokratik yapı piyasa ekonomisi ile beraber toplumsal refahı artıracak doğrultuda gelişmelidir. Ancak burada gelişmekte olan ülkelerin yönetici sınıfının kurumların arzı konusunda istekli davranmıyor olduğu tespitini yapan Fukuyama, uluslararası anlaşmalar ve yabancı hükümetlerin baskısıyla kurumların arzının gerçekleştirilmesi gerektiğini, bu sayede demokrasinin yerleşeceğini ifade etmektedir (Fukuyama, 1999; Fukuyama 2004). Bu bağlamda gelişmiş ülkelerin ve uluslararası kuruluşların gelişmekte olan ülkelere yönelik performans kriterleri demokrasinin ve sağlıklı bir ekonomik yapının oluşmasını sağlamaya yönelik, küresel iktisadi ve siyasi riski minimize etmeyi amaçlayan uygulamalardır.

Bu etkileşim zincirinin zorunlu kıldığı bazı düzenlemeler vardır. Bu bağlamda ortaya çıkan uluslararası anlaşmalar küresel iktisadi düzenin kurallarını belirleyip, sistemik riski minimize edecek politika önermeleri ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda 1994 yılında Uruguay Görüşmeleri sonlanmış ve 1995 yılında DTÖ kurulmuştur. Bugünün dünyasında gelişmekte olan ülkelerin politika alanını daraltan belki de en önemli unsur olan DTÖ ve barındırdığı anlaşmalar ile üye ülkeler patentlerden (TRIPs yolu ile), yabancı yatırımlar (TRIMs yolu ile) ve sübvansiyonlara (Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması yolu ile) kadar pek çok konuda politika alanını daraltıcı uluslararası hükümlerle karşı karşıya kalmaktadır¹⁷.

1. 4. 3. Bölgesel Entegrasyon

İkili veya bölgesel anlaşmalara imza atan gelişmekte olan ülkeler, uluslararası anlaşmaların dışında bırakılan sermaye hesabı rejimi, çevre ve işgücü standartları gibi konularda yeni yükümlülükler altına girmektedir. Hatta uluslararası anlaşmalarca düzenlenmiş olan bazı konularda (doğrudan yabancı yatırım, gümrük vergileri gibi) ek yükümlülüklerle karşılaşmaktadırlar (Akyüz, 2007; 3, Chang, 2005).

İfade edilen üç temel politika alanını daraltıcı kurum ve/veya kuralın yanında gelişmekte olan ülkelerde, yurtiçi çıkar grupları da politika alanının daralması yönünde baskılarda bulunabilmektedir. Nitekim bu gruplar merkez bankası bağımsızlığı, para kurulu, enflasyon hedeflemesi veya sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi gibi stratejilere destek verebilmekte, kendisi için faydalı olan doğrultuda hükümet üzerinde baskı kurabilmektedir (Chang, 2005).

---

¹⁷ Bu anlaşmaların dışında hizmet ticareti (GATS yolu ile) ve tarifeler gibi geleneksel politika araçlarının sınırlı kullanımına yol açacak anlaşmalar ve hükümler de getirilmiştir. Ancak tez konusunun sınırları dışına çıkmamak amacıyla sadece yukarıdaki üç anlaşmaya detaylı olarak değinilecektir.

Gelişmekte olan ülkelerin politika alanını daraltan bu kurum ve/veya kuralların varlığında yabancı sermayenin hareketliliği de bir disiplin aracı vasfı taşımaktadır. Verilen tavsiyelerin uygulama sürecindeki aksaklıklar, yabancı sermayenin beklentilerini etkileme riski taşımaktadır ki, gelişmekte olan ülkelere ani döviz çıkışı bir krizi tetikleyebilmektedir. Dolayısıyla iktisadi kriz ortamına girme riskini göze alamayan gelişmekte olan ülke hükümetleri, uluslararası aktörlerin gösterdikleri-işaret ettikleri doğrultuda kararlar alma çabasına girmektedir ki bu durum, yukarıda da ifade edildiği üzere, politika alanında daraltıcı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Chang, 2005).

Gelişmekte olan ülkelerin döviz ihtiyacı dolayısıyla ortaya çıkan bağımlılık ilişkisi, mutlak olarak olmasa da, görece olarak küresel finans zincirinden, yani uluslararası sistemin kurallarından çıkmanın, muhalif tavır almanın maliyetini artırmıştır. Nitekim mevcut uluslararası kanun ve kurallara aykırı tavır almak, küresel ekonomiyle eklemlenen gelişmekte olan ülkeleri yabancı sermayenin ülkeden çıkması endişesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Döviz ihtiyacını karşılamak konusunda gelişmekte olan ülkelere önemli bir fayda sağlayan yabancı yatırımların ülkeyi terk etmesi döviz dengesizlikleri aracılığıyla önce finans daha sonra ise reel sektöre yansıyan ciddi bir kriz ortamı yaratma riski taşımaktadır. Dolayısıyla küresel sistemle sıkı etkileşim içine girmiş bir gelişmekte olan ülke, kısa vadeli döviz sorunlarını çözmüş olabilmekle birlikte uzun vadeli politika araçlarını uluslararası bağlayıcı anlaşmalardaki taahhütleriyle sınırlamış, politika alanını daraltmak durumunda kalmıştır. Bir gelişmekte olan ülkenin bu sınırlanmışlıktan geri adım atabilecek politikalar uygulamasının maliyeti küresel ekonomik sisteme entegre olma derecesiyle doğru orantılıdır. Bir başka deyişle bir ülke küresel sisteme ne kadar eklemlenmiş ise, politika alanını genişletmenin maliyeti o kadar çok olacaktır.

Finansal kriz riskinin yanında liberalizasyonu tersine döndürmenin yapısal dönüşümü sağlamak konusunda da maliyetleri vardır. Nitekim yapısal

dönüşüm için geçen süre zarfında kaynakların istihdam sıkıntısı doğar, beceriler körelir, mali-ticari ve finansal dengesizliklerle karşılaşılabilir (Akyüz, 2007; 4).

Yukarıda açıklandığı gibi, GOÜ'ler sistemik riskin minimizasyonu için ortaya koyulan anlaşmalara küresel sisteme eklemlendikleri ve\veya dış finansman ihtiyacı duydukları sürece uymak zorunda kalmaktadırlar. Bu noktada sorulması elzem olan soru şudur: sistemik riskin minimize edilmesi için önerilen politika demetleri “merdiveni itmeye” dolaylı olarak neden olmakta mıdır?

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNEY KORE'NİN EKONOMİK KALKINMASI (1960-1985)

İkinci bölümde, Güney Kore'nin tezin inceleme dönemi olan 1960-1985 yılları arasındaki ekonomik dönüşümü ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda temel makro değerlerdeki değişimin yönü ve büyüklüğü araştırılacak, Güney Kore'nin niteliksel bir dönüşüm yaşayıp yaşamadığı, arzulanır olan kalkınma başarısını gösterip göstermediği ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda ilk önce Güney Kore'nin coğrafi koşulları ile beraber tarihsel geçmişi özetlenecek, tez çalışmasının inceleme döneminin başlangıç yılında Güney Kore'nin toplumsal donanımı ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Daha sonra 1960-1985 döneminde ekonomideki makro değişiklikler ifade edilerek ülkenin analiz dönemi içerisinde kat ettiği yol ortaya koyulacaktır. Üçüncü kısımda ise Güney Kore'nin 1960-1985 yılları arası üç ayrı dönem halinde incelenecek, alt dönem incelemeleri doğrudan yabancı yatırım, teknoloji ve teşvik politikaları özelinde gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

2. 1. GÜNEY KORE'NİN TARİHSEL VE COĞRAFİ KOŞULLARI

Güney Kore tarih boyunca Japonya ile Çin'in çekişmeleri arasında sıkışmış, bu ülkelerin baskılarına maruz kalmıştır. 1876'ya kadar Çin'in sömürgesi olan ülke 1910 yılında Japonya tarafından işgal edilmiş, onun yönetimi altına girmiştir. Güney Kore'nin, özellikle 1900'lerin ilk yarısında Japon kolonyalizmi altındaki geçmişi göz önüne alınmadan, gelişmesini analiz etmek hatalı olacaktır (Cummings, 1984). Bu bölümde Güney Kore'nin Japon işgalinin gerçekleşmesi sonrasında yaşadığı dönüşüm özetlenmeye

çalışılacak, tezin inceleme döneminin başlangıç koşulları ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Japon işgali aşağıda ifade edileceği üzere, 19. yüzyıldaki merkezi monarşik, vergi toplamak konusunda dahi sorun yaşayan güçsüz Kore devletini tasfiye etmiş; yerine modern iktisadi, siyasi ve sosyal ilişkilerin kurulmasını sağlayan reformlar ile toplumu kontrol edebilen ve gerektiğinde cezalandıran güçlü bir kolonyal devlet yapısı inşa etmiştir (Kohli, 1999). Japonya sadece devlet altyapısının ve toplumsal ekonomik ilişkileri düzene sokan mekanizmaları yürürlüğe koymakla kalmamış, batı emperyalizminden önemli ölçüde farklılaşarak, Kore’de ulaşım ve iletişim altyapıları kurmuş, sanayiye işçiye getirmiştir (Cummings, 1984; 8).

Japon işgalinin başlamasıyla Kore’ye bir Japon Genel Valisi atanmış ve Kore’de yapılan reformlarla idari, ekonomik ve toplumsal bir dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde kölelik kaldırılmış, medeni kanun yürürlüğe girmiş, kraliyet ailesi ile devlet işleri birbirinden ayrılmış, halk arasındaki her tür ayrımcılık yasa dışı ilan edilmiş, nakit ödemeye dayalı yeni bir vergi sistemi getirilmiş, yargı ve yürütme işlevleri birbirinden ayrılmış bağımsız bir yargı sistemi kurulmuş, maliye, taşımacılık ve ticaret alanlarında modern bir altyapı hazırlanmıştır (Amsden, 1989’dan aktaran Günay, 2005).

Merkezi yönetim, güçlü Japon Genel Valisi’nin yönetimi altında ülkenin tümünü sıkı denetim altına almış, vergi sistemi geliştirilmiş, denetimin etkinleştirilmesi için polis teşkilatı güçlendirilmiş, para ve bankacılıkta yapılan reformlar ile tasarruflarda önemli artışlar gerçekleştirilmiştir (Kohli, 1999).

Bu reformların yapılması sürecinde Kore tarihinde önemli bir rolü olan Yangban sınıfı Japon sömürge yönetimi tarafından tasfiye edilmiştir. Bu sınıfın yüzyıllardır mülkiyet ve devlet yönetiminde söz hakkına sahip olmasına son verilmiş ve bu sınıfın yerini, çoğunluğu Japonya’dan getirilen

profesyonel bürokratlar almıştır. Bu sayede devlet yönetimi ve otoritesine karşı çıkacak ya da muhalefet edecek önemli bir güç odağı ortadan kaldırılmıştır. Nitekim Yangban sınıfının zayıflatılması ve devlet kademelerinden uzaklaştırılmasının 1945–1950 yılları arasında yapılan toprak reformunu kolaylaştırdığı söylenebilmektedir.

İşgal döneminde eğitim konusundaki gelişmeler de dikkat çekici boyutta olmuş, ilkokula giden öğrenci sayısında büyük bir sıçrama yaşanmıştır (Choo, 1990). 1945 yılına gelindiğinde Kore nüfusunun yaklaşık dörtte biri en az birkaç yıllık formal eğitim almış durumda iken okuma-yazma bilenlerin oranı %50'ye yaklaşmıştır. 1930 ve 1940'lı yıllarda on binlerce Koreli lise eğitimi alırken yine binlerce Koreli, Kore ya da Japonya'daki üniversitelerde eğitim görmüştür. İşgal döneminde çok sayıda Koreli bürokrat Japonlar tarafından eğitilmiş ve istihdam edilmiştir. 1910 yılında Kore hükümetinde 10000 kişi çalışırken 1937 yılında bu rakam 87552 olmuş ve kamu çalışanlarının yarısından fazlası (52270) Japonlardan seçilmiştir (Kohli, 1999).

Yangban sınıfının tasfiye edilmesinin ardından bu dönemde meslekten bürokrat bir kitleyle iç içe çalışan Koreliler, profesyonelleşmiş ve yönetim kademelerinde sorumluluk almaya hazırlanmışlardır. Bu şekilde tecrübe kazanan ve rasyonelleşen Koreli bürokratlar, ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra gerçekleştirilen iktisadi hamlenin çok önemli bir ayağını oluşturmuşlardır.

Sömürgecilik döneminin savaş yıllarına denk gelen tarihlerinde Japon firmaları, Japon devletinin yarattığı fırsatları kullanmış ve Kore'yi bir üretim üssü olarak kullanmışlardır. Zaibatsular¹ ülkede hidroelektrik güç istasyonları, çelik madenleri, ağır sanayi yatırımları ve kimya fabrikaları kurarak ülkenin ucuz işgücü potansiyelinden yararlanmışlardır. Japon devletince güdülen bu

¹ Zaibatsu; Japonya'da sanayileşmenin itici gücü olması amacıyla 19. yüzyılın sonlarında oluşturulmuş, kümelenmiş büyük aile holdingleridir.

politikalar, ağır sanayi alanlarında zaibatsuların üretim öbekleri oluşturmasına neden olmuştur. Nitekim 1945 yılı itibariyle Kore'deki toplam Japon doğrudan yatırımlarının %35'i tek bir zaibatsuya ait hale gelmiştir. Kore'deki toplam ağır sanayi üretiminin ortalama %90'ından fazlasının, tekstil gibi hafif sanayi ürünlerinin de %80'den fazlasının Japon firmalarınca üretiliyor olması, durumu daha açık ortaya koymaktadır (Bagchi, 2000).

Ancak Japon sermayesi ülkeye homojen giriş yapmamış, doğal kaynakların ve maden zenginliklerinin görece bol olduğu kuzey bölgesini tercih etmiştir. Nitekim Kore'nin güney bölgesi ancak tarımsal üretim üssü niteliğinde kullanılmış ve üretilen mallar Japonya'ya zorunlu olarak ihraç edilmiş², kuzey bölgesindeki çelik ve kömür madenleri yine Japonlar tarafından kullanılmıştır. Bu noktada Japonya'da kıt olan işgücü Kore'den rahatlıkla karşılanabilmiştir ki, bu durum Japon işletmelerinin karlılığını artırmıştır. Ekonomide kullanılan nitelikli elemanların ise çoğu (%80) Japonlar olmuştur (Luther, 1984).

1945 yılında Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle birlikte Kore, Japon hakimiyetinden kurtulmuş ve Yalta Konferansı'nda alınan bir kararla kuzey bölgesinde SSCB, güney bölgesinde ise ABD'nin işgali, dolayısıyla egemenliği kabul edilmiştir (TC Ticaret Müşavirliği Raporu, 2004). Görüldüğü üzere Güney Kore'nin Japon işgalinden kurtulması bağımsızlıkla değil, ABD ve SSCB'nin hegemonyasıyla sonuçlanmıştır.

1945 yılı ile Kore Savaşı'nın başladığı 1950 yılı arasında iki önemli kırılma noktası toprak reformu ve eğitim atılımıdır. Bu iki önemli gelişmede de Kuzey-Güney rekabetinin önemli etkileri olmuştur. Japon işgalinin sona erdiği 1945 yılında Kore halkının ezici çoğunluğu köylülerden oluştuğu için, Kuzey ve Güney yönetimlerinin köylülerin desteğini kazanmaları, sistemin meşruiyeti açısından büyük önem taşımıştır. Kuzeyde Japonlardan kalan

---

² Kolonyal dönemde Kore'de pirinç üretimi 2 kat artmış olmasına karşılık, Japonya'ya ihraç edilen pirinç 6 kat artmıştır (Kohli, 1999).

topraklar ile özel kişilerin mülkiyetindeki toprakların yaklaşık olarak 5 hektarı aşan kısmı, 1946 yılında bedelsiz olarak topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılmıştır. Bu gelişmenin güneydeki köylüler üzerinde yaratacağı etkileri ortadan kaldırmak üzere, Amerikan Askeri Hükümeti de Japonlardan kalan toprakları topraksız ve az topraklı köylülere satmıştır. 1948 yılında iş başına gelen Kore hükümeti de, Korelilerin sahibi oldukları yaklaşık üç hektarın üzerindeki toprakları satın alıp topraksız ve az topraklı köylülere satarak, toprak reformunun ikinci aşamasını gerçekleştirmiştir. Bu reformdan, topraktan geçimini sağlayanların %62'sinin (Adelman, 1997) faydalanmış olması, reform hareketinin geniş kitlelere yayılan niteliğini ortaya koymaktadır. Kore'de gerçekleştirilen toprak reformunun, daha eşitlikçi bir gelir dağılımının ortaya çıkması ve büyük toprak sahipliğinin ortadan kaldırılması nedeniyle, ülkede daha sonra yaşanacak gelişmeler bakımından önemli sonuçları olmuştur. Nitekim yapılmış olan toprak reformları, tezin inceleme döneminin başlangıcında daha adil bir gelir dağılımını sağlamakla kalmamış, uygulanacak olan ekonomi politikalarına direnecek güçlü bir toprak ağası sınıfı bu sayede tasfiye edilmiştir.

1948 yılında yapılan bir referandumla resmen kurulan Güney Kore Cumhuriyeti'nde ilk cumhurbaşkanı ABD'nin desteklediği Syngmen Rhee olmuştur. 1950 yılında ülkenin güney kesimini işgale kalkışan kuzey yönetimi ile başlayan Kore Savaşı üç yıl sürmüş, savaş sonucunda Kore toprakları kesin olarak ikiye bölünmüştür. Bu ikiye bölünme sonrasında güneyde nüfuz sahibi olan ABD, başlangıçta *demokrasinin az gelişmiş ülkelere ihracı* söylemini ön plana çıkartmaktayken, ilerleyen yıllarda kuzeyden gelen komünist tehdit bahane edilerek bir gelişme diktatörlüğü kurulması gerekliliğinin vazgeçilmez olduğunu ifade etmiştir (Luther, 1984).

1950-1953 yılları arasındaki savaş dönemi sonrasında Güney Kore sivil nüfusunun %5'ini, ulusal üretiminin dörtte birini savaşta kaybetmiş bir ülke konumundadır. Bu dönemde uygulanan politikalar öncelikle halkın

hayatta kalmasını sağlamaya, sosyal ve ekonomik altyapıyı yeniden oluşturmaya, sanayi kapasiteleri kurmaya yönelik, istikrarı arayan politikalar. Bu dönemde hükümet sosyal altyapının yeniden oluşturulması için çabalamış, bu bağlamda sermaye oluşumuna kamu harcamalarından sadece %14 kaynak ayırmış, buna karşılık araştırma ve eğitim harcamalarına %8.8; sağlık ve refah harcamalarına %5.6; hanehalkına cari transfer olarak %8.7; yollar, su kanalları, itfaiye gibi harcamalara da %2.8 kaynak ayırmıştır (Adelman, 1997).

Savaş sonrası yıllarda Kore ithal ikameci sanayileşme stratejisiyle kalkınmanın yollarını aramaya başlamış ancak 1950'lerin sonuna doğru uygulanan politikaların arzu edilen sonuçları vermemesi ile beraber IMF ile bir stand-by düzenlemesi yapmıştır. 1962 yılına kadar süren ithalatı ikame etmeye yönelik sanayileşme stratejisi bu tarihten sonra dış piyasalarla rekabet etme vizyonu taşıyan ihracata yönelik sanayileşme stratejisiyle yer değiştirmiştir.

1953-1962 döneminde Kore'de yerli sanayi gümrük tarifeleri, miktar kısıtlamaları, ithal yasakları ve katlı döviz kuru politikaları ile katı biçimde korunmuştur (Eski, 1989).

Bu dönemde Güney Kore'ye gelen dış yardımlar, sermaye birikiminde büyük öneme sahiptir. Nitekim 1953-1960 yılları arası sabit sermaye oluşumunun yaklaşık %90'ı yabancı yardımlar ile finanse edilmiştir (Lee, 1995; 19).

Güney Kore'nin ithal ikameci döneminde bile finans ve ticaret sisteminin hem içe dönük hem de dışa dönük olması (sektörden sektöre değişen şekilde), ithal ikameci strateji uygulayan diğer pek çok ülkeye göre ayırt edici bir niteliğidir (White&Wade, 1988). Balassa, Doğu Asya ülkelerinin başarılarının temelinde ithal ikameci sanayileşme ile birlikte ihracatında

teşvik edilmiş olmasının kritik öneme haiz olduğunu, bu nokta itibariyle, Doğu Asya ülkelerinin Latin Amerika ülkelerinden farklılaştığını ifade etmektedir (Alpar, 1982).

1948 yılından 1960 yılına kadar iktidarda kalan Syngmen Rhee'nin dönemi, temel olarak yeni kurulmuş bir devletin *kendi kendine yeterli bir iktisadi yapı* kurmaya yönelmesini simgelemektedir. Rhee yönetimi ABD'nin siyasi desteğini alıyor olmasının yanında, özellikle iktisadi konularda ulusal çıkarları ön plana koymuş, dış baskılara dayanabilen bir yönetim imajı çizmiştir. 1960 yılında gerçekleşen öğrenci olayları sonrasında halkın desteğini kaybeden Rhee görevi bırakmış, arkasından gelen kısa süreli bir hükümeti takiben General Park askeri darbeye beraber 1961 yılında iktidara gelmiş, 1962 anayasasının kabulü sonrası 1963 yılında cumhurbaşkanı olmuştur (Luther, 1984).

Güney Kore genel olarak homojen bir nüfus yapısına sahip olmakla birlikte bünyesinde Çinli ve Japonları da barındırmaktadır. 2004 yılında TC Seul Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği'nin hazırladığı rapora göre halkın %46'sı hiçbir dine sahip olmadığını ifade etmiş, kalan %54'ün %46'sı Budist, %38'i Protestan, %13'ü Katolik, %3'ü ise diğer din ve inanç gruplarından oluşmaktadır.

Güney Kore'de etnik ve dinsel çeşitlilik olmasına karşın, herhangi bir dinin, dilin, ırkın marjinalleşmesi, toplumdaki kopuk olan kesimlerin topluma entegre edilmesi, güçlü bir geleneksel dini elit kesimin varlığının toplumsal dönüşüme ayak diremesi veya azınlık dillerinin varlığı nedeniyle eğitimde birliğin zedelenmesi gibi sorunlar ortaya çıkmamıştır (Steinberg, 1982).

1950'li yılların sonu itibariyle Güney Kore'de tarıma elverişli araziler toplam yüzölçümünün %23'üne tekabül ederken bu arazilerin %53'ü sulama gerektiren arazilerdir. Kalan arazilerin %66'sı ormanlık, %11'i ise yerleşim

yeri ve otlak olarak kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi tarımsal üretimde ucuz işgücü dışında bir avantajı olmayan Güney Kore, ormanlarından kereste ihracatı yoluyla da faydalanamamaktadır çünkü ormanlık arazilerin önemli bir çoğunluğu çalılıklardan oluşmaktadır. Bunların yanında hayvancılığın da gelişmemiş olduğunu ve yem sanayisinin oluşmadığını eklemek yerinde olacaktır. Ülkenin yeraltı zenginliklerine bakıldığında ise ülke topraklarının ikiye bölünmesi sonucu yeraltı zenginliklerinin çoğunun kuzey bölgesinde kalmış olması, Güney Kore'nin doğal kaynaklar bakımından pek de zengin bir ülke olmadığı sonucuna varılabilmesini sağlayabilir. Nitekim bölünmeden önceki dönem olan 1944 yılına ilişkin rakamlar güney bölgesinin pek de iç açıcı bir durumda olmadığını göstermektedir. 1944 yılı itibariyle elektrik üretiminin %92'si, sanayi kuruluşlarının %80-85'i, toplam sanayi kuruluşlarının %90'dan fazlası, yakıtların %88,1'i, kömürün %80'i, yeraltı hammaddelerinin %78'i, metallerin %98'i ve kimyasal ürünlerin %82'si, kuzey bölgesinde üretilmiştir. Paralel şekilde 1978 yılına gelindiğinde ihtiyaç duyulan enerjinin %58'i ithal edilmiştir (Luther, 1984; Sönmez, 2003).

Güney Kore'nin Japon işgali altında bulunduğu süre içerisinde ülkeye altyapı yatırımları yapılmış, temel eğitim konusunda önemli sıçramalar gerçekleşmiş ve rasyonel bürokratlardan oluşan bir sınıf oluşumunun temelleri atılmıştır. Yangban sınıfının tasfiye edilmiş olması da hem bürokratik bir sınıfın oluşumunu kolaylaştırmış hem de devlet otoritesinin karşısında duracak, örgütlü ve nüfuzlu bir yapılanmanın ortadan kalkması anlamına gelmiştir. Bunların yanında 1953-1960 yılları arasında ithal ikameci sanayileşmenin ilk aşamasının neredeyse tamamlanmış olması da son derece önemlidir. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde Güney Kore tezin inceleme döneminin başlangıcı olan 1960 yılına geldiğinde toplumsal olarak hızlı kalkınma patikasına girebilecek donanımdan çok da yoksun bir görünüm sergilememektedir.

2. 2. GÜNEY KORE'DE 1960-1985 YILLARI ARASINDA YAŞANAN MAKRO DÖNÜŞÜM

Kalkınma ve sanayileşme sürecini ihracata yönelik sanayileşme ile gerçekleştirmeyi hedefleyen Güney Kore, inceleme dönemi olan 1960-1985 yılları arasında çok ciddi yapısal dönüşümler geçirmiş, makro dengelerden kalkınma göstergelerine kadar pek çok alanda kayda değer iyileşmeler sergilemiştir. Bu alt bölümde Güney Kore'nin makro dengelerindeki değişimler üzerinde durulacak, inceleme dönemi olan 1960-1985 yılları arasında uyguladığı politikalara genel olarak değinilmeye ve sonuç olarak Kore'nin ulaştığı noktada azgelişmişlikten kurtulup kurtulamadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Kore'de uygulanan doğrudan yabancı yatırımlar, teknoloji ve teşvik politikaları üçüncü alt bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağı için bu bölümde detaylandırılmayacaktır.

Güney Kore ihracata yönelik sanayileşme sürecinin başlarında uluslararası standartlarla karşılaştırıldığında ucuz işgücüne sahip olmanın avantajını kullanmış, büyük ölçekli, emek yoğun, ihracata yönelik alanlarda sanayileşme hamlesini başlatmış ve bu sayede yabancı piyasalara girme başarısını göstermiştir.

Güney Kore'de Japonya'nın zaibatsularına benzer şekilde chaebol adı altında büyük ailelerce kontrol edilen holdingleşmiş bir girişimci yapısı oluşturulmuştur. Dönemin iktidarı General Park, chaebollerin³ oluşumu için önce vergi kaçırın büyük işadamlarını tutuklamış, sonrasında ise devletçe

³ Güney Kore'de büyük ailelerce kontrol edilen holdingleri ifade eder. 20. yüzyılın ikinci yarısında oluşturulan chaeboller, hükümetle aralarındaki yakın ilişkiler sayesinde finansman desteği bulmuş, sanayileşmenin itici gücü olmuştur. Sanayileşme sürecinde planlama, yenilik ve geleceğe yönelik sektör seçimi gibi konularda da hükümete görüş bildiren chaeboller Güney Kore'nin toplam milli üretiminde ciddi bir paya sahip olmuştur. Özellikle 1980'lere kadar hükümetle chaeboller arası ilişkiler karşılıklı bağımlılık niteliği taşımıştır. Nitekim chaeboller hükümetten finansman, lisans alımı gibi konularda göreceklere desteğe bağımlı iken, hükümette ekonominin iyi işlemesi ve büyümesi için chaebollere ve onların yatırımlarına bağımlı olmuştur. Ancak 1980'ler ile birlikte chaebollerin aşırı büyümeleri ve çok uluslu şirket haline gelmeleri bağımlılık ilişkisini tek yönlü duruma getirmiş, diğer ülkelerdeki yatırımlar chaebollerin Güney Kore hükümetine olan bağımlılığını ciddi ölçüde azaltmıştır.

belirlenmiş alanlara yatırım yapmaları koşulu ile serbest bırakmıştır. Bu dönemde tüm ticari bankaları devletleştiren hükümet, piyasadaki döviz toplama ve arzu edilen noktalarda ve amaçlarda kullanılmasını garanti altına almıştır (Bagchi, 2000; 424).

Sanayileşme hamlesini üretim faktörünün bol olduğu alanda başlatmış olmasının yanında, Güney Kore kalkınması için daha da önemli olan, buradan elde ettiği kaynakları katma değeri yüksek alanlara aktarmayı, bu bağlamda zaman içerisinde ihracat kompozisyonunu makine ve imalat sanayisi ürünleri lehine dönüştürmeyi başarmış olmasıdır.

Tablo 2. 1: Güney Kore’de Ortalama Yıllık Büyüme Hızı (%)

	1965-1980	1980-1985
GSMH	9,5	7,9
Tarım	3,0	6,3
Sanayi	16,6	9,6
İmalat Sanayi	18,8	9,0
Hizmetler	9,4	6,7

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Report, 1978, 1987

Tablo 2. 1’den de görüldüğü gibi, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi uygulayan Güney Kore’nin ulusal hasılasındaki yüksek ve sürdürülebilir nitelikteki büyümenin itici gücü sanayi, özellikle imalat sanayisidir. Sanayideki yüksek büyüme oranları veri iken tarım sektöründe sınırlı olan büyüme oranları, tarımın toplam hasıladaki payının azalmasını ve ekonomik yapının doğadan bağımsızlaşmasını beraberinde getirmiştir. Hizmetler sektörü ise ekonomik büyümeye yakın oranlarda genişlemiş ve milli hasıladaki payını korumuştur.

Tablo 2. 2: Güney Kore’de Mal Gruplarına Göre İhracat (%)

	1962	1965	1970	1975	1980	1985
Gıda ve canlı hayvanlar	40.1	16.6	9.5	13.2	7.3	4.1
Yenilemeyen ham maddeler	35.4	21.2	12.0	2.8	2.0	1.0
Mineral yakıt yağları	5.1	1.1	1.1	2.2	0.3	3.1
Kimyasallar	1.8	0.2	1.4	1.3	4.3	3.1
İmalat sanayi malları	14.8	57.6	68.7	65.3	65.6	51.0
Makine ve ulaşım malzemeleri	2.6	3.1	7.4	15.0	20.3	37.6
Diğer	0.2	0.2	0.0	0.1	0.3	0.1
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: EPB, Economy Planning Board

Tablo 2. 2’den de görülebileceği üzere, Kore’nin ihracat odaklı kalkınmayı seçtiği dönemin başlarında ihracatının %75,5’i gıda ve canlı hayvanlar ile hammaddelerden oluşmaktadır. Ancak uygulamış olduğu başarılı sanayileşme politikası⁴ sayesinde 1985 yılına gelindiğinde toplam ihracatının %88,6’sı imalat sanayi ürünleri ile makine ve ulaşım malzemelerinden oluşur duruma gelmiştir.

İhracata yönelik sanayileşme stratejisi benimseyen Güney Kore’de incelenen dönem itibariyle ihracat artışının çok yüksek oranlarda (ithalat artışından da yüksek) olduğu Tablo 2.3’ten görülmektedir. Dış ticaret hadlerinin zaman içerisinde olumlu yöne doğru seyretmesi de Güney Kore’nin ihracat kompozisyonunun sınıai ürünlere doğru kaydığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir (bkz. Tablo 2. 3).

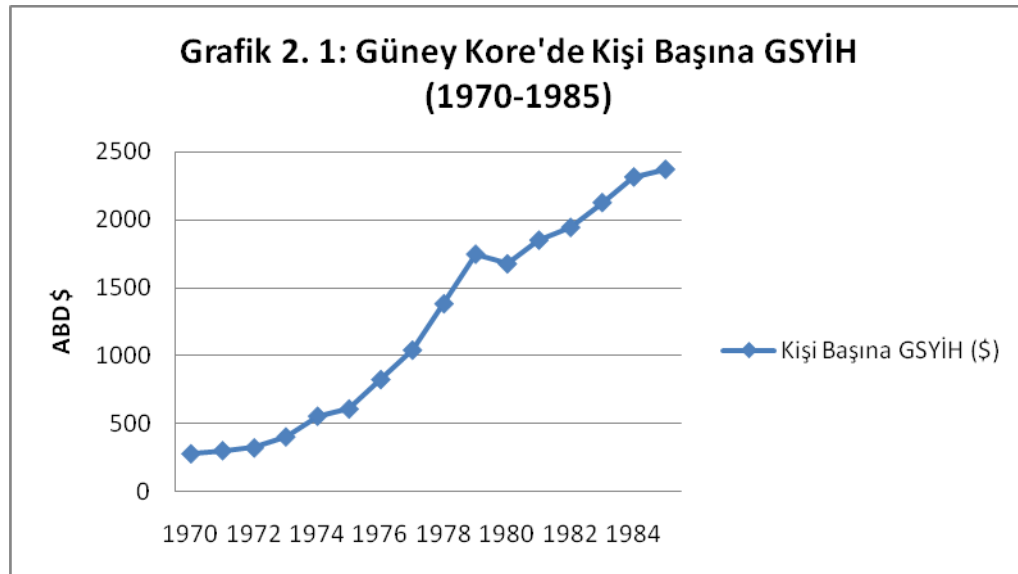
⁴ Tezin odak noktası olan Kore’nin başarılı sanayileşme sürecinde uygulamış olduğu politikalar üçüncü altbölümde analiz edilecektir.

Tablo 2. 3: Güney Kore'nin Dış Ticaretinde Ortalama Büyüme Oranları (1965-1985)

Mal Ticareti (milyon \$)		Ortalama Yıllık Büyüme (%)				Dış Ticaret Hadleri 1980=100	
İhracat	İthalat	İhracat		İthalat		1983	1985
1985	1985	1965-80	1980-85	1965-80	1980-85		
30,283	31.129	27,3	13,0	15,2	9,8	101	105

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Report, 1987

İhracata yönelik sanayileşme politikasının uygulanmaya başlamasıyla birlikte Güney Kore'nin toplam ulusal üretiminde önemli, sürdürülebilir artışlar gerçekleşmiştir. 1950 yılı itibariyle 146\$ düzeyinde kişi başına gelire sahip Güney Kore, 1950-1960 yılları arasında benimsenen ithal ikameci sanayileşme döneminde %2,6, 1960-1970 aralığında ihracata yönelik sanayileşme ile %6,0, 1970-1980 aralığında %8,3 oranında yıllık ortalama büyüme hızı ile kişi başına gelir düzeyini 1995 yılı itibariyle 9,700\$'a yükseltmeyi başarabilmiştir (Sönmez; 2003).

Kaynak: OECD veri tabanlarından derlenmiştir, Erişim Tarihi: 15.05.2008

Tablo 2. 4: Güney Kore’de Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın Sektörler Arası Dağılımı (1960-1985, %)

	1960	1965	1976	1985
Tarım	40	39	27	14
Sanayi	19	26	34	41
Hizmetler	41	35	39	45

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Report 1978,1987

İhracata yönelik sanayileşme hamlesinin başladığı yıllarda toplam milli hasılanın %40’ını oluşturan tarım sektörünün, sanayileşme hamlesi sonrasında 1985 yılı itibariyle milli hasıladan aldığı pay %14’e düşmüş, Güney Kore’nin yıllık ulusal üretiminin yapısı doğal koşullardan önemli ölçüde bağımsızlaşmıştır. Buna karşılık tahmin edilebileceği gibi sanayi üretimi çok ciddi bir artış yaşamış ve hizmetler sektörüyle beraber ulusal hasılanın iki temel belirleyici sektöründen biri haline gelmiştir.

Tablo 2. 5: Güney Kore’de Yatırım, Tasarrufve Cari Hesap Dengesi (1965-1985)

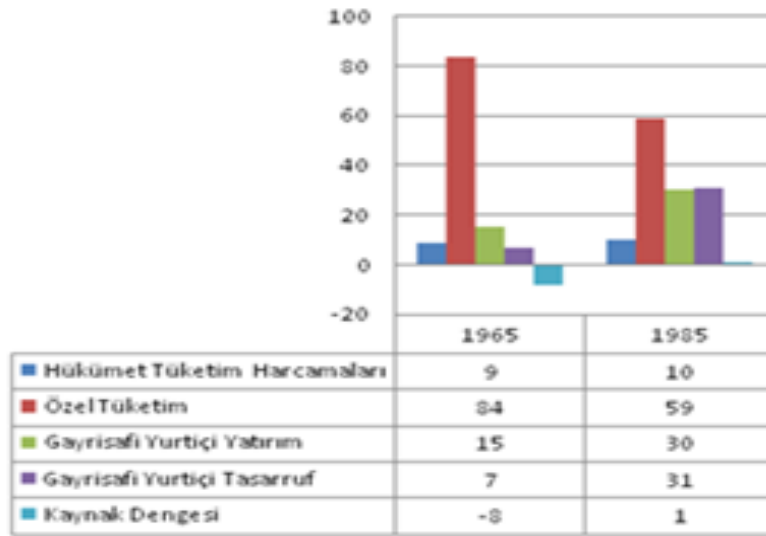
Gayrisafi Yurtiçi Yatırım/GSMH (%)			Gayrisafi Milli Tasarruflar/GSMH (%)			Cari Hesap Dengesi/GSMH (%)		
1965-1973	1973-1980	1980-1985	1965-1973	1973-1980	1980-1985	1965-1973	1973-1980	1980-1985
25,1	31,8	30,7	21,5	26,4	26,9	-3,6	-5,4	-3,8

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Report, 1978, 1987

Güney Kore’nin yaşamış olduğu uzun süreli büyüme olgusunun altyapısına bakıldığında göze çarpan ilk nokta yatırım oranlarındaki sürdürülebilir yüksek değerlerdir. GSMH’nin önemli bir kısmını (1985 yılı için %30) yeniden yatırarak Grafik 2. 1’deki kişi başına büyüme oranlarını yakalamış olan Güney Kore’de, bu yatırımlarının iç tasarruflarla finanse edilen kısmında zaman içinde ciddi artışlar yaşanmıştır (Bkz. Tablo 2.7). Yatırım oranlarındaki bu yüksek değerlere karşılık cari dengenin sürdürülebilir nitelik taşıdığı, hatta bazı yıllarda pozitif değerler aldığı tespit

edilebilir. Tablo 2. 5'te de görüldüğü üzere Kore'de tasarruf ve tüketim arasındaki ilişki önemli bir değişim geçirmiştir.

Tablo 2.6. Güney Kore'de GSYİH'nın Tüketim-Yatırım ve Tasarruf Arasında Dağılımı (1965-1985)

Kaynak: Dünya Bankası, World Dev. Rep. Çeşitli Yıllar

1965-1985 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde özel tüketimdeki ciddi düşüş iç tasarruf oranlarının yaklaşık 4,5 katına çıkmasıyla sonuçlanmış, bu da yatırım oranlarının ikiye katlanmasına ön ayak olmuştur. Nitekim Tablo 2.6'dan da görülebildiği gibi, 1965 yılında düşük yatırım oranlarında bile bir kaynak dengesizliği sorunu ile karşı karşıya olan Kore ekonomisi bu bunalımı zaman içinde tasarruf oranlarını yükselterek aşmış, hatta 1985 yılı itibariyle fazla vermiştir.

Tablo 2. 7: Güney Kore’de Yatırımlar ve Fonların Kaynakları

	1961	1965	1970	1975	1980	1985
GSMH (1980 sbt fiyatları, milyar Won)	2.827	3.630	17.284	26.113	36.672	52.573
Kişi Başına GSMH (ABD\$)	82	105	248	591	1.589	2.032
Gayrisafi Yatırım/Toplam ulaşılabilir kaynaklar (%)	13.2	15.0	23.2	27.3	28.8	30.2
Ulusal tasarruflar /Gayrisafi yatırım (%)	34.6	57.4	62.2	63.6	64.6	91.1
Özel (%)	36.6	37.7	36.9	51.2	47.8	70.9
Kamu (%)	-2.0	19.8	25.3	12.4	16.9	20.2
Yabancı tasarruflar/ Gayrisafi yurtiçi yatırım (%)	65.4	42.6	36.0	33.8	35.7	9.9

Kaynak: EPB, Economy Planning Board

Güney Kore’nin 1961 yılındaki kişi başına gelir düzeyinin 82 dolar seviyesinden, 1985 yılında 2,032 dolar seviyesi gibi önemli bir düzeye yükselmesinin altında yatırım/GSMH rakamlarının önemli payı olduğu yukarıda da ifade edilmiştir. Tablo 2. 7’de ise bu yatırımların finansmanının zaman içerisinde yabancı kaynaklardan yerli kaynaklara doğru kaymış olduğu ortaya koyulmaktadır. Yatırım oranlarındaki sürekli yükselişin yanında yatırımların ulusal tasarruflarla finanse edilen kısmının da sürekli yükselmesi Güney Kore kalkınması için kilit öneme sahip noktalardan biridir. 1961 yılı itibariyle toplam yatırımların %65,4’ü yabancı kaynaklarla finanse edilirken, 1985 yılında yatırım oranları 1961 yılındaki seviyesine göre %230 oranında artmış ve bu yatırımların sadece %9,9’u yabancı tasarruflar ile finanse edilir duruma gelmiştir. Bu süreçte ABD ve Japonya’nın Güney Kore’ye vermiş olduğu çok düşük faizli veya hibe şeklindeki kaynak transferinin azalmış olması, Kore’ye gelen maliyeti düşük dış tasarrufların azalması ile sonuçlanmıştır. Bu süreci öngören Güney Kore devleti çareyi yüksek dış borçlanma yolunda değil, özendirici politikalarla iç tasarruf oranlarını arttırmakta bulmuştur ki, Tablo 2. 7’deki rakamlarda görüldüğü gibi başarılı olmuştur.

Tez çalışmasında incelenen dönemde hükümet harcamalarının kompozisyonunda dikkat çeken önemli bir nokta sosyal kalkınma harcamalarının görece küçük olmasıdır. Ancak 1980 yılından itibaren hem sosyal kalkınma harcamaları artmış hem de bu harcamaların alt kalemi olan eğitim harcamaları ciddi bir yükseliş göstermiştir. Nitekim eğitim harcamaları sosyal kalkınma harcamalarının %70-80'ini oluştururken, toplam kamu harcamalarının da %13-20'sini oluşturmuştur (Choi & Lee, 1990).

Tablo 2. 8: Güney Kore'de Mali Göstergeler (%) (1962-1985)

	1962-1966	1967-1971	1972-1976	1977-1981	1982-1985
Merkezi hükümet harcamalarının GSMH'ye oranı	22,8	23,5	20,4	21,6	21,7
Yerel hükümet harcamalarının GSMH'ye oranı	--	3,7	3,5	5,3	7,6
Toplam Vergi Gelirleri/GSMH	9,1	13,9	14,1	17,3	18,9
Hükümet Yatırımı/Gayrisafi Sermaye Oluşumu	26,7	24,4	19,4	16,5	15,6
Hükümet Tasarrufları/GSMH	0,3	5,5	3,9	5,9	6,7

Kaynak : (Choi ve Lee, 1990; 62)

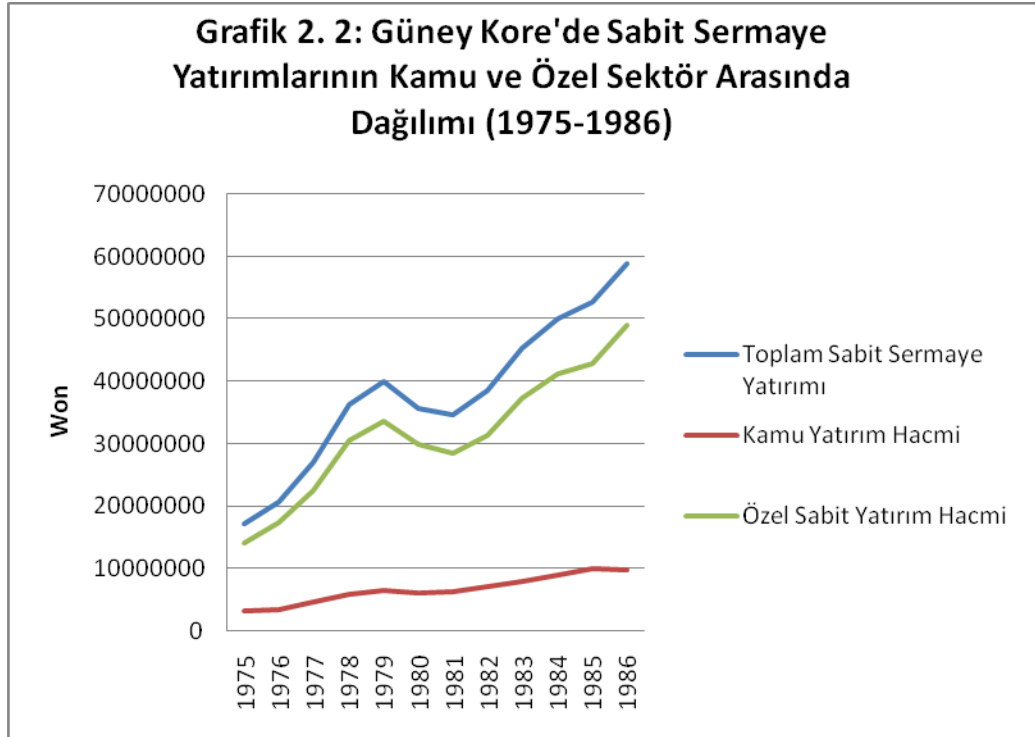
İç tasarruf oranlarını arttırmadan sürdürülebilir bir kalkınma stratejisinin gerçekleştirilemeyeceğini öngören Güney Kore devleti, özel sektörün tasarrufunu artırması konusunda teşvik ederken kendi üzerine düşeni de yapmıştır. Tablo 2. 8'den görüldüğü üzere kamu tasarrufu 1966 yılındaki %0,3 değerinden 1985 yılında %6,7'ye çıkmıştır.

Özel sektörün tasarrufunun ciddi ölçüde artmış olmasında temel unsur karlar ile yatırım arasındaki bağlantıdır. Firma karlarının büyüklüğü tüketimdeki artışın gelir artışının altında kalmasını sağlamış bu sayede

yatırım oranları yükselmiştir. Yüksek karlar yatırım güdüsünü ve yeni yatırım kapasitesini artırmıştır. Ayrıca firmaların sahiplik yapısı da karların dağıtılmayıp yeniden yatırılması hususunda önemli bir etkidir. Bunun da ötesinde maliye politikası firmaların elde ettiği yüksek karlarını tüketmeyip yeniden yatırımlarını destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Bu çerçevede vergi indirimleri ve amortisman indirimleri uygulanmış, karın bir kısmının risklere karşı korunabilmesi için ayrılmasını ve bu ayrılan tutarın vergi dışı tutulmasını öngören mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır (Akyüz ve Gore, 1996; 464,466).

Firmaların karlarını yatırımları tasarrufları yükselten önemli bir etken iken, işçi ücretlerindeki bonus uygulaması da bir başka önemli etkidir. Bonus sisteminde işçiler ücretlerinin bir kısmını kar payı ödemesi olarak almaktadır. Hem teori hem pratik toplu ele geçen paralarda tasarruf eğiliminin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bonus sisteminde yatırımlardaki ve karlılıktaki artış, işçilerin bonus gelirlerini dolayısıyla tasarruflarını artırmaktadır (Akyüz ve Gore, 1996; 465).

Doğu Asya ülkelerinde kalkınmayı sağlamaya yönelik kamunun doğrudan girişimci olması da son derece önemlidir. Büyümenin motoru özel sektör olmasına karşın devlet de girişimci rolü üstlenmiştir (Karabiber, 1997; Yu, 1997).

Kaynak: OECD Veritabanı, Erişim Tarihi: 15.05.2008

Grafik 2. 2'den görüldüğü gibi kamu yatırım hacmi özel sektör ile kıyas edilemeyecek kadar küçük değerler almıştır. Ancak kamu girişimciliği miktar olarak önemli olmaktan ziyade, yatırımın yapıldığı sektör ve bu yatırımın teknolojik donanımı ile oluşturduğu rekabet kabiliyeti itibariyle önemlidir.

1963–1977 yılları arasında ekonominin büyüme hızı %9,3 gibi yüksek bir oranda iken, aynı dönemde kamu teşebbüslerinin yıllık reel katma değer büyüme oranı %10,8 dolaylarında gerçekleşmiştir (Karabiber, 1997).

Etkin işleyen ve ekonominin geneli açısından önemli olan KİT'lerden biri 1967 yılında demir çelik sektöründe kurulan POSCO'dur. Gerekli hammaddenin yaklaşık %96'sını ithal etmek zorunda olduğu halde ve finansman için başvurusunun Dünya Bankası tarafından reddedilmesine rağmen bu büyük demir-çelik tesisini KİT olarak kuran Güney Kore'nin dünya çelik üretimindeki payı o tarihlerden beri çok ciddi bir gelişim göstermiştir. 1960 yılında payı hesaplara dahil edilmeyecek kadar az olan Güney Kore'nin

1970'deki payı 0,1'e, 1980'de 1,9'a ve 1990 yılında 4,7'ye yükselmiştir. 1966 yılında Güney Kore'nin çelik konusunda kendine yeterlilik oranı toplam yarım milyon ton talep ile %40 olmuştur. 1991 yılına gelindiğinde ise bu oran %77'ye (toplam 35 milyon tonluk bir talep) çıkmıştır (Costa, 1994; Erdoğan, 2002).

Güney Kore'nin ekonomik kalkınmasında eğitim ve insan faktörü çok önemli rol oynamıştır. Benzer kişi başına gelir düzeyine sahip ülkelere göre çok daha iyi eğitilmiş olan Güney Kore halkı bu özellikleri sayesinde teknolojiyi öğrenme, özümleme ve yayma sürecinde daha başarılı olmuşlardır. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımların arzu ettiği nitelikli işgücünün Güney Kore'de bulunabilir olması yabancı firmaların ülkede yatırım yapma kararlarını olumlu yönde etkilemiştir. Hem düşük ücretten çalışmaya hazır hem eğitilmiş bir nüfusu barındıran Güney Kore'de bu olumlu farklılık doğal olarak yerli sanayicinin dış piyasalarla rekabet etmesini kolaylaştırmıştır. Güney Kore'de nüfusun eğitilmiş olmasında Japon sömürgecilik döneminin olumlu izleri olsa da, bağımsızlığın kazanılmasından sonra da eğitim yöneticiler için önemli bir politika hedefi olmuştur.

Güney Kore'nin Japon sömürgesi altında geçirdiği dönemde halkın eğitim düzeyinin ciddi boyutlarda arttığı bu bölümün başında ifade edilmiştir. Bu olgunun devamı niteliğinde Kore bağımsızlığını kazandıktan sonrada eğitime, yani çağdaş terminolojiyle ifade edersek, beşeri sermayenin gelişimine ciddi yatırım yapmış, halkının eğitim düzeyinin yükselmesi konusunda bilinçli ve programlı politikalar uygulamış ve kalkınmasında insan faktörünün ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Kore'de formel eğitimin gelişimine bakıldığında üç önemli safha dikkati çekmektedir (Choo, 1990). Birinci safha Japon sömürge yönetimi dönemi olan 1910-1945 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde temel eğitim alanındaki gelişmeler Kore'nin ilerleyen dönemlerde başlatacağı eğitim hamlesi için

önemli bir altyapı hazırlamıştır. 1912 yılında ilkokula kayıtlı öğrenci sayısı 45,000 iken bu rakam 1922'de 236,000'e çıkmış, 1942 yılında 1,000,000'u geçmiştir.

İkinci aşama 1945 yılı sonrasında Kore'nin bağımsızlığını kazanması ile başlamıştır. Bu aşamada Kore devletinin savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde eğitime vermiş olduğu destek ve orta yaşlıların okuma yazma öğrenmesi için göstermiş olduğu çabalar sayesinde toplumda okuma yazma bilmeyenlerin oranında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Bu safha sadece temel eğitim değil, formel eğitimin her düzeyinde katılım oranlarının arttığı safhadır.

Üçüncü safha 1960'ların sonu itibariyle başlamıştır. Bu safhada özellikle orta ve yüksek düzeyde eğitime katılımın ciddi artışlar yaşandığı, temel eğitimin doygunluk noktasına ulaştığı veya ulaşmaya başladığı dönem olarak ifade edilebilir (Choo, 1990).

Formel gelişmelerin yanı sıra savaş nedeniyle genişleyen ve 600.000 kişiyi bulan ordu mensuplarının, savaş koşullarında orduda okuma yazma öğrenmiş olmaları da savaş sonrasında da okuma yazma oranının yükselmesine katkı sağlamıştır. Nitekim 1953 yılında %30 olan okuma yazma oranı 1961 yılına gelindiğinde %80'i geçmiştir (Cummings, 1984; Adelman, 1997)

Formel eğitimin yanında, Kore'de enformel eğitimde sosyal sermayenin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Askeriyenin vermiş olduğu eğitim, iş yerinde ve iş üzerinde eğitim, hükümet, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ya da özel sektör firmaları tarafından eğitim ve öğrenme kurumları enformel eğitimin öğeleri olarak ifade edilebilir (Kim ve Rhee, 2006).

Eğitimin maliyetlerine bakıldığında ise dikkat çekici bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yukarıda kamu harcamalarının içinde eğitime ayrılan payın 1972 yılındaki %15,9'luk orandan 1985 yılında 18,4'e yükseldiğini ifade etmiştik. Kamu harcamalarının eğitime ayrılan kısmındaki bu artışa karşın eğitim masraflarının kamu tarafından karşılanan kısmı, temel eğitim düzeyi dışında oldukça düşüktür. İlkokul düzeyinde yapılan eğitim harcamalarının %50 ila %60'ı Güney Kore hükümeti tarafından karşılanırken kalan tutar ailelerce üstlenilmektedir. Ailelerin eğitim harcamalarına katılma oranı daha yüksek eğitim düzeylerinde çok daha fazla yükselmektedir. Tablo 2.9'dan da görüldüğü üzere Güney Kore hükümeti eğitim harcamalarının kompozisyonunu ağırlıklı olarak temel eğitime odaklamıştır.

Tablo 2. 9: Güney Kore'de Toplam Eğitim Harcamalarının İçinde Özel Kesim Harcamalarının Payı (%)

Eğitim Düzeyi	1977	1982	1985
Kreş	89,0	72,9	88,0
İlkokul	39,8	36,5	51,3
Ortaokul	82,7	84,9	80,1
Yüksekokul	77,4	74,9	82,0
Kolej	85,3	79,3	84,0
Üniversite	73,9	74,9	82,0

Kaynak: Choo (1990; 178)

Eğitim harcamalarının çok önemli bir kısmının özel sektör tarafından karşılanıyor olması, eğitimin gerekliliğine ilişkin bilincin toplumda yerleşmiş olduğunu göstermektedir ki bu nokta tez çalışmasının kapsamında önemli bir yere sahiptir.

Tablo 2. 10: Güney Kore İçin Seçilmiş Sosyal Göstergeler (1965-1985)

Yaşam Beklentisi (Yıl)				Bebek Ölüm Oranları (1 yaş altı) (Binde)		Çocuk Ölüm Oranı (1-4 yaş arası) (Binde)	
Erkek		Kadın					
1965	1985	1965	1985	1965	1985	1965	1985
55	65	58	72	63	27	6	2

Kaynak: Adelman, 1997

1965-1985 yılları arasındaki yaşam beklentisine ilişkin değişim toplumun genelindeki sosyal ilerlemenin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bir yaş altı çocuk ölüm oranlarındaki (63'ten 27'ye) ve 1-4 yaş arası çocuk ölüm oranındaki düşüşler toplumsal refah düzeyinin gelişmişliğine ilişkin göstergelerden bazılarıdır.

ABD ile ve ilerleyen tarihlerde Japonya ile kurulan ilişkiler Güney Kore'nin kalkınmasında küçümsenmeyecek öneme sahip olan bir başka konudur. Kapitalist dünya için yükselen sosyalist tehlike, ABD gibi Japonya içinde dikkat edilmesi gereken bir unsur niteliği taşımıştır ki, sosyalist Kuzey Kore'nin komşusu Güney Kore'nin kalkınması soğuk savaş ortamında kapitalist ülkeler için ciddi bir siyasi zafer anlamına gelmiştir. Bu bağlamda Güney Kore soğuk savaş durumunun sağladığı bu ortam sayesinde ABD ve Japonya ile çok iyi ilişkiler, büyük miktarlarda yardımlar ve pazarlara erişimde ciddi imkanlar elde etmiştir. Nitekim soğuk savaşın şiddetini yitirdiği dönemde, ileride de ifade edileceği gibi, Güney Kore'ye ilişkin tavırlar da değişmiştir.

“...çokuluslu şirketlerle olan ilişkilerinden bazı ülkeler zararlı çıkarken, bu şirketler karşısında pazarlık gücü elde edebilmiş bazı ülkelerde ise, bu ilişki yabancı sermaye yatırımının yapıldığı ülkeye kazanç sağlayabiliyor. Kalkınma çabasındaki gelişmekte olan ülkeler, hegemonik bir güçle olan ilişkilerinde, her iki ülkenin çıkarlarının çakıştığı noktalarda, söz konusu ülkenin destek rüzgarını arkalarına alarak, çıkarların çatıştığı durumlarda da, bu ülkelerin yıkıcı etkilerinden kendilerini koruyacak ölçüde tavizler vererek, amaçladıkları kalkınma yönünde ilerleyebilirler. Kalkınma süreçlerinin başlarında çok olumsuz koşullara sahip Japonya, Güney Kore, Tayvan gibi ülkelerin bugünkü

durumları düşünülduğünde, bunun mümkün olduğu görülecektir (Erdoğan, 2000: 21)”

Güney Kore ile gelişmiş kapitalist ekonomilerin -özellikle ABD ve Japonya- ilişkilerini ve bu ilişkinin niteliğini ve boyutunu vurgulamak gerekmektedir. ABD yanlısı yönetimlerin iktidarda olduğu Güney Kore'ye 1945-1969 yılları arasında 13 milyar dolar Amerikan yardımı gelmiştir ki bu rakam, Güney Kore bütçesinin yarısından fazlasına tekabül etmektedir. 1950 ve 1960'larda dış yardım, özellikle ABD yardımı, Kore GSMH'sinin %10'u, yatırım programlarının %20-25'i gibi inanılmaz rakamlar dolaylarında seyretmiştir (Sönmez, 2003; Steinberg, 1982). 1960-1961'de Güney Kore'ye gelen dış yardım GSMH'nin %7,8'ine tekabül etmişken bu oran 1970-1971'de %3,2 değerini almıştır. 1953-1963 döneminde yurtiçi tasarruf oranları %3 düzeyinde iken dış yardımlar kanalıyla gelen dış tasarruf GSMH'nin %9'u düzeyindedir (Charles, 1975; 2).

Güney Kore-Japonya ilişkilerinin 1965 yılından itibaren Güney Kore'nin girişimleriyle normalleşmesinden sonra, Japonya da ABD gibi Güney Kore'ye düşük faizli krediler vermiş, teknoloji lisans anlaşmaları ve doğrudan yabancı yatırımlar konusunda desteklerde bulunmuştur. Bunların yanında Japonya ve Güney Kore, Vietnam Savaşı'nda ABD'ye aktif destek vermiştir. Japonya malzeme sağlarken Güney Kore Vietnam'a asker ve sivil işgücü göndermiştir. 1960'larda Amerikan dış yardımlarındaki genel azalmaya rağmen Güney Kore ABD'den, “özel güvenlik katkısı” nedeniyle, önemli miktarda yardım ve düşük faizli borç almaya devam etmiştir. Güney Kore, Vietnam Savaşı'na katılmakla, artan doğrudan ekonomik ve askeri yardımlar bir yana bırakılsa bile, en az bir milyar dolar kazanç sağlamıştır (Shin, 1998'den aktaran Günay 2005).

Kim (1997)'e göre Güney Kore'de kalkınmanın harekete geçirici güçleri şunlardır;

- Kore'nin toplumsal yapısı (Savaş öncesi katı sınıflı toplumdaki savaş sonrası sınıfsız topluma geçiş)
- Güçlü devlet ve devletin koordine edici niteliği
- Chaeboller
- Çalışkan Koreliler
- İhracat odaklı sanayileşme
- Hükümet ve chaebollerin krizleri büyük teknolojik dönüşümler sağlamanın fırsatı bilmiş olmaları
- Yabancı teknolojinin ülkeye ithal edilmesi
- İthal edilmiş teknolojinin yayılımının sağlanması için uygulanan politikalar
- İthal edilen teknolojinin özümsemesi, geliştirilmesi için içsel araştırma geliştirme faaliyetlerine önem verilmiş olması

Kore'nin 1980'li yılların ortalarına kadar evrilen kalkınma modelinin ana hatları (Weiss, 2003a: 249)'a göre şu başlıklar altında ele alınabilir.

- Finansal sistemde etkin rol oynayan güçlü bir devlet
- Disiplinli bir desteği barındıran, teknoloji açığını kapatmaya yönelik bilinçli bir sanayi politikası
- Ulusal ekonomik yönetimin hedeflerine uygun devlete ait merkezi bir teşkilat (Ekonomik Planlama Kurulu: Economic Planning Board)
- Büyük sanayi holdinglerinin (chaebol) kuruluşu, desteklerle büyütülmesi
- Dinamik ve sürekli yapısal dönüşümün sağlanması (hafif sanayiden ağır sanayiye, ağır sanayiden teknoloji yoğun üretime geçişin sağlanması)

Bu noktada Güney Kore'nin, Chang (2003)'ün bahsettiği devletin bir vizyon sahibi olması ve piyasaya bu vizyona uygun bir yol göstermesinin gerekliliğini ifade ettiğini hatırlarsak devletin önemli rollerinden birinin bu ülkede gerçekleştiğini düşünebiliriz. Bunun yanında kalkınmacı bir devletin esnekliğinin, yeni koşullara ve çevrimlere ayak uydurabilme potansiyelinin önemine işaret eden Yu (1997)'yu göz önüne alırsak Güney Kore devletinin kalkınmacı niteliklerine ilişkin bir başka vurgu daha ortaya koyulmuş olur.

Benzer şekilde Bagchi (2000)'de devlet ve özel sektör arasındaki yakın ilişkilerin ve devletin stratejik konularda vizyon sahibi bilinçli kararlar almasının son derece önemli olduğuna değinmiştir.

Kore'de devlet üç disipline edici kontrol uygulamasını kullanmıştır. Bunlardan birincisi, ölçek ekonomilerinden faydalanılması için firma sayısının az tutulması sonucu oluşan tekelci yapıların aşırı gücünü kırmak için fiyat kontrolleri konusunda pazarlık yapmasıdır. İkinci olarak Kore devleti finans kurumlarının kontrolünü elinde tutmaya çalışmış ve ucuz kredi alanlarının takip edilmesi sonucu spekülasyonu engellemiştir. Üçüncü kontrol alanı ise yurtiçi sermayenin dışarıya kaçmasına ilişkin sert düzenlemeler olmuştur (Amsden 1989'dan akt. Weiss ve Hobson, 1999).

Güney Kore, yurtiçinde işbölümünü devlet aracılığıyla yapmış, yatırımların, her chaebol için belli olan, spesifik sektörlerde toplanması ile uzmanlaşmanın gerçekleşmesini istemiştir. Nitekim Kore devleti dünya piyasalarında pazar payına sahip olmanın ancak uzmanlaşmayla gerçekleşebileceğini görmüş ve piyasanın bu bilinçle şekillenmesini sağlamıştır.

Stiglitz (2001) Kore'de devletin tasarrufları teşvik ederek, finansal kurumları güçlendirip genişleterek, eğitime önem vererek ve makro istikrarı

sağlayarak; yani bir bütün olarak devletin etkin sanayi politikaları uygulayarak kalkınma sürecine girdiğini ifade etmiştir.

İhracata yönelik sanayileşme stratejisinde kayda değer büyümeye ulaşabilmek için hükümet hedeflere ulaşılmasını zorunlu kılarak chaebolleri krize sürükleme politikası izlemiştir. Özel sektörün kendini yenileyen ve sürekli gelişen bir yapı kazanmasını sağlayan Güney Kore devletinin bu politikası, ülkenin başarısında kritik öneme haizdir. Nitekim hükümet chaebolleri krize sürükleyerek onların verimliliklerini artırmayı amaçlamış, bu süreçte krizlerin yıkıcı olmasından ziyade yapıcı etkiler ortaya çıkartabilmesi için gerekli desteği chaebollere sunmuştur. Bu sayede daha yenilikçi ve verimli bir özel sektör yapısı oluşturulabilmiştir. Bu doğrultuda özellikle 1970'lerin sonunda ağır ve kimya sanayilerinde ciddi teşvikler verilmiştir (Kim, 1997).

Güney Kore'de devlet ekonomi politikasına uygun sınırları çizmiş, özel sektörü geleceğe yönelik hedefleri doğrultusunda yönlendirmiş ve ciddi destek vermiş; bunun karşılığında herkesin sınırlara uygun hareket etmesini beklemiştir. Sınırların aşılması, hedeflere uygun olmayan hareketlerin gerçekleşmesi durumunda uygulanacak caydırıcı nitelik taşıyan yaptırımlarda çok açık ve net biçimde ifade edilmiştir. Örneğin 1960'lı yılların başında çıkan bir yasayla 1 milyon dolar ve üzerinde bir miktar sermayeyi yasal olmayan yollardan dışarı çıkarmanın yaptırımı 10 yıl hapis ile idam arasında değişmiştir (Eski, 1989: 55).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin düzenlemeler yıllar itibariyle farklılık göstermiş, bazı dönemlerde son derece katı düzenlemelere tabi tutulan doğrudan yabancı yatırımlar bazı dönemlerde daha gevşek düzenlemelerle karşı karşıya kalmıştır. Bu uygulamanın doğal sonucu olarak da doğrudan yabancı yatırımların Güney Kore'nin ekonomik kalkınmasında ağırlığı değişkenlik arz etmiştir. Örneğin ikinci ve dördüncü 5 yıllık kalkınma

planlarında doğrudan yabancı yatırımların toplam yabancı sermaye girişindeki payı sırasıyla %3,3 ve %3,9 iken; üçüncü ve beşinci 5 yıllık kalkınma planlarında aynı oran sırasıyla %9,3 ve %6,1 olarak gerçekleşmiştir. 1985 yılı için ise aynı oran %11,2 değerini almıştır (Kim ve Sang, 1990; 90).

Güney Kore'de bazı sanayi dalları için büyük teşvikler verilmiş ve bu alanlar devletçe yönlendirilmişken, bazıları sadece orta düzeyde müdahaleye maruz kalmıştır. Geri kalan alanlar ise düzenli, başarılı koordinasyon ile ciddi düzenlemelere tabi tutulmuştur (White ve Wade, 1988). Ancak son gruptakilerin düzenlemeye tabi tutulmuş olması, desteklendikleri anlamına gelmemektedir. Nitekim Güney Kore devleti ancak 1970'lerin sonuna doğru (gelir dağılımındaki bozulma nedeniyle) bir KOBİ finansman ve destek biçimi benimsemiştir (Koo, 2003).

Güney Kore tezin inceleme dönemi olan 1960-1985 yılları arasında önemli dönüşümler geçirmiş, makro değişkenlerle beraber toplumsal refah göstergelerinde de önemli iyileşmeler gerçekleştirmiştir. Özetlenen makro göstergeler itibarıyla Güney Kore'de bu dönemde sanayileşmede önemli aşamalar kaydedildiği, toplumsal refahın önemli ölçüde arttığı ve üretimin yapısının değiştiği ifade edilebilir. Bu gelişmelerin sağlanmasında uluslararası siyasi çevrimin olumlu olmasından faydalanan Güney Kore, kalkınmacı niteliklere sahip bir devlet varlığının ve rasyonel bürokratik yapısının katkılarıyla sürdürülebilir bir kalkınma patikasında yolunu almış ve 1985 yılına kadar sergilemiş olduğu gelişme ile azgelişmişlik sarmalından önemli ölçüde kurtulmuştur.

2. 3. GÜNEY KORE’NİN EKONOMİK KALKINMASININ YATIRIM TEDBİRLERİ, FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE SANAYİ TEŞVİKLERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Güney Kore’nin 1960-1985 yılında uygulamış olduğu politikalar, tezin temel vurgusu olan yabancı yatırımlara yönelik tedbirler, fikri mülkiyet hakları ve sanayi teşvikleri kapsamında değerlendirilecektir. İlgili döneme ilişkin analiz üç alt başlık çerçevesinde yapılacaktır. Dönemlendirme yapılırken Güney Kore’nin uyguladığı temel sanayileşme ve kalkınma politikalarındaki kırılmalar göz önüne alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda birinci dönem hafif sanayilerde uzmanlaşan, kalkış aşaması olarak adlandırılabilir olan 1962-1972 yılları arası dönemdir. İkinci dönem Güney Kore’de ağır sanayilerin teşvik edilmesinin kriter olarak belirlendiği 1973-1980 dönemidir. Üçüncü dönem ise uluslararası ekonomik yapıya eklenme ile temsil edilen yapısal uyum ve liberalizasyonun temel alındığı 1980-1985 yıllarını kapsamaktadır.

2. 3. 1. 1960-1972 Kalkış Aşaması (1962-1966 ve 1967-1971 Kalkınma Planları Dönemi)

Güney Kore hükümeti savaştan çıkan bir ülkede ekonomiyi ve altyapıyı yeniden inşa edebilmek amacıyla 1950’lerde tekstil, cam, çimento gibi kilit sanayilerde ve temel tüketim malları sanayinde ithal ikameci politika uygulamaya karar vermiştir. Yüksek tarifeler ile bu sanayileri korumaya alan hükümet, sanayilerin inşası için gerekli olan kaynağı ABD’den temin etmiştir (Cummings, 1984). 1953-1961 döneminde ABD’den alınan destek Güney Kore GSYİH’sının %7’si ile %12’si, ithalatının ise %60’ı ile %80’i arasında değişmiştir (Adelman, 1997).

General Park'ın iktidara gelmesiyle Güney Kore'de kendi içine dönük sanayileşme stratejisinden, dışa dönük sanayileşme stratejisine geçilmiş, dış piyasa ile rekabet edebilecek sektörlere ciddi teşvikler verilmiştir. İç piyasanın ve tasarruf-yatırım oranlarının 1960'ların başında düşük olmasına karşın yabancı kaynakların⁵ desteğiyle üretimin dış piyasaya yönelik yapılması kararlaştırılmış, hızlı büyümenin bu sayede gerçekleşeceği öngörülmüştür.

Lee'ye göre (1990), 1960'ların başında ithal ikameci sanayileşmenin terk edilmesinin ve dış piyasalarla rekabet etme amacını güden ihracat odaklı sanayileşme stratejisinin seçilmesinin belli başlı sebepleri şunlardır:

- 1950-1960 arası dönemde kişi başına gelir düzeyinde kayda değer artış sağlanamamış olması ve bu on yıllık dönemde dayanıksız tüketim ve bunların ara malları sanayisinde ithal ikame sürecinin neredeyse tamamlanmış olması,
- Kore'nin iç kaynaklarının ve piyasasının geniş olmaması,
- ABD'den gelen yardımların azalmaya başlamış olmasının döviz pozisyonu açısından endişeler yaratmış olması⁶,
- Eğitim düzeyi görece yüksek, ucuz işgücünün uluslararası arenada Güney Kore'ye avantaj sağlayacak olması,
- Karar alma ve uygulama yeteneğine sahip, yüksek büyüme oranlarını hedefleyen politik lider ve kadronun bulunması,

1953-1961 yılları arasında yaşanan toparlanma süreci görece yavaş gerçekleşmiş, kişi başına yıllık ortalama yüzde 1 oranında büyüme sağlanabilmiştir. Ancak işaret edilmesi gereken noktalardan biri, tezin inceleme döneminin başlangıcı olan 1960 yılı itibariyle Güney Kore'de temel

⁵ Dış ülkelerden (özellikle ABD) gelen sermaye 1950'lere göre düşüş göstermiş olsa da yine de 1960'ların başında küçümsenmeyecek miktardadır. Ancak ülkeye giren yabancı sermaye desteğinin ilerleyen dönemde azalacağı beklentisi bu yardımların, döviz getiren faaliyetlere ayrılması gerekliliği konusunda bir hassasiyet uyandırmıştır ki ihracat odaklı sanayileşmeye geçme kararının alınmasında bu nokta önemlidir.

⁶ 1957 yılında ABD'den 383milyon\$ yardım gelmiştir ki bu rakam GSMH'nin %14'üne tekabül etmektedir. Buna karşılık yardım miktarı 1960 yılında yıllık 100milyon\$'a düşmüştür (Lee, 1995; 28).

altyapı yatırımlarının Japon işgal döneminden kalmış olması ve 1953-1961 yılları arasında temel tüketim malları sanayisinde ithal ikamesi sürecinin önemli ölçüde gerçekleşmiş olmasıdır.

General Park Chung Hee hızlı ve ayağı yere basan bir kalkınma performansı sergilemek için sermaye gerekliliğinin farkında olmakla birlikte iç tasarruf oranlarının kalkınmayı başlatacak büyüklüğe ulaşmasını beklemek yerine olumlu dış siyasi ve iktisadi çevrimi kullanarak iktidarının ilk yıllarında düşük maliyetli dış borçlanma ile kalkınmayı finanse etmek yolunu seçmiştir (Kim, 1997). Bu borçları verimli alanlara kanalize ederek sanayileşme sürecine devam ederken bir yandan da iç tasarruf oranlarını artırıcı politikalar uygulamış ve orta vadede olumlu sonuçları görmüştür.

Park yönetimi iktidara geldiğinde sanayileşme konusunda çok kritik bir karar vermiştir. Döviz yoğun, gereksiz, prestiji yüksek projelerden vazgeçilmiş, bunların yerini üretim odaklı sanayileşmeye yönelik projeler almıştır. Nitekim televizyon, araba üretimi gibi alanlar, hem ithal girdi oranları yüksek sektörler hem de tüketim odaklı sektörler olarak, gereksiz ve görece verimsiz görülmüştür. Dolayısıyla bu anlayış gereksiz malların üretimi için mal ithal edilmesi düşüncesini mümkün olduğu kadar köreltmek istemiş, bu sayede kaynakların tüketilmesi vasıtasıyla yatırılabilir potansiyel kaynağın azalmasının önüne geçilmiştir (Luedde-Neurath'dan aktaran Weiss ve Hobson, 1999).

Hükümet dış piyasaya yönelik sanayileşme stratejisini, ihracatçı firmalara yoğun ve farklılaştırılmış teşvikler vererek uygulamış olmasına karşın her ihracatçı sektöre teşvik verilmemiştir. Devlet her beş yıllık sanayileşme planında kilit sektörler belirlemiş ve bu alanları teşvik etmiş, seçici sanayi politikası uygulamıştır. Bu çerçevede Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (BBYKP) çimento, gübre ve petrol rafinerisi (1962-1966), İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (İBYKP) kimyevi çelik ve makineler (1967-1971)

öncelikli sektörler olarak tanımlanmış ve ona uygun seçici teşvik politikaları uygulanmıştır (Chang, 1993; 142). Yani üretimi artırma ve dünya pazarlarına açılma güdüsü piyasa koşullarından dolayı ortaya çıkmış bir şey olmaktan çok, devlet tarafından bilinçli olarak yönlendirilmiş bir olgu olarak Güney Kore örneğinde karşımıza çıkmaktadır.

İhracatçılar, tarife muafiyetleri, hızlandırılmış amortisman, katma değer vergilerinden muafiyet, yedek parça ve hammaddelerin gümrüksüz ithali, vergi ertelemeleri, kamu hizmetlerine katılım oranında düşüş, karlı ithalat lisansları gibi ihracat teşvik mekanizmalarından yararlanmıştır (Kim, 1997). Bunların yanında Chaebolleri yeni ve riskli faaliyet alanlarına yönlendirebilmek için uzun vadeli krediler kullanılmıştır. İthal girdi kullanan bütün üreticilerin ürünlerinin belirli bir kısmını dışarıya satmaları şartı koyulmuştur (Weiss ve Hobson, 1999).

Minimum ihracat hedefi koyan Kore devleti bununla da yetinmemiş belirli sanayilerde ihracat yapmanın iç piyasada satış yapmaktan daha karlı hale gelmesini güvence altına almak amacıyla uygun bir ticaret rejimi yaratmış ve bu paralelde:

- İç piyasada satmak için üretim yapmaya cezalar ve tarifeler
  - Cezaları özel haklar ve ihracatı teşvik eden sübvansiyonlar uygulayarak desteklemek
  - Bebek sanayileri ileriye yönelik ihracat hedefleri koymak kaydıyla gümrük duvarları arkasında korumak (Weiss ve Hobson, 1999)
- gibi politikalar uygulamıştır.

Bu politikalar sonrasında dış açıklık oranı olarak bilinen dış ticaret/GSMH oranları çarpıcı biçimde artmıştır. 1955 yılında dış

ticaret/GSMH %8,5 iken, 1975 yılında %30,5, 1978 yılında %70 değerini almıştır (Luther, 1984).

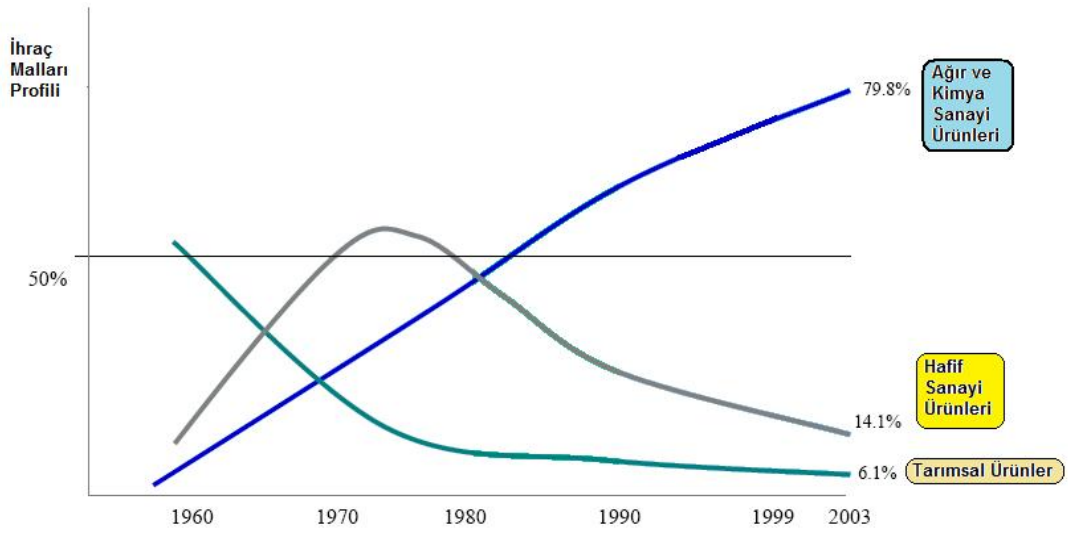
Kore devletinin uygulamış olduğu dış ticaret tarife rejimlerinde temel prensip İsveç'in 19. yüzyılda uyguladığı ile paralel bir şekilde, hammaddelere düşük tarife, mamul mala yüksek tarife vurgusudur (Chang, 2004). Bu vurgu Güney Kore'de imalatın teşvikine ilişkin kullanılan yöntemlerden biri olarak düşünülebilir.

İhracata yönelik verilen teşviklerin yanında hükümet büyük ölçekli ithal ikamesine yönelik projelere de destek vermiş ve dış yükümlülükler garanti vermiştir. Devalüasyon dönemlerinde de hükümet krizin yıkıcı etkilerini hafifletmek, oluşan dış borç dengesizliklerini gidermek için chaebollere verilen düşük faizli kredilerin hem oranlarını daha da düşürmüş hem de bu kredilerin miktarlarını artırmıştır (Kim, 1997).

Burada çok kilit bir noktayı bir kez daha vurgulamak gerekmektedir. Kore hükümeti ihracat yapmasını beklediği firmaları öncelikle korumuş, ama bir vizyon çizerek; beklentilerini ileterek, performans kriterleri koyarak, kriterin yerine getirilememesi durumunda olabilecek caydırıcı yaptırımları ifade ederek chaebollerden ne beklediğini ifade etmiştir. Bu özellik diğer pek çok azgelişmiş ülkede bulunmamakta, gümrük duvarları arkasında korunan girişimciler ülke sınırları içerisinde kıtlık rantını kullanarak aşırı gelir elde etmekte, ancak bu elde ettikleri gelirleri tekrar yatırmak yerine gösteriş tüketimi ile çarçur etmektedirler. Koruma olgusunun en çok eleştiriyile karşılaşılan bu kritik noktaları Güney Kore devletinin ciddi ve disiplinli duruşu ile aşılabilmektedir. Tabii burada etkin ve profesyonel bir yapıda faaliyet gösteren bürokratik sistem ve rasyonel, modernist bürokratların (tıpkı Avrupa'nın sanayileşmesinde olduğu gibi) azımsanmayacak etkileri olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

1960'ların sonunda Güney Kore hafif sanayilerden ağır sanayilere geçişe uygun politikalar uygulamış, ekonomik yapısını teknoloji ağırlıklı sanayilere doğru kaydırmaya çalışmıştır. Bunun sebeplerinden biri de bugün ikinci nesil yeni sanayileşen ülkeler olarak adlandırılan Tayland, Malezya, Endonezya ve Çin'e karşı düşük ücret üzerinden hafif sanayilerde rekabet etme şansını kaybetmeye başlamış olmasıdır.

Grafik 2. 3: Güney Kore'nin İhraç Malları Profilindeki Değişim (1960-2003)

Grafik 2.3.'tende görüldüğü gibi Güney Kore zamanla hafif sanayi ürünlerindeki karşılaştırmalı üstünlüğü kaybedeceğini öngörmüş bu bağlamda ihraç malları profilini ağır ve kimya sanayileri lehine dönüştürmeyi amaçlamıştır.

1961 yılında ticari bankaların tamamı Park Chung Hee tarafından millileştirilmiştir. Bu sayede ticari bankaların tamamını elinde tutan devlet, kıt olan dövizinde tamamını elinde tutar hale gelmiştir. Bu noktada kalkınmacı niteliğini ortaya koyan devlet elindeki kıt olan döviz, yatırılabilir artığı, kendi tercihleri doğrultusunda yatıracak olan chaebollere piyasa faiz oranlarının yarısı ile vermiştir (Kim, 1999b). Yatırılabilir kaynakları önce eline alan devlet

daha sonra orta ve uzun vadeli ekonomik perspektifine uygun alanlarda yatırım yapılmasını sağlamıştır. Bankalar hanehalkının tasarrufunun finansal sisteme entegre edilmesinin aracı olarak kullanılmış, toplanan tasarruflar hükümetin yönlendirmesi ile chaebollerin büyük yatırımlarının finansmanında kullanılmıştır⁷.

İhracata yönelik sanayileşme stratejisi paralelinde Güney Kore'de rekabetçi bir döviz kuru politikası uygulanabilmesi amacıyla 1964 yılının Mayıs ayında Kore Won'unun değeri ABD doları karşısında 130'dan 255'e çıkarılmıştır. Won'un %100'e yakın oranda değer kaybetmesi ile ihracatçı sektörlerin uluslararası piyasada fiyat avantajı ile pazar paylarını genişletmeleri beklenmiştir (Somi, 2008).

1965 yılının Mart ayında ise karışık çoklu kur sistemi terk edilmiş, dalgalı ve tek döviz kuru uygulamasına geçilmiştir. Güney Kore IMF ile anlaşma yaparak 9,3 milyon\$'lık bir kredi alabilmek için ekonomik reformlarına devam etmiş, bu kapsamda; sıkı para politikası ve zorunlu olmayan mallarda yüksek gümrük vergileri uygulamış ve dış borçlanmaya sınır getirmiştir. 1965 yılının ikinci yarsında faiz oranları da reform yapılan alanlara dahil edilmiştir (Lee, 1995; 27). Faiz oranlarındaki reform çerçevesinde 1965 yılının Eylül ayında mevduat faizleri %15'ten %30'a çıkarılmış, ödünç faiz oranları ise %26-30 aralığına çekilmiştir (Somi, 2008; Choi&Lee, 1990). Hükümet IMF'in öngördüğü şekilde reel faiz oranlarının pozitif değerler almasını sağlayarak iç tasarruf oranlarını artırmayı amaçlamıştır.

1960-1970 döneminde ilk önce 1961 yılında ihracatı ve üretimi teşvik etmek amacıyla vergi oranlarında indirim politikası uygulanırken, 1965'den sonra IMF görüşmelerinin etkisiyle kamu gelirlerini artırmak amacıyla vergi

---

⁷ Bu süreçte finansal şeffaflık ve hesap verilebilirliğin genellikle zayıf bir nitelik taşımış olduğu söylenebilir (World Bank Institute, 2000).

oranlarında artışa gidilmiş, 1966 yılında vergi toplamada verimliliğin artırılabilmesi için Ulusal Vergi Yönetim Ofisi kurulmuştur (Lee, 1995; 27; Choi&Lee, 1990).

2. 3. 1. 1. Teşvik Politikaları

Güney Kore'nin ihracata yönelik sanayileşme politikasına bakıldığında devlet teşvikinin son derece bilinçli ve uzun vadeli amaçlar doğrultusunda, belirli planlara uygun ve dinamik bir yapıya sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Teşviklerin özellikle ileri teknoloji ve yüksek katma değerli ürünlere yönelik olduğu görülmektedir. Bu noktada Costa (1994)'ün ifade ettiği gibi küreselleşme sürecinde basit List politikalarının yeterli ve doğru olmayacağını düşünen Park yönetimi genel politikaların yerine ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ile beraber belli sektörlerde seçici korumaya ve teşvike dayalı bir politika oluşturmuş, bu sayede uluslararası piyasa güçlerinin etkilerini hafifletmiştir.

Sanayinin teşvikinde iki politika modeli göze çarpmaktadır. Bunlardan biri kesin icraat standartlarının zorunlu disiplini ise diğeri desteklenen teknolojinin tespitinde başarılı bir seçiciliktir. Yüksek katma değerli üretim alanlarının seçimi ve teşvikinin tek başına düşünülmemesi gerekmektedir, nitekim bu politika aynı zamanda düşük katma değerli sanayilerden çıkışın da teşvik edilmesiyle desteklenmekte, ekonomi politikasında bir tutarlılık gözlemlenebilmektedir (Weiss ve Hobson, 1999).

Devlet desteğiyle oluşturulmuş yurtiçi sermayedar gruplarının (chaeboller) denetim altında tutulabilmesi için teşvikler sadece sınırlı sayıda iş grubuna verilmiş (Eski, 1989), ki bu uygulama da, oluşan kapitalist sınıfın

milli burjuvazi⁸ niteliğini pekiştirmiştir. Bunun en önemli sebebi devlet etkin bir teşvik politikasını çok sıkı denetim, gözetim ve performans ölçütleriyle takip edebilmiş, uygun olmayan durumlarda çok sert yaptırımlar uygulamaktan kaçınmamış olmasıdır. Yıllık minimum ihracat hedefi, kağıt yapımında bile belirlenmiştir ki, (hiçbir kereste geliri olmadan) bu politikanın dirayetle uygulanmış olmasının bir göstergesidir. 1962 yılında belirlenen minimum ihracat hedefi 10 000 dolar iken 1966 yılında 100 000 dolar 1975 yılında 1 000 000 dolara yükseltilmiştir (Weiss ve Hobson, 1999).

Güney Kore'de 1960-1970 yılları arasında uygulanan bazı teşvik düzenlemeleri aşağıda listelenmiştir.

- 1961 yılında ihracata yönelik sübvansiyonlu krediler artırılmıştır (Rodrik, 1994)
- 1961 yılında Orta Ölçekli Sanayi Bankası (Medium Industry Bank) KOBİ'lerin finansmanını desteklemek amacıyla, Ulusal Yatırım Kooperatifleri Federasyonu (National Agricultural Cooperatives Federation) tarım ve ormancılık kredilerini desteklemek amacıyla ve Balıkçılık Kooperatifleri Ulusal Federasyonu (National Federation of Fisheries Cooperatives) balıkçılık kredilerini desteklemek amacıyla kurulmuştur (Chung, 1990; 112). Belirli üretim alanları için o üretim alanlarında uzmanlaşmış kredi kuruluşlarının kurulmasıyla üreticinin sermaye kaynaklarına daha kolay ulaşması amaçlanmıştır.
- 1961-1963 döneminde ihracat ve turizm gelirlerinden alınan vergilerde %50 indirim yapılmıştır (Lee, 1995).

---

⁸ Bağımlılık Okulu mensuplarından Baran (1974)'ün bahsettiği yabancı sermaye çıkarlarıyla işbirliği içinde olan komprador burjuvazi oluşumu Kore örneğinde gözlenmemiştir. Bunun sebeplerinden biri devletin kontrolü elinde tutup sadece yurtiçindeki sermayeyi değil yabancı sermayeyi de kontrol altında tutmuş olmasıdır. Bu bağlamda Kore'de yerli sermaye grubu komprador nitelikten ziyade milli burjuvazi özelliğini taşımıştır (Koo, 2003).

- 1961-1965 yılları arasında ihracata doğrudan nakit ödemeler yapılmıştır (Rodrik, 1994).
- 1962-1966 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde çimento, gübre ve petrol rafinerisi teşvik edilmiştir (Chang, 1993).
- 1962 yılında Aylık İhracat Teşvik Konferansları'nın birincisi toplanmıştır. Bu toplantılara Başkan Park'ta dahil olmak üzere pek çok devlet adamı ve bürokrat katılmış, özel sektör ile bir araya gelmiş, sorunları her ay dinlemiş ve gecikmeden çözmek için çaba sarfetmiş, chaebollerin ihracat performanslarının raporları dikkatle takip edilmiş ve başarılı olan chaeboller ödüllendirilmiştir (Lee, 1995; 29). Bu toplantılar hem teşviklerin sonuçlarına ilişkin denetim mekanizmasının etkin işlemlerini sağlamış hem ihracatçı firmaların sorunlarının ve çözümlerinin tespitini kolaylaştırmıştır.
- 1962 yılında yıllık ihracat hedefleri uygulamaya girmiştir (Lee, 1995). 1962 yılı için belirlenen minimum ihracat hedefi 10 000\$ düzeyinde belirlenmiştir (Weiss ve Hobson, 1999). Güney Kore'de teşvik sisteminin diğer gelişmekte olan ülkelere göre ayırt edici özelliklerinden biri zorunlu ihracat hedefleridir. Bu hedeflerin denetimi çok sıkı yapılmış, teşvik alan firmaları disipline edici, verimliliği artırmaya yönelik zorlayıcı etkiler doğurmuştur.
- 1963 yılında Vatandaşların Ulusal Bankası (Citizens National Bank) tüketicilerin ve küçük girişimcilerin ihtiyaçlarının finansmanında destek olmak için kurulmuştur (Chung, 1990; 112).
- Mayıs 1964'te Kore Won'unun değeri ABD doları karşısında 130'dan 255'e çıkarılmıştır. Won'un %100'e yakın oranda değer kaybetmesi ile ihracatçı sektörlerin uluslararası piyasada fiyat avantajı ile pazar paylarını genişletmeleri beklenmiştir (Somi, 2008).
- 1965 yılında IMF ile bir anlaşma yapılmış, daraltıcı maliye ve para politikalarını içeren istikrar paketi açıklanmıştır (Lee, 1995; 27). Bu

anlaşma ile ekonomik istikrarı sağlayarak verilen teşviklerin enflasyonist ortamda erimesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

- Mart 1965'te karışık çoklu kur sistemi terk edilmiş, dalgalı ve tek döviz kuru uygulamasına geçilmiştir (Somi, 2008).
- Eylül 1965'te faiz oranlarında ciddi artışlar gerçekleştirilmiştir. Mevduat faizleri %15'den %30'a çıkartılmış, ödünç faiz oranları ise %26-30 aralığına çekilmiştir (Somi, 2008; Choi&Lee, 1990).
- 1965 yılında, bu tarihe kadar uygulanan ihracata öncelik veren firmalara ithalat lisanslarının tahsis edilmesi uygulaması resmileşmiş ve genişletilmiş, ihracatçılara hammadde ve ara malları ithalatında belli bir limite kadar otomatik gümrüksüz erişim imkanı tanınmıştır (Rodrik, 1994).
- 1966 yılında, 1962 yılı için belirlenen minimum ihracat hedefi 10 000\$'dan 100 000\$'a yükseltilmiştir (Weiss&Hobson, 1999).
- 1966 yılında ihracatçılara sübvansiyonlu kredi uygulamasının yelpazesi genişletilmiştir (Rodrik, 1994)
- 1967-1971 yılları arasında İkinci Beş Yıllık kalkınma Planı çerçevesinde kimya, çelik ve makine sanayileri teşvik edilmiştir (Chang, 1993).
- 1967 yılında Kore Konutlandırma Bankası (Korea Housing Bank) konut kredileri için, Kore Döviz Bankası (Korea Exchange Bank) döviz ve uluslararası finansmanı desteklemek için kurulmuştur (Chung, 1990; 112).
- 1965-1970 yılları arasında para ve maliye politikaları enflasyon artışını engellemek için kullanılmış, istikrar kazanmıştır (Choi&Lee, 1990).
- 1968 yılında ticaret yasaklarında negatif liste sistemine geçilmiştir (Choi&Lee, 1990).
- Firmalar ihracat yapmak için ithal ettikleri hammadde ve ara mallarından alınan gümrük vergilerinden muaf tutulmuş seçici ithalat liberalizasyonu yapılmıştır (Choi&Lee, 1990; Costa, 1994).

1961 yılında General Park'ın iktidara gelmesi ile birlikte ihracata yönelik sübvansiyonlu krediler artırılmış, ticari mallar üzerinden alınan vergiler ile iktisadi faaliyetler üzerinden alınan vergiler kaldırılmış, ihracat gelirlerinden alınan vergiler ise azaltılmıştır. 1962-1985 yılları arasında toplam banka kredilerinin %57,9'u sübvansiyonlu politika ödünçleridir (Chang, 1993; 141).

1965 yılına kadar ise ihracata doğrudan nakit ödemeler yapılmıştır. Ancak ihracatı teşvik etmeye yönelik bu politikalar o dönemde uygulanan genişletici makro politikalar ile yükselen enflasyon nedeni ile erimiş, arzu edilen etkinliği yakalayamamıştır. Resmi ve paralel döviz kurları arasında açık oluşmasına neden olan bu süreç sonrasında 1964 yılında büyük oranlı bir devalüasyon yapılmıştır. 1965 yılından sonra da ihracata yönelik teşvikler artarak devam etmiştir. 1965 yılına kadar pratikte uygulanan ihracata öncelik veren firmalara ithalat lisanslarının tahsis edilmesi uygulaması resmileşmiş ve genişletilmiştir. İhracatçılar hammadde ve aramaları ithalatında belli bir limite kadar otomatik gümrüksüz erişim imkanına sahip kılınmıştır. Bu limit firmadan firmaya yönetimin takdiri doğrultusunda değişmektedir. Yönetim bu konudaki takdir yetkisini objektif kriterlere dayandırmış ve bu limiti girdi çıktı katsayılarına israf iskontosu (wastage allowance) ekleyerek hesaplamıştır. İhracatçılara sübvansiyonlu kredi uygulaması özellikle 1966 yılından sonra önem kazanmıştır (Rodrik, 1994).

Performans kriterlerine ve hedeflere uygun ilerleyen chaeboller teşvik edilen yatırım alanlarının genişletilmesi, ithal edilen üretim odaklı ürün yelpazesinin genişletilmesi gibi politikalarla ödüllendirilmiş, başarısız olanlar ise cezalandırılmıştır (Kim, 1997).

Güney Kore devleti döviz kuru ve faiz oranlarındaki seçici ve teşvik temelli fiyat kontrollerinin yanında 1973 yılına kadar piyasada satılan her mal için doğrudan fiyat kontrolleri uygulaması yapmıştır. Hatta 1973 yılından

sonrada, önemsiz birkaç sanayi dışında fiyat artırmak için devletin resmi veya gayriresmi izninin alınması gerekmiştir. Ayrıca piyasalarda kapasite ve firma yoğunluğu üzerine de düşünen ve karar alan Güney Kore devleti, zaman zaman devlet önderliğinde şirketleri birleşmelere yönlendirmiştir (Chang, 1993; 138).

Güney Kore'de devlet bankalarının tüketici kredileri vermeleri yasaklanmıştır. Tüketim odaklı ya da talep yönetimli bir ekonomik yapı oluşturulmasının amaçlanmasından ziyade Güney Kore'de yatırım odaklı bir yapı kurgulanmıştır. Buna ilişkin önemli bir örnek binek arabaları hususundadır. Güney Kore zamanla önemli bir binek araç ihracatçısı konumuna gelmesine karşın 1990'lara kadar Güney Kore'de kişi başına düşen binek araba oranı son derece düşük kalmıştır. Gelir düzeyleri itibariyle karşılaştırılabilir olan ülkelere bakıldığında bu durum daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. 1985 yılında Güney Kore'de her 73,5 kişiden birine bir araba düşerken 1983 yılında Tayvan'da bu rakam 27,0, Şili'de 21,8, Malezya'da 16,3 ve Brezilya'da 15,2'dir (Chang, 1993; 139).

Güney Kore'de devletin kalkınmacı, yol gösterici ve destekleyici nitelikleri sektörel bazda yapılan detaylı teşvik ve sınırlandırmalarda da kendini göstermiştir. Tablo 2.11'de özetlenmeye çalışıldığı gibi seçilen öncü sanayilere yönelik düzenlemeler, her bir iş kolunun kendi yapısına uygun niteliktedir.

Tablo 2. 11: Güney Kore’de Teşvik Kanunlarının Temel İçeriği

Temel İçerik	Makine (1967)	Gemi Yapımı (1967)	Elektronik (1969)	Petro-Kimya (1970)	Demir Çelik (1970)	Demir Dışı Metaller (1971)	Tekstil (1979)
1.Regülasyonlar							
1.1. Giriş Engelleri	X	X	X	X	X	X	X
1.2. Kapasite Düzenlemeleri							
1.2.1 Tesis Kuruluş Standartları	X	X					
1.2.2. Kapasite Genişlemesinin Onaylanması				X	X		X
1.2.3. Yerli Üretim Kullanımına Yönelik Teşvikler	X		X				
1.3. Üretim Düzenlemeleri							
1.3.1. İthalatın Regülasyonu					X	X	
1.3.2. Üretim Standardizasyonu ve Denetimi	X	X	X		X	X	
1.3.3. Teknoloji İthalatı Üzerindeki Kısıtlamalar	X		X				
1.4. Fiyat Kontrolleri				X	X		
1.5. Raporlama ve Denetim	X	X	X	X	X	X	X
2. Rasyonelleştirme							
2.1. Raporlama ve Denetim	X	X	X	X			X
3. ARGE Desteği							
3.1. ARGE Teşvikleri	X		X	X	X		
3.2. Ortaklık ile ARGE Projeleri			X				
4. Finansal Destek							
4.1. Özel Amaçlı Fonlar	X	X	X		X	X	X
4.2. Finansal Destek	X	X	X		X	X	X
4.3. Sübvansiyonlar							
4.3.1. Doğrudan Sübvansiyonlar	X					X	
4.3.2. Kamu Hizmeti Oranlarının Azaltılması	X				X		
4.4. Vergi Önceliklikleri							
4.4.1. Özel Amortisman	X					X	
4.4.2. Vergi Muafiyet	X	X	X	X	X	X	

ve İstisnaları							
5. Özel Sanayi Kompleksleri	X		X	X			X
6. Yönetmelik Destek							
6.1. Denizaşırı Faaliyetleri Kolaylaştırmak			X		X		
6.2. Hammaddelerin Alımı					X	X	
7. Üretici Birlikleri	X	X	X				X

Kaynak: Chang, 1993; 143

1961-1963 döneminde ihracatı teşvik amacıyla ihracat ve turizm gelirlerinden alınan vergi %50 indirilmiştir. 1962 yılında ilk kez toplanan ve daha sonrada uzun süre devam eden Aylık İhracat Teşvik Konferansları da ihracatın teşvikinde çok önemli rol oynamıştır. Geç sanayileşen Doğu Asya ülkelerinin pek çoğunda bulunan “müzakere konseyleri”nin (deliberation council) Güney Kore’deki yansıması olan Aylık İhracat Teşvik Konferansları, hem özel sektörde rekabetçi bir yapının yerleşmesini sağlamış hem problemlerin ilk elden çözümüne olanak tanımış, hem kurallar prosedürler ve uygulamaların açık olmasıyla oluşan şeffaflık sayesinde kamuda rant kollama faaliyetlerinin minimize edilmesini sağlamıştır (Campus ve Lien, 1994; 1, 17; World Bank, 1993b; 2).

Güney Kore’de 1960’lar boyunca belli bir alanda finansal amacı olan uzmanlaşmış bankalar açılmıştır. Tablo 2.12’de görülen uzmanlaşmış bankalar 1981 yılı itibariyle Güney Kore’de toplam mevduatın ve kredilerin %40’ını kontrol eder hale gelmiş, ve ticari bankaların işlevlerini tamamlayıcı görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır (Chung, 1990, 112-114).

Tablo 2.12: Güney Kore’de Finansal Alanına Göre Uzmanlaşmış Bankalar

Kurulduğu Yıl	Kuruluş	Faaliyet Alanı
1967	Korea Exchange Bank	Döviz ve uluslar arası finansman
1961	Orta Ölçekli Sanayi Bankası (Medium Industry Bank)	Kobi’lerin finansmanı
1963	Vatandaşların Ulusal Bankası (Citizens National Bank)	Tüketicilerin ve küçük girişimcilerin ihtiyaçlarının finansmanını
1967	Kore Konutlandırma Bankası (Korea Housing Bank)	Konut kredileri
1961	Ulusal Tarım Kooperatifleri Federasyonu (National Agricultural Cooperatives Federation)	Tarım ve ormancılık kredileri
1961	Balıkçılık Kooperatifleri Ulusal Federasyonu (National Federation of Fisheries Cooperatives)	Balıkçılık kredileri için

Kaynak: Chung, (1990; 112)

2. 3. 1. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım⁹ Politikaları

Güney Kore devleti 1960 yılında iç tasarruf oranlarının düşüklüğünü veri kabul ederek kısa vadede yüksek büyüme oranlarını yakalamak için yabancı sermayeye duyulan ihtiyacın farkına varmış, bu doğrultuda yabancı sermayeyi teşvik edecek yasalar çıkarmıştır. Amaç dış tasarruf ithali ile toplam tasarruf ve yatırımları artırarak ekonomik büyümenin sağlanması olmuştur¹⁰. Bu doğrultuda yabancı sermayeye ve özellikle tez konusunun odak noktalarından biri olan doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerde devletin değişen koşullara ve

⁹ Doğrudan yabancı yatırımlar, yabancı sermaye yatırımlarının özel bir türü olup, yabancıların dış ülkelerde yeni üretim tesisleri kurması, bunları genişletmesi veya mevcut tesisleri satın alması ya da söz konusu tesislerin mülkiyeti üzerinde denetim sahibi durumuna gelmesini ifade etmektedir (Ongun, 2001: 324).

¹⁰ Dış tasarrufu ülkeye çekecek düzenlemelerin yanı sıra orta vadede iç tasarruf oranlarının yükselmesini sağlayacak politikalar da uygulayan devlet büyümenin kaynağı olan yatırım ve tasarrufun sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemiştir.

gerçekleşmelere uygun, eksiklikleri tamamlamaya yönelik dinamik düzenleyici tavrı göz ardı edilmemelidir.

- Güney Kore devleti 1960 yılının Ocak ayında *Yabancı Yatırımları Cesaretlendirme Kanunu'nu* (Foreign Investment Encouragement Law) yasalaştırarak yabancı sermayenin teşvikinde ilk adımı atmıştır. Bu kanun ile teknoloji transferi içeren ilk yabancı sermaye yatırımı düzenlemesi gerçekleşmiştir. Aynı yıl içinde yabancı sermaye yatırımlarını düzenleyen iki tamamlayıcı yasa daha çıkmıştır. Bunlar, fonların geri ödeneceği garantisini veren yasa ile sermaye malları ithalatının uzun dönemli geri ödenme temeline oturtulmasına ilişkin yasadır (Kim, 1990; 88).
- 1961 yılının Ağustos ayında yabancı sermaye teşviklerinin uygulanabileceği sanayiler genişletilmiş (elektrik) ve teşvikten yararlanabilecek ülkelerle ilgili *Kore ile dostluk anlaşması imzalamış* ibaresi yerine *Kore ile normal diplomatik ilişkiye sahip* ibaresi konulmuştur (Kim, 1973).
- 1961 yılının Ekim ayında Güney Kore'de yatırım yapmayı düşünen yabancıların danışmanlık hizmeti alabilecekleri, mevzuat ve gereklilikler hakkında bilgi edinebilecekleri *Yabancı Sermaye Teşvik Bürosu* Ekonomi Planlama Kurulu'nun altında oluşturulmuştur.
- 1962 yılının Haziran ayında *Planlanmayan Yatırımlara Yönelik Yabancı Sermaye Teşvik Şeması* çıkarılmış, bu yasa ile planlanmamış olmasına karşın güçlü ileri ve geri bağlantılara sahip, ithalatı ikame edecek veya ihracat gerçekleştirecek yabancı yatırımların teşvik edilmesi kapsama dahil edilmiştir (Kim, 1973).
- Ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımların çok önemli bir kısmının¹¹ ABD kaynaklı olmasından dolayı 1963 yılının Nisan ayında Japon sermayesinin de ülkeye yatırım için gelmesini sağlamaya yönelik

¹¹ 1966 yılı itibarıyla Güney Kore'ye gelen toplam doğrudan yabancı yatırım tutarı 31,224,000\$'ı bulmuştur. Bu toplamın 30,614,000\$'lık kısmı ABD kaynaklı şirketler tarafından yapılmıştır (Kim C. , 1973).

sermaye ithalatının uzun dönemli yönetimine ilişkin kanunda bir değişiklik yapılmıştır (Kim, 1973).

- 1965 yılının Haziran ayında Japonya ile ilişkilerin normalleştirilmesi anlaşması imzalanmış, ardından Japon yatırımları ABD kaynaklı şirketlerin yatırım miktarıyla yarışır olmuştur. Nitekim Japonya Kore ile olan ilişkilerinin 1965 yılında normalleşmesinden sonra, bu ülkeye yardım ve yatırım konusunda rol üstlenmeye başlamıştır. İlişkilerin normalleştirilmesi sırasında, Japonya Kore'ye 300 milyon doları bağış, 200 milyon doları uzun vadeli borç ve 300 milyon doları ticari kredi olmak üzere toplam 800 milyon dolar vermeyi kabul etmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi sonrasında, Japon sermayesi hızla Kore'ye akmaya başlamıştır. 1962-1981 döneminde Kore'ye gelmiş olan 1.864 milyon dolarlık doğrudan yabancı sermayenin 1.026 milyon doları (%55) Japon kökenlidir. Japonya'nın doğrudan yabancı sermaye içindeki payı, kendisini izleyen ABD'nin iki katından fazla hale gelmiştir (461 milyon dolar, %26) (Günay 2005).
- 1966 yılında *Finansal istikrar programı* devreye girmiş ve yıllık ülkeye girecek olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bir üst sınır getirilmiştir (Kim, 1973).
- 1966 yılında Yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin kanunlar Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu (Foreign Capital Inducement Law) altında toplanmıştır. Bu yasa ile yabancı sermaye yatırımları üzerindeki sınırlayıcı düzenlemeler gevşetilmiş ve devletin yabancı sermaye yatırımlarının düzenlemek ve yönlendirmek konusunda otoritesini güçlendirmiştir (geri ödemedede devlet garantisi ile) (Kim, 1990; 89).
- 1967 yılından itibaren Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu ve Japonya ile ilişkilerin normalleşmesinden kaynaklanarak yabancı sermaye akımlarında ve teknoloji kontratlarında ciddi bir yükseliş meydana gelmiştir (Kim, 1990).

- 1968 yılında sentetik elyaf, petrol rafinerisi ve kimyevi gübre alanına gelen doğrudan yabancı sermaye toplam miktarın %75'ini bulmuştur (Mardon, 1990).
- 1969 *Doğrudan Yabancı Sermaye Teşvik Programı*'nın devreye girmesiyle doğrudan yabancı sermaye başvurularının en geç bir ay içinde sonuçlanması gerektiği vurgulanmış, ayrıca çifte vergilendirmeyi önleyecek yatırım koruma anlaşmasının tamamlanması taahhüt edilmiştir.

Güney Kore'de döviz kazanmak için doğrudan yabancı yatırımlardan ziyade dış borçlanma tercih edilmiştir. Bunun temel nedeni doğrudan yabancı yatırımın ülkeye gelmesinin ardından yıllar itibariyle kar transferi ve vergi hasılatının düşmesiyle sonuçlanacak transfer fiyatlaması aracılığıyla yatırılabılır kaynağın ülke dışına çıkacak olması düşüncesidir. Doğrudan yabancı yatırımların alternatifi olan dış borçlanma yolunda ise istenilen alanlara yatırımın yapılması ve elde edilecek artı değer ile borçlanma faizinin ödenmesi söz konusu olacaktır. Hükümetin bakış açısına göre borçlanma ülkeyi bir kez zor duruma sokmakta ancak, borç ödendikten sonra mülkiyet, üretim kapasitesi ve karlar ülke içinde kalmaktadır (Mardon, 1990). Bunun yanında tarihte çok uzun süreler boyunca Çin ve Japonya'nın egemenliği altında kalan Güney Kore'de yöneticilerin, yabancı sermaye yatırımlarının artmasının yabancıların ekonomik yapıdaki baskınlığını artıracak olmasından endişe etmesi de doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin mesafeli tutumun bir başka sebebidir (Kim J. , 1999).

Güney Kore devletine göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları ancak ulusal sanayi stratejisine uygun olan alanlara geldiğinde ülkenin gelişmesine katkı sağlayacak, arzu edilir olacaktır. Bu çerçevede yerli sanayiciler için ileri teknolojiler içeren ithal sahalarında ikame etmeye yönelik veya ihracat yapacak yatırımlara izin verilmiş; iç piyasadaki yerli firmalarla rekabetin önüne geçmeye çalışmıştır (Mardon, 1990).

Doğrudan yabancı yatırımın sadece döviz kazandırıyor olması, Güney Kore'de yatırım izni alması için yeterli koşul olmamıştır. Yabancı yatırımlara verilen izinlerde, teknoloji transferinde bir araç olarak kullanılabilmesi, arzu edilen sanayi dallarında üretimi arttıracak olması ve istihdam koşullarını geliştirecek olması gibi kriterler kesinlikle göz ardı edilmemiştir. Bu kapsamda genel kaide olarak yabancı sermayeli bir firmanın Koreli bir firmayı alması yasaklanmıştır¹² (Mardon, 1990).

1962-1971 yılları arasında toplam yabancı sermaye girişinde doğrudan yabancı sermayenin payı %4 gibi düşük bir düzeyde kalmıştır. 1972-1976 yılları arasında %7,9'a çıkan bu oran 1976-1984 aralığında tekrar %4'e düşmüştür (Mardon, 1990). Buna karşın 1962-1972 döneminde doğrudan yabancı yatırım ile kurulmuş firmaların yapmış olduğu ihracatın toplam ihracat içindeki payı %11,9 değerini almıştır (Kim, 1973; 18). On yıllık ortalama değer bile bu derece yüksek olması dikkatten kaçmaması gereken bir noktadır. Toplam ülkeye gelen yabancı sermayenin içindeki payı çok yüksek olmasa da doğrudan yabancı yatırımların ülkenin ihracat potansiyeline katkısı küçümsenmeyecek boyutlardadır.

Doğrudan yabancı yatırımların ihracat potansiyelini artırmış olmasının yanında, ekonomiye iki önemli katkısı daha ortaya koyulmalıdır. Bunlar yabancı sermaye yatırımlarının ithalatı ikame etmeye yönelik katkısı ve yeni teknolojilerin ülkeye girmesinde ve yerli firmalarca bu teknolojilerin özümsemesindeki küçümsenmeyecek önemidir. Tabii ki bu etkilerde Kore hükümetinin yönlendirmesi, düzenlemeleri ve teşviklerinin rolü göz ardı edilmemelidir.

Güney Kore'de gerekli olan teknoloji öncelikle yerli firmalarca tedarik edilmeye, üretilmeye ve kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle hedef sektörlerde

---

¹² Bu konudaki tek istisna (kanunun çıkmasından önce gerçekleştiği için) A. Dong elektriğin Japonlar tarafından satın alınmış olmasıdır.

yurtiçinde bulunamayan teknoloji, lisans anlaşmaları yoluyla dış ülkelerden tedarik edilmeye çalışılmıştır. Eğer her iki yöntem ile de teknoloji tedarik edilemez ise, yani gerekli bir teknoloji yerli firmalarla veya lisans anlaşmalarıyla tedarik edilemiyorsa o noktada doğrudan yabancı yatırımlara izin verilmiştir (Mardon, 1990; 121). Yani kalkınma sürecinin en kritik noktası olan yeni teknoloji emme sürecinde alternatif kanallar kapandığında doğrudan yabancı yatırımlar devreye girmektedir. 1960'ların sonu itibariyle ABD'den Motorola, KMI, Fairchild ve Komy ile Japonya'dan Toshiba ve Sanyo Güney Kore'de test tesisi (test facility) kurmuş, bu çerçevede Güney Kore'ye gelmiş kuruluşlardan bazılarıdır. Örneğin Motorola Korea 1968 yılında kurmuş olduğu nitrojen fabrikasıyla yurtiçinde faaliyet gösteren gaz sanayine yönetim bilgisi¹³ (Know-How) transfer etmiştir (Kim J. , 1999; 23).

Doğrudan yabancı yatırımların Kore'deki ekonomik yapıya ve ortama katkısı sadece teknoloji transferi ile sınırlı değildir. Ülkeye gelen yabancı yatırımlar sayesinde yönetim kabiliyeti ve *toplam verimli bakım*¹⁴ (Total productive maintenance) konularında yerli firmalar ilerleme kaydetmiş, yönetişim konusundaki gelişmeler ile firmaların verimlilikleri artmış, uzun vadeli programlama ile yatırımların uzun dönemli getirisi artırılmıştır. Yönetim tekniklerinin yerli firmalarca tanınması ve öğrenilmesi konusunda Japon sermayesi ile ortak kurulmuş Roam Korea ve Ford ile %50 ortaklıkla kurulan Halla Elektronik önemli birer örnektir (Kim J. , 1999).

Yabancı sermaye yatırımları özellikle yerli firma ortaklıklarıyla gelmeleri yönünde teşvik edilmiştir. Bu sayede yabancı firma zaman içerisinde Koreli ortağını teknik, yönetim, mühendislik ve bunun gibi konularda geliştirmiş ve ilerletmiştir. Ayrıca personel rotasyonu şartının da

¹³ Yönetim bilgisi (Know-How): bir firmanın üretim teknolojisi veya işletme yöntemiyle ilgili olarak edindiği bilgi ve beceriler bütünü (TDK: www.tdk.org.tr erişim tarihi:20.06.2008)

¹⁴ Toplam verimli bakım, üretim faaliyetleri içinde çalışanların tamamının katılımını gerektiren, operatörlere üzerinde çalıştıkları makine veya ekipmanın otonom bakım sorumluluğunu da getiren, arızaları önleyen ve ekipman etkinliğini en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Tüm çalışanlarının katılımının öngörüldüğü, küçük grup faaliyetleri aracılığı ile gerçekleşen verimli bakım olarak tanımlanabilir (Görener ve Yenen, 2007; 2).

sözleşmeye koyulmasıyla kalifiye olma süreci geniş kitlelere yansıtılmıştır. Ortaklık yoluyla yabancı sermayenin teşvik edilmesinin önemli sebeplerinden bir diğeri de karın Güney Kore'ye yatırılan kısmının artırması yani kar transferini azaltıcı etkisinin olmasıdır. Bunların yanında özellikle emek yoğun alanlardaki ortaklık sözleşmelerine ek maddeler koyulmuştur. Bu maddeler ile sanayilerin belli bir süre sonra ulusallaşması baştan belirgin hale getirilmiştir. Örneğin genellikle 10 yıl olan belirli bir zaman sonra veya orijinal yatırımın %150'si kadar kar transferi yapıldığında Koreli ortağa şirketin %15'ini ya da çoğunluk için gerekli olan hisse oranını alma hakkı tanınmıştır (Mardon, 1990; 130).

Hükümet üretim sürecini yerli firmanın hazmetmesi sonrasında yeni yabancı firma girişlerine engel olmuştur. Güney Kore'de hükümet bu bakış açısı ile doğrudan yabancı sermayenin teknik ve yönetim alanlarındaki üstünlüğünün yerliler tarafından gözlemlenilmesi, öğrenilmesini sağlamış ve süreç sonunda o sanayinin ulusallaşmasını hedeflemiştir.

Bu politikaya örnek olarak petrol rafinerisi sektörü gösterilebilir. 1963 yılında Gulf Oil Company petrol rafineri sektöründe ülkeye yatırım yapmak için hükümetle görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmelerin sonucunda Gulf Oil Company'nin yerli bir firma ile ortaklık yaparak yatırım yapmasını sağlamak için hükümet vergi imtiyazı, bedava arsa, ham petrolün arzında tekel hakkı ve minimum %15 kar garantisi vermiştir. 1963 yılında Gulf Oil Company bu koşullar ile 4,8 milyon\$ yatırım yapmıştır. Zaman içerisinde ekonominin büyümesi ve iç talebin artmasını takiben Gulf Oil yatırımlarını artırmak istemiştir. Ancak hükümet yurtiçinde tek bir üretici olmasının sakıncalarını ifade ederek Caltex firmasının Koreli Goldstar ile ortak yatırım yapmasına izin vermiştir (1965). 1968 yılında Union Oil Corporation ülkede petrol rafineri sanayinde ortaklık kuran üçüncü yabancı firma olmuştur. 1976 yılında ise National Iran Oil bir başka ortaklık ile Kore'ye yatırım yapmıştır. Bu dört firma ile çalışan yerli firmaların zamanla teknik deneyim edinmeleri ve yönetim

anlayışlarını geliştirmeleri sonrasında hükümet artık yabancı ortaklı firmaları ulusallaştırmaya çabalamış, bu yönde ortaya çıkan fırsatları değerlendirmiştir. Nitekim İnan'da şah'ın devrilmenin ardından National Iran Oil ulusallaştırılmış, 1979 yılındaki petrol krizinde Gulf Oil ve Union Oil hükümete paylarını satmak istemişlerdir ve son olarakta Caltex 1983 yılında ulusallaştırılmıştır (Mardon, 1990).

Güney Kore'de eğer birden fazla yabancı firma belli bir sektörde veya projede yatırım yapmaya niyetliyse hükümet ulusal çıkarları maksimize edecek şekilde iki firma ile pazarlık yapmıştır. Bu konuda son derece net ve açıklayıcı bir örnek Dupont Corporation'ın yatırım kararı üzerinden verilebilir. Dupont Corporation 150 milyon\$'lık bir yatırımla Güney Kore'de iç üretimi yetersiz olan ve kimya sanayinde kullanılan TIO₂ maddesini üretmek üzere %100 yabancı sermaye ile tesisi kurmayı taahhüt etmiş ve başvurmuştur. Bu başvuru değerlendirme aşamasındayken Kerr McGee adlı yabancı firma benzer bir üretim tesisini Koreli bir firmayla ortak kurmayı teklif etmiştir. Yabancı yatırımları değerlendirme komitesi Dupont firmasına yerli bir ortak bulmasını ifade etmiş ve iki talip olmasından dolayı eline geçen pazarlık gücünü kullanmıştır. Pazarlık sonucunda Dupont yerli bir ortak ile daha fazla teknoloji transferi ve daha az finansal teşvikle yatırım yapma iznini almıştır (Mardon, 1990; 119).

Güney Kore'ye gelen ilk doğrudan yabancı sermaye yatırımı 4 Ağustos 1962 yılında iplik ve naylon tekstil ipliği alanında %50 yerli ortaklık ile kurulan ABD kaynaklı Chetex Inc.'un 1,370,000\$'lık yatırımıdır (Kim C. , 1973).

1960'larda doğrudan yabancı yatırımlar özellikle tekstilde kullanılmak üzere sentetik elyaf sanayine, ithal ikame güdüsüyle petrol rafinesinde ve kimyevi gübre sektörlerine gelmiştir. Bu üç sanayiye gelen doğrudan yabancı sermayenin toplam içindeki oranı 1968 yılı itibariyle %75'i bulmuştur (Mardon, 1990).

2. 3. 1. 3. Teknoloji Politikaları

Güney Kore sanayileşmesinin daha ilk aşamalarında, sanayileşme ve kalkınma için teknoloji transferinin önemini fark etmiş ve bu yönde iki ana başlık altında ifade edilebilecek politikalar uygulamıştır. Birincisi doğrudan araştırma geliştirme harcamaları yapmak iken ikincisi dolaylı olarak araştırma geliştirme yatırımlarına teşvikler verilmesi ile özel sektörü bu alanlara kanalize etmek olarak ifade edilebilir (Kim, 1997). 1963 yılı itibariyle toplam 9,5 milyon\$'lık ARGE yatırımının 9,2 milyon\$'lık kısmı devlet tarafından yapılmıştır (Chung, 2006;4-5).

Nitekim tarihsel çizgi içinde kamunun doğrudan araştırma geliştirme yatırımları artmaya devam ediyor olmakla birlikte, toplam araştırma geliştirme yatırımlarının içindeki payı azalmış, kamu araştırma geliştirme yatırımlarının yerini özel sektör yatırımları almıştır. Devlet yapmış olduğu doğrudan yatırımlarda bilim ve teknoloji altyapısının oluşturulmasını sağlamaya çalışmış, verdiği ayrıcalıklı finansman, imtiyazlı vergiler gibi teşviklerle ise sanayiye yönelik araştırma geliştirme faaliyetlerini özendirmiştir (Kim, 1997).

Güney Kore'de patent sistemi 1945 yılına kadar Japonya'nın 1908 yılında getirdiği ile aynı kalmıştır. 31 Aralık 1961'de Modern patent sistemi uygulamaya girmiştir (Kim, 2006).

Teknoloji transferini teşvik edecek yasal düzenleme ve regülasyonlar şu başlıklar altında özetlenebilir.

- 1953 yılında Ulusal Savunma ARGE Enstitüsü (National Defence R&D Institute) kurulmuştur (Chung, 2006;4-5).

- 1959 yılında Kore Atom Enerjisi Araştırma Enstitüsü (Korea Atomic Energy Research Institute) kurulmuştur (Chung, 2006;4-5).
- 1960 yılının Ocak ayında Yabancı Yatırım Cesaretlendirme Kanunu (The Foreign Investment Encouragement Law) _teknoloji transferi içeren ilk yabancı sermaye yatırımı düzenleyici kapsamlı taslak yasalaşmıştır.
- 31 Aralık 1961'de modern patent sistemi uygulamaya girmiştir (Kim, 2006).
- 1962 yılında Bilimsel ve Teknolojik Bilgi Merkezi kurulmuştur (Kim, 1997).
- 1963 yılında Ekonomik Planlama Kurulu'nda beş alt büro kurulmuştur. Bunlar, Ekonomi Planlama Bürosu, Bütçe Bürosu, Ekonomik İşbirliği Bürosu, Teknoloji Yönetimi Bürosu ve İstatistik Bürosu (Lee, 1995; 28).
- 1966 yılında Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (Korea Institute of Science and Technology; KIST) kurulmuştur (Woo, 2006).
- 1966 yılında içinde 3 araştırma geliştirme enstitüsü ve üç ekonomik araştırma enstitüsü barındıran Seoul Bilim Parkı kurulmuştur (Kim, 1997).
- 1966_ Yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin kanunlar Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu (Foreign Capital Inducement Law) altında toplanmıştır. Bu yasa ile yabancı sermaye yatırımları üzerindeki sınırlayıcı düzenlemeler gevşetilmiş ve devletin yabancı sermaye yatırımlarını düzenlemek ve yönlendirmek konusunda otoritesini güçlendirmiştir (geri ödemedeki devlet garantisi ile). Bu yasa ve Japonya ile ilişkilerin normalleşmesinin ardından yabancı sermaye akımlarında ve teknoloji transferi kontratlarında 1967 yılından başlayan ciddi bir yükseliş meydana gelmiştir.

- 1967 yılında Kore Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (Ministry Of Science And Technology; MOST) kurulmuştur (Woo, 2006).
- 1967 yılında Teknoloji Geliştirme Teşvik Hareketi ilan edilmiştir (Woo, 2006).
- 1969_ teknoloji kontrat anlaşmalarının onaylanmasına ilişkin kriterler getirilmiştir. Bu kriterlere göre sözleşme en çok üç yıllık olabilir ve telif hakkı ödemesi %3'ü geçemez. Teknoloji transferi sayısı bu düzenlemelerin sonucunda 1970 yılında ciddi bir düşüş göstermiştir (Kim, 1990, 88-90).
- Bu düşüşün ardında hükümet 3 yıl ve %3 kriterlerini serbest bırakmıştır. Aynı dönemde yabancı yatırım projelerini ve teknoloji lisans kontratlarını gözlemlemek ve değerlendirmek için bir komite kurmuştur (Kim, 1990, 88-90).

Güney Kore'de etkin adaptasyon, özümseme (asimilasyon) ve ithal edilen teknik bilgi ve yöntem bilgisinin kullanımı, teknolojik kabiliyetin oluşumunu ve gelişimini sağlamıştır (Costa, 1994). Bu süreçte ithal edilen teknolojileri özümsemek ve dış piyasada rekabet edebilmek için firmaların teknolojik öğrenmeye yönelik yatırımlar yapmaları teşvik edilmiştir. Yüksek performans kriterleri ve bu teşvikler ile firmalar dış piyasalarda rekabet şanslarını artırmak için yenilikçi olmaya zorlanmış, itilmişlerdir. Uzun vadeli ve riskli, teknoloji yoğun alanlara yatırım yapan firmalar, daha karlı alanlara yatırım yaptıkları için lisanslar verilerek ödüllendirilmiştir (Kim, 1997).

Güney Kore hükümeti doğrudan yabancı yatırımların teşvikinde de teknoloji transferini önemli kriterlerden biri olarak belirlemiş, yerli sanayiciler için ileri teknoloji içeren ithal sahalarında ikame etmeye yönelik doğrudan yabancı yatırımlara izin vermiştir (Mardon, 1990).

Doğrudan yabancı yatırımların teknoloji transfer mekanizmasının bir halkası olarak kullanılıyor olduğunun en önemli göstergelerinden biri

hükümetin, yabancı yatırımcıyı yerli bir ortakla birlikte yatırım yapması konusunda cesaretlendirmesi, teşvik etmesidir. Önceden de ifade edildiği gibi bu sayede yerli ortak, yabancı firmanın getirdiği teknolojiyi özümseyecek ve kullanacaktır.

Güney Kore'de gerekli olan teknoloji öncelikle yerli firmalarca tedarik edilmeye, üretilmeye ve kullanılmaya çalışılmıştır. Özellikle hedef sektörlerde yurtiçinde bulunamayan teknoloji lisans anlaşmaları yoluyla dış ülkelere tedarik edilmeye çalışılmıştır. Eğer bu iki olasılıkta gerçekleşmez ise, yani gerekli bir teknoloji hem yerli firmalarda yoksa hem lisans anlaşmalarıyla tedarik edilemiyorsa o noktada doğrudan yabancı yatırımlar yoluyla tedarik edilmeye çalışılmıştır (Mardon, 1990; 121).

İthal ikamesine yönelik uygulanan politikalar yabancı teknoloji talebini artırmakta önemli bir rol oynamıştır. Bebek sanayi olma ve yüksek maliyet dezavantajları altında kurulan stratejik sanayiler dış piyasalardan korunarak desteklenmiştir. Chaebollerin tüm ihracat faaliyetleri için banka kredilerine otomatik erişim imkanı sağlanmıştır (Kim, 1997).

Hükümet teknoloji teşvik mekanizmasının bir parçası olarak iki önemli kurum kurmuştur. Bunlar 1966 yılında kurulan Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (Korea Institute of Science and Technology; KIST) ve 1967 yılında kurulan Kore Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'dır (Ministry Of Science And Technology; MOST). 1967 yılında teknoloji özümleme ve geliştirmeye atfedilen önemin ve devletin bu konudaki gelişim çizgisine ilişkin kararlılığının bir göstergesi olarak Teknoloji Gelişimini Teşvik hareketi ortaya çıkmıştır (Woo, 2006).

Kore teknoloji transferi konusunda doğrudan yabancı yatırımlar ve lisans anlaşmalarının yanında yabancı fabrikalarda çalışan deneyimli işçiler ve makine ithalatından da faydalanmıştır. Ayrıca ihracata yönelik bir

sanayileşme stratejisi benimseyen Kore’de firmaların uluslararası piyasalarda rekabet etmek için düşük maliyetle üretim yapma ihtiyacı olmuştur (Kim, 1990;87).

Güney Kore’de hem teknolojinin orta ve uzun vadede üretilmesi için ulusal ARGE programları yapılmış hem de mevcut veya özümzenebilir teknolojiler için teşvikler verilmiş, bunların sanayinin geneline yayılması için altyapı çalışmaları yapılmıştır. Bu çabaların tamamında devletin etkin yol göstericiliği ve desteği kritik noktayı oluşturmaktadır.

Tablo 2.13. Güney Kore’de Genel Teknoloji Politikası

	Ulusal ARGE Programları	Altyapı ve Yayılma	Kurumsal Destek	Teşvikler
Amaçlar	Çekirdek sanayi teknolojilerini geliştirmek	Aracılık fonksiyonlarını geliştirmek ve inovasyon aktörleri arasındaki boşlukları doldurmak	Hükümet araştırma enstitülerini geliştirmek ve bunların araştırma kapasitelerini güçlendirmek	Özel girişimcilerin teknoloji geliştirme faaliyetlerini teşvik etmek
Araçlar	Bakanlıklar ARGE programları	Araştırma personeli, teknik bilgi, kurumsal ARGE tesisleri, bölgesel ARGE merkezleri vs.	Hükümet araştırma enstitülerinin temel araştırma ve işlem maliyetlerinin finansmanı	Vergi muafiyetleri, finansal destek, teknoloji gelişimi için sübvansiyon vermek
Sanayi Üzerindeki Etkisi	Teknoloji havuzunu ve bilgiyi sanayinin kullanımına yönelik geliştirmek	Teknolojinin sanayi tarafından daha iyi kullanılabilmesi ve yayılmanın sağlanması	Hükümet araştırma enstitülerini sanayinin teknolojik gelişmesinin ortağı veya yardımcısı haline getirmek	Sanayinin kendi teknolojik kabiliyetini artırmak

Kaynak: Chung, 2006

Tablo 2.13’te özetlendiği gibi devlet özel girişimcilerin teknoloji geliştirme faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla vergi muafiyetleri, finansal destekler gibi çeşitli teşvikler vermiş bu sayede sanayinin kendi teknolojik kabiliyetini artırmayı hedeflemiştir. Bunun yanında özel sektörü teknoloji

geliştirme çalışmalarında yalnız bırakmamış, araştırma enstitüleri açmış, bunların işlem ve temel araştırma maliyetlerini finanse etmiştir. Geliştirilen ve özümseven teknolojilerin sanayilerin geneline yayılması, sanayilerarası irtibatın sağlanması ve teknik bilginin etkin bir şekilde paylaşılması amacıyla kurumsal ARGE tesisleri kurulmuş, bölgesel ARGE merkezleri inşa edilmiştir. Tüm bunların yanında yine devlet ARGE programları geliştirmiş, bu sayede teknoloji havuzunu ve bilgiyi sanayinin kullanımına yönelik geliştirerek çekirdek sanayi teknolojilerinin ilerlemesini sağlamıştır.

Güney Kore'de devlet yetkili organları aracılığıyla (Ekonomi Planlama Kurulu'nun altında çalışan Adil Ticaret Komisyonu) teknoloji ithali kontratlarını dikkatlice incelemiştir. Adil olmayan kontratların gözden geçirilmesini istemiş veya reddetmiştir. Örneğin yerel araştırma ve geliştirme çalışmalarının kontrat dönemlerinde yasaklanması, ihracat yasağı koyulması, kalite kontrolü veya yüksek telif ödemeleri içeren kontratlar onay almamıştır. 1969 yılında teknoloji kontrat anlaşmalarının onaylanmasına ilişkin kriterler getirilmiştir. Bu kriterlere göre sözleşme en çok üç yıllık olabilir ve telif hakkı ödemesi %3'ü geçmemelidir. Ancak bu düzenlemelerden sonra teknoloji transfer kontrat sayısı 1970 yılında ciddi bir düşüş göstermiş, hükümet %3 ve 3 yıl kriterlerinde geri adım atmamak zorunda kalmıştır (Kim, 1990, 88-90).

1962 yılında "bilimsel ve teknolojik bilgi merkezi" kurulmuştur. Bununla elde edilen teknik bilginin yayılımını amaçlayan hükümet merkezin kurulumunu izleyen ilk yıllarda elde etmeyi umduğu başarıyı yakalayamamıştır. Bunun en önemli nedeni o yıllarda teknolojik ürünlerin teknik yazına ihtiyaç duymadan taklit edilebilmesi olmuştur. Bu dönemde teknolojinin yayılımı için kamu araştırma enstitüleri de kurulmuştur. Ancak çoğunlukla akademik alanlardan veya gelişmiş ülkelerin araştırma geliştirme merkezlerinden gelen araştırmacılar imalat sanayinde uzmanlıkları olmadığı için o dönemin ihtiyaçlarına karşılık verememiş, dolayısıyla kalkınma sürecinin başlarında kamu araştırma enstitüleri beklenen başarıya

ulaşamamıştır. Teknolojik yayılımın sağlanmasında 1950 ve 1960'larda kurulmuş olan kamu girişimleri en önemli etkidir (Kim, 1997).

Vergi teşvikleri özel sektör araştırma geliştirmeyi özendirici önemli bir başka politika aracıdır. Bunlar amaçlarına göre beşe ayrılabilir. Özel sektör araştırma geliştirme faaliyetlerini destekleyenler, araştırma geliştirme malzemelerinin ithalinde gümrük vergisi indirimleri, araştırma geliştirme harcamalarının ve insan kaynakları geliştirme harcamalarının yıllık vergilenebilir gelirden mahsubu, araştırma geliştirmeye ilişkin mülkiyetlerin emlak vergisinden muaf tutulması (Kim, 1997).

1960'larda Güney Kore firmaları yaparak öğrenmenin kolay olduğu hazır teknolojileri yansıtılmış kopyalama ile elde etmiştir (Kim, 1997). Bu yöntem özellikle hazır teknolojilerin kullanıldığı hafif sanayilerin inşası döneminde kullanılmış ve Güney Kore'nin teknoloji açığını kapatmada önemli bir yöntem olmuştur.

2. 3. 1. 4. Dönem Değerlendirmesi

Güney Kore 1960'lı yıllar boyunca uygulamış olduğu politikalar ile bu dönemde temel sanayilerini kurmuştur. 1971 yılı itibariyle gübre, çelik, çimento, petrol rafinerisi, elektrik gibi temel sanayileri ve otoyollar, limanlar, sulama olanakları gibi sosyal altyapıya ait yatırımları ya tamamlamış ya da tamamlamak üzeredir. İç tasarruf oranı %14,6 düzeyinde kalmış olmasına rağmen olumlu dış siyasi çevriminde katkısıyla dış tasarruf ithal etmiş ve yatırımların GSMH'ye oranı %23,4 değerini bulmuştur (Choi ve Lee, 1990).

Gini katsayısı ile eşitsizliğin ölçümüne bakıldığında 1960-1970 yılları arasında katsayının 0,448'den 0,332'ye düştüğü dolayısıyla Güney Kore'deki gelir eşitsizliğinin, ihracata yönelmenin ilk on yılında ciddi boyutlarda azaldığı

ifade edilebilmektedir. Bu azalmanın nedeninin genellikle, emek yoğun sektörlere dayalı ihracata yönelik üretim politikaları olarak görülebileceğini ifade eden Koo (2003) resmi işsizlik oranlarında bu dönemde yaşanan çarpıcı düşmeye işaret etmektedir. 1964'te %7,7'ye 1979'da %3,8'e düşen işsizlik oranları gelir dağılımını önemli ölçüde etkileyen veriler olarak ele alınmaktadır. Ancak resmi işsizlik oranlarının günde bir saat çalışanı bile istihdama dahil edecek şekilde hesaplandığını, üstüne üstlük hükümetin etkisi altında açıklanan bu rakamların ne kadar gerçeği yansıttığı üzerine şüpheler olduğunu ifade etmekte fayda vardır (Luther, 1984; Eski, 1989). İstihdam artışının niteliğinin bu bağlamda sorgulanmasını yapmaya yarayacak istatistikler veren Koo (2003), yalnızca çalışan sayısında değil, çalışma süresinde de istihdam artışının kendini gösterdiğini ifade etmekte, 1964'te toplam istihdamın %39'unun tam gün çalıştığını, 1979'da ise bu oranın %64'e çıktığını ifade etmektedir.

1953-1960 döneminde ihracatın GSMH'ya oranı %1,1 ile 2,4 oranı arasında değişmiş olan Güney Kore 1973 yılı itibariyle ihracatının GSMH'ya oranı %23 değerine ulaşmıştır (Charles, 1975;1).

2. 3. 2. 1973-1980 Ağır Sanayi Dönemi

1960'larda uygulanan sanayileşme politikaları ile Güney Kore pek çok hafif sanayi dalında ihracat yapar hale gelmiş, ihracatının kompozisyonunu tarımsal ürünlerden sanayi ürünlerine dönüştürmekte önemli bir gelişim sergilemiştir. 1970'li yıllarda Güney Kore, devletin yönlendiriciliğinde sanayileşme stratejilerine devam etmiş, ağır ve kimya sanayilerinde uzmanlaşmak yönünde bilinçli ve seçici politikalar uygulamıştır. Uzmanlaşmanın sağlanması için ağır ve kimya sanayilerinde üretim yapmak cazip hale getirilmiş, chaeboller bu alanlara yönlendirilmiştir. Bu alt dönem de

Güney Kore'de uygulanan teşvik politikaları, doğrudan yabancı yatırım politikaları ve teknoloji politikaları özelinde analiz edilmeye çalışılacaktır.

2. 3. 2. 1. Teşvik Politikaları

Güney Kore sanayileşme patikasında ilerledikçe uluslararası rekabete dayanabilmek, dış pazarlardaki payını koruyabilmek ve arttırabilmek için üretim yapısını daha teknoloji yoğun sanayilere kaydırmak zorunda kalmıştır. Bu çerçevede 1973 yılında açıklanan ağır ve kimya sanayileri programı (HCI) kapsamında üçüncü ve dördüncü beş yıllık kalkınma programları boyunca (1972-1981) demir-çelik, demir olmayan metaller, gemi yapımı, petrokimya ve elektronik dalları öncelikli olarak tanımlanmış ve bu stratejiye uygun politikalar uygulanmıştır (Chang, 1993; 142). Bu çerçevede 1973-1981 yılları arasında bu sanayilere 9,6 milyar\$ yatırım yapılması ve sonucunda bu sanayilerin ihracatının toplam ihracat içindeki payının % 50'nin üzerine çıkartılması hedeflenmiştir (Lee, 1995; 30). Ağır ve Kimya Sanayi Teşvik Komitesi'nin hazırladığı uzun dönemli plana görede, ağır ve kimya sanayilerinin (HCI) GSMH'deki payı 1971 yılındaki 35,2 değerinden 1981 yılında 60'ın üzerine çıkartılması hedeflenmiştir (Choi&Lee, 1990).

Ağır ve kimya sanayileri bebek sanayi etiketi altında tarifeler ve ithalat yasakları ile önemli ölçüde korunmuştur. 1978 yılı için etkin koruma oranı 72,8 değerini almıştır. Buna karşılık hafif sanayilerde etkin koruma oranı 7,8'dir (Choi&Lee, 1990). Bu rakamlarında ifade ettiği gibi Güney Kore ikinci on yıllık dönemde ağır ve kimya sanayilerini kilit sektör seçmiş ve bu sanayilerin gelişmesi için koruma uygulamıştır. Buna karşılık 1960-1970 döneminde yoğun olarak teşvik edilen sanayilerdeki koruma oranlarının 1970'lerde düşürüldüğü gözlenmektedir. 1960'larda desteklenen hafif sanayilerin 1970'lerde uluslararası alanda rekabet edebilir bir yapıya kavuşmuş olması dolayısıyla koruma oranlarının düşmüş olması önemli bir

tespittir. Bu tespit önceden ifade edildiği gibi Güney Kore'nin süresiz koruma politikası uygulamadığını teyit etmektedir. Bu olgu ise ithal ikameci sanayileşme stratejisine yönelik çok kritik eleştirilerden birinin yarattığı sorunların (gümrük duvarları arkasında yerli sanayiciler tarafından elde edilen kıtlık rantının rekabet gücü yaratacak yatırımlara yönlenebilmesi ve kaynakların israf olması) Güney Kore'de yaşanmadığı anlamına gelir.

Ağır ve kimya sanayilerinin, hafif sanayilere göre çok daha etkin korunmasının yanında vergi muafiyetlerinde de ağır ve kimya sanayilerine yönelik tercihlerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim 1973-1980 yılları arasında ağır ve kimya sanayilerinde toplam vergilenebilir miktarın %40,1'i vergi muafiyet ve istisnalarından dolayı vergi dışı tutulurken bu oran hafif sanayilerde %7,5 olmuştur (Choi&Lee, 1990).

Ağır ve kimya sanayilerinin teşvik planı kapsamında 1975 yılında Vergi Muafiyet ve İndirimlerini Kontrol Yasası'nda bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre arzu edilen alanlarda yatırım yapanlar 5 yıl vergi muafiyeti, yatırım vergi kredisi ve hızlandırılmış amortisman teşviklerinden yararlanabileceklerdir. Bu değişiklikten önce tüm ihracatçıların faydalanabildiği aramalı vergi muafiyeti kaldırılmış, bazı ihracat teşviklerinde indirimle gidilmiştir. Bu kapsamda amortisman, kamu hizmeti destekleri ve ihracat kredilerinin kapsamı daraltılmıştır (Somi, 2008).

Güney Kore'de 1973-1980 yılları arasında sanayi teşviki anlamında yapılan bazı düzenlemeler aşağıda özetlenmiştir.

- 1970 yılında Çelik Sanayi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında sektöre uzun dönem düşük maliyetli döviz cinsinden kredi tahsis edilmiş, ucuz elektrik kullanma hakkı verilmiş, raylı sistemle yapılan taşımacılıkta iskonto uygulanması taahhüt edilmiş, çelik ithalatının kısıtlanmasına karar verilmiştir (Costa, 1994).

- 1970 yılında Masan Serbest İhracat Bölgesi kurulmuştur (Kim J. , 1999).
- 1971 yılında hızlandırılmış amortisman uygulamasına ilişkin kanun yasalaşmıştır (Choi&Lee, 1990).
- 1971 yılında yatırım vergi kredisi uygulaması yasalaşmıştır (Choi&Lee, 1990).
- 1971 yılında vergi oranlarında indirimle gidilmiştir (Choi&Lee, 1990).
- 1973-1979 yılında toplam imalat sanayi yatırımlarının %75'ine tekabül eden 12,7 milyar\$ ağır ve kimya sanayilerine (HCI) yatırılmıştır (Kim, 1997).
- 1973-1980 yılları arasında ağır ve kimya sanayilerinde toplam vergilenebilir miktarın %40,1'i vergi muafiyet ve istisnalarından dolayı vergi dışı tutulurken bu oran hafif sanayilerde %7,5 değerini almıştır (Choi&Lee, 1990).
- 1973 yılında Ağır ve Kimya Sanayi Deklerasyonu (HCI) ilan edilmiştir. Bu deklasyonla demir-çelik, diğer metaller, gemi inşa, sanayi makineleri, elektronik ve petrokimya sanayileri teşvik edilmiştir (Choi&Lee, 1990). 1973-1981 yılları arasında bu sanayilere 9,6milyar\$ yatırım yapmayı ve sonucunda bu sanayilerin ihracatının toplam ihracat içindeki payının %50'nin üzerinde olması hedeflenmiştir (Lee, 1995; 30).
- 1974 yılında vergi oranlarında indirimle gidilmiştir (Choi&Lee, 1990).
- 1974 yılında İri Serbest İhracat Bölgesi kurulmuştur (Kim J. , 1999).
- 1975 yılında Vergi Muafiyet ve İndirimlerini Kontrol Yasası'nda bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre arzu edilen alanlarda yatırım yapanlar 5 yıl vergi tatili, yatırım vergi kredisi ve hızlandırılmış amortisman teşviklerinden yararlanabileceklerdir. Bu değişiklikten önce tüm ihracatçıların faydalanabildiği aramalı vergi muafiyeti kaldırılmıştır. Bazı ihracat teşviklerinde indirimle gidilmiştir. Bu kapsamda israf iskontosu, kamu hizmeti destekleri ve ihracat kredilerin kapsamı daraltılmıştır (Somi, 2008).

- 1980 yılında banka kredilerinin ağır ve kimya sanayi yatırımlarına giden kısmı %29'a yükselmiştir (Charles, 1975;1).
- 1980 yılında dış borç miktarı 1970 yılındaki 2,2 milyar\$'dan, 27,1 milyar\$'a çıkmıştır (Kim, 1997).
- 1980 yılının Aralık ayında Tekel Regülasyonu ve Adil Ticaret Hareketi (The Monopoly Regulation and Fair Trade Act) _ herhangi bir teknoloji ithali kontratı mevcut hükümlere çığneyecek bir madde içerdiği takdirde hükümet kontratın hükümlere uygun hale gelmesi konusunda bir yeniden gözden geçirme talep edebilir veya bu teknolojinin ithalini reddedebilir.

Ağır ve kimya sanayilerinin gelişiminde özel sektörün yönlendirilmesi ve teşvik edilmesinin yanında devlet önderliğinde sanayi kompleksleri ülke çapında kurulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede çelikte Pohang, çelik dışı metalde Kunsan, elektronikte Kumi, makine için Changwon, gemi yapımı için Ulsan, Ok-po ve Chukdo ve kimya için Yeochon'da üretim tesisleri kurulmuştur (Lee, 1995;31).

1970-1974 döneminde banka kredilerinin %20'den az bir kısmı ağır ve kimya sanayilerine giderken 1980 yılına gelindiğinde uygulanan yönlendirici politikaların sonucunda bu oran %29'a çıkmıştır (Charles, 1975;1). Kullanılan kredilerdeki artışın önemli sebeplerinden biri de teşvikli kredi politikası uygulamasıdır. Şöyle ki ağır ve kimya sanayilerine yatırım yapan firmalara daha uzun vadeli bir geri ödeme planına sahip ve diğer sektörlere yatırım yapılması durumuna göre %25 daha uygun faizli kredi tahsis edilmiştir (Lee, 1995; 32).

1973-1979 yılları arasında toplam imalat sanayi yatırımlarının %75'ine tekabül eden 12,7 milyar\$ ağır ve kimya sanayilerine (HCI) yatırılmıştır. Devletin uygulamış olduğu bilinçli ve dirayetli ağır ve kimya sanayi politikası sonucu Güney Kore'de hafif sanayi katma değerinin ağır ve kimya sanayi

katma değerine oranı 15 yıl içinde 4'ten 1'e düşmüştür. Bu büyük çaplı niteliksel dönüşüm Japonya'da 25, ABD'de 50 yıllık bir zaman zarfında yapıldığı düşünüldüğünde, dönüşümün hızı daha iyi anlaşılabilir. Elbette bu etkileyici dönüşümün belli maliyetleri de olmuştur. Bu maliyetlerin başında dış borç miktarındaki artış gelmektedir. Nitekim 1970 yılında 2,2 milyar\$ olan Güney Kore'nin dış borcu 1980 yılına gelindiğinde 27,1 milyar\$ olmuştur (Kim, 1997).

Devlet 1970'e kadar Güney Kore'deki tek gemi inşa fabrikasına (Korea Shipbuilding and Engineering Corporation) sahip konumdayken, bu sektör ağır ve kimya sanayilerine yönelik sanayi hareketi kapsamında kilit sanayi seçilmiştir. Bu kapsamda ticaret, sanayi ve enerji bakanlıkları gemi yapım sanayi için teknik yol haritası çıkarmış, üniversitelerin ilgili bölümleri ve kamu araştırma enstitüleri birlikte çalışmış ve bunlar sanayideki firmalar tarafından finanse edilmiştir (Hassink, 2005). Bu örnekten de görüldüğü gibi Güney Kore'de devlet sadece finansal teşviklerle sanayileri desteklememiş, toplumun enerjisini sanayileşmeye yönlendirmek için toplumun farklı kesimleri arası eşgüdümü sağlamıştır.

1970'lerdeki ağır sanayi teşvikleri kapsamında bir başka alan ise çeliktir. Çelik üretiminin teşviki için 1970 yılında bir dizi uygulamaya girilmiştir. Bunlar (Costa 1994):

- Çelik sanayi teşvik kanunu çıkarılmıştır
- Uzun dönem düşük maliyetli döviz cinsinden kredi tahsis edilmiştir
- Ucuz elektrik kullanma hakkı verilmiştir
- Raylı sistemle yapılan taşımacılıkta iskonto uygulanmıştır
- Çelik ithalatı kısıtlanmıştır

Güney Kore'de fiyat kontrolleri devletin ekonomik işleyişe önemli bir müdahale aracı olarak varolmuştur. 1976 yılına kadar her yıl 46-193 arasında değişen malın fiyatı doğrudan kontrol edilmiştir. Bunun yanında üreticilerin bir malın fiyatını arttırmalarının ardından geçen üç gün içinde Ekonomi Planlama Kurulu'na ve gerekli mercilere bu durumu rapor etmeleri gerekmiştir. Eğer hükümet fiyat artışını aşırı bulursa Fiyat İstikrarı Kanunu, Tekel Regülasyonu ve Adil Ticaret Kanunu'na dayanarak firmalar cezalandırabilmiştir. Karara itiraz durumunda ise 70 milyon Won para cezası ile beraber bir yıla kadar hapis cezasına hükmetme hakkı tanınmıştır. Bu cezaların yanında hükümet piyasada fiyat artışlarının önünü alabilmek için üreticileri daha fazla ithalat yapmakla tehdit etmiştir (Luedde-Neurath, 1988).

İhracata yönelik sanayileşme stratejisi kapsamında ithal mallarından gümrük vergisi muafiyeti gibi ayrıcalıklı üretim yapma olanakları olan serbest ihracat bölgeleri kurulmasına karar verilmiş, bu kapsamda 1970 yılında Masan Serbest İhracat Bölgesi ve 1974 yılında da Iri Serbest İhracat Bölgesi kurulmuştur (Kim J. , 1999). Bu bölgelerin vergi avantajlarının yanında ucuz işgücüne ulaşmak gibi avantajları da vardır. Nitekim Masan Serbest İhracat Bölgesinde işgücünün %80'i kadın, bu yüzdenin %60'ı ise genç çalışanlardan oluşmuştur (teenage; 10-19 yaş arası) (Cumings, 1984). Serbest ihracat bölgelerindeki istihdamın bu şekilde dağılmış olması firmalara ücret maliyetlerinde ciddi bir avantaj yaratmıştır.

1970'lerde de ABD ve Japonya'nın Güney Kore ekonomisi üzerindeki ağırlığı sürmüştü olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Nitekim 1970'lerde Güney Kore'nin ithalatında bu iki ülkenin payları %70 iken, ihracatındaki payları %66 düzeyinde olmuştur (Cumings, 1984).

Güney Kore devletinin uygulamış olduğu sanayi politikası temelde ve yoğunlukla, belirli sanayilere ve az sayıda firmaya yönelik büyük boyutlarda teşvik vermek üzerine kuruludur denilebilir. Bu noktada 1970'lerde devlet

kredisi ile korumacı duvarlar arkasında kurulmuş, bugün dünyanın en büyük gemi inşa firması olan Hyundai; bunun yanında yarı iletken üretiminde dünyaca ünlü konuma gelmiş Samsung, Goldstar, ve Hyundai'de, devletçe verilen destekler sayesinde kurulmuş, büyümüş ve dünya pazarlarında rekabet edebilir konuma gelmiş diğer firmalardır (Henderson'dan aktaran Yu, 1997). Ancak böyle bir sürecin sonunda en büyük on chaebolün GSMH'daki payı 1974'te %15'ten, 1984'te %67'ye çıkmıştır (Hardt-Landsberg ve Burkett, 2001).

2. 3. 2. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım Politikaları

Güney Kore'de 1960'lar boyunca uygulanan doğrudan yabancı yatırım politikası sonucunda 1972 yılsonu itibariyle toplam 538 yabancı sermaye yatırımının değeri 372 228 000\$'ı bulmuştur (Kim, 1973). Yatırım izni alan yabancı firmaların sahiplik oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre hisselerin çoğunluğunun yabancı ortağın elinde olduğu yatırım miktarı toplam yatırımların %23'üne tekabül etmekteyken, yarı yarıya yerli yabancı ortaklık formundaki yatırımlar %34,6'sına tekabül eder. Buna karşılık devletin 1960'larda uyguladığı politikanın sonucu olarak beklendiği gibi çoğunluk hissenin yerli firmada olduğu yatırımlar toplam yatırımların %42,4'üne karşılık gelmektedir.

Tablo 2.14: Güney Kore'de Yabancı Sermayeli Yatırımların Sahiplik Oranları (1972, Aralık)

Yerli sermaye	Yabancı sermaye	%
1-49	51-59	23
50	39-1	34,6
51-60	49-40	28,5
61-99	39-1	13,9

Kaynak: Kim, 1973

1972 yılı itibariyle toplam doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının 318,9 milyon\$'lık kısmı (%85,6) imalat sanayisine yatırılmıştır. 1972 yılsonu rakamlarına göre yabancı sermayeli firmalarda 109 015 kişi istihdam edilmekte iken bu rakam tarım dışı istihdamın %1'inden fazlasına tekabül etmektedir (Kim, 1973).

Güney Kore'de devletin yabancı yatırımı ancak ülke ekonomisine faydalı olduğu takdirde teşvik ettiği önceki bölümde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda ihracat yapmayı taahhüt eden firmalara veya yapılan ithalatı ikame edecek firmalara lisanslar verilmiştir. Nitekim yerli ortakla yatırım yapma izni alan 396 doğrudan yabancı yatırımın 191'inin iç piyasaya satış izni vardır. Bu 191 firmanın 106'sı tüm mallarını, 85'i ise bir kısmını iç piyasaya satabilmektedir. Ortaklık ile yatırım yapan toplam 396 yabancı firmanın 184'ü tüm mallarını ihraç etmekle yükümlüdür. Geriye kalan 21 yatırım kararında ise bu konuda net bir tavır takınılmamıştır (Kim, 1973; 18).

Güney Kore'de 1973 yılında ilan edilen ağır ve kimya sanayileri deklerasyonu ile paralel şekilde doğrudan yabancı yatırımların giriş yapması tercih edilen alanlar tespit edilmiştir. 1970'ler boyunca demir-çelik, demir dışı metaller, gemi yapımı, petrokimya ve elektronik alanlarında teşvik edilen doğrudan yabancı yatırımlar yine teknoloji transferinin bir aracı olarak kullanılmış, bu bağlamda ulusal ekonomik yapıya daha faydalı olmaları temel alınarak yatırım izinleri verilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin yapılan yasal düzenlemeler 1973 yılında aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

- 1973 yılının Şubat ayında Ekonomi Planlama Bürosu yabancı sermayeli yatırımların mülkiyetinin %50'sinin Korelilerde kalacak olmasına ilişkin bir düzenleme yapmıştır (Regulation of Foreign Investment Ratio) (Kim, 1973).
- 1973 yılının Nisan ayında Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu (YSTK) yasalaşmıştır. Yabancı sermaye yatırımları 5 yıllık

kurumlar vergisi ve mülkiyet vergisi muafiyetine hak kazanmakla birlikte takip eden 3 yıl içinde vergilenebilir matrahta %50 indirim elde etmiştir. Bunların yanında gümrük, satış ve tekstil ürünleri vergisi muafiyeti de YSTK tarafında yatırımcılara tanına ayrıcalıklar arasındadır. İstihdam edilen yabancı uyrukluların gelirlerinin 3 milyon Won'dan az olan kısmı gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Yabancı yatırımın bu yasa kapsamında değerlendirilebilmesi için yatırım miktarının en az 200 000\$ olması koşulu ile Ekonomi Planlama Bürosu ve Yabancı Sermaye Teşvik Müzakere Komitesi'nden onay alması gerekmektedir (Kim, 1973).

- 1973 yılında pek çok emek yoğun sanayide doğrudan yabancı yatırımların izin alabilmesi üretimlerinin tamamını ihraç etme şartına bağlanmıştır (Mardon, 1990).

1960'lardaki bakış açısına paralel bir şekilde yabancı yatırımların Koreli yerli ortaklar ile yatırım yapmaları teşvik edilmiş, hatta bunun ötesinde bu konuda bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre yabancı yatırımlarda mülkiyetin en az %50'si Korelilerde kalacaktır.

1973'te yapılan kanuni düzenlemeye göre (YSTK), yabancı yatırımlar büyük boyutlarda teşvikler elde etme hakkını kazanmıştır. Ancak 1973 yılında açıklanan bir diğer önemli politika metni olan ağır ve kimya sanayileri deklerasyonu ile bağlantılı alanlara yatırım yapıldığı takdirde yabancı yatırımcıların bu önemli teşviklerden yararlanması öngörülmüştür (Mardon, 1990).

Yabancı sermayenin üç formu olan doğrudan yatırımlar, ödünç sözleşmeleri ve teknoloji transfer kontratları hakkında üç bölümden oluşan YSTK'nın doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili bölümünde yasanın amacı şu şekilde ifade edilmiştir: kendi kendine gelişen ulusal ekonominin inşasına

destek olan doğrudan yabancı yatırımları korumak ve teşvik etmek, ödemeler dengesinde gelişme sağlamak ve doğrudan yabancı yatırımları bu doğrultuda yönlendirmek. Doğrudan yabancı yatırımların bu kanun kapsamında teşvik alabilmesi için yatırım tutarını en az 200 000\$ olması da kanuna eklenmiştir (Kim, 1973).

Yabancı sermaye yatırımlarının YSTK'dan yararlanabilmesi Ekonomi Planlama Bürosu'ndan alınan izne bağlanmıştır. Bu iznin alınmasında Büro'nun takip ettiği iki önemli kriter vardır. Bunlar yatırımın istihdam koşullarını iyileştirecek olması ve üretim artışının istenilen alanda gerçekleşecek olmasıdır. Ekonomi Planlama Bürosu onay kararını verirken aşağıdaki unsurları inceler:

- Gerekli yabancı sermaye
- İthal edilecek malların maliyeti
- İthal edilecek malların yurtiçi piyasadan tedarik edilmesinin fizibilitesi
- Önerilen kontratın maddeleri
- Üretim kapasitesi, maliyeti ve üretim şeması
- Üretim süreci ve diğer teknik detaylar
- Hammadde tedarik planı (Kim, 1973)

Ekonomi Planlama Bürosu'ndan onay alan yabancı yatırım kontratları ilgili ekonomi bakanları ve bürokratlardan oluşan "Yabancı Sermaye Teşvik Müzakere Komitesi"nce onaylanır veya reddedilir. Bu incelemeden geçen ve izin alabilen yatırımlar YSTK kapsamında yatırımlarında 5 yıllık kurumlar vergisi ve mülkiyet vergisi muafiyetine hak kazanmakla birlikte takip eden 3 yıl içinde vergilenebilir matrahta %50 indirim elde etmiştir. Bunların yanında gümrük, satış ve tekstil ürünleri vergisi muafiyeti de YSTK tarafında yatırımcılara tanına ayrıcalıklar arasındadır. Yabancı yatırımcıların dış ülkelerden kalifiye eleman getirmelerini teşvik etmek amacıyla da vergi muafiyetleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda istihdam edilen yabancı uyruklu

çalışanların gelirlerinin 3 milyon Won'dan az olan kısmı gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Bu sayede hem yatırımcıların teşvik edilmesi amaçlanmış hem kalifiye elemanların ülkede Korelilerle beraber çalışması, bu sayede teknoloji emme kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir (Kim, 1973).

YSTK ile yabancı firmanın aynı işletmeye karlarını yeniden yatırmasına da üst sınır getirilmiştir. YSTK'ya göre yabancı firma ancak kayıtlı sermayesinin tamamı kadar aynı işletmeye karını yeniden yatırabilmekte, bu miktarın üzerinde bir yatırım için Ekonomi Planlama Kurulu'nun iznini alma zorunluluğu getirilmiştir (Kim, 1973).

1970'li yıllardaki petrol krizlerinden sonra Orta Doğu'daki petrol ihraç eden ülkelerin döviz gelirlerinde çok ciddi bir yükseliş olmuştur. Bu birikimden faydalanmak isteyen Güney Koreli müteahhitler ve inşaat işçileri bu bölgeye yönelmiştir. Ancak müteahhitlerin yabancı ülkelerde inşaat yapmak için gerekli teknolojik donanıma sahip olmadıkları anlaşılınca Güney Kore devleti inşaat alanında faaliyet gösteren doğrudan yabancı yatırımları da teknoloji tedariki amacıyla teşvik etmiş, bu paralelde 1977 yılından sonra bu alandaki doğrudan yabancı yatırımlarda önemli bir artış gözlenmiştir (Mardon, 1990).

Doğrudan yabancı yatırımların teknoloji emme kabiliyetini geliştiriyor olması konusunda 1970'lerdeki en açık örnek Dupont Korea'dır. 1977 yılında Dupont Korea yüksek kalifiye teknikerlerini ana şirketinden Güney Kore'ye getirmiş, Koreli işçilere teknik destek sağlamıştır. Bunun yanında şirket içi eğitim programları kapsamında ABD'ye gidecek olan çalışanlar Korelilerden seçilmiştir. ABD'ye eğitime giden Koreli çalışanlar çevre politikaları, teknolojinin piyasalaştırılması ve yönetim bilgisi konularında eğitim almışlardır (Kim J. , 1999).

1965 yılında Japonya ile ilişkilerin normalleşmesinden sonra Japon yatırımlarının hızla Güney Kore'ye yöneldiği bir önceki bölümde ifade

edilmişti. Bu doğrultuda 1972-1976 yılları arasında gelen Japon doğrudan yatırımları 366 milyon\$ ile ABD yatırımlarının (88 milyon\$) 4 katı değerini almıştır (Cumings, 1984). Güney Kore'nin yabancı sermaye ve teknoloji tedarikinde ABD'ye olan mutlak bağımlılığının yerini ABD ve Japonya'ya olan bağımlılık ile yer değiştiriyor olması açısından bu nokta önemli kabul edilebilir.

1970'lerde uygulanan teşvik politikaları ve sektörel tercihler sonrasında Güney Kore'de ağır ve kimya sanayilerinde doğrudan yabancı yatırım miktarında gözle görülür artışlar yaşanmıştır. Örneğin; elektronik sektöründe 1971 yılı itibariyle 62 yabancı firma faaliyet göstermekteyken bu rakam 1980 yılına gelindiğinde 180'e ulaşmıştır. Kimya sanayisinde 1971 yılı itibariyle 34 yabancı firma faaliyet göstermekteyken 1980 yılına gelindiğinde bu rakam 82'ye ulaşmıştır. Makine sanayisinde 1971 yılında toplam 36 yabancı firma faaliyet göstermekteyken 1980 yılına gelindiğinde bu rakam 97'ye çıkmıştır. İlaç sanayisinde de 1960'larda 5 yabancı firma, 1971'de 10 yabancı firma faaliyet göstermekteyken 1980 yılına gelindiğinde bu rakam 24'e çıkmıştır (Kim J. , 1999).

1978 yılı itibariyle yabancı sermayeli şirketlerin %39'u üretimlerinin tamamını ihraç etmek zorunluluğuyla üretim yapmaktayken, %25'i en az üretimlerinin %50'sini dışarıya satmak zorundadır. Yabancı sermayeli şirketlerin ancak %40'ından azına kota koyulmamış durumdadır ki bu firmalar kilit ithal ikame sektörlerinde yer almıştır (Mardon, 1990). Yani Güney Kore'de yatırım yapan şirketlerin %64'üne ihracat zorunluluğu koyulmuş iken, böyle bir zorunluluğa tabi olmayan firmaların ithal ikameci üretim yapıyor olmaları koşulu aranmıştır. Yabancı yatırımların döviz kazandırıcı ya da tasarruf ettirici amaçlar doğrultusunda düzenlenmesi noktası tez çalışması açısından önemli görülen noktalardan biridir.

2. 3. 2. 3. Teknoloji Politikaları

1970'lerde uygulanan teknoloji politikaları ve bu konudaki düzenlemeler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- 1970'lerde bioteknolojik araştırma geliştirme faaliyetlerine KIST önderliğinde önem verilmiştir (Ruby, 1998).
- 1973 Mühendislik Hizmeti Teşvik Yasası yürürlüğe girmiştir. mühendislik projelerinde büyük paya sahip yerel firmaların, görece küçük paya sahip yabancı firmalarla ortaklık kurmaları teşvik edilmek istenmiştir (Kim, 1997).
- 1973 yılı itibariyle Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve ABD dahil toplam 18 ülke ile fikri mülkiyet haklarının korunumu konusunda ikili anlaşma imzalamıştır (Kim, 1973).
- 1978 "Taedok Bilim Kenti" kuruldu. 14 Kamu Araştırma Enstitüsü, 3 adet eğitim enstitüsü, 11 tane özel araştırma geliştirme şirketini çevresine topladı (Kim, 1997).
- 1979 Güney Kore Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'ne üye olmuştur (Kim, 2006).
- 1979 nükleer sanayiler ve savunma sanayi dışındaki teknoloji transfer kontratlarında otomatik onay sistemini getirilmiştir (Kim, 2006).
- 1980 Paris Konvansiyonu'nda taraf olmuş, takiben patent yasasını gözden geçirmiştir (Kim, 2006).
- Aralık 1980_ Tekel Regülasyonu ve Adil Ticaret Hareketi (The Monopoly Regulation and Fair Trade Act) _ herhangi bir teknoloji ithali kontratı mevcut hükümlere çığneyecek bir madde içerdiği takdirde hükümet kontratın hükümlere uygun hale gelmesi konusunda bir yeniden gözden geçirme talep edebilir veya bu teknolojinin ithalini reddedebilir.

1960'larda Kore'nin yabancı lisanslara karşı görece kısıtlayıcı bir politikası olduğu, yabancı lisans ithali kontratlarının sıkı bir denetim ve değerlendirmeden geçtiği bundan önceki bölümde ifade edilmiştir. Bu politika ile yerel lisans sahipleri genel olarak ulaşılabilen olgun teknolojilerde pazarlık payına sahip olmuştur ki, bu sayede daha düşük fiyatlara teknolojiye ulaşım imkanı sağlanmıştır. Değişen küresel çevrime paralel şekilde Güney Kore'de 1970-1978 yılları arasında yabancı lisans politikasında bir serbestleşme olmuştur. İzne tabi olan yabancı lisans anlaşmaları 1970'lerde yapılan değişikliklerle raporlamaya tabi kılınmış (Kim, 1997), 1979 yılında nükleer güçle ilgili sanayiler ve savunma sanayi dışındaki teknoloji transfer kontratlarına otomatik onay sistemini getirilmiştir (Kim, 2006).

Bu dönemde eğitilmiş işgücünün yetiştirilmesi için eğitim politikası revize edilmiştir. Nitekim 1973-1980 yılları arasında bilim ve mühendislik kolejlerinin kapasitesi 26000'den 58000'e çıkarılmış ve toplam teknik ve yüksekokul kapasitesi ikiye katlanmış, ayrıca teknik liselerin kapasitesi 5 kattan fazla artmıştır. Hükümet ARGE harcamalarını finanse etmesine paralel şekilde 6 araştırma enstitüsü ve yeni yatırım projelerinin finansmanı için devlet Ulusal Yatırım Fonu'nu (National Investment Fund) kurmuştur (Lee, 1995; 32).

Güney Kore bu dönemde teknoloji ihtiyacını temel olarak anahtar teslim projeler ve sermaye malları tedariki ile sağlamıştır. İthal edilen büyük çaplı sermaye malları yansıtımlı kopyalama ile teknoloji öğrenmenin kaynağı haline gelmiştir. Ülkeyi teknolojik öğrenme sürecinin içine sürüklemek adına Güney Kore'de sermaye malları ithalatını kolaylaştırıcı bazı uygulamalar ve gerçekleştirmelerde olmuştur. Sermaye malları ithalatından gümrük vergisi alınmaması, ithalatçılara finansman için düşük faizli kredi verilmesi gibi politikalar sayılabilir (Kim, 1997).

1973 yılı itibariyle Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere ve ABD dahil toplam 18 ülke ile fikri mülkiyet haklarının korunumu konusunda ikili anlaşma imzalamıştır (Kim, 1973). Bu durum tez çalışması açısından çok önemli görülmektedir. 1960'lı yılların başında modern patent sistemini yasalaştıran Güney Kore'nin 1973 yılı itibariyle fikri mülkiyet haklarının korunması yönünde anlaşmalar imzalamaktan çekinmemiş olması, Güney Kore'nin teknoloji transfer mekanizmasına ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Teknolojinin öğrenilmesi kadar bunun yayılması da önemlidir. Teknolojinin yayılması konusunda, teknolojiyi toplumun ve sanayinin geneline yayma ajansları, sermaye mallar üreticileri, danışman mühendislik firmaları, kamu araştırma enstitüleri gibi kurumlar ile kamu etkin olabileceken Güney Kore'de teknolojinin yayılması konusunda uygulanabilecek politikalarda 1960 ve 1970'lerde başarılı olunamadığı ifade edilebilir (Kim, 1997).

1973 yılında yerel danışman mühendislik firmalarının kurulmasını teşvik eden "mühendislik hizmeti teşvik yasası" yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla mühendislik projelerinde büyük paya sahip yerel firmaların, görece küçük paya sahip yabancı firmalarla ortaklık kurmaları teşvik edilmek istenmiştir, bu şekilde teknik bilginin yerel ajanlara aktarımı amaçlanmıştır (Kim, 1997).

Koreli sanayiciler patent ve lisansları yaygın bir biçimde ve etkin kullanmışlardır. Kore Kalkınma Enstitüsü'nün raporuna göre patent başvurularında ortaya çıkan %1'lik artış, ekonomik büyümede 3-5 yıl içinde %0,11'lik bir artış sağlamaktadır (Kim, 2006; 37). Teknoloji transfer mekanizması olarak önemli ölçüde kullanılan patentler, Güney Koreli üreticiler için kritik öneme haiz olmuş, arzu edilen alanlarda ihtiyaç duyulan teknolojinin tedarikini sağlamıştır. 1973'ten sonra odaklanılan ağır ve kimya sanayilerinin teknolojik gereksinimleri karşılanmasında doğrudan yabancı

yatırımların yanında teknoloji lisanslarının payı son derece önemli olmuştur (Kim, 2006; 40).

Tablo 2.15: Samsung'un Dışarıdan Satın Aldığı Teknoloji Lisansları

Teknoloji alanı	Ortak	Dönem		Detay
Tersane Kullanımı	B&W (Danimarka)	Mart 1984	1978-Aralık	Yönetim
Tersane Kullanımı	B&W (Danimarka)	Mart 1987	1981-Aralık	
Tersane Kullanımı	IEC (Japan)	Eylül 1990	1987-Kasım	Üretim Süreçleri Yönetimi
Tasarım ve Üretim	AUTOKON (Norveç)	Ekim 1990	1982-Kasım	
Tasarım ve Üretim	Marcon (Almanya)	Nisan 1989	1983-Ağustos	
Tasarım ve Üretim	MONNECKE (Almanya)	Nisan Ocak1992	1983-	
Tasarım ve Üretim	IHI (Japan)	Haziran1986- Haziran1989		
Tasarım ve Üretim	Sanoyath (Japan)	Aralık1986- 1996	Aralık	Teknolojik Eğitim
Tasarım ve Üretim	NKK (Japan)	Aralık1987- Aralık1988		Bilgisayar Destekli Tasarım Danışmanlığı
Tasarım ve Üretim	CADAM (ABD)	Ağustos 1993	1989-Aralık	

Kaynak: Hassink, 2005

Güney Kore 1979 yılında Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'ne (World Intellectual Property Organization, WIPO) , 1980 yılında Paris Konvansiyonu'na taraf olmasından dolayı 1980 yılında patent yasasını gözden geçirmiştir. Bu sayede geniş kitlelere ulaşan açık yayım sistemi (laid open publication system) ve yaygın talep inceleme sistemi (substantial examination request system) uyarlamaları gerçekleşmiştir (Kim, 2006).

Bu dönemde kırsal kesime önemli yatırımlar yapan Güney Kore devleti, sosyal gelişmeye ve adalete önem vermiştir. Nitekim 1980 yılı itibariyle sosyal refah harcamaları GSYİH'nin %7'sine ulaşmıştır (Cumings, 1984). Dönem boyunca uygulanan ağır ve kimya sanayilerine yönelik politikalar sonrasında bu sanayilerin GSYİH'deki payı 1970 yılındaki %11,9 değerinden 1980 yılında %26,3'e (Somi, 2008), ağır ve kimya sanayilerinin imalat sanayindeki payı 1973 yılındaki %38'lik değerinden 1980 yılında %50'ye yükselmiş, toplam ihracat içindeki payı da %50'yi geçmiştir (Choi ve Lee, 1990).

2. 3. 3. 1980-1985 Yapısal Uyum ve Liberalizasyon Dönemi

1970'li yılların sonunda, yaşanmış olan iki petrol şokunun yanında hükümetin Ağır ve Kimya Sanayi Planı'nı para basarak ve ulusal yatırım fonu aracılığıyla finanse etmiş olması enflasyon oranlarında önemli bir artışı beraberinde getirmiştir. 1965-1973 yılları arasında ortalama enflasyon oranı %11,1 iken, 1973-1980 aralığında 19,3'e çıkmıştır. Aynı dönemde ticaret açığının 1974-1976 yılları arasındaki 1926 milyon\$'dan 1979-1981 yılları arasında 4975 milyon\$'a çıkmış olması hükümette ve iş çevrelerinde önemli bir rahatsızlık kaynağı olmuştur. Ayrıca 1970'ler boyunca dış borçtaki önemli artış sonucu borç miktarının 1980 yılında 27,1milyar\$'a çıkması ile Güney Kore'nin dünyanın en borçlu üçüncü ülkesi haline gelmesi makro

değişkenlerin sürdürülebilirliğine ilişkin kuşkuları güçlendirmiştir (Choi&Lee, 1990; UNCTAD Handbook of Statistics, 2005).

Bu gelişmeleri öngören hükümet 1979-1981 yılları arasında ortodoks istikrar programı uygulamaya başlamıştır. Uygulanan sıkı para, maliye ve gelirler politikası sonrasında enflasyon oranı görece düşmüş, mali ve ticari açıklar kontrol altına alınmıştır. 1970'lerde enflasyon oranındaki yükselişten dolayı negatif değerler alan reel faiz oranının, 1980'lerde enflasyon oranının düşmesi ve liberalizasyon politikasının desteğiyle pozitif değerler alması sağlanmış, bu sayede tasarruf oranlarının artırılması arzulanmıştır (Cummings, 1984).

Ancak pozitif reel faiz oranları ile tasarruf oranları artışı arasındaki bağlantı Chang (1993)'e göre sorgulanabilir niteliktedir. Nitekim 1965 yılında yapılan faiz oranlarındaki düzeltme mevduat reel faiz oranlarını bir süre pozitif değerlere taşımış olmasına karşın, süreç içinde tekrar negatif değerler almıştır. Dolayısıyla neoklasik önermenin aksine Güney Kore'de tasarruf oranlarının yükselmesi ile 1965 yılında yapılan pozitif reel faiz uygulaması arasında çok sınırlı bir bağlantı vardır. 1950'ler ve 1960'ların başında yüzde 10 dolaylarında tasarruf oranına sahip olan Kore, 1980'lerin başında tasarruf oranını yüzde 30 düzeyine çıkarmıştır. Ancak 1970'lerin ortalamasında negatif reel faiz oranlarının olduğu göz önüne alındığında bu gelişme ile reel faiz oranları arasındaki etkileşimin kısıtlı olduğu tespiti yapılabilir.

Enflasyon oranlarını dizginlemeye yönelik politikalar 1981 yılından sonrada devam etmiştir. 1983-1986 yılları arasında sıkı para politikası bağlamında para arzı artış oranı 1977-1981 yılları arasındaki %24,7 değerinden %11,5-%15,0 değerlerine indirilmiştir. Maliye politikasının enflasyonist etkilerinin sınırlandırılması için kamu harcamaları artış oranı 1980-1985 yılları arasında %7,5'te tutulmuştur. Dirayetle sürdürülen bu

politikalar sonrasında enflasyon oranı tek haneye düşürülmüştür (Choi&Lee, 1990).

Büyüyen Güney Kore ekonomisinin diğer ülkelerle etkileşimi ve dünya ekonomisinde edindiği yerin önemi arttıkça gelişmiş ülkeler ile Güney Kore'nin ilişkileri gelişmiş, doğal olarak liberalizasyon yönünde baskılar ortaya çıkmıştır. Kore'nin imalat sanayi, dünya pazarlarında pazar paylarını artıracak kadar gelişince, ABD hükümetinin¹⁵ ve Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) baskılarıyla yabancı sermaye ve ithal malların ülkeye girişindeki resmi sınırlamalar azaltılmış, ekonomik yapıda serbestleşme girişimleri güçlenmiştir (Bagchi, 2000).

Uluslararası baskıların yanında Güney Kore devletinin vermiş olduğu destekler sayesinde büyüyen chaeboller zamanla dış ülkelerde yatırımlar yaparak çok uluslu şirket haline gelmişlerdir. Amerika, Kanada ve pek çok Avrupa ülkesinde yatırımları ve şirketleri olan bu kuruluşlar Kore devletine, diğer ülkelerdeki şirketlerinin mallarının ve yatırımlarının Güney Kore'ye daha kolay girmesi yönünde bir baskı yapmıştır ki bu liberalizasyon yönündeki baskı unsurlarından biridir (Baghçi, 2000).

Eski (1989)'a göre Güney Kore'de alınan aşağıdaki kararlarla beraber liberal politikaların ağırlığı artmıştır.

- 1979 yılında Güney Kore'nin ithalatı %68, 1984'te %85, 1986'da %92 oranında serbestleştirilmiştir
- Yabancı sermaye politikaları serbestleştirilmiş, yabancıların yatırım yapmasına izin verilen sanayi dallarının sayısı önemli ölçüde artırılmış

---

¹⁵ ABD hükümetine Japonların bu doğrultuda yaptığı baskıların yanında Kore'nin OECD'ye üye olma arzusu ihmal edilmemelidir (Hardt-Landsberg&Burkett, 2001).

- 1984 yılından sonra ülkede yatırım yapmış yabancıların kar ve sermayelerini ülke dışına ya da ülke içinde başka yatırımlara transfer etmelerine büyük ölçüde izin verilmiş
- 1981 yılında anti monopol yasası yürürlüğe girmiş ancak fazla başarı sağlanamamış (Chaebollerin etkisi,)
- 1983 yılında beş büyük ticari kamu bankası özelleştirilmiş

2. 3. 3. 1. Teşvik Politikası

1982-1991 yılları arasında öncelikli olacak olan sanayiler makine, elektronik, otomobil, kimya, gemi yapımı ve çeşitli ileri teknoloji ürünleri olarak belirlenmiştir (Chang, 1993; 142). Ancak ifade edildiği gibi 1980'lerdeki serbestleşme dalgası çerçevesinde devletin politika uygulamasındaki en büyük değişiklik vergi ve finansal anlamda verilen teşviklerin sektör temelli olmak yerine artık işlev temelli hale gelmesidir. Enerji tasarruf eden firmalara veya teknolojik gelişmeye yatırım yapan firmalara sübvansiyonlu kaynaklar tahsis edilmiştir (Choi ve Lee, 1990).

Nitekim 1980'ler boyunca kredi kontrol mekanizmasının aktif rolü azaltılmış, tercih edilen sanayilere daha düşük faiz oranlı kredi uygulaması büyük ölçüde¹⁶ kaldırılmış, yurtiçi finans piyasasının oluşumu amacıyla ticari bankalardan en büyük beş tanesi özel sektöre satılmıştır. 1983'te ithalat liberalizasyonu yapılmış ve liberalizasyon oranı %80'e yükselmiştir. 1983 yılında ortalama nominal tarife oranı 24'e kadar, 1989 yılında 13'e kadar gerilemiştir (Somi, 2008; Eski, 1989).

Ağır ve kimya sanayilerinde üretilen mallara yönelik talebin, 1970'lerdeki küresel talep düşüşü nedeniyle küresel arzın altında kalması

¹⁶ Daha sonra ifade edileceği üzere bazı teknoloji yoğun sektörlerde miktar olarak küçük olsa da bu tür teşvikler nadiren olsa da varlığını 1986 yılına kadar korumuştur.

sonrasında devlet bu alanlarda düzenleme yapma ihtiyacı duymuştur. Bu çerçevede hükümet şirketleri birleşmelere yönlendirmekle birlikte bazı yeni yatırım kararlarını iptal etmiştir. 1980 yılında ülkede yer alan en büyük 26 şirket topluluğun uzmanlaşma alanları belirlenmiş ve bu alanlar için temel olmayan üretim faaliyetlerine yönelik işletmelerini tasfiye etmeleri devlet tarafından istenmiştir (Doğruel ve Doğruel, 2006: 27; Choi ve Lee, 1990).

1981 yılında elektronik sanayisinin teşviki için bir plan hazırlanmıştır. 1982 yılında ise Yarıiletken Sanayini Teşvik Planı çerçevesinde 1982-1986 yıllarını kapsamak üzere sektördeki firmalara 346 milyon\$'lık ucuz kredi sağlanmıştır. 1983 yılında yarıiletkenler sektöründe toplam sabit sermaye yatırımları 300 milyon\$'a ulaşmıştır ki bu, daha önceki 8 yılda gerçekleşen yatırım tutarından daha fazladır. Ayrıca 1980'lerin ilk yarısında hükümet, yerli elektronik sanayilerini gümrük tarifeleri ile koruyup büyümelerini sağlamaya çalışmıştır (Çeştepe,1999). Liberalizasyon politikalarını uygulama sürecinde bu tür teşvikler büyük ölçüde tasfiye edilmiş olsa da, elektronik ve yarıiletken sanayileri gibi teknoloji temelli alanlarda hala bu teşvikler varlıklarını azalarak da olsa korumuşlardır.

Bu dönemde piyasa mekanizmasının etkin işlemesi amacı doğrultusunda rekabetçi piyasa yapısının oluşturulması için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çerçevede Adil Ticaret Hareketi (1981) ile büyük holdinglerin tekelleşmesinin önüne geçilmesi için çalışılmış, büyük ve küçük firmaların işbirliği anlaşması yapması cesaretlendirilmiştir. Rekabetçi bir ortamın yaratılması çabasına bir başka örnek ithalat liberalizasyonudur. Bu uygulama ile hem dış piyasalarla rekabet zorunluluğunu arttırılmış hem iç piyasada enflasyon oranlarının düşmesi sağlanmıştır (Choi ve Lee, 1990).

1980 yılı itibariyle GSMH'nin %48,1'i, ülkede faaliyet gösteren en büyük on chaebolün 1977'de tüm malların %93,3'ü monopol-oligopol veya düopol piyasa yapısına sahiptir (Kim, 1997). Rekabetçi bir ekonominin

önündeki en büyük engellerden biri olarak kabul edilebilecek bu tekelci yapının çözülmesi amacıyla 1980'lerde Güney Kore'nin KOBİ'lere yönelik politikaları önemli görünmektedir. Bu konudaki en önemli örnek ticari bankalar için düzenlenen zorunlu borç verme oranı uygulamasıdır. Bu uygulamaya göre ulusal çapta faaliyet gösteren bankalar verdikleri toplam kredilerin %35'ini, yerel bankalar ise %80'ini küçük ve orta ölçekli kuruluşlara vermek zorunda bırakılmıştır. Küçük ve orta ölçekli şirketleri (özellikle teknoloji temelli olanları) korumaya yönelik sığınma alanları (sanctuaries) oluşturulmuştur. 205 adet firmanın konumlandığı bu alanlara büyük firmalar veya onların iştiraklerinin izinsiz girmesi engellenmiştir (Kim, 1997; Laeven, 2002; 252).

2. 3. 3. 2. Doğrudan Yabancı Yatırım Politikası

1980 yılı itibariyle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının %25'i kimya, %16,7'si makine, %12,2'si elektronik, %4,8'i metal ürünler ve %4,5'i inşaat sanayilerine yapılmıştır (Mardon, 1990). 1980'lerde teknoloji geliştirme ve teknoloji yoğun alanlarda sanayileşme çalışmalarına önem veren Güney Kore'de doğrudan yabancı yatırımlar teknoloji transferinin temel kanalı olarak görülmeye başlanmıştır (Kim, 1999).

Ekonominin genelinde ortaya koyulan liberalizasyon politikaları doğrudan yabancı yatırım politikalarına da nüfuz etmiştir. 1984 yılında Yabancı Sermaye Teşvik Hareketi gözden geçirilmiş ve dört önemli karar alınmıştır. İlk olarak yabancı sermaye yatırımlarına giriş izni verilmesinde negatif liste sistemine geçilmiştir. Bu uygulama ile Güney Kore'de yabancıların yatırım yapabilecekleri alanların belirlenmesi yerine, yapamayacakları alanlar belirlenir olmuştur. 1970'lerde yabancı sermaye yatırımlarına açık olan alt sektör oranı %44 iken bu rakam 1984 yılında %66 değerine ulaşmıştır. İkinci önemli değişiklik otomatik onay sistemine geçilmiş

olmasıdır. Bu değişikliğe göre bundan önce Ekonomi Planlama Kurulu'ndan ve Yabancı Sermaye Teşvik Müzakere Komitesi'nden alınacak olan izinlerin yerini başvuruların otomatik olarak onaylanması ve rapor sistemi temel alınmıştır. Üçüncü değişiklik yabancı sermayenin ülkesine geri dönüşüyle ilgili kısıtlamaların kaldırılmış olmasıdır. Son olarak ise yabancı sahipliği yüzdesine ilişkin kısıtlamalar kaldırılmıştır (Somi, 2008).

Uygulanan serbestleşme politikalarının varlığına karşın 1986 yılı itibariyle yabancı yatırım anlaşmalarının %38'i ihracat zorunluluklarıyla, %80'i belirli teknoloji transfer gereklilikleriyle, %36'sı belirli hammadde arzı zorunluluklarıyla, %28'i Koreli ortaklarına ihracat pazarına girişte kolaylık sağlama zorunluluğuyla karşılaşmışlardır (Mardon, 1990; 134).

2. 3. 3. 3. Teknoloji Politikaları

1980'lerin ilk yarısında teknoloji yoğun sanayilerin teşvik edilmesiyle beraber ARGE çalışmalarına verilen önem de artmıştır. 1980 yılı itibariyle GSYİH'nin içinde ARGE'nin payı %0,77'den iki katından fazla bir artışla %1,58'e çıkmıştır. Bu artışta Ulusal ARGE programlarının uygulamaya konmuş olması önemli noktalardan biridir (Sunil, 2002; Woo, 2006).

1980'lerde Güney Kore'de uygulanan teknoloji politikalarının en önemli vurgu noktası ARGE faaliyetlerinin önemli bir kısmının özel sektör tarafından yapılır hale gelmiş olmasıdır. Nitekim 1980 yılında toplam ARGE harcamalarının %63'lük kısmı kamu tarafından yapılırken bu oran 1985 yılına gelindiğinde %24'e düşmüştür. Tablo'dan da görüldüğü gibi kamunun ARGE harcamaları ciddi bir artış göstermiş olmasına karşılık özel sektörün harcamalarının dokuz kattan fazla artmış olması sonucu kamu *ARGE harcamaları*/*Özel ARGE harcamaları* 'da düşmüştür. Benzer şekilde 1980 yılında yapılan ARGE harcamalarının %62'si kamu araştırma enstitülerince

yapılmışken 1985 yılında sanayi tarafında yapılan harcamalar çoğunluğu almıştır.

Tablo 2.16: Güney Kore’de ARGE Harcamalarının Yapısı

	1980	1985
ARGE Harcamaları (Milyar Won)	282,5	1.237,1
Devlet	180,0	306,8
Özel	102,5	930,3
Devlet/Özel	64/36	25/75
ARGE/GSYİH (%)	0,77	1,58
Harcamayı Yapan Kuruma Göre ARGE Harcamaları (%)		
Sanayi	28,8	65,4
Üniversiteler	9,2	10,3
Kamu Araştırma Enstitüleri	62,0	24,3
Sanayi ARGE’si Yoğunluğu	0,47	1,23

Kaynak: Chung, 2006

Tablodan da görülebileceği gibi sanayinin ARGE yatırımlardaki ciddi artışa karşın üniversitelerde yürütülen araştırma çalışmaları görece ağırlık kazanmamıştır. Benzer şekilde toplam üniversite araştırma geliştirme harcamaları 1971 yılındaki 1,5 milyon\$ düzeyinden 1994 yılında 790 milyon\$ düzeyine yükselmiş olsa da, bu rakam 1994 yılında yapılan araştırma geliştirme harcamalarının ancak %7,4’üne tekabül etmektedir (Kim, 1997).

Devletin özellikle ileri teknoloji gerektiren alanlara yönelik özel sektörü teşviki ve ulusal ekonomik yapıdaki yol gösterici rolü önemini korumaya devam etmiştir. 1982 yılında Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST) biyoteknoloji alanını stratejik teknolojik gelişme¹⁷ için öncelikli olduğunu ifade ettiği yedi alandan biri olarak ilan etmiştir. Aynı yıl MOST’un desteğiyle 13 Kore firması biyoteknoloji alanına giriş yapmış ve Kore Genetik Mühendislik ve Araştırma Kuruluşu’nu (KOGERA) kurmuştur (Ruby, 1998).

¹⁷ Girdilerin çıktılara dönüştürülmesi işleminde kullanılan üretim yöntemlerine ‘teknik’, bu teknikler hakkındaki bilgi bütününe ‘teknoloji’ ve teknolojiye meydana gelen ilerlemelere de ‘teknolojik gelişme’ denir. Ülke pratiklerine bakıldığında teknolojik gelişmenin özellikle geç kalan ülkelerde parça parça ortaya çıktığı, büyük ve kapsamlı öncü buluşların zemininin de böyle oluştuğu gözlemlenmektedir (Kaynak, 1993; 1, 8).

1983 yılının Aralık ayında (kanun değişikliği uygulamaya 1 Temmuz 1984 yılında girmiştir) Yabancı Yatırım Teşvik Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle teknoloji transfer kontratlarında söz konusu olan onay sistemi yerini rapor sistemine bırakmıştır. Ancak hükümetin teknoloji transferini reddetmesi veya transfer kontratında bazı yumuşamalar talep etmesi gibi hakları baki kalmıştır. Bu sayede raporlama sisteminin kötüye kullanılmasının önüne geçilmek istenmiştir. Örneğin bir teknoloji ithali sadece yabancı bir firmanın işine yarıyorsa ve o firmaya tekel gücü sağlıyorsa, hükümet o teknolojinin ithalini sınırlandırabilme gücünü ve yetkisini elinde tutmuştur. Veya teknoloji ithali kontratı ihracat yapmayı yasaklayıcı hükümler içeriyorsa, ithal edilmek istenen teknoloji artık kullanılmıyorsa veya iç piyasanın korunması gerekiyorsa hükümet o teknolojinin ithalini kısıtlayabilme hakkını saklamıştır (Kim, 2006).

Güney Kore'nin uluslararası arenadaki ekonomik gücü büyüdükçe gelişmiş ülkelerin liberalizasyon söylemleri de artış göstermiştir. Örneğin 1986 yılında Güney Kore ABD'nin baskısı altında yabancı ürünlere tersine mühendislik uygulamasını yasaklamıştır. Bu yasaklama uygulamaya da geçirilmeye çalışılmıştır. Nitekim 1989 yılı itibariyle bu konuda açılan dava sayısı 2,254 iken 1993 yılında bu rakam yaklaşık %400 artarak 10,423 oldu (Kim, 1997).

Güney Kore'nin 1960'lardan itibaren uygulamış olduğu teknoloji politikasına bakıldığında politika ve strateji kırılmaları tespit edilebilir. Sönmez (2007)'ye göre Güney Kore'de 1960'larda ve 1970'lerde teknoloji, anahtar teslim fabrikalar ve montaj sanayisi aracılığıyla ithal edilmişken 1980'lerin başlarında işletim teknolojisi ve parça üretiminde kullanılan hazır olmayan teknoloji ile ithal edilmiştir.

Tablo 2.17: Güney Kore’de Teknolojik Kapasite Oluşturma Süreci

Dönem	Gelişme Süreci	Teknoloji İthalı	Üretim ve ARGE
1960-1970	Amaç: Üretim tabanının oluşturulması Özellikler: İthal teknolojiye bağımlılık	Kullanıma hazır teknoloji: Anahtar teslim fabrikalar Montaj sanayisi	Ucuz üretim OEM kullanımı Yerel ARGE mevcut değil
1980’lerin başları	Amaç: Kendine güvenin geliştirilmesi Özellikler: İthal ikamesi, üretimde kullanılan parçalar ve ara girdilerin yerel üretimi	Kullanıma hazır olmayan teknoloji: Ara girdi/parça üretiminde kullanılan teknoloji İşletim teknolojisi	OEM/yerli marka: Yüksek rasyo Ürün geliştirilmesi

Kaynakça: (Sönmez, 2007; 54)

Aşağıdaki tablodan da görüldüğü gibi Güney Kore’de her on yıllık dönemde teknoloji transfer mekanizması, transfer edilen teknolojinin boyutu, teknolojinin kullanıldığı sanayi ve işgücünün donanımı değişmiş, transfer edilen teknoloji özümsemiş ve bir üst safhaya geçilmiştir.

Tablo 2.18: Güney Kore’de Teknoloji Transfer Sürecinde Yaşanan Temel Dönüşümler

Dönem	Hakim Sanayi	Çekirdek İşgücü	Teknoloji Boyutu	Teknoloji Transfer Mekanizması
1950	Tarım	Vasıfsız işgücü	Modern öncesi	-
1960	Zanaat	Vasıflı işgücü	Aşınan/Eskiyen	Anahtar teslim ve proje
1970	Hafif sanayi	Vasıflı teknik işgücü	Aşınan ve olgunlaşan	Patent (kısmen)
1980	Ağır sanayi	Mühendisler	Olgunlaşan	Patent
1990	İleri teknoloji kullanan sanayi	Mühendisler ve bilim adamları	Gelişen	Patent ve ortak yatırım

Kaynak: Sönmez, 2007; 55

1960'lardan itibaren uygulanan temel teknoloji politikaları ve teşvikleri Chung (2006) tarafından aşağıdaki şekilde özetlenmeye çalışılmıştır. Tezin inceleme döneminin başından sonuna kadar temel teknoloji politikaları Güney Kore'de ekonomik yapıya uygun ve gerekli teknolojilerin transferi, gerekli yatırımların yapılması ve elde edilen teknolojilerin özümsemesi ve yayılması için dinamik, teşvik temelli bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Güney Kore'de 1970'li yıllarda kilit sanayilerde yabancı teknolojilerin özümsemesi temel politika olarak görülürken, 1980'lerde teknoloji transferi ve özümsemesinin yanında teknoloji üretecek altyapının kurulum çalışmalarının hızlanması da önemli bir noktadır (Chen, 2006).

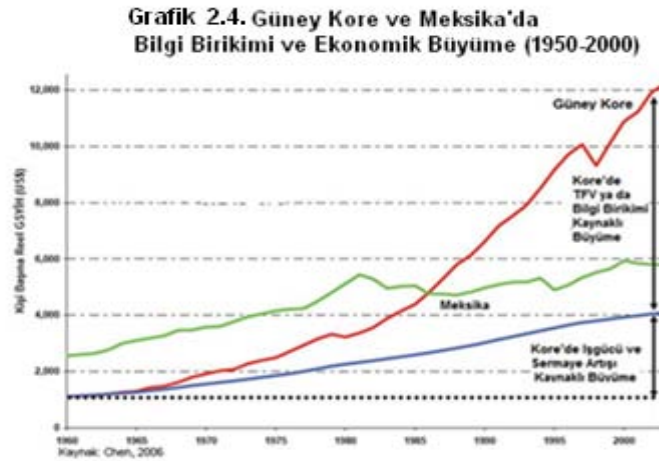
Tablo 2.19. Güney Kore'de Temel Teknoloji Politikalarının Evrimi

	1970'lerden önce	1970'ler						1980'ler				1990'lar	
		73	74	76	77	78	79	81	82	84	88	91	92
ARGE Yatırım Teşvikleri		Teknoloji Geliştirme Rezerv Fon Sistemi											
		Teknoloji ve İnsan Gücünün Gelişimi İçin Yatırımlara Özel Amortisman Uygulaması ve Vergi Kredisi											
		Akademik Araştırmalarda Kullanılacak Ürünler Gümruk İndirimi veya Muafiyeti											
								Teknoloji ve İnsan Gücü Gelişimi Harcamaları İçin Vergi Kredisi					
								Özel Sektörün Araştırma Merkezi Kurmayı Planladığı Emlakların Vergiden Muaf Tutulması					
								Araştırma Cihazları ve Numuneleri İçin Vergi Muafiyeti					
												Araştırmalarda Kullanılacak Mallarda Gümruk İndirimi veya Muafiyeti	
Teknoloji Transferi Teşvikleri	Teknoloji Getirme Zorunluluğu Olan Yabancı Yatırımlara Vergi İndirimi veya Muafiyeti												
							Teknoloji Transfer Geliri Matrahında İndirim veya Muafiyet						
Teknoloji Ticarileştirme Teşvikleri							Teknoloji Uzmanı Yabancıların Gelir Vergisi Muafiyeti						
							Teknolojik Ürünler İçin Geçici Özel Tüketim Vergisi						
							KOBİ'lerin Kurulum Vergilerinde Muafiyet ve İndirimler						

Kaynak: Chung, 2006

Teknoloji üretecek altyapıya yönelik yatırımlar ve ARGE yatırımlarının 1980'lerde büyük artışlar göstermiş olmasının yanında 1960 ve 1970'ler boyunca teknoloji emilim kabiliyetini artıracak yatırımlar ve politikalar uygulanmış olmasının katkısı ihmal edilmemelidir. Güney Kore'nin teknoloji politikalarının iktisadi büyüme patikasını hayli farklılaştırdığı ifade edilebilir.

Nitekim aşağıdaki şekilden de görüldüğü üzere Güney Kore kalkınmasına ekonomik büyümenin kaynakları itibariyle bakıldığında bilgi birikiminin ne kadar önemli bir rol oynadığı daha rahat görülebilir.

Güney Kore'nin 1980'lerin ilk yarısındaki performansı yakın gelir düzeyine sahip ülkeler ile karşılaştırılarak aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Görüldüğü gibi benzer gelire sahip ülkelere göre sanayinin genelinde çok daha yüksek oranlı büyüme oranları yakalamış olan Güney Kore'de özellikle ağır sanayiler ve imalat sanayindeki gelişme dikkati çekmektedir.

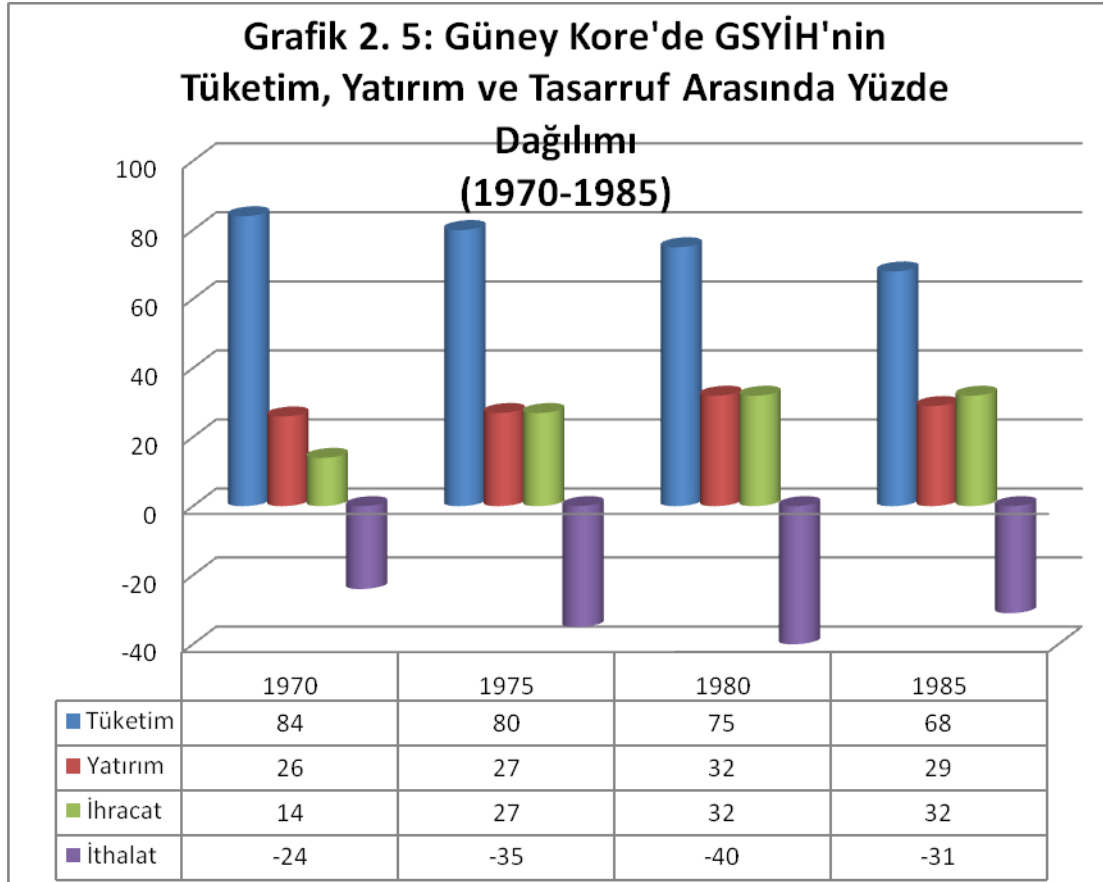
Tablo 2.20: Güney Kore'nin Karşılaştırmalı Sanayi Performansı, 1979-1988 (Üretimin yıllık reel büyüme oranı)

	Brezilya	Şili	Yunanistan	Kore	Meksika	Güney Afrika	İspanya
Ağır Sanayiler	0,6	1,6	-0,8	17,2	2,7	0,4	2,1
Kimya Sanayisi	2,6	0,6	2,2	7,5	3,4	1,3	0,8
Hafif Sanayiler	1,5	2,6	0,3	7,8	1,8	2,7	1,6
İmalat Sanayi	1,5	2,7	0,4	11,7	2,1	1,6	1,5
1986 yılı Kişi Başına GSMH	1810	1320	3680	2370	1860	1830	4860

Kaynak: Chang, 1993;135

1960'ların başında ihraç malları kompozisyonunun yarıdan fazlası tarım ürünlerinden oluşan, kişi başına geliri düşük bir azgelişmiş ülke görünümü çizen Güney Kore ihracata yönelik sanayileşme stratejisini benimseyerek hem kişi başına gelirini artırmış hem ihracat kompozisyonunu sanayi, özellikle ağır ve kimya sanayileri lehine geliştirmiştir.

Son olarak Güney Kore'de tüketimin GSYİH'nın içindeki payının gelir düzeyinin artması ile beraber sürekli olarak düşüş sergilemesi, bunun yerine yatırım ve ihracatın paylarının artış sergilemesi önemlidir. Nitekim iç tasarruf dengesinin sağlanabilmesi sayesinde dış dengesizlikler sürdürülebilir kılınmış, cari açığın finansmanında problem çıkmamıştır. Bunun yanında tabiki iç tasarruf oranlarının artması ile yatırılabılır artık artmış, yatırımın GSYİH içindeki payı artmış, ekonomik büyüme oranları daha yüksek gerçekleşmiştir.

Güney Kore 1960'lı yılların başındaki az gelişmişlik özelliklerinden uzun süre yüksek büyüme oranlarını yakalayarak kurtulmuş, bugün OECD üyesi, teknoloji ihraç eden bir ülke halini almıştır. Bu bölümde, Güney Kore'nin kalkınma politikasının sacayakları ortaya koyulmaya çalışılmış uygulanan doğrudan yabancı yatırım, teşvik ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin politikalar detaylıca irdelenmiştir. Bu politikaların günümüzde uygulanabilirliğini sorgulamak için, politika alanını daraltan tez kapsamındaki üç anlaşma bir sonraki bölümde ortaya koyulacak ve sonuç bölümünde bu politikaların anlaşma maddelerine uygunluğu, dolayısıyla bugün uygulanabilirliği araştırılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DTÖ BÜNYESİNDE İMZALANAN ANLAŞMALAR

-Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması, Sübvansiyonlar Ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması-

3. 1. TİCARETLE BAĞLANTILI YATIRIM TEDBİRLERİ ANLAŞMASI (TRIMS)

Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması (Trade Related Investment Measures) 1989 yılında görüşmeleri başlayan ve 1994 yılında nihai senede ulaşılan GATT bünyesindeki Uruguay Turu sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu anlaşma bazı yatırım tedbirlerinin ticareti kısıtladığı ve bozduğu görüşünden hareketle üye devletlerce yabancı mallara veya yabancılara karşı ayrımcı yatırım tedbirlerinin uygulanmamasını öngörür. Ayrıca miktar kısıtlamalarına neden olan yatırım tedbirlerinin uygulanmasının engellenmesini amaçlar.

Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye giriş koşullarında hükümetlerin belli koşullar ve sınırlamalar getirebilme kabiliyetini azaltan bu anlaşmanın inceleneceği bu bölümde, ilk önce doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının özellikleri, ev sahibi ülkeye kazandırdıkları ve kaybettirdikleri, ev sahibi ülke hükümetlerinin doğrudan yabancı yatırımlar konusunda bir düzenleme yapma gerekliliği olup olmaması gibi konular ele alınmaya çalışılacak; daha sonra anlaşmanın neler getirdiği özetlenecektir.

3. 1. 1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Genel Özellikleri

Doğrudan yabancı yatırımlar, yabancı sermaye yatırımlarının özel bir türü olup, yabancıların dış ülkelerde yeni üretim tesisleri kurması, bunları genişletmesi veya mevcut tesisleri satın alması ya da söz konusu tesislerin mülkiyeti üzerinde denetim sahibi durumuna gelmesini ifade etmektedir (Ongun, 2001: 324). Hunter (2005)'e göre ise doğrudan yabancı yatırım bir firmanın başka bir ülkedeki firmaya ait fiziksel varlıkları veya önemli bir miktar mülkiyet hakkını bir ölçüde yönetim kabiliyeti kazanabilmek amacıyla satın almasıdır. Yönetim kabiliyeti kazandırıyor olma özelliği, doğrudan yabancı yatırımları portföy yatırımlarından ayırmaktadır (Hunter, 2005; 1).

Doğrudan yabancı yatırım formunda Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ)¹, diğer ülkelere yönelmesinin başlıca sebepleri şu şekilde özetlenebilir (Ongun, 2001; 325):

- Hammaddelerin çıkartılması, hammadde kaynaklarının denetimi
- Ucuz niteliksiz ya da ucuz nitelikli işgücü olanaklarından yararlanma
- Üretim işlemlerinin bütünleştirilmesi (ilk işleme aşamasından nihai ürünün hazırlanmasına kadar tüm üretim işlemlerinin dikey bütünleşmesinin sağlanması ya da belli bir ürünün aynı aşamadaki üretim faaliyetlerinin tek elde toplanması)
- İthalatçı ülkenin koyduğu dış ticaret engellerinden ve kambiyo kısıtlamalarından kurtulma
- Ana ülkede çevre koruma, sağlık gibi alanlara ilişkin ulusal standartlardan ya da bankacılık gibi alanlara ilişkin düzenlemelerden ve yüksek oranlı vergilerden kaçınabilme

---

¹ ÇUŞ, ana merkezi genellikle bir gelişmiş ülkede bulunan, kendi denetimi altındaki bağlı şirketler ya da şubeler aracılığıyla, üretim, pazarlama ve ihracat gibi dallarda faaliyet gösteren; ciroları, üretim ve ihracat düzeyleri, satış hasılatları ve karlarıyla dev ekonomik güçleri temsil eden, amacı dünya çapında kar maksimizasyonu olan şirketlerdir (Ongun, 2001; 324).

- Ürün kalitesini korumak ya da isim yapmış olmaktan yararlanmak amacıyla, ünvanı korumak veya ünvandan yararlanmak düşüncesiyle veya ticari sırları koruma kaygısıyla dış yatırımlara yönelme
- Mal farklılaştırması, üstün pazarlama teknikleri ve fiyat politikalarıyla ve sahip oldukları teknolojik üstünlükle geniş pazarları ele geçirebilme olanağına sahip bulunma
- Ev sahibi ülkeden üçüncü ülke pazarlarına gümrüksüz ihracat yapabilme
- Eski müşterilerin dış ülkelere yatırım yapması durumunda onların izlenmesi ve o ülkelerde şube veya ofislerin açılması
- Ulusal parası devalüasyon gibi nedenlerle değer kaybına uğramış ülkelerde ortaya çıkan ucuz üretim fırsatlarından yararlanma
- Kendi ihracat yaptığı bir ülkede, rakip şirketlerin yatırım yapma olasılığı
- Eski pazarı konumundaki ülkelerin kendi aralarında gümrük birliği kurmaları sonucu, ihracatın yerini dolaysız yatırıma bırakması
- Ev sahibi ülkenin, dış yatırımcılara sağladığı dolaylı ve dolaysız teşviklerden yararlanma

Doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke açısından 2 temel işlevi vardır². Bunlardan birincisi iç tasarruf açığının kapatılması iken ikincisi gelişmekte olan ülkelerin içinde bulunduğu döviz kısıtından kurtulmalarıdır (Ongun, 2001; 323).

Gelişmekte olan ülkeler sürdürülebilir yüksek oranlı büyüme rakamlarına ulaşabilmek için düşük gelir denge tuzağının ifade ettiği düşük geliri takip eden düşük tasarruf oranı sarmalından kurtulmak, mevcut gelir

---

² Aynı iki işlev dış borçlanma içinde geçerlidir.

düzelelerinde tasarruf oranlarını artırmak zorundadırlar. İç tasarrufların yüksekliğinin ne kadar önemli olduğu Doğu Asya mucizesinde gözlenmiştir³. İç tasarruf açığını, dış tasarruflarla kapatmakta yardımcı olacak olan kalemlerden biri olan doğrudan yabancı yatırımların, iç tasarruf düzeyi üzerindeki etkileri ise tartışmaya açıktır. Nitekim ülke dışından kolaylıkla sağlanan finansmanın ülke içinde tasarruf oranlarını düşürme riskini barındırması göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının döviz dengesi üzerinde uzun dönemde pozitif etki yaratacağı da kuşkuludur. Kısa vadede döviz girişlerine neden olan doğrudan yabancı yatırımların uzun vadede döviz dengesini nasıl etkileyeceği; firmanın hangi sektöre yatırım yaptığı, ihracat potansiyeli, gelecek dönemki karını⁴ ne şekilde kullanacağı (ana ülkeye transfer edip etmeyeceği), ithal edeceği ara ve yatırım mallarının miktarı gibi bir dizi etmene bağlıdır (Macdougall, 1960; 34).

Doğrudan yabancı yatırımlar bir ülkeye yeşil alan yatırımı, birleşme ve satın almalar ya da uluslararası franchise yoluyla girebilir (Hunter, 2005; 2). Bu yollarla ülkeye girebilen yabancı firmaların yurtiçindeki üretim faaliyetleri üç grupta toplanabilir.

- a) Geriye bağlantılı üretim faaliyetleri: Daha çok doğal kaynakları işletmek için kurulurlar. Özelliklerine göre kendi sanayi üretimleri veya dünya pazarları için gerekli hammaddelerin çıkarılması, işlenmesi ve satışı faaliyetinde bulunurlar (petrol ve maden işletmeciliği gibi)
- b) İleriye bağlantılı üretim faaliyetleri: Bunlar ya ana şirketin yabancı ülkelerdeki satış faaliyetlerini düzenlemek, ya da ana şirketin

³ Ancak unutulmamalıdır ki bu “mucize” sadece tasarruf oranlarının yüksekliğini değil, en az onun kadar birikimlerin hangi alanlara yönlendirildiğinin de son derece önemli olduğunu ispatlamıştır.

⁴ Çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelerdeki uzantılarıyla aralarındaki varlık transferinde belirlenen fiyat, şirketin açıklayacağı vergi matrahını, karını etkileyebilmektedir. Transfer fiyatlaması yoluyla, ülkedeki yabancı sermayenin karını vergisiz şekilde merkez ülkeye aktarabilme olanağı doğmaktadır.

bulunduğu ülkenin pazarlarının sınırlı olması nedeniyle diğer ülkelerde yatırım yapma zorunluluğunda olan şirketlerdir.

- c) Yatay bağlantılı üretim faaliyetleri: En yaygın biçimdir. Yatırım yapılan ülkedeki bağlı şirkete sermaye ile birlikte üretim için gerekli teknoloji, teknik yardım (know-how) ve işgücü transfer edilerek bağlı şirketin ana firmanın üretim stratejisi doğrultusunda üretim yapması sağlanır. Çoğu zaman oligopolistik bir yapıya sahip bulunan ve yatırımlarıyla yabancı ülkelerdeki nispi olarak düşük maliyetli üretim faktörleri ve pazar olanaklarından yararlanmaya çalışan bu şirketlerin amacı, karlarını dünya ölçeğinde maksimize etmektir (DPT, 2000; 8).

Macdougall (1960)'a göre doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelere yönelmesinde önemle vurgulanması gereken husus devletin üstleneceği roldür. Nitekim bu noktada devlet, doğrudan yabancı yatırım miktarı artarken, yerleşiklerin yatırımlarının düşmesine izin verirse veya artıracak politikalar uygulamazsa, uzun vadede ev sahibi ülkenin geliri normalde olması beklenen düzeyden daha da düşük gerçekleşebilir. Ortodoks neoklasik analizin doğrudan yabancı yatırımlar konusunda çalışmış ilk isimlerinden olan Donald Macdougall (1960)'a göre, uzun vadede yurtiçi yerleşiklerce finanse edilen yatırım miktarının doğrudan yabancı yatırımlara görece değeri önem arz etmekte, yabancı yatırımların katkısını etkilemekte, hatta zaman zaman negatif katkı ile sonuçlanmasına neden olabilmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlar, 1970'li ve 1980'li yıllarda çoğunlukla sermaye ihraç eden gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşmiş, 1990'li yıllarla birlikte, giderek artan oranlarda gelişmekte olan ülkelere gitmeye başlamıştır. 1980 yılında toplam doğrudan yabancı yatırımların %86'sı gelişmiş ülkelere giderken bu rakam 1990 yılında %82'ye, 2006 yılında ise %65'e düşmüştür. Bunun temel nedenlerinin başında, 1970'lerin sonunda yaşanan borç krizi gelmektedir. O dönemde devletlerarasında ya da uluslar arası finans kurumlarıyla devletlerarasındaki borç alacak ilişkisinin bir tıkanma noktasına gelmesiyle birlikte ortaya çıkan döviz sıkıntılarıyla mücadelenin bir ayağı

olarak da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edildiği önceki bölümde ifade edilmiştir. 2006 yılında doğrudan yabancı yatırımlar %38 oranında artmış ve toplam doğrudan yabancı yatırım miktarı 1,306 trilyon\$ değerini almıştır (UNCTAD, 2007).

Doğrudan yabancı yatırımlar geldikleri ülkede üretken sermaye getirmek, markalaşmak, yabancı piyasalarla bağlantı kurmak, sanayileşmeye yardımcı olmak, ihracat kapasitesini artırmak ve istihdamı artırmak gibi olumlu etkiler yaratmaktadır. Ancak bütün bu avantajlara karşın doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülke ekonomisine maliyetleri de vardır. Başarılı bir yabancı sermaye politikası izlemek için faydaların göz önüne alınmasının yanında maliyetler de hesaba katılmalıdır (Khor, 2006).

Doğrudan yabancı sermayenin önemli maliyetlerinden biri, gelişmekte olan ülke bireylerine tüketimlerini artırma imkanı sağladığı için, ülke genelinde tasarrufların düşmesine neden olmasıdır. İç tasarrufların artırılması ve verimli yatırımlara kanalize edilebilmesinin sanayileşme sürecinin can damarını oluşturduğu kabul edilirse, iç tasarrufları düşüren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının tasarruflar üzerinde oluşturduğu maliyetin küçümsenemeyecek boyutta olması muhtemeldir (Khor, 2006).

Tablo 3. 1: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının, Kaynak Giriş\Çıkışı ve Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri

Etkinin Çeşidi	Olumlu	Olumsuz
Finansal Akımlar	Yabancı Sermaye Girişi	Kar, Telif Ödemeleri ve Gelirlerin Çıkış
Ticaret Akımları	Artan İhracat Kazançları Azalan İthalattan Doğan Kazançlar	Sermaye Malları İthalatında Artış Ara Malları İthalatında Artış Tüketim Malları İthalatında Artış

Kaynak: Khor, 2006

Finansal akımların orta vadede negatif etkiye (dekapitalizasyon) neden olma ihtimali göz önüne alınmalı, dolayısıyla ödemeler dengesinde bir sorunla karşılaşılmaması için negatif olması muhtemel görünen finansal etkiden daha büyük ve pozitif ticaret akımlarının olması gerekmektedir (Khor, 2006).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının net pozitif etkiye sahip olabilmesi için aşağıdaki koşulların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir (Ghazali'den akt. Khor, 2006):

- Yabancı sermayeye ulaşabilmek yurtiçi tasarruf performansına gölge düşürmemelidir
- Faktör ödemeleri maliyeti en aza indirilmeli ve dikkatle yönetilmelidir
- Yerli bir firmayla ortaklık kurulması cesaretlendirilmeli, böylelikle geri dönüşümün bir kısmının yerli iktisadi birimlerde kalması sağlanmalıdır
- Yabancı firmaların yerel borsalara açılmaları sağlanmalıdır
- Pozitif ticaret etkileri yaratabilmek için, doğrudan yabancı yatırımlar ticarete konu sektörlerle yönlendirilmelidir
- Nihai maldaki yerli katma değer ticaret etkisini pozitif kılmak için, zamanla arttırılmalıdır
- Moffat kuralına bağlı olmak gerekmektedir (yurtiçi yatırımın büyüme oranı doğrudan yabancı sermaye yatırım büyüme oranını aşmalıdır)
- Yabancı sermayeye mahkumiyeti önlemek için geliştirmekte olan ülkeler tasarruf oranlarını artırmalı ve olumlu iktisadi ve politik çevrimi oluşturmalı-korumalıdır

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ticaret ve finansal akımlar anlamındaki pozitif ve negatif etkilerinin yanında belli riskler de içeriyor olduğu göz ardı edilmemelidir. İlk olarak ödemeler dengesi önemli bir risk unsuru olarak dikkati çekmektedir. Geliştirmekte olan ülkelerin küreselleşen

dünyada yaşadığı önemli problemlerden biri ödemeler dengesindeki problemlerdir. Bu bağlamda, yukarıda açıklandığı gibi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları eğer ticarete konu olmayan sektörler giderse ve\veya elde edilen kar ülkesine tekrar dönerse, ödemeler bilançosu üzerindeki net etki negatif olacaktır; ki bu gelişmekte olan ülkeler için ciddi ölçüde risk birikimine neden olacaktır (Khor, 2006).

Doğrudan yabancı sermayenin hareketliliği de bir başka önemli risk unsurudur. Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni finansal araçlar ve türev ürünleri sonrasında portföy yatırımları ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ayırım bulanıklaşmıştır. Bu bağlamda, özellikle kriz dönemlerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının da dalgalanma göstereceği, akım miktarının olduğu kadar stok miktarının da ani değişimler gösterme ihtimali olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim doğrudan yabancı sermayenin devresel hareketlerinin çevrim doğrultusunda (pro-cyclical) olduğu iddia edilmektedir. Yani doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ülke ekonomisinin istikrar ve büyüme patikasına girdiği dönemlerde artarak ülkede istikrarsızlık yaratmakta, kuru aşırı değerli kılmakta, enflasyonist etki yaratabilmektedir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkenin dövize ve yatırıma ihtiyaç duyduğu kriz anlarında karşı yönde bir hareket geliştirmekte, akımı durdurmakta, yatırım stokunu azaltma yönünde politika izleyebilmektedir. Bu durum doğrudan yabancı yatırımların, ülkenin istikrarlı olduğu dönemlerde istikrarı bozma, ülkenin istikrarsız olduğu dönemlerde de kötü gidişi derinleştirme yönünde etkiler yaratabilme riskini ifade etmektedir (Khor, 2006).

Chang (2005) ve Stiglitz (2001)'de portföy yatırımları ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ayırımın bulanıklaştığını, doğrudan yatırımlarında hareket kabiliyeti kazandığını ve çevrimle beraber (pro-cyclical) hareket niteliğine sahip olduğunu vurgulamaktadırlar. Ancak bunlara karşılık Blonigen (2005)'e göre, Lipsey (2001) ile Desai vd. (2004) çalışmalarında bu konuda farklı bulgulara ulaştıklarını ifade etmektedir. Bu

araştırmacılara göre 1982 Latin Amerika, 1994 Meksika ve 1997 Doğu Asya krizlerinde doğrudan yabancı yatırım hareketleri çok daha durağan bir görünüm sergilemiştir. Bunun yanında ev sahibi ülkede bir kriz çıktığında ABD kaynaklı yabancı şirketlerin, yerel şirketlere oranla yatırım, varlık ve satışlarının daha fazla arttığını, yani kriz dönemlerinde çevrim karşıtı hareket ettiklerini ifade etmektedirler.

Çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkede yapmış olduğu yatırımın demeler dengesinde pozitif etkiye sahip olabilmesi için, yatırımın en azından belli bir oranda ihracata yönelik olması gerekmektedir. Aksi takdirde, yatırım sonucunda üretilen mallar ağırlıklı olarak yurtiçi piyasada satışa sunulursa, orta vadede kar transferleri vasıtasıyla net döviz çıkışı gerçekleşecektir. Bu bağlamda özellikle Doğu Asya lkeleri kabaca 1955-1995 döneminde ülkeye girerken döviz kazandıran yabancı yatırımların, zamanla kazandırdığından daha fazlasının dışarı çıkmaması için önlem almaktan çekinmemişlerdir. Ancak değişen ekonomik yaşamla birlikte ortaya çıkan uluslararası anlaşmalar ve bunların getirdikleri yükümlülükler nedeniyle artık (gelecek alt başlıkta daha detaylı inceleneceği gibi) devletin bu konularda düzenleme yapma yetkisi sınırlanmıştır. Bir sonraki bölümde TRIMs anlaşmasının neler getirdiği, hangi politika demetleri üzerinde kısıtlamalar önerdiği özetlenmeye çalışılacaktır.

3. 1. 2. Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması'nın Getirdikleri

Hkmetler genellikle, ulusal önceliklere uygun yatırımları teşvik ederken yabancı yatırımcılara bazı koşullar dayatmaktadırlar. Ticareti etkileyen bu tür koşullar, ticaretle bağlantılı yatırım tedbirleri veya TRIM'ler olarak bilinmektedir.

Ev sahibi ülkenin politika uygulayıcıları yabancı yatırımların yurtiçi makro ekonomik yapı üzerindeki faydalarını artırabilmek amacıyla yatırım

tedbirleri uygulamakta, bu sayede orta ve uzun vadede sağlıklı bir ekonomik yapı oluşturulmasını arzulamaktadır. Bu yönde kullanılan yatırım tedbirlerine ilişkin açıklayıcı bir liste aşağıda ifade edilmiştir (ITC, 1999)

- **Yerel girdi koşulları:** Üretimde belirli miktarda yerli girdi kullanımını zorunlu kılar
- **Ticaret dengeleyici koşullar:** İthalatın ihracatın belirli bir oranına eşit olmasını zorunlu kılar
- **Döviz dengeleyici koşulları:** İthalat için kullanılabilir olan dövizin, şirket tarafından ihracat ve diğer kaynaklardan elde edilen döviz değerinin belirli bir oranını karşılaması koşulunu getirir.
- **Döviz kısıtlamaları:** Döviz erişimi ve böylelikle ithalatı kısıtlar
- **İç piyasaya satış zorunlulukları:** Bir şirketin üretiminin belirli bir oranını iç piyasaya satmasını zorunlu kılar; bu da ihracatın kısıtlanması anlamına gelir.
- **Üretim ile ilgili zorunluluklar:** Bazı ürünlerin yerel olarak üretimini gerekli kılar
- **İhracat performansı zorunlulukları:** Üretiminin belirli bir oranının ihraç edilmesi koşulunu getirir.
- **Ürün ile ilgili zorunluluklar:** Yatırımcının belli bir tesiste veya işlem ile üretilmiş, tanımlanmış ürün veya ürünleri belirli piyasalara vermesini zorunlu kılar
- **Üretim sınırlamaları:** Şirketlerin ev sahibi ülkede bazı ürünleri üretebilmelerini engeller
- **Teknoloji transferi zorunlulukları:** Belirli teknolojilerin ticari olmayan koşullarda transferini ve/veya bazı araştırma ve geliştirme türü ve aşamalarının yerel düzeyde yürütülmesini gerekli kılar
- **Lisans verme zorunlulukları:** Yatırımcının kendi ülkesinde kullandığı teknolojilere benzer veya onlarla ilgili olmayan teknolojiler için ev sahibi ülke firmalarına lisans vermesini zorunlu kılar

- **Para transferi sınırlamaları:** Yabancı yatırımcının, yatırımın getirisini kendi ülkesine gönderme hakkını sınırlar
- **Yerel özsermaye zorunlulukları:** Firmanın özsermayesinin belli bir yüzdesine yerel yatırımcıların sahip olmasını belirler

TBYTA yukarıdaki listede yer alan beş Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbiri'nin kullanılmasını yasaklamaktadır. Yerli ürünlere oranla daha elverişli muamele edilmesini sağlayarak, dolayısıyla ulusal muamele ilkesini ihlal etmeleri nedeniyle yasaklanan yatırım tedbirleri ise şunlardır (TRIMs Anlaşma Metni; ITC, 1999):

- Bir firmanın yerli menşeli veya yerli kaynaklı (yerli girdi zorunlulukları) ürünleri satın alması veya kullanmasını
- Bir firmanın satın aldığı veya kullandığı ithal ürünlerin, ihraç ettiği yerli ürünlerin hacim veya değeriyle bağlantılı bir miktarla sınırlandırılmasını (ticaret dengeleyici zorunluluklar) zorunlu tutan tedbirler

İthalat ve ihracatta miktar kısıtlamalarının kullanılmasını yasaklayan GATT Madde XI hükümlerine aykırı kabul edilen yatırım tedbirleri ise şunlardır (TBYTA Anlaşma Metni; ITC, 1999):

- İthalatı, ihraç edilen ürünün miktarı veya değeri ile ilgili bir tutarla kısıtlayan (ithalat üzerinde kısıtlama oluşturan ticaret dengeleyici zorunluluklar)
- Döviz erişimi, firmaya yönelik bir tutarla kısıtlayan (ithalat kısıtlaması oluşturan döviz kısıtlamaları)
- Yapılacak ihracatı, yerli üretim hacmi veya değerine göre belirleyen (ihracat kısıtlaması oluşturan iç piyasaya satış zorunlulukları tedbirleri)

Tablo 3. 2: TRIMs Anlaşmasının Kapsamı

ANLAŞMA	YASAKLAR	İZİN VERİLENLER
TRIMS	<ul style="list-style-type: none"> • Bir firmanın yerli menşeli veya yerli kaynaklı (yerli girdi zorunlulukları) ürünleri satın alması veya kullanmasını zorunlu tutan tedbirler • Bir firmanın satın aldığı veya kullandığı ithal ürünlerin, ihraç ettiği yerli ürünlerin hacim veya değeriyle bağlantılı bir miktarla sınırlandırılmasını (ticaret dengeleyici zorunluluklar) zorunlu tutan tedbirler • İthalatı, ihraç edilen ürünün miktarı veya değeri ile ilgili bir tutarla kısıtlayan (ithalat üzerinde kısıtlama oluşturan ticaret dengeleyici zorunluluklar) tedbirler • Döviz erişimi, firmaya yönelik bir tutarla kısıtlayan (ithalat kısıtlaması oluşturan döviz kısıtlamaları) tedbirler • Yapılacak ihracatı, yerli üretim hacmi veya değerine göre belirleyen (ihracat kısıtlaması oluşturan iç piyasaya satış zorunlulukları tedbirleri) tedbirler 	<ul style="list-style-type: none"> • Üretim sınırlamaları: Şirketlerin ev sahibi ülkede bazı ürünleri üretebilmelerini engeller • Teknoloji transferi zorunlulukları: Belirli teknolojilerin ticari olmayan koşullarda transferini ve/veya bazı araştırma ve geliştirme türü ve aşamalarının yerel düzeyde yürütülmesini gerekli kılar • Lisans verme zorunlulukları: Yatırımcının kendi ülkesinde kullandığı teknolojilere benzer veya onlarla ilgili olmayan teknolojiler için ev sahibi ülke firmalarına lisans vermesini zorunlu kılar • Para transferi sınırlamaları: Yabancı yatırımcının, yatırımın getirisini kendi ülkesine gönderme hakkını sınırlar • Yerel özsermaye zorunlulukları: Firmanın özsermayesinin belli bir yüzdesine yerel yatırımcıların sahip olmasını belirler

Kaynakça: TRIMs anlaşma metninden derlenmiştir

TRIMs anlaşmasının yasaklayıcı hükümleri ile yasaklanmayan yatırım tedbirleri tabloda özetlenmiştir.

3. 2. TİCARETLE BAĞLANTILI FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI ANLAŞMASI

Fikri mülkiyetin konusu, insan aklının ve insan fikrinin yarattığı eserleri içermektedir. Ülkelerin fikri mülkiyet haklarını korumak için kabul ettikleri standartların yanı sıra, bu standartların uygulanma etkinliğinin, uluslararası ticaretin gelişimine yansımaları olduğu artarak kabul edilmektedir. Bunun birçok sebebi olmakla birlikte, özellikle üç tanesi ön plana çıkmaktadır (ITC, 1999).

İlki, ekonomik faaliyetlerin giderek araştırma ve teknoloji yoğun hale gelmesidir. Bu nedenle imalatçılar, ürünlerini nereye pazarlarsa pazarlasınlar fikri mülkiyet haklarının yeterli seviyede korunması durumunda ARGE harcamalarının finansal anlamda geri dönüşü sağlanacak dolayısıyla yeni ARGE harcaması yapma motivasyonu korunmuş olacaktır.

İkincisi, çok sayıda gelişmekte olan ülkenin yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamaları kaldırmasıyla, patentli ürünlerin bu ülkelerde lisans veya ortak girişimler dahilinde üretilmeleri için yeni fırsatlar doğmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerdeki sanayilerin bu tür anlaşmalara girmeleri ve teknolojilerini kullandırmaları, ev sahibi ülkenin fikri mülkiyet hakları sistemini, onların teknolojileri dolayısıyla sahip oldukları mülkiyet haklarının yeterince korunacağına ve yerel ortaklarca yansıtılmış kopyalama (reverse engineering) yoluyla çalınmayacağına dair ne kadar güvence verildiğine bağlıdır.

Üçüncüsü, uluslararası ticarete giren ürünlerde kaydedilen teknolojik gelişmeler, kopyalama ve taklitçiliği basit ve ucuz hale getiren teknolojik ilerlemelerle çakışmıştır. Fikri mülkiyet haklarına ilişkin kuralların katı bir şekilde uygulanmadığı ülkelerde bu durum sadece yurtiçi pazarlardaki satışlar değil, ihracat açısından da taklit ve korsan malların üretiminde artışlara neden olmuştur.

Ticarette Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS), fikri mülkiyet haklarına yönelik asgari koruma standartlarının yanı sıra, bu hakların kullanılma usulleri ve ihlali halinde telafi yöntemleri öngörmektedir. Anlaşmanın hükümleri aşağıdaki fikri mülkiyet haklarına uygulanmaktadır (TRIPs anlaşma metni; ITC, 1999):

1. Patentler
2. Telif hakkı ve komşuluk haklar
3. Markalar

4. Coğrafi işaretler
5. Sınaî tasarımlar
6. Entegre devrelerin topografyaları (tasarımları)
7. Açıklanmamış bilgiler

TRIPS anlaşması özellikle fikri mülkiyet haklarının “mevcudiyeti, edinilmesi, kapsamı, korunması ve yürürlüğe koyulması” hususlarında bir ülkenin diğer ülke vatandaşlarına kendi vatandaşlarından daha az elverişli muamelelerde bulunamayacağına belirtmektedir.

TRIPS Anlaşması'nı WIPO konvansiyonlarından ayıran bir özellik, anlaşmanın ilke ve kurallarının üye ülkelerce uygulanmasının sağlanması konusunun vurgulanmasıdır. Bu amaçla anlaşma, ülkelerin aşağıdaki hususlara ilişkin kurumsal mekanizmaları, prosedürleri ve hukuki telafi yollarını kabul etmelerini öngörmektedir (ITC, 1999):

- Fikri mülkiyet hakkı sahiplerinin medeni hukuk kapsamında, tazminat alabilmelerini sağlamak
- Ceza hukuku kapsamında taklitçileri ve korsanları cezalandırmak
- Gümrük yetkilileri tarafından taklit, korsan ve fikri mülkiyet haklarını ihlal eden diğer malların elden çıkarılmasını önlemek (ihlal eden malların ticari kanallara girmesini önlemek)

Anlaşma, gelişmekte olan ülkelerle geçiş ekonomisine sahip ülkeler için, hem zorluklar hem de avantajlar sunmaktadır. Zorluklar aşağıda tartışılan üç unsurdan kaynaklanmaktadır (ITC, 1999).

- Fikri mülkiyet hakları sistemlerini değiştirme yükümlülükleri
- Yansıtımlı kopyalama (reverse engineering) kullanımının zorlukları

Daha güçlü koruma sağlanması, gelişmekte olan ülkelerdeki sanayilerin yabancı firmalarca geliştirilen ve patent hakkı da bunlara ait olan

teknolojiyi yansıtmaları kopyalama ve diğer teknoloji araçları yoluyla kullanmalarını güçleştirecektir. Geçmişte kopyalama özellikle KOBİ'ler için önemli bir teknoloji kaynağı oluşturmuştur.

- 'Geleneksel bilgi' ile ilgili konular

Bazı çevreci gruplar, genetik kaynaklar üzerinde yapılan şirket araştırmalarının yerli veya yerel toplulukların geleneksel bilgilerini kullandığı halde bu toplulukların gerçekleşen icatların patentlerinden faydalanamadığı konusunda şikâyette bulunmuşlardır.

Bu zorlukların yanında fikri mülkiyet haklarının daha iyi korunmasının avantajları da aşağıdaki gibi ifade edilebilir (ITC, 1999).

- **Yaratıcı ve yenilikçi çalışmaların desteklenmesi**

Entelektüel çalışmayı ödüllendirme yolu ile geliştirmekte olan ülkelerdeki yaratıcı ve yenilikçi çalışmaları destekleyecektir. Özellikle yeterli sayıda teknik vasıflı kişilerin bulunduğu daha gelişmiş ve diğer ülkelerdeki sanayi sektörünün, bu bilgiyi daha ileri araştırmalar ve patenti alınan prosedür veya ürünlerden farklı ürün veya prosedürlerin geliştirilmesi için kullanmasını mümkün kılmaktadır.

- **Ticari koşullarla teknoloji transferi**

Fikri mülkiyet haklarının daha fazla korunması geliştirmekte olan ülkelerdeki firmaların ticari koşullarla teknoloji transfer etmek için ortak girişimlere ve diğer işbirliği anlaşmalarına girmeye yönelik girişimlerini büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Gelişmiş ülkelerdeki firmaların geliştirmekte olan ülkelerde yatırım yapmaya ilişkin kararlarında bu ülkelerdeki fikri mülkiyet hakkı korumasının önemli bir etken olduğunu gösteren ve giderek artan deliller mevcuttur. Fikri mülkiyet hakları korumasının artırılması, ortak girişimlerdeki yabancı ortakları ev sahibi ülkede daha fazla araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunmaya özendirilecektir.

- **Taklit mal ticareti üzerindeki etkisi**

Anlaşmanın hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını vurgulamasının, taklit ve korsan malların üretilmesini ve ticaretinin yapılmasını kontrol altına almaya yardımcı olması beklenmektedir. Bu yasaların uygulanması uzun dönemde yerli sanayi ve tüketicilerin yararına olacaktır.

- **İhracat ve ithalat ile ilişkisi**

Ticari işletmeler dış pazarlardaki satış stratejilerini planlarken TRIPS Anlaşması'nın hükümlerini göz önünde tutmak durumunda kalacaklardır. Özellikle bir ürünü veya ürünün herhangi bir girdisini üretirken kullandıkları usullerin, hedeflenen ihraç pazarında patent veya diğer fikri mülkiyet haklarına tabi olup olmadığını araştırmaları gerekecektir.

İktisatçıların özünü patentlerin oluşturduğu FMH konusuna yaklaşımları dört grupta incelenebilir (Ongun, 1996):

Patent Sistemiyle Sanayileşme Arasındaki Bağlar: Bu yaklaşım, iki ayrı okulun görüşlerini yansıtmaktadır. Birinci okul üyesi iktisatçılar, patentleri, sınai genişleme, yerli teknolojik yeteneklerin gelişmenin özendirilmesi, yabancı sermaye ve teknoloji akımının teşviki açısından yararlı bir araç olarak görmektedir. İkinci okul ise yukarıdaki görüşün geçmişte yaşanan sanayileşme süreçleri açısından geçerli olabileceğini, ancak patent sisteminin içerdiği monopolcü ayrıcalıkların kötüye kullanılmasına; rakip firmaların piyasaya girmesini engelleyerek ve patentin işletilmesi yolu yerine ithalata bağımlılığın sürmesine olanak verdiği için, günümüzde GOÜ'de sanayileşmeyi engellediği ve dış ülkelere finansal kaynak aktarımına ve aşırı fiyatlandırmaya yol açtığını öne sürmektedir. Bu eleştirel yaklaşım ayrıca, patent sisteminin GÜ'in aksine, GOÜ'de Ar-Ge çalışmalarını ve dolayısıyla, yerli bilimsel ve teknolojik faaliyet ve yeteneklerin gelişmesini güçleştirdiğini de savunmaktadır.

Bilimsel Ve Teknolojik Gelişmenin Bir Göstergesi Olarak Patentler:

Patent istatistikleri, bilimsel ve teknolojik faaliyetlerle, firma ve ülkelerin teknolojik yetenek düzeylerinin önemli bir göstergesi kabul edilmektedir.

Kaynak dağılımı teorisi çerçevesinde bakıldığında, ilgilenilen şey, patent gibi belgelerle bir geçici monopolün yaratılması sonucunda uğranılan sosyal zararlar, yeni bilgiye sahip olma yolunun açılmasından kaynaklanan yararlar arasındaki ilişkidir.

Refah İktisadı ve Kaynak Dağılımı Teorisi Çerçevesinde Patent

Analizi: Bu yaklaşım patentlerle, sosyal amaçlara ulaşılması ve kaynakların ARGE harcamalarına yöneltilmesi arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşmıştır. Bilginin gayri maddi ve kamu malı niteliği taşıması bu noktada önem arz etmektedir. Dolayısıyla yeni bir bilgi açıklandığında herkesçe bedelsiz olarak edinilebilir ve söz konusu bilginin üreticisi, ürettiği değerini tamamını mülk edinemez. Sonuçta, bilginin kamusal karakteri nedeniyle, Ar-Ge faaliyetlerinin özel yararlarında meydana gelen azalışın, piyasa yetersizliği ve başarısızlığının bir nedenini oluşturduğu ve yanlış kaynak dağılımına yol açtığı ileri sürülmektedir. Söz konusu piyasa başarısızlığının düzeltilmesi için iki yol önerilmektedir. Bunların ilki; FMH'nın korunması yoluyla, yeni bilgilerin yaratıcılarına monopol ayrıcalıkları sağlanmasıdır. İkinci yol ise yenilikçi çabayı caydıran piyasa başarısızlıklarına karşı devletin doğrudan ya da dolaylı olarak bilim ve teknolojiyle ilgilenmesidir.

Mülk Edinme Teorisi Çerçevesinde Firmanın Varlıkları Olarak Bilgi Ve

Teknoloji: FMH, ÇUŞ aracılığıyla gerçekleşen teknoloji transferinin önemli bir boyutunu oluşturur ve ÇUŞ ile yabancı doğrudan yatırımların analizinde, patentler gibi FMH araçlarıyla, teknoloji transferi arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşılması gerekir.

Fikri mülkiyet hakları korumasının yenilikçi ve yaratıcı çalışmalarını destekleyip desteklemediği veya ithalat-ihracat yapısını, yabancıların reel yatırım kararlarını etkileyip etkilemediği iktisatçılar tarafından uzlaşmış bir konu olmadığını vurgulamak yerinde olacaktır.

Tablo 3. 3: TRIPs Anlaşmasının Kapsamı

KORUMA SAĞLANAN ALANLAR	AMAÇ
1. Patentler 2. Telif hakkı ve komşuluk hakları 3. Markalar 4. Coğrafi işaretler 5. Sınaî tasarımlar 6. Entegre devrelerin topografyaları (tasarımları) 7. Açıklanmamış bilgiler	<ul style="list-style-type: none"> • Yaratıcı ve yenilikçi çalışmaların desteklenmesi Yerli teknolojik yeteneklerin gelişmesini teşvik eder • Ticari koşullarla teknoloji transferi Gelişmiş ülkelerdeki firmaların gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmaya ilişkin kararlarında olumlu etki doğuracaktır. DYY gelişmekte olan ülkede yatırım yapması, teknoloji getirmesi ve ARGE harcaması yapmasını teşvik eder. • Taklit mal ticareti üzerindeki etkisi Yurtiçi üretim ve tüketim faaliyetlerinin orta ve uzun dönemde daha kaliteli mallar ile yapılmasını sağlayacaktır • İhracat ve ithalat ile ilişkisi Patent hakkının korunmadığı ülkeye teknolojik malların ihracı yapılırken tedirginlik vardır. Benzer mantıkla yabancı firmalarda mallarını gelişmekte olan ülkelere satmak konusunda temkinli davranabilir.

Kaynakça: TRIPs anlaşma metninden derlenmiştir

TRIPs anlaşmasının koruma altına aldığı alanlar ve bu korumanın amacı tabloda özetlenmeye çalışılmıştır.

3. 3. SÜBVANSİYONLAR VE TELAFİ EDİCİ ÖNLEMLER ANLAŞMASI

Gelişmekte olan ülkelerin tarih yirminci yüzyılın ikinci yarısında benimsediği sanayileşme stratejilerinin ikisinde de sübvansiyonlar önemli rol oynamıştır. Her iki stratejide de gelişmesi arzulanan sanayiler, iç piyasa

içinde dış piyasa içinde olsa sübvansiyon edilmiştir. Bu bağlamda sübvansiyonların yatırılabilir artışın ikna edilmesi ve yönlendirilmesi konularındaki katkıları veri iken, 1995 yılında STÖ anlaşması yürürlüğe girmiştir. Anlaşma maddeleri sübvansiyon uygulamalarını genel olarak yasaklamamakta ticaret bozucu niteliği olanları tanımlamakta ve yasaklamaktadır.

GATT kuralları, ülkelerin ihrac edilecek bir ürün üzerindeki şu vergileri almamalarına izin vermektedir (ITC, 1999):

- Üretimde yararlanılan ve kullanılan girdiler üzerine konan gümrük vergileri ve diğer dolaylı vergiler
- İhrac edilen ürün üzerindeki dolaylı vergiler⁵
- İhrac edilen ürünün üretim ve dağıtımını üzerindeki dolaylı vergiler

“İhrac edilen bir ürünün, yurtiçi tüketime tahsis edilen benzer ürüne uygulanan vergi veya resimlerden muaf tutulması veya bu vergi veya resimlerin tahakkuk eden miktarı aşmayan bir tutarda iade edilmesi, sübvansiyon olarak addedilmeyecektir.” (STÖ Anlaşma Metni)

Bu düzenleme ile temel olarak ihracatçı ülkeye çifte vergilemeden uzak durma esnekliği sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir (ITC, 1999).

Anlaşma'nın amacı, hükümetlerin sübvansiyon verme hakkını aşırı bir şekilde kısıtlamak değil, onları diğer ülkelerin ticareti üzerinde olumsuz etkileri olan sübvansiyonlar kullanmaktan vazgeçirmek veya men etmektir.

Yasaklanmış olan sübvansiyonlar (kırmızı) (STÖ Anlaşma Metni; ITC, 1999):

- İhracat sübvansiyonları, yani ihracat performansı şartına bağlı sübvansiyonlar

---

⁵ “Dolaylı vergiler” terimi “satış, tüketim, hasılat, katma değer, franchise, damga, intikal, envanter ve ekipman vergileri” gibi vergileri kapsamaktadır.

- İthal mallar yerine yerli malların kullanılması şartına bağlı sübvansiyonlar

Dava edilebilir sübvansiyonlar (sarı) (STÖ Anlaşma Metni; ITC, 1999):

Bir sübvansiyon aşağıdakiler ile sınırlı olduğu ölçüde özgüdür:

- Bir işletme veya işletmeler grubu—belirli işletmelerle sınırladığı takdirde
- Bir sanayi sektörü veya sanayi grubu ya da
- Sübvansiyon veren merciin yetki alanı içindeki belirli bir coğrafi bölge

Anlaşma'nın tanımıyla “diğer üyelerin menfaatleri üzerinde olumsuz etkiler”e neden oluyorsa bütün özgül sübvansiyonlar dava edilebilir. Bu tür olumsuz etkiler şu şekilde ortaya çıkmaktadır :

- Yerli sanayiye ciddi bir tehdit
- İthalatçı ülke sanayine zarar
- Bağlı tarife oranlarının faydalarının hükümsüz bırakılması ve bunlara zarar verilmesi

Maddi zarar dava edilebilirliğin bir diğer esasıdır. Bu özellikle, ithalatçı bir ülkenin, yerli sanayine zarar veren sübvansiyonlu ithalata telafi edici vergi uygulayabilmesinin esasını oluşturmaktadır. Anlaşmanın VI. Maddesi hem anti-damping hem de telafi edici vergilere ilişkindir. Sübvansiyon uygulamalarından zarar göre üye ülkelerin, karşı taraftan tahsil edeceği verginin ismi “telafi edici vergi”dir. VI. Madde'ye göre söz konusu verginin tutarı, imalat, üretim ya da ihracat aşamasında sübvansiyondan yararlanan ithal ürüncü sağlanan sübvansiyon tutarını aşamaz (Ongun, 2002).

GATT sisteminin sağladığı menfaatlerin hükümsüz bırakılması ve bu menfaatlere zarar verilmesine yol açan sübvansiyonlar da dava edilebilmektedir. İhracatçı bir ülke, yerli bir sanayi kolunun, ithalatçı ülkede sübvansiyondan yararlanan bir sanayi kolu lehine Pazar payını kaybetmesi

nedeniyle, ticari müzakerelerde karşılıklı imtiyazlar vererek elde ettiği tarife bağlaması şeklindeki imtiyazın değerinin oldukça azaldığını fark ettiğinde, menfaatlerin hükümsüz kaldığı ve zarara uğradığı söylenebilecektir.

Dava Edilemeyen Sübvansiyonlar (Yeşil) (STÖ Anlaşma Metni; ITC, 1999):

Bazı istisnalar olmakla birlikte, özgül olan bütün izin verilen sübvansiyonlar dava edilebilir niteliktedir. Özgül olmayanlar ise dava edilemez niteliktedir. Sübvansiyonların nesnel ekonomik kıstaslara göre verildiği, yatay karakterli ve “diğerlerine kıyasla belirli işletmeleri gözetmeyen” sübvansiyon programları özgül değildir. Dolayısıyla dava edilemezler. Bu çerçevede, hükümetlerce ölçek ve işçi sayısına göre tanımlanan küçük ve orta boy işletmelere verilen sübvansiyonlar, normal olarak dava edilemez niteliktedir.

Ayrıca, özgül olan bazı sübvansiyonlar da, verilmeleri için gereken belirli koşulların anlaşma kuralları ile uyumlu olması şartıyla, dava edilemezler. Bu gruba şu tür sübvansiyonlar girmektedir (STÖ Anlaşma Metni; ITC, 1999):

- Belirli şartların yerine getirilmesi koşuluyla, firmalarca yürütülen araştırma faaliyetlerine yönelik sübvansiyonlar
- Bir defaya mahsus ve tekrarlanmayan bir önlem olması ve uyum maliyetinin %20’si ile sınırlı tutulması şartıyla, mevcut üretim tesislerini yeni çevresel şartlara adapte etmeye yönelik sübvansiyonlar
- Belirli şartların yerine getirilmesi koşuluyla, elverişsiz bölgelerdeki sanayilerin gelişmesini desteklemeye yönelik sübvansiyonlar

İthalatçı ülkeler, dava edilemeyen sübvansiyonlardan yararlanan ürünlere telafi edici vergi koyamazlar.

GATT XVI. Madde’nin ilk paragrafında gelir ve fiyat desteği de dahil olmak üzere, doğrudan ya da dolaylı olarak ihracatı artırıcı ya da ithalatı

azaltıcı etki yaratan sübvansiyonları sağlayan ülkelerin, GATT'ı uygulamaları konusunda bilgilendirmeleri ve şayet bu uygulamalar diğer GATT üyelerinin çıkarlarına zarar veriyorsa, söz konusu sübvansiyon uygulamalarını sınırlandırmayı tartışmaya hazır olmalarını öngörülmektedir (Ongun, 2002). Aynı Madde'nin kalan kısmı, ihracat sübvansiyonlarına ilişkindir. Buna göre Anlaşma'ya taraf ülkeler, temel ürünlerin ihracatında, sübvansiyon kullanmaktan kaçınmalıdır. Ancak bu, söz konusu alanda sübvansiyon uygulamasının yasak olduğu anlamına gelmez. Burada anlaşılması gereken, ihracatçı ülkenin, adı geçen ürünün dünya ihracatında adil ölçülerin ötesinde bir pay sahibi olmasına yol açacak sübvansiyonlar vermemesidir (Ongun, 2002).

Uruguay Round Nihai Senedi'nin bir parçası olan GATT 1994'ün 18. maddesi gelişiminin erken aşamalarında bulunan endüstrilerin selektif anlamda korunmasına izin vermektedir. Aynı nihai senedin ayrılmaz bir parçası olan UR sübvansiyon anlaşması ise ihracat ve ithal ikamesi performanslarına bağlı sübvansiyonları kesin bir biçimde yasaklamaktadır. Burada bir çelişki söz konusudur. GOÜ içinde bu çelişkinin giderilmesi ve 18. maddenin tanıdığı esnekliğin kabul edilmesi eğilimi güçlenmektedir (Ongun, 2003).

Tablo 3. 4: STÖ Anlaşmasının Kapsamı

Tablo STÖ Anlaşmasının Getirdikleri			
YASAKLAR	DAVA EDİLEBİLİR NİTELİKTE OLANLAR	İZİN VERİLENLER	AMAÇ
<p>-İhracat sübvansiyonları, yani ihracat performansı şartına bağlı sübvansiyonlar</p> <p>-İthal mallar yerine yerli malların kullanılması şartına bağlı sübvansiyonlar</p>	<p>Anlaşma'nın tanımıyla "diğer üyelerin menfaatleri üzerinde olumsuz etkiler"e neden oluyorsa bütün <i>özümlü sübvansiyonlar</i> dava edilebilir.</p> <p>Bir sübvansiyon aşağıdakiler ile sınırlı olduğu ölçüde <i>özümlüdür</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bir işletme veya işletmeler grubu belirli işletmelerle sınırladığı takdirde • Bir sanayi sektörü veya sanayi grubu ya da • Sübvansiyon veren merciin yetki alanı içindeki belirli bir coğrafi bölge <p>İhracatçı bir ülke, yerli bir sanayi kolunun, ithalatçı ülkede sübvansiyondan yararlanan bir sanayi kolu lehine pazar payını kaybetmesi nedeniyle, ticari müzakerelerde karşılıklı imtiyazlar vererek elde ettiği tarife bağlaması şeklindeki imtiyazın değerinin oldukça azaldığını fark ettiğinde, menfaatlerin hükümsüz kaldığı ve zarara uğradığı söylenebilecektir. Bu durumda dava edilebilir nitelik taşır.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Üretimde yararlanan ve kullanılan girdiler üzerine konan gümrük vergileri ve diğer dolaylı vergiler • İhraç edilen ürün üzerindeki dolaylı vergiler⁶ • İhraç edilen ürünün üretim ve dağıtım üzerindeki dolaylı vergiler <p>Özümlü olmayanlar ise dava edilemez niteliktedir. Sübvansiyonların nesnel ekonomik kısıtlara göre verildiği, yatay karakterli ve "diğerlerine kıyasla belirli işletmeleri gözlemeyen" sübvansiyon programları <i>özümlü değildir</i>. Dolayısıyla dava edilemezler. Bu çerçevede, hükümetlerce ölçek ve işçi sayısına göre tanımlanan küçük ve orta boy işletmelere verilen sübvansiyonlar, normal olarak dava edilemez niteliktedir.</p> <p>Ayrıca, <i>özümlü</i> olan bazı sübvansiyonlar da, verilmeleri için gereken belirli koşulların anlaşma kuralları ile uyumlu olması şartıyla, dava edilemezler. Bu gruba şu tür sübvansiyonlar girmektedir (STÖ Anlaşma Metni; ITC, 1999):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Belirli şartların yerine getirilmesi koşuluyla, firmalarca yürütülen araştırma faaliyetlerine yönelik sübvansiyonlar • Bir defaya mahsus ve tekrarlanmayan bir önlem olması ve uyum maliyetinin %20'si ile sınırlı tutulması şartıyla, mevcut üretim tesislerini yeni çevresel şartlara adapte etmeye yönelik sübvansiyonlar • Belirli şartların yerine getirilmesi koşuluyla, elverişsiz bölgelerdeki sanayilerin gelişmesini desteklemeye yönelik sübvansiyonlar 	<p>Hükümetlerin sübvansiyon verme hakkını aşırı bir şekilde kısıtlamak değil, onları diğer ülkelerin ticareti üzerinde olumsuz etkileri olan sübvansiyonlar kullanmaktan vazgeçirmek veya men etmektir.</p>

⁶ "Dolaylı vergiler" terimi "satış, tüketim, hasılat, katma değer, franchise, damga, intikal, envanter ve ekipman vergileri" gibi vergileri kapsamaktadır.

SONUÇ

Kalkınma kavramı bir yönüyle, insanlık varolduğundan beri mevcut olan, daha ileriye daha adil şekilde ulaşmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda yirminci yüzyılda ortaya çıkan kalkınma yazını, ilerlemenin nasıl olacağını/olması gerektiğini ve bu doğrultuda geleceğe ilişkin politika önermelerini ortaya koymaya çalışmış; azgelişmiş ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin artırılması için belirlenmesi gereken hamleleri ifade etmeye çalışmış, özellikle 1980'lere kadar az gelişmiş dünyada rağbet görmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan kalkınma teorileri, merkezlerine eksik istihdam durumundaki gelişmekte olan ülkeleri koymuşlardır. Gelişmekte olan ülkelerin sorunlarının sadece düşük gelir düzeyi ile sınırlı olmadığı tespiti ile ortaya çıkan kalkınma kavramında yapısal dönüşümlerin önemli bir yere sahip olması gerektiğinin genel olarak kabul gördüğü söylenebilir. Kalkınmışlık göstergeleri sadece dünya üretiminden daha fazla pay almakla sınırlı değildir. Bir toplumun kalkınmış sayılabilmesi için o ülkedeki azgelişmişlik göstergelerinde toptan bir değişimin gerçekleşmesi gerekmektedir. Kalkınma kavramı büyüme kavramının niceliksel tanımından, niteliksel vurguları itibariyle ayrılmıştır.

Bu tez çalışmasında "kalkınma", büyüme kavramından farklı olarak niteliksel boyutları da göz önüne alan ulusal bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kalkınma olgusu, üretim yapı ve sürecinin modern işleyiş dinamikleri yönünde bir değişim geçirdiği, toplumun bir bütün olarak azgelişmişlik özelliklerinden soyutlanma yönünde adımlar attığı, niteliksel dönüşümü ifade etmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu şekilde ele alındığında Güney Kore'nin 1960-1985 yılları arasında hem doğanın kontrol altına alınması, hem refah göstergesi olarak kabul edilebilecek makro değişkenlerin önemli bir kısmı, hem yaşanan toplumsal ve yapısal dönüşüm itibariyle kalkınma sürecinde önemli bir mesafe kat ettiği ifade edilebilir.

Kalkınma iktisadı yazınından çıkan önermelerin kilit noktalarından biri kalkınma çabasında devlete atfedilen roldür. Nitekim kalkınma yazınının genişlemesi ile beraber kalkınma ve devlet birbirinden ayrı tutulamaz hale gelmiş, kalkınma amacına ulaşmak, devletin uygulayacağı politikalardan bağımsız görülmemiştir. Dolayısıyla ulusal ekonomik hedefler doğrultusunda bağımsız ekonomi politikası uygulayabilme gücü olarak tanımlanan *politika alanı* kalkınma yazınında kritik bir kavram olarak ortaya koyulabilir.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapılarını doğadan bağımsızlaştırması için uygulayacakları sanayileşme politikaları temel iki ana strateji ile yazında ifade edilir. Bunlar ithal ikameci sanayileşme stratejisi ile ihracata yönelik sanayileşme stratejileridir. Güney Kore'nin benimsemiş olduğu sanayileşme stratejisine ilişkin iktisat yazınında önemli bir farklılaşma vardır. Nitekim liberal iktisatçılar Güney Kore'de uygulanan stratejinin ihracata yönelik bir strateji olduğunu ısrarla vurgulamakta iken, karşıt görüşteki iktisatçılar Güney Kore'nin sektörden sektöre değişen bir strateji uygulamış olduğunu savunmuştur. Bu çalışmadaki bulgulara göre Güney Kore devleti 1960'lardan itibaren ihracata yöneldiğini ifade etmiş olsa da, özellikle her beş yıllık kalkınma planında seçtiği kilit sanayileri bebek sanayi saymış, bu alanları dış rekabette bir süreliğine korumuştur. Hatta korumanın yanında önemli ölçüde finansal ve teknik destek vermiştir. Bu bağlamda Güney Kore'nin sektör temelli bir sanayileşme politikası belirlediği ifade edilebilir. Bir başka deyişle, sektörün kendi iç dinamikleri gözlemlenmiş ve seçici ithal ikameci politika veya yine sektörün yapısına bağlı olarak ihracata yönelik, dış piyasa ile rekabete açık politika uygulamıştır. Nitekim 1960'lı yıllar boyunca bebek sanayi olarak görülen ve desteklenen hafif sanayilerin korunması uygulamasına 1970'lerde son verilmiş, bu sanayilerin dış piyasa ile rekabet etmesi ve ihracat yapması beklenmiştir. Yine 1970'lerde bu kez ağır ve kimya sanayileri kilit sektörler olarak seçilmiş ve bu sanayilere yüksek koruma duvarları ardında büyüme, uzmanlaşma şansı verilmiş, bu destek sunulurken orta vadede dış piyasa ile rekabet etmeleri gerekeceği vurgulanmıştır.

Güney Kore'nin uygulamış olduğu sanayileşme stratejisini diğer geliştirmekte olan ülkelerin uygulamalarından ayıran iki önemli nokta vardır. İlk olarak Güney Kore'de bebek sanayilerin korunmasının geçici bir süre olacağı, zamanla koruma duvarlarının kaldırılacağı ve üreticilerin dış piyasa ile rekabet etmeleri gerekeceği vurgulanmıştır. İkinci önemli fark ise teşviklerin az sayıda şirkete verilmiş olması, bu sayede teşvik alan firmaların performanslarının daha iyi denetlenebileceğinin öngörülmüş olmasıdır. Aynı zamanda performans ölçütleri ve hedefleri belirlenmiş, hedeflere ulaşamamanın yaptırımları ortaya koyulmuş ve başarısız olan firmalara yatırım uygulanmaktan çekinilmemiştir.

Geliştirmekte olan ülkelerin genelinde 1960-1980 yılları arasında ithal ikameci politika uygulanmıştır. Bu politikalar geliştirmekte olan ülkelerin belli ölçülerde sanayileşmelerini sağlamış olmakla birlikte temelde bir döviz sıkıntısı ve iç tasarruf yetersizliğiyle karşılaşmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu problemleri aşmak amacıyla geliştirmekte olan ülkeler 1980'lerden itibaren döviz problemlerini dış ticaret ve yabancı sermaye ithali ile çözmeye çalışmış ve ihracata yönelik sanayileşme stratejisini benimsemişlerdir. Bu strateji değişikliği kararını almalarındaki önemli etkenlerden biri ülkelerin döviz ve iç tasarruf sıkıntılarını kendi çözmek istekleri iken diğer bir nedeni uluslararası kuruluşların ve gelişmiş ülkelerin bu konudaki ısrarlı tavırlarıdır. Geliştirmekte olan ülkelere ihracata yönelik sanayileşme stratejisi uygulanması ile uluslararası ekonomik sistemle bütünleşmeye yönelik adımlar atılmıştır.

Bütünleşmeye yönelik politikalar Williamson'ın 1990 yılında Washington Uzlaşısı olarak adlandırdığı liberal politika demetinin önerileri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Ancak Washington Uzlaşısı'nın önermelerini uygulayan geliştirmekte olan ülkeler 1990'lı yıllarda ciddi finansal krizler yaşamışlardır. Bu finansal krizlerin kritik noktası ise yayılma etkisinin güçlü olmasıdır.

Washington Uzlaşması'nın önerdiği politikaların 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerin krize sürüklenmesinde etkili olduğu iddia edilmiştir. Washington Uzlaşısı'nın görece başarısızlığı sonrasında kalkınma kavramının niteliksel dönüşüme vurgu yapan anlamı yeniden hatırlanmış ve makro politikalara atfedilen aşırı önemin vurgulandığı, mikro dönüşümlerin gelişmekte olan ülkeler için olmazsa olmaz nitelikte olduğu gerçeğini işaret eden Post-Washington Uzlaşması iktisat yazınında yerini almıştır. Ülkelerin kapitalist kurumlarının işlerliği makro değişkenlerin istikrarlı ve sürdürülebilir kılınmasında önemli addedilmiş, bu bağlamda gelişmekte olan ülkelere 1980'lerden beri önerilen yapısal uyum paketlerinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Dünya ekonomisindeki bütünleşmenin doğal bir sonucu olarak gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere herhangi birisinde ortaya çıkan bir kriz ve hatta dalgalanma dış ticaret/GSYİH rakamlarının dünya ülkelerinin birçoğunda yüksek değerler almış olması ve sermayenin akışkanlığının artmış olmasından dolayı diğer ülkeleri de etkiler olmuştur. Bir ülkenin içinde bulunduğu riskin sadece ulusal ölçütlerle değerlendirilemediği bu ortamda herhangi bir ülkedeki istikrarsızlık ve ekonomik dengesizlik artık bütün ülkeleri etkiler dolayısıyla ilgilendirir hale gelmiştir. Bu durumun sonucu olarak her bir ülke diğerlerinin makro ve hatta siyasi dengelerini önemser olmuştur.

Gelişmiş ülkelerin birlik olup oluşturdukları uluslararası ekonomik sistemde istikrarı tesis etmek güdüsüyle yirminci yüzyıl boyunca faaliyette bulunan, kendini sürekli geliştiren ve detaylandıran *uluslararası anlaşmalar* ise artık gelişmekte olan ülkeleri de artan oranda bünyesine katmıştır. Gelişmekte olan ülkeler küreselleşme ve dünya ekonomisiyle bütünleşme dalgasının içinde bu anlaşmalara taraf olmuş, küresel sistemik riskin minimize edilmesi adına, politika enstrümanlarını sınırlamayı kabul etmiştir.

Son dönemde önemli ölçüde tartışılan *politika alanı* kavramı bu noktada devreye girmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin küresel sisteme eklenmeleri 1980'lerde başlayan bir süreçle bugüne kadar gelmiştir. Geçen süre zarfında ülkeler arası etkileşimin boyutları hem miktar olarak hem çeşitlilik olarak artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin kronik döviz ve iç tasarruf sıkıntıları bu etkileşimin gelişmesini ve/veya korunmasını geliştirmekte olan ülkeler için zorunlu kılmış, bir bağımlılık ilişkisi yaratmıştır. Ortaya çıkan bağımlılık ilişkisi, mutlak olarak olmasa da, görelî olarak küresel finans zincirinden, yani uluslararası sistemin kurallarından çıkmanın, muhalif tavır almanın maliyetini artırmıştır. Nitekim mevcut uluslararası kanun ve kurallara aykırı tavır almak, küresel ekonomiyle eklenilen geliştirmekte olan ülkeleri yabancı sermayenin ülkeden çıkması endişesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Döviz ihtiyacını karşılamak konusunda geliştirmekte olan ülkelere önemli bir fayda sağlayan yabancı yatırımların ülkeyi terk etmesi, döviz dengesizlikleri aracılığıyla önce finans daha sonra ise reel sektöre yansıyan ciddi bir kriz ortamı yaratma riski taşımaktadır. Dolayısıyla küresel sistemle sıkı etkileşim içine girmiş bir geliştirmekte olan ülke, kısa vadeli döviz sorunlarını çözmüş olabilmekle birlikte uzun vadeli politika araçlarını uluslararası bağlayıcı anlaşmalardaki taahhütleriyle sınırlamış, politika alanını daraltmak durumunda kalmıştır.

Ortaya çıkan uluslararası anlaşmalar küresel iktisadi düzenin kurallarını belirleyip, sistemik riski minimize edecek politika önermeleri ortaya koymaya çalışmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi, GOÜ'ler sistemik riskin minimizasyonu için ortaya koyulan anlaşmalara küresel sisteme eklenindikleri ve/veya dış finansman ihtiyacı duydukları sürece uymak zorunda kalmaktadırlar. Bu tespit veri kabul edilirse bir geliştirmekte olan ülkenin, Güney Kore'nin 1960-1985 yılları arasında uygulamış olduğu teknoloji, doğrudan yabancı yatırım ve sübvansiyon politikalarını bugün uygulayabilip uygulayamayacağı, bu politikaların anlaşmalara uygunluğu dahilinde mümkün olacağı söylenebilir.

Güney Kore'nin 1960-1985 yılları arasındaki kalkınma performansı değerlendirilmeden önce, dönemin başlangıç koşulları bir kez daha özetlenmeli, arka plan ihmal edilmemelidir. Nitekim Güney Kore'nin kalkınmasında Japon kolonyal döneminin katkıları azımsanamayacak düzeydedir. Japon sömürgecilik döneminde Güney Kore'de ulaşım ve iletişim alanında altyapılar büyük ölçüde kurulmuş, sanayi işçiye getirilmiş yani önemli sanayi yatırımları yapılmış, güçlü, merkezi, otoriter, disipline edici gücü elinde barındıran bir devlet yapısı kurulmuş, bu yapıda görev alan bürokratlar profesyonelleşmiş, devlet otoritesi ve politikalarına karşı direnç gösterme ihtimali olan yangban sınıfı tasfiye edilmiş, toprak reformu ile gelir dağılımında önemli bir iyileşme gözlenmiş ve son olarak eğitim alanında çok ciddi bir sıçrama yaşanmıştır.

Bu önemli altyapısal gelişmelerin yanında soğuk savaşın yarattığı siyasi çevrim Güney Kore'nin kalkınmasında önemli katkılar sağlamıştır. ABD ve 1960'ların ikinci yarısından itibaren Japonya tarafından hem finansal hem ihracat pazarlarına ulaşmak anlamında tanınan avantajlar Güney Kore'nin kalkınmasında önemli bir katkıya sahiptir.

Çalışma kapsamında ulaşılabilen düzenlemeler büyük ölçüde DTÖ'nün TRIMs ve STÖ anlaşmalarıyla uyumluluk arz etmektedir. Ancak nicelik göz önüne alındığında politikaların anlaşmalara uygun olduğu ifade edilebilmekle birlikte, uygun olmayan politikalar üzerinde durulması gerekmektedir. Nitekim makro değişkenler arası etkileşim göz önüne alındığında anlaşmalara uygun olmayan düzenleme sayısı az olsa da, kalkınma çabası bir bütün olarak düşünülmalıdır.

Güney Kore'de doğrudan yabancı yatırımların teşviki konusu son derece önemsenmiş, küresel çevrimin paralelinde gerekli düzenlemeler bu alanda yapılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar ülkenin tasarruf açığını kapatmak amacıyla teşvik edilmemiştir. Bu yatırımlara izin verilmesindeki

temel amaç, yerli üreticiler tarafından üretilmeyen ve teknoloji transfer kontratlarıyla elde edilemeyen teknolojinin transferidir.

Bu bağlamda Güney Kore devleti doğrudan yabancı yatırımlara koşulsuz sübvansiyon vermemiş, makro dengeleri koruyacağı ve iyileştireceği durumlarda desteklemiştir. Arzu edilen alanlar, yatırımın hangi sektöre hangi amaçla yapılacağı göz önüne alınarak ortaya koyulmuştur. Bu kritere göre Güney Kore'ye yatırım yapmak isteyen bir yabancı'nın döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunması, onay alması için kritik öneme sahiptir. Döviz kazandırıcı faaliyet, ihracata odaklı olabileceği gibi, ithalatta tasarruf edici nitelikte de olabilir.

Teknoloji transfer etmekle birlikte döviz de kazandıracak olan bir yabancı yatırım önemli teşviklere hak kazanmıştır. Bu teşviklerin yanında Güney Kore, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının başvuru koşulu olarak, inceleme döneminin büyük bir kısmında, pozitif liste uygulamasına başvurmuş, yatırımın geleceği sektör konusunda sınırlamalar kullanmıştır. Ayrıca Güney Kore'de yabancı sermayenin kar transferi ve ortaklık payı konularında yatırım tedbiri kullanılmıştır. 1960'larda yabancı yatırımların yerli ortaklık kurmaları ile izin almaları konusunda yönlendirme yapılmaktayken, 1970'lerde bu bir kural haline getirilmiştir. Ayrıca onaylanan yatırım kararlarının pek çoğunda teknoloji transfer süreci gerçekleştikten sonra, yönetim hakkını yerli ortağa geçirecek sözleşme hükümlerine yer verilmiştir. Yabancı yatırımın ülkeye girişinden 10 yıl sonra veya ana yatırım tutarının %150'si kar transferi olarak dışarı çıkarıldıktan sonra, pay hakkının %51'inin yerli ortağa satılması zorunluluğu bu konuda önemli bir örnektir. Bu sayede, üretim sürecini ve tekniğini öğrenen yerli ortak ile üretime devam edecek olan şirketin ulusallaşacağı öngörülmüştür.

Yabancı sermaye yatırımlarının değerlendirilmesi sürecinde, başvuru yapan firma ile birebir görüşme ve pazarlık da önemli bir politika olmuştur. Nitekim bu görüşmeler ile transfer edilecek teknolojinin artırılması gibi ulusal

kazanımların karşılığında, firmalara %15 yıllık kar garantisi, belirli bir süreliğine tekel hakkının verilmesi, ücretsiz arsa tahsisi gibi uygulamalara yer verilmiştir.

Uygulanan yatırım tedbirlerinin bir kısmı 1980'lerin ortalarında kaldırılmış olsa da 1986 yılı itibariyle, Güney Kore'de yatırımı olan yabancı sermayeli firmaların %38'i ihracat zorunluluklarına, %80'i teknoloji transfer gerekliliklerine, %36'sı belirli hammadde arzı zorunluluklarına, %28'i ise Koreli ortaklarının ihracat pazarına girişte kolaylık sağlama zorunluluklarına tabi olmuşlardır.

Güney Kore'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1980'lerin önemli bir kısmı göz ardı edildiğinde, önemli kısıtlamalar ve şartlar altında onay başvurusu yapabilmişken, onay alan yatırımlara çok ciddi teşvikler verilmiştir. Güney Kore'de pek çok ve kritik yatırım tedbiri uygulanmış olmasına karşın TRIMs anlaşmasına aykırı tedbirler uygulanmamış olduğu söylenebilir.

Güney Kore'de STÖ anlaşmasına aykırı bazı sübvansiyonlar uygulama alanı bulmuştur. İhracata yönelik üretim alanlarına önem veren Güney Kore'de, ihracata doğrudan nakit ödeme ve sübvansiyonlu kredi, hızlandırılmış amortisman ve yatırım vergi kredisi uygulamaları STÖ anlaşma hükümlerine uymayan sübvansiyonlardandır. Bu sübvansiyonlar, üreticileri bu alanlara yönlendirmeleri itibariyle son derece önemli addedilebilir.

Bunun yanında ihracata öncelik veren firmalara yönelik ithalat lisansı uygulaması da bir anlamda teşvik hükmündedir. Nitekim firmaların ara ve yatırım malı ithal edebilmek için zorunlu olan lisansı alabilmesi ihracat yapma koşuluna bağlanmıştır. Dolayısıyla bu koşul finansal bir sübvansiyona karşılık gelmiyor olsa da, niteliği itibariyle gayri nakdi bir sübvansiyon anlamına gelecektir. Bu durumda bu sübvansiyon şekli de STÖ anlaşmasına aykırı düzenlemeler kapsamında düşünülebilir.

1980'lerde ortaya koyulan sektör değil işlev temelli sübvansiyonlar ise, STÖ anlaşmasında izin verilen sübvansiyonlar kapsamında değerlendirilmelidir. Bunlar ARGE teşvikleri, enerji tasarrufuna yönelik teşvikler ve KOBİ'lere yönelik teşviklerdir.

Bunların yanında Güney Kore her beş yıllık kalkınma planında kilit sanayiler seçmiş ve sübvansiyonları bu sanayilere yönelik düzenlemiştir. Sanayileşme stratejisinin özünü oluşturan bu politika, STÖ anlaşmasına göre özgül yani dava edilebilir sübvansiyonlara karşılık gelmektedir.

Ağır ve kimya sanayilerinin özelinde verilen vergi muafiyet ve istisnaları, çelik sanayisine yönelik uzun dönem düşük maliyetli döviz kredisi, ucuz elektrik tahsisi, raylı sistemle taşımacılıkta iskonto uygulanacak olma taahhüdü, yarı iletken sanayisine ucuz kredi tahsis, devletin işaret ettiği alanlara yatırım yapılması durumunda söz konusu olacak beş yıllık vergi tatili, yatırım vergi kredisi ve hızlandırılmış amortisman uygulamaları özgül sübvansiyonlara örnektir.

STÖ anlaşmasıyla ilgili iki önemli tespit büyük önem taşımaktadır. Birincisi yasak olan sübvansiyonlara ilişkindir. Anlaşmanın ana çerçeve metni olan GATT Anlaşması XVI. Maddesi, üye ülkelerden birinin ihracatı artırıcı yada ithalatı azaltıcı etkiler doğuracak sübvansiyonları olduğunda durumun GATT'a bildirilmesi gerekliliği, bu bilgilendirme ışığında uygulanan sübvansiyonun bir başka üye ülkeye zarar verdiği tespiti yapıldığı takdirde sübvansiyon uygulayan ülkenin, uygulamalarını sınırlandırmayı tartışmaya hazır olması gerektiğinin ifade etmektedir. Kırmızı sübvansiyonların mutlak olarak yasak olup olmadığı bu maddeye dayanarak sorgulanabilir bir nitelik taşıyor hale gelmektedir. Dolayısıyla bir gelişmekte olan ülkenin bu maddeye dayanarak ihracata yönelik sübvansiyonlar verme ihtimali ortaya çıkmaktadır.

İkinci önemli nokta ise yine GATT 1994'ün 18. Maddesine dayanarak ortaya koyulabilir. Bu madde gelişiminin erken aşamalarında bulunan endüstrilerin selektif anlamda korunmasına izin vermektedir. Böyle bir esnekliğin sağlanabilmesi ile Güney Kore'de sektör temelli verildiği için dava edilebilir sübvansiyonlar sınıfına koyulan sübvansiyonlar tamamen izin verilenler sınıfına geçirilebilir nitelik arz etmektedir. Bunun en büyük sebebi Güney Kore'nin sektör temelli sübvansiyonları geçici süreliğine veriyor olmasıdır. Bebek sanayi aşamasındayken devlet desteği alan sanayilerin üzerindeki koruma ve bu sanayilere uygulanan teşvikler, sanayinin olgunlaşması ile kaldırılmıştır. Hatta bu olgunlaşmanın denetimi, zorunlu ihracat standartları ve yakın takip ile Güney Kore devleti tarafından sağlanmıştır. Korumaların sanayinin dış piyasa ile rekabet imkanı sağlanmasından hemen sonra kaldırılması bilinçli bir devlet politikası niteliğine ilişkin önemli bir göstergedir. Bu bağlamda Güney Kore'de sektör temelli verilen sübvansiyonlar bebek endüstrilere verilmiştir. Dolayısıyla GATT 1994'ün tanıdığı esnekliğin göz önüne alınması durumunda bu sübvansiyonlar izin verilenler kategorisinde değerlendirilebilmektedir.

Teknoloji politikası ve TRIPs anlaşması çerçevesinde değerlendirme yapıldığında durum farklılık arz etmektedir. Güney Kore'nin inceleme dönemi süresince orta ve uzun vadeyi öngören bilinçli bir teknoloji geliştirme politikası uyguladığı söylenebilir. Ulusal teknolojik kapasitesini artırma yolunda uyguladığı çeşitli politikalar, ülkenin uzun vadede teknoloji ihraç edebilir hale gelmesini sağlamıştır.

Bu doğrultuda teknoloji transferinde lisans kontratları önemli bir yer tutmuştur. Bu konuda vurgulanması gereken nokta devletin bu kontratları kontrolden geçirme uygulamasıdır. Güney Kore 1969 yılında kontrol mekanizmasının ölçütlerini daha nesnel hale getirmiş, bu kapsamda teknoloji transfer kontrat sözleşmelerinin en çok 3 yıllık olabileceği düzenlemesini yapmıştır. Bu uygulama teknoloji transferi kontratlarında ciddi bir düşüşe neden olduğu için iki yıl sonra geri adım atılmıştır. Ancak burada devletin

teknoloji kontratlarında da seçici bir tavır sergilemiş olduğu tespitini yapmak önemlidir. Ulusal teknolojik kapasitenin oluşturulması amacıyla teknolojinin koşulsuz transfer edilmesinden ziyade teknoloji transferinin gerçekleştiği alanlar büyük ölçüde devletçe yönlendirilmiştir. Güney Kore devleti doğrudan yabancı yatırımlarda olduğu gibi teknoloji transfer kontratlarında da seçici davranmıştır.

1970'lerin ortalarından itibaren teknolojik kapasitenin geliştirilmesi için çok ciddi boyutlarda teşvikler verilmiş, özel sektör, kamu ve üniversiteler bir araya getirilmiştir. 1980'lerde hedef teknoloji sektörleri seçilmiştir. Ayrıca genel eğitime ve ARGE personelinin yanında teknik personelde yetiştirmek amacıyla 1960'lardan beri beşeri sermaye donanımına yapılan yatırımlar da, Güney Kore'nin teknoloji politikası çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Nitekim teknoloji politikası sadece teknoloji üretmeye yönelik değil, aynı zamanda üretilen veya ithal edilen teknolojinin özümlemesine ve yayılımına yönelik de olmalıdır. Güney Kore de bu paralelde kamu araştırma enstitüleri, sanayi üniversite işbirliği, temel eğitim gibi konulara önem verilmiş, teknolojik anlamda önemli bir altyapı yıllar itibariyle oluşturulmuştur.

Güney Kore'de 1961 yılında çağın koşullarına ve çevrime uygun bir patent sistemi devreye girmiş, patentli ürünlerin korunması yasalaşmıştır. 1973 yılı itibariyle Güney Kore 18 gelişmiş ülke ile arasında fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin ikili anlaşma imzalamıştır. Bunun yanında 1970'lerin sonu itibariyle Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'ne üye olmuş, 1980 yılında Paris Konvansiyonu'na taraf olmuş, 1986 yılı itibariyle tersine mühendislik uygulamasını yasaklamıştır.

Güney Kore'nin uluslararası alanda fikri mülkiyet haklarının korunması konusundaki uygulamalarına ilişkin, çalışma kapsamında güvenilir bir veri kaynağına ulaşılamamış olmasına karşın, TRIPs Anlaşması'na uygun fikri mülkiyet haklarını koruyucu düzenlemelerin yasalaşma tarihleri dikkat çekici görülmektedir. Örneğin 1973 yılında Güney Kore ile fikri mülkiyet haklarının

korunması konusunda ikili anlaşma imzalayan ülke sayısının 18 olması dikkat çekmektedir. Nitekim bu 18 ülke neden Güney Kore'den çok daha az gelişmiş üçüncü dünya ülkeleri ile bu anlaşmayı imzalamamıştır da Güney Kore ile imzalamıştır sorusu kıymetli olabilecek bir sorudur. Bu soruya ilişkin akla ilk gelen cevaplardan biri Güney Kore'nin anlaşmanın olmaması durumunda yaptığı/yapabileceği fikri mülkiyet ihlallerinin varlığıdır.

Bu tez çalışması sonucunda elde edilen genel kanıya göre (doğrulayan veya doğrulamayan veriler olmamasına karşın) gelir düzeyinin yükselmesi ve küresel sistemle etkileşimin artması ile uluslararası baskılara maruz kalan Güney Kore bu nedenle Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'ne üye olmuş, Paris Konvansiyonu'na taraf olmuştur şeklinde düşünülebilmektedir. Nitekim 1986 yılında yansıtmalı kopyalama uygulamasının yasaklanmasında ABD'nin baskılarının söz konusu olması (Kim, 1997) bu genel kanıyı haklı çıkarabilecek önemli bir örnektir. ABD'nin yansıtmalı kopyalama konusundaki baskıcı tavrının varlığı, 1986 yılına kadar Güney Kore'nin bu uygulamayı etkin bir şekilde kullandığını çağrıştırmaktadır. Nitekim verilere dayanmıyor olsa da 1960 ve 1970'lerde Güney Kore'nin yansıtmalı kopyalamayı etkin bir şekilde kullanarak uluslararası fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiği konusunda yazında eserler bulunmaktadır.

Bu tereddütlerin ve bu tereddütleri doğrulayan bilgilerin varlığında, yanlışlayan bilgi ve istatistiklerin olmaması, Güney Kore'nin TRIPs Anlaşması'nın hükümlerine uygun bir kalkınma perspektifi belirlediğini söylemeyi mümkün kılmamaktadır.

Genel olarak bakıldığında Güney Kore'de tez çalışması kapsamında tespit edilen doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili politikalar günümüzde bir gelişmekte olan ülke tarafından uygulanabilir nitelikler taşımaktadır. Bunun yanında uygulanan sübvansiyonların, GATT anlaşmasının yukarıda ifade edilen maddeleri kapsamında değerlendirilmesi durumunda, izin verilen

sübvansiyonlar niteliği taşıyabileceği söylenebilmektedir. TRIPs Anlaşması ile ilgili konularda ise, ifade edildiği gibi ciddi tereddütler bulunmakta, dolayısıyla bugün uygulanabilir olduğunun söylenmesi mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

ADELMAN, Irma; "Social Development in Korea, 1953-1993", **The Korean Economy 1905-1995: Performance and Vision for the 21st Century** içinde, Ed.: Sa Dong-Se, K.S. Kim ve D.H. Perkins, Seoul, Korea: Korean Development Institute, 1997, <http://are.berkeley.edu/~adelman/>, Erişim Tarihi: 29.10.2006

AKYÜZ, Yılmaz, GORE Charles; "The Investment-Profits Nexus In East Asian Industrialization" **World Development**, Vol.24, No.3, 1996, s.461-470

AKYÜZ, Yılmaz; "Global Rules and Markets: Constraints Over Policy Autonomy In Developing Countries", **Turkish Economic Association-Discussion Paper**, 2007/5, Temmuz 2007.

ALPAR, Cem; "İhracata Dayalı Sanayileşme", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 3, Sayı 7, 1982, s. 121-137.

AMIN, Samir; **Eşitsiz Gelişme, Çevre Kapitalizmi Toplumsal Kuruluşları Üzerine Bir Deneme**, Çev. Ahmet Kotil, Arba Yayınları, İstanbul, Aralık 1991 (İlk Yayım: Paris 1973).

AMSDEN, H. Alice; "Third World Industrialization: 'Global Fordism' Or A New Model?", **New Left Review**, Temmuz-Ağustos, No:182, 1990, s.5-31.

BAGCHI, Amiya Kumar; "The Past and The Future of the Development State", **Journal of World Systems Research**, VI, 2, Summer/Fall, 2000, s. 398-442.

BALDWIN, Robert E.; "Openness and Growth: What's the Empirical Relationship?", **NBER Working Papers: 9578**, 2003.

BALKANLI, A.Osman; "Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine", **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt XXI, Sayı1, 2002, s. 13-26.

BARAN, Paul; **Büyümenin Ekonomi Politikası**, May Yayınları, Çev. Ergin Günçe, Ekim 1974.

BAŞKAYA, Fikret; **Az gelişmişliğin Sürekliliği**, 4.Baskı, İmge Kitabevi, Ocak 2001.

BLONİGEN, Bruce A.; "A Review of the Emprical Literature on FDI Determinants", **Atlantic Economic Journal**, 33, 2005, s. 383-403.

CAMPUS, Jose Edgardo, LIEN Donald; "Institutions And The East Asian Miracle-Asymmetric Information, Rent Seeking, And The Deliberation Council", **World Bank Policy Research Department Working Paper**, No: 1321, Temmuz, 1994, s.1-18

CANBOLAT, İbrahim; **Gelişmekte Olan Ülkeler - Küresel Politik ve Ekonomik Çıkar İlişkilerindeki Konumları**, Aktüel, 2004.

CHANG, Ha-Joon; "The Political Economy of Industrial Policy In Korea", **Cambridge Journal of Economics**, 17, 1993, s. 131-157.

CHANG, Ha-Joon; "The Economic Theory of the Developmental State", **The Developmental State** içinde, Ed.: M.Woo-Cummings, Cornell University Press, 1999, s. 182-200.

CHANG, Ha-Joon; **Globalisation, Economic Development and the Role of the State**, ZED Books Ltd., London and New York, Third World Network, 2003.

CHANG, Ha-Joon; **Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü**, İletişim Yayınları, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, 2. Baskı, İstanbul, 2004.

CHANG, Ha-Joon; "Policy Space In Historical Perspective - With Special Reference to Trade and Industrial Policies", **The Development Threats and Promises** konferansındaki konuşma metni, Oxford, Haziran 2005.

CHOI, Kuang, LEE Young Sae; "The Role of the Korean Government in Industrialization", **The Economic Development of Japan and Korean: A Parallel with Lessons** içinde, Ed. Chung H. Lee ve Ippei Yamazawa, Praeger Publisher, 1990, s. 53-73.

CHOO, Hakchung; "The Educational Basis of Korean Economic Development", **The Economic Development of Japan and Korean, A Parallel with Lessons** içinde, Ed.: H. Lee Chung ve Ippei Yamazawa, Praeger Publisher, 1990

CHARLES, R. Frank Jr. , SUK, Kim Kwang, WESTPHAL, Larry E. ; "Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea", **NBER**, New York, 1975.

CHEN, Derek H.; "Korea As a Knowledge Economy an Introduction", Korea Development Institute ve World Bank Institute tarafından düzenlenen **Korea's Rise As a Knowledge Economy Kongresi**'nde sunulan tebliğ, 8 Haziran 2006.

CHUNG, Un-Chan; "Korean Economic Growth and Financial Development", **The Economic Development of Japan and Korea: A Paralell With Lessons** içinde, Ed.: Chung H. Lee ve Ippei Yamazawa, Praeger Publishers, 1990, s. 111-123.

CHUNG, Sungchul; "Harnessing the Potential of Science and Technology", Korea Development Institute ve World Bank Institute tarafından düzenlenen **Korea's Rise As a Knowledge Economy Kongresi**'nde sunulan tebliğ, 8 Haziran 2006.

COSTA Anthony; "State, Steel and Strength: Structural Competitiveness and Development in South Korea", **Journal of Development Studies**, Vol. 31, No. 1, October 1994, s. 44-81.

CUMINGS, Bruce; "The Origins and Development of the Northeast Asian Political Economy: Industrial Sectors, Products Cycles, and Political Consequences", International Organization, Vol. 38, No. 1, Winter, 1984, s. 1-40.

ÇEŞTEPE, Hamza; "Stratejik Ticaret Politikası: Yarı İletkenlerde Malezya ve Güney Kore Arasında Bir Karşılaştırma", Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999, www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz99/stratejik.htm, Erişim Tarihi: 29.10.2006.

DI CAPRIO, Alisa, GALLAGHER Kevin P.; "The WTO And The Shrinking Of Development Space- How Big Is The Bite?", **DiCaprio_Jwit75 26/9/06 3:30pm**, s. 781-803

DEMİR, Gülten; **Asya Krizi ve IMF**, Der Yayınları: 260, İstanbul, 1999.

DOĞRUEL, Fatma, DOĞRUEL A. Suut; **Bıçak Sirtında Büyüme ve İstikrar, Arjantin, Brezilya, Meksika, İsrail, Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Nisan 2006.

DPT; "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu", DPT: 2514, ÖİK:532, Ankara, Mayıs 2000.

ERCAN, FUAT; “Kapitalizm - Küreselleşme ve Kalkınma Tartışmaları Açısından Devlet: Eleştirel Önermeler-I”, **İktisat Dergisi**, Ağustos 2000, s. 36.

ERDOĞDU, Mustafa; “Devletlerin Kalkımcı Kapasiteleri: Kuramsal Bir Yaklaşım”, **İktisat Dergisi**, Ağustos 2000, s. 21-39.

ESKİ, Hasan; **İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi ve Güney Kore Deneyi**, İzmir, 1989, Ege Bölgesi Sanayi Odası Yayını.

FUKUYAMA, Francis; **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Gün Yayınları, Çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, 1999.

FUKUYAMA, Francis; **State Building, Governance and World Order In the 21st Century**, Cornell University Press, Ithaca New York, 2004.

GORE, Charles; “The Rise and Fall of the Washington Consensus As a Paradigm for Developing Countries”, **World Development**, Vol. 28, No. 5, 2000, s. 789-804.

GOUGH, Ian; “Refah Devleti”, Çev. Kamil Güngör, www.canaktan.org, Erişim Tarihi: 26.11.2006.

GÖRENER Ali, YENEN Vedat Zeki; “İşletmelerde Toplam Verimli Bakım Çalışmaları Kapsamında Yapılan Faaliyetler Ve Verimliliğe Katkıları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, Yıl:6, Sayı:11, Bahar 2007/I, s. 47-63

GÜLALP, Haldun; **Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri**, Yurt Yayınları 5, Ankara, Aralık 1987.

GÜNAY, Cemil; “Güney Kore’de Uzun Dönemli Büyüme Karşılaştırmalı Bir Analiz (1960-1980)”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr.Mahir Fisünoğlu, Adana, 2005.

HART-LANDSBERG, Martin, BURKETT Paul; “Economic Crisis and Restructuring In South Korea, Beyond Free Market-Statist Debate”, **Critical Asian Studies**, 33:3, 2001, s. 403-430.

HASSİNK, Robert, SHIN Dong Ho; “South Korea’s Shipbuilding Industry: from a Couple or Cathedrals In the Desert to an Innovative Cluster”, **Asian Journal of Technology Innovation**, 13, 2, 2005, s. 133-155

HUNTER, Richard J. Jr.; “An Introduction and Primer on Foreign Direct Investment”, UNITAR/SHU Series on International Economics and Finance-Foreign Direct Investment for Development Financing Organized Jointly by UNITAR and The Stillman School of Business at Seton Hall University, Hiroshima Japan, 2005.

ITC; **İşletmeler İçin Dünya Ticaret Sistemi Rehberi**, Uluslararası Ticaret Merkezi UNCTAD-DTÖ ve Commonwealth Sekreteryası, 2. baskı, Cenevre, 1999.

KARABİBER, Mustafa; “Kore Kalkınmasının Temelleri ve Türkiye Kore İlişkileri”, T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Temmuz 1997.

KAYNAK, Muhteşem; **Kalkınma İktisadı**, Ders Notları, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007.

KAYNAK, Muhteşem; “Teknoloji Ve Sanayileşme Yarışında Yeni Sanayileşen Ülkeler Ve Türkiye”, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt:4, Sayı:10, 1993, s.1-20.

KAYNAK, Muhteşem; “Yeni Sanayileşen Ülkelerde Ve Türkiye’de İhracat, Sanayileşme Ve Teknoloji”, **TMMOB Makine Mühendisleri Odası Sanayi Kongresi Bildirileri (I)**, Yayın No:134/1, Ankara, 1989.

KHOR, Martin; “The Investment Issue In Trade Agreements: A Development Perspective”, **TWN Third World Network**, Kasım 2006.

KIM, June-Dong; “Inward Foreign Direct Investment Regime and Some Evidences of Spillover Effects In Korea”, **Korea Institute for International Economic Policy (KIEP) Working Paper**, 99-09, 1999.

KIM, Chan Jin; “Legal Aspects of Private Foreign Investment In Korea”, Heinonline-1Korean J. Comp. L. 2, 1973, s. 1-60.

KIM, Linsu; “Imitation to Innovation the Dynamics of Korea’s Technological Learning”, **Harvard Business School Press**, 1997.

KIM Linsu; **Learning and Innovation in Economic Development**, Edward Elgar Publishing, 1999.

KIM, Linsu; “Building Technological Capability for Industrialization: Analytical Frameworks and Korea’s Experience”, **Industrial and Corporate Change**, Vol. 8, No. 1, 1999b, s. 111-136

KIM, Anna, Byung–Shik Rhee; “Meeting Skill and Human Resource Requirement”, Korea Development Institute and World Bank Institute düzenlendiği As a Knowledge Economy Konferansında sunulan tebliğ, June 8, 2006.

KIM, Youn Bae; “The Industrialization of Korea (1962 to 2002) from the Patenting and Licensing Perspective”, **Licensing Best Practices, Strategic**,

Territorial and Technology Issues içinde, Ed.: Robert Goldsheider, Alan H. Gordon, Mayıs 2006, s. 37-63.

KIM, Kwang Doo, SANG Ho Lee; "The Role of the Korean Government in Technology Import", **The Economic Development of Japan and Korean, A Parallel with Lessons**, Ed.: H. Lee Chung ve Ippei Yamazawa, Praeger Publisher, 1990, s. 87-97.

KOHLI, Atul; "Where Do High-Growth Political Economies Came From? The Japanese Lineage of Korea's Development State", **The Development State** içinde, Ed: Meredith Woo-Cumings, Cornell University Press,1999, s. 93-137.

KOO, Hagen; "Güney Kore'de Gelir Dağılımının Ekonomi Politikası: Devletin Sanayileşme Politikalarının Etkisi", **Kalkınma İktisadı, Yükselişi ve Gerilemesi** içinde, Der.: Fikret Şenses, İletişim Yayınları, 2003, İstanbul, s. 285-303.

KRUGMAN, Paul R., OBSTFELD Maurice; **International Economics Theory and Policy**, 6. Basım, Addison-Wesley Series in Economics, 2003.

KRUGMAN, Paul; **Development, Geography and Economic Theory**, The MIT Press, 1995.

LAEVEN, Luc; "Financial Constraints on Investments and Credit Policy In Korea", **Journal Of Asian Economics**, 13, s. 251-269, 2002.

LEE, Chon Pyo; "The Role of Trade in Korea's Economic Development", **The Economic Development of Japan and Korea: A Parallel with Lessons** içinde, Ed.: Chung H.Lee and Ippei Yamazawa, Praeger Publisher, 1990, s. 19-33.

LEE, H.Chung; **The Economic Transformation of South Korea Lessons for the Transition Economies**, OECD Development Centre, 1995.

LUEDDE-NEURATH, Richard; "State Intervention and Export Oriented Development In South Korea", **Developmental States In East Asia** içinde, Ed.: Gordon White, Macmillan Press, 1988, s. 68-113.

LUTHER, Hans Ulrich; "**Güney Kore Bir Model Olabilir mi?**", Çev. Erol Özbek, Belge Yayınları, 26, Haziran, 1984.

MACDOUGALL, G. D. A.; "The Benefits and Costs of Private Investment From Abroad: A Theoretical Approach", **Economic Record**, 36 (73), 1960, s. 13-35.

MARDON, Russell; "The State and the Effective Control of Foreign Capital: The Case of South Korea", **World Politics**, Vol. 43, No. 1, Ekim 1990, s. 111-138.

ONGUN, M. Tuba; "Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPs) Anlaşması ve Gelişmekte Olan Ülkeler", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt 7, Sayı 22, Sonbahar 1996, s. 61-76.

ONGUN, M. Tuba; "Yabancı Sermaye ve Dış Borçlar", **Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz** içinde, Ed.: Prof.Dr. Ahmet Şahinöz, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, Ekim 2001, s. 323-357.

ONGUN, M. Tuba; "GATT/WTO Sisteminde Sanayi Sübvansiyonları: Bir Değerlendirme", **Ekonomik Yaklaşım**, 13. Cilt, Sayı: 42-43, 2002, s. 67-86.

ONGUN, M. Tuba; "Yeni Dünya Düzeninde WTO Sistemi ve Sorunlar" **Ekonomik Yaklaşım**, 14. Cilt, Sayı 49, 2003, s. 71-81.

ÖZTÜRK, NAZIM; **Kalkınma Kurallarına Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, Roma Yayınları, 21 Haziran 2005.

REYNOLDS, Lloyd G.; “Üçüncü Dünya Ekonomilerinde Uzun Vadeli Büyüme - Tarihsel Perspektiften Ekonomik Kalkınma”, **Kalkınma İktisadi Yükselişi ve Gerilemesi** içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s.53-65.

RODRIK, Dani; “Getting Interventions Right: How South Korea and Taiwan Grew Rich”, **NBER Working Paper Series**, No. 4964, 1994.

RODRIK, Dani; “Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review Of The World Bank’s Economic Growth In The 1990s: Learning From A Decade Of Reform”, **Journal Of Economic Literature**, Vol. XLIV, December 2006, s.973-987.

RUBY, Gonsen; **Technological Capabilities In Developing Countries, Industrial Biotechnology In Mexico**, Macmillan Press, 1998.

SINGH, Ajit; “Foreign Investment and International Agreements: A South Perspective”, **Trade Related Agenda**, Development and Equity, Occasional Papers-South Center, October, 2001.

SOMEL, Cem; “Bağımlılık Kuramı ve Güney Kore Deneyimi”, **Küreselleşme ve Emperyalizm Yerelcilik İşçi Sınıfı** içinde, Ed.: Ahmet Tonak, Nisan 2000, s. 65-111.

SOMİ, Seong; “The Republic of Korea’s Industrial Development, Globalization and the Prospects for Regional and Global Integration”, www.unescap.org/tid/publication/chap5_2126.pdf, Erişim Tarihi: 21.05.2008.

SÖNMEZ, Atilla; **Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı Türkiye için Dersler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı 2001 Şubat, 2.Baskı Ocak 2003.

SÖNMEZ, Sinan; “Sermaye Birikimi ve İhracata Yönelik Sanayileşme”, TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Bildiriler Kitabı, Ankara 2007, s. 45-59.

STEINBERG, David I; “Development, Lessons from the Korean Experience – A Review Article”, **The Journal of Asian Studies**, Vol. 42, No 1, November 1982, s. 91-104.

STIGLITZ, E. Joseph; “Government, Financial Markets and Economic Development”, **NBER Working Paper Series**, Working Paper No: 3669, Nisan 1991.

STIGLITZ, E. Joseph; “Towards a New Paradigm for Development: Strategies, Policies and Processes”, **Prebisch Lecture at UNCTAD**, Genova, October 19, 1998.

STIGLITZ, E. Joseph; “From Miracle to Crisis to Recovery: Lessons from Four Decades of East Asian Experience”, **Rethinking the East Asia Miracle** içinde, Ed.: Joseph E.Stiglitz ve Shahid Yusuf, World Bank and Oxford University Press, 2001, s. 509-526.

SUNIL, Mani; **Government, Innovation and Technology Policy An International Comparative Analysis**, Edward Elgar Publishing, 2002.

ŞENSES, Fikret; “Gelişme İktisadı ve İktisadi Gelişme: Nereden Nereye?”, **Kalkınma İktisadı Yükselişi ve Gerilemesi** içinde, 3. Baskı, İletişim Yayınları, 2003, s. 93-129

ŞENSES, Fikret; “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?”, **Economic Research Center METU** Working Paper In Economic 04/09, Ağustos 2004.

T. C. Ticaret Müşavirliği; “2004 Güney Kore Raporu”, T. C. Seul Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Ocak 2004.

TÜRKAY, Mehmet; “Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri”, **İktisat Dergisi** Devlet ve Kapitalizm II, Ağustos 2000, s. 7-14.

VELTMEYER, Henry; **Latin Amerika ve Başka Bir Kalkınma**, Çev. Özkan Akpınar, Kalkedon, 2006.

WEISS, Linda; “Guiding Globalization in East Asia: New Roles for Old Governmental States”, **States in the Global Economy Bringing Domestic Institutions Back** içinde, Ed.: Linda Weiss, Cambridge University Press, 2003, s. 245-271.

WEISS, Linda, J. M. Hobson; **Devletler ve Ekonomik Kalkınma: Karşılaştırmalı bir Tarihsel Analiz**, Dost Kitabevi Yayınları, Ekim 1999.

WHITE, Gordon, Robert Wade; “Developmental States and Markets in East Asia: An Introduction”, **Developmental States in East Asia** içinde, Ed.: Gordon White Macmillan Press, in Association with the Institute of Development Studies-University of Sussex, 1988, s. 1-30.

WILLIAMSON John, “What Should the World Bank Think About the Washington Consensus”, **The Worldbank Research Observer**, Vol. 15, No. 2, Ağustos 2000, s. 251-264.

WILLIS, Katie; **Theories and Practices of Development**, Routledge Perspectives On Development, 2005.

WOO, Cneonnisk; “Overview of the Korea’s Development Process Until 1997, The Challenges for Korea’s Development Strategies”, Korea Dev. Ins

& World Bank Institution tarafından ortak düzenlenen **Korea's Rise As A Knowledge Economy Kongresi**'nde sunulan tebliğ, 8 Haziran 2006.

WORLD BANK; **The East Asian Miracle Economic Growth And Public Policy**, Oxford University Press, 1993

WORLD BANK; **Development Brief Number 13**,
<http://www.worldbank.org/html/dec/Publications/Briefs/DB13.html>, Erişim Tarihi: 16.07.2008, Yayın Tarihi 1993b, Nisan

WORLD BANK INSTITUTE; **Korea and the Knowledge Based Economy Making the Transition**, Ed.: Carl Dahlman ve Thomas Andersson, 2000.

UNCTAD; **Handbook Of Statistics**, 2005.

UNCTAD; "World Investment Report 2007, Transnational Corporations, Extractive Industries and Development", **UNCTAD**, 2007.

YELDAN, Erinç, ADELMAN, Irma; "Is This the End of Economic Development?", **Structural Change And Economic Dynamics**, 11, 2000, s. 95-109.

YELDAN, Erinç; "Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler", **Praksis**, Eylül 2002, www.bilkent.edu.tr/yeldane/abstract.html, Erişim Tarihi: 07.09.2006.

YU, Tony F; "Entrepreneurial State: The Role of Government in the Economic Development of the Asian Newly Industrialising Economies", **Development Policy Review**, Vol. 15,1997,s. 47-64.

ÖZET

TUR, Feridun. Yeni Sanayileşen Ülkelerin Kalkınma Perspektifinin Yeni Ekonomik Düzen İçerisindeki İşlerliği: Güney Kore Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Güney Kore'nin de içinde bulunduğu Asya ülkeleri, yirminci yüzyılın ikinci yarısından başlayıp, 1997 yılındaki Asya Krizi'ne kadar, aralıksız yüksek büyüme oranlarıyla uluslararası karşılaştırmalarda üst basamaklara yükselmeyi başarmışlardır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin politika alanının daralmış olması dolayısıyla, Güney Kore'nin uygulamış olduğu politikaların bugün uygulanabilirliği önemli bir soru olmaktadır. Bu soruya cevap vermek amacıyla tez çalışmasında Güney Kore'nin kalkınma başarısı ortaya koyulmuş, bu başarıya ulaşırken tezin inceleme dönemi olan 1960-1985 yılları arasında uygulanan doğrudan yabancı yatırımlar, fikri mülkiyet hakları ve sübvansiyon politikaları analiz edilmiştir. Dış Ticaret Örgütü kapsamında varolan TRIMs, TRIPs ve STÖ anlaşmaları politika alanını daraltan kısıtlar olarak kabul edilmiş ve bu anlaşmalar özetlenmiştir. Temel soru doğrultusunda Güney Kore'nin tezin inceleme dönemi olan 1960-1985 yılları arasında uygulamış olduğu politikaların bugün adı geçen anlaşmalar çerçevesinde uygulanabilirliği sorgulanmıştır. Bu çerçevede Güney Kore'de doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin politikaların ve sübvansiyon politikalarının bugünde uygulanabilirliğini büyük ölçüde koruduğu tespit edilmiştir. Buna karşın fikri mülkiyet hakları konusunda açıklayıcı verilere ulaşılamamıştır. Fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin yasaların Güney Kore örneğinde dış baskıların yoğunlaştığı dönemlerde çıkarılmış olması, Güney Kore'nin fikri mülkiyet hakları ihlalinin kalkınma başarısında önemli bir etken olduğu şeklinde yorumlanmış, bu uygulamaların TRIPs anlaşması çerçevesinde günümüzde uygulanabilirliğinin olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

1. Güney Kore
2. Kalkınma
3. Dış Ticaret Örgütü Anlaşmaları
4. Politika Alanının Daralması
5. Yeni Sanayileşen Ülkeler

ABSTRACT

TUR, Feridun. The Functionality of the Development Perspective of Newly Industrialized Countries in New Economic Order: South Korea Case, Master Thesis, Ankara, 2008.

The Asian countries including South Korea, have achieved continuous high growth rates and rose upper steps in international comparisons starting from the second half of the 20th century, till the Asian Crisis at 1997. Today, the applicability of the policies which South Korea has performed is a necessary question because of the shrinking of the developing countries' policy spaces. In order to answer this question, the development success of South Korea is introduced as well as foreign direct investments, intellectual property rights and subsidy policies performed between 1960 and 1985 (the research period of the thesis) are analyzed. TRIMs, TRIPs and Agreement on Subsidies and Countervailing Measures which exist in the context of World Trade Organization are considered as constraints which shrink policy space and these agreements are summarized. In the direction of our main question, the applicability of South Korea's 1960-1985 period policies are questioned within the frame of these agreements. As a result, it can be claimed that foreign direct investment and subsidy policies of South Korea are substantially feasible today. Contrarily, explanatory data about intellectual property rights could not be reached. The legislation of the protection of intellectual property rights at a period while foreign pressure was high caused to comment the breach of intellectual property rights as an important factor of South Korea's development and it is found out that those policies in the extent of TRIMs are not feasible today.

Key Words:

1. South Korea
2. Development
3. World Trade Organization Agreements
4. The Shrinking of Policy Space
5. Newly Industrialized Countries